MAURICE DRUON

LEGEA BĂRBAŢILOR

LA LOI DES MÂLES, 1957

CUVÂNT ÎNAINTE

În trei sute douăzeci şi şapte de ani, de la alegerea lui Hugo Capet până la moartea lui Filip cel Frumos, doar unsprezece regi au domnit, unul după altul, lăsând toţi câte un fiu pentru a primi coroana Franţei.

Prodigioasă dinastie căreia destinul părea să-i fi hărăzit durată şi permanenţă! Din cele unsprezece domnii, nu puteai număra decât două care să fi ţinut mai puţin de cincisprezece ani.

Această uimitoare continuitate în exerciţiul şi transmiterea puterii au îngăduit, dacă n-au determinat chiar, formarea unităţii naţionale.

În locul legăturii feudale, legătură pur personală dintre vasal şi suveran, dintre cel mai slab şi cel mai puternic, se substituia încetul cu încetul o altă legătură, un alt contract, care unea pe membrii unei vaste comunităţi umane, supusă vreme îndelungată aceloraşi schimbătoare împrejurări şi aceloraşi legi.

Dacă ideea de naţiune nu era încă evidentă, principiul şi întruchiparea ei existau deja în persoana regală, izvor suprem de autoritate şi totodată judecător suprem. Cine zicea "rege" zicea "Franţa".

Şi Filip cel Frumos se străduise, de-a lungul întregii sale vieţi, să întărească această unitate care se năştea printr-o puternică centralizare administrativă şi prin nimicirea sistematică a puterilor exterioare sau particulare.

Abia dispăruse însă Regele de Fier, şi fiul său Ludovic al X-lea îl urmă în mormânt. Nu se putea ca poporul să nu vadă în aceste două decese, venite unul după altul, şi care loveau nişte regi în floarea vârstei, semnul fatalităţii.

Ludovic al X-lea, Aiuritul, domnise optsprezece luni, şase zile şi zece ceasuri. Nu i-au trebuit mai mult acestui nevolnic monarh pentru a strica în mare parte opera tatălui său. În timpul domniei lui, regina fusese asasinată şi primul ministru spânzurat; foametea pustiise Franţa, două provincii se răsculaseră, o întreagă oaste se împotmolise în noroaiele Flandrei. Marea nobilime încerca iar să precumpănească puterea regală; reacţiunea era atotputernică şi visteria secătuită.

Ludovic al X-lea se urcase pe tron în zilele când lumea era fără papă; murea fără să se fi ajuns încă la alegerea unui pontif şi

creştinătatea se afla la un pas de schismă.

Franţa era acum fără rege, căci, din căsătoria sa cu Marguerite de Burgundia, Ludovic al X-lea, nu lăsa decât o fată de cinci ani, Jeanne de Navarra, despre care mulţi bănuiau că ar fi bastardă. Din cea de-a doua căsătorie, răposatul suveran nu lăsa decât o speranţă: regina Clémence era însărcinată, dar avea să nască abia peste cinci luni. În sfârşit, se vorbea pe faţă că Aiuritul fusese otrăvit.

Cum nimic nu fusese prevăzut pentru organizarea regenţei, ambiţiile personale aveau să se năpustească spre a lua puterea. La Paris, contele de Valois se străduia să fie recunoscut ca regent. La Dijon, ducele de Burgundia, fratele prinţesei asasinate Marguerite şi cap al unei puternice ligi de baroni, se pregătea să-şi răzbune sora, făcându-se apărătorul drepturilor nepoatei sale. La Lyon, contele de Poitiers, primul frate al regelui, se lupta cu uneltirile cardinalilor şi se silea zadarnic să obţină o hotărâre a conclavului. Flamanzii nu aşteptau decât prilejul de a pune iar mâna pe arme, iar seniorii din Artois continuau războiul lor civil.

Nu ajungeau oare toate acestea pentru a reaminti poporului afurisenia pe care marele maestru al templierilor o aruncase cu doi ani în urmă, de la înălţimea rugului său? Într-o epocă bântuită de eresuri, oamenii se puteau întreba în această primă săptămână din iunie 1316, dacă seminţia capeţiană nu era de acum încolo blestemată în vecii vecilor.

FILIP, PRINŢUL PORŢILOR ÎNCHISE

REGINA ALBĂ

Reginele purtau doliu alb.

Albă era marama de pânză subţire strânsă în jurul gâtului, care prindea bărbia până la buză şi nu lăsa să se vadă decât mijlocul feţei; alb vălul mare care acoperea fruntea şi sprâncenele; albă rochia lungă până la călcâie şi cu mânecile închise la încheietura mâinilor. Era ţinuta, aproape monahală, pe care o îmbrăcase acum, şi fără îndoială pentru tot restul vieţii, regina Clémence a Ungariei, văduvă la douăzeci şi trei de ani, după zece luni de căsnicie, a lui Ludovic al X-lea.

Nimeni de azi înainte nu-i va mai vedea minunatul păr de aur, nici ovalul desăvârşit al feţei, nici acea strălucire, acea măreţie liniştită care-i izbise pe toţi câţi o văzuseră şi adusese atâta faimă frumuseţii sale.

Chipul mic şi înduioşător care ieşea acum la iveală între vălurile de-un alb fără pată purta urma nopţilor nedormite şi a zilelor înecate în plâns. Chiar şi privirea i se schimbase; nu se mai oprea pe nimic precis şi părea să plutească deasupra fiinţelor şi lucrurilor. Frumoasa regină Clémence îşi şi luase înfăţişarea de pe piatra ei de mormânt.

Totuşi, sub cutele rochiei sale, o nouă viaţă era pe cale să se dezvolte; Clémence aştepta un copil, şi era chinuită de gândul că soţul ei nu-l va cunoaşte niciodată.

"Dacă Ludovic ar fi trăit ca să-l vadă măcar născându-se!", spunea ea. "Cinci luni, numai cinci luni să fi mai trăit! Ce s-ar fi bucurat, mai cu seamă dacă ar fi fost băiat... Vai, de ce n-am prins rod chiar din seara nunţii noastre!".

Regina îşi întorcea încet capul spre contele de Valois care, cu un pas de cocoş gras, umbla încolo şi încoace prin încăpere.

- Dar pentru ce, unchiule, pentru ce să-l fi otrăvit cu atâta cruzime? întreba ea. Nu făcea oare tot binele pe care-l putea face? De ce cauţi întotdeauna să vezi mişelia oamenilor acolo unde nu e, fără îndoială, decât vrerea lui Dumnezeu?

- Tu eşti într-adevăr singura fiinţă care, în aceasta împrejurare, pui în seama lui Dumnezeu ceea ce pare mai curând să fie un vicleşug al diavolului, răspunse Charles de Valois.

Cu pălăria înzorzonată a cărei creastă i se apleca spre umăr, cu nasul mare, faţa lată şi rumenă, cu burta înainte, şi îmbrăcat în aceeaşi haină de catifea neagră cu copci de argint pe care-o pur-

tase cu optsprezece luni înainte, la înmormântarea fratelui sau Filip cel Frumos, monseniorul de Valois sosea de la Saint-Denis unde abia îl îngropase pe nepotu-său Ludovic al X-lea.

Ceremonia îi pusese de altminteri unele probleme, căci pentru întâia oară de când se înfiinţase ritualul înmormântărilor regale, ofiţerii palatului, după ce strigaseră: "Regele a murit!" nu putuseră să adauge: "Trăiască regele!"; şi nu se ştia în faţa cui urmau să fie îndeplinite gesturile destinate noului suveran.

- Ei bine, îţi vei frânge topuzul în faţa mea, îi spusese Valois marelui şambelan Mathieu de Trye. Sunt cel mai în vârstă din familie şi cel mai îndreptăţit să primesc închinarea tuturor.

Dar frate-său vitreg, contele d'Evreux se ridicase împotriva acestei ciudate inovaţii pe care Charles de Valois n-ar fi întârziat s-o folosească pentru a cere să fie recunoscut regent.

- Dacă o luăm aşa, spusese contele d'Evreux, cel mai vârstnic din familie nu eşti tu, Charles. Unchiul nostru Robert de Clérmont e chiar fiul sfântului Ludovic. Ai uitat că mai trăieşte?

- Dar ştii bine că bietul Robert a dat în mintea copiilor şi că nu te poţi bizui pe el, fiindcă-i lipseşte o doagă, răspunsese Valois înălţând din umeri.

În cele din urmă, când se sfârşi praznicul de înmormântare servit în trapezăria mănăstirii, marele şambelan îşi frânsese topuzul, semn al slujbei sale, în faţa unui jilţ gol.

- Ludovic nu făcea oare pomană săracilor? Nu-i iertase oare de pedeapsă pe mulţi care zăceau în temniţă? vorbi mai departe Clémence, de parcă ar fi încercat să se convingă singură. Avea inima bună, crede-mă... Dacă a păcătuit, se căise... Fireşte, nu era clipa potrivită pentru a tăgădui virtuţile cu care regina împodobea amintirea încă proaspătă a soţului ei. Charles de Valois nu-şi putea stăpâni, totuşi, o pornire de necaz.

- Ştiu, nepoată, răspunse el, ştiu că ai avut asupra lui o foarte cucernică înrâurire, şi că s-a arătat foarte mărinimos... faţă de tine. Dar o ţară nu se cârmuieşte numai cu rugi şi mătănii, nici copleşindu-i cu daruri pe cei care ţi-s dragi. Iar căinţa nu ajunge pentru a potoli ura pe care ai semănat-o.

Clémence se gândi:

"Iată... Iată-l pe Charles care se împăuna cu toate meritele cârmuirii când Ludovic trăia şi care, acum, se şi leapădă de el. Cât despre mine, curând mă vor scoate vinovată pentru darurile pe care mi le-a făcut. Am de venit iar în ochii lor străină...".

Era prea slabă, prea doborâtă de durerea ei ca să mai găsească

puterea de a se indigna. Spuse doar atât:

- Nu pot crede că Ludovic a fost urât de unii până într-atâta, încât să fi vrut să-l omoare.

- Ei bine, n-ai decât să n-o crezi, nepoată, strigă Valois, dar aşa stau lucrurile! Prima dovadă e câinele acela care a lins o cârpă ce fusese întrebuinţată la scoaterea maţelor când s-a făcut îmbălsămarea, câine care a murit după un ceas. Mai e apoi...

Clémence închise ochii şi-şi încleştă mâinile pe braţele jilţului ca să nu se clatine în faţa priveliştii pe care Valois i-o aducea în minte. Despre soţul ei oare, despre regele care dormise lângă ea, despre tatăl pruncului din pântecul ei avea cruzimea să vorbească astfel, silind-o să-şi înfăţişeze cadavrul sub cuţitul doftorilor care-l îmbălsămau?

Monseniorul de Valois continua să-şi depene concluziile macabre. N-are să mai tacă oare burtosul acesta neastâmpărat, autoritar, vanitos, care apăruse ba îmbrăcat în albastru, ba în roşu, ba în negru, în toate clipele însemnate sau tragice din viaţa reginei Clémence, de zece luni de când venise în Franţa, pentru a o dojeni, asurzind-o cu vorbăria lui şi silind-o să facă ceea ce nu-i plăcea? Chiar în dimineaţa cununiei, la Saint-Lyé, unchiul Valois, pe care Clémence nu-l văzuse niciodată, era cât pe ce să-i strice bucuria nunţii, apucându-se să-i istorisească intrigile de la Curte din care ea nu pricepea nimic... Clémence îl revăzu pe Ludovic venindu-i în întâmpinare pe drumul dinspre Troyes... biserica de ţară, apoi micul castel cu încăperea aceea transformată în pripă într-o odaie nupţială...

"Ştiut-am oare să mă bucur îndeajuns de fericirea mea? Nu, nu vreau să plâng în faţa lui", îşi zise ea.

- Cine e făptaşul acestei groaznice nelegiuiri, urmă Valois, nu ştiu încă; dar îl vom afla, nepoată, asta ţi-o făgăduiesc solemn... Dacă, bineînţeles, mi se dau mijloacele necesare. Noi, regii...

Valois nu lăsa niciodată să-i scape prilejul de-a reaminti că purtase două coroane, numai cu numele, dar care îl aşezau totuşi pe aceeaşi treaptă cu prinţii suverani...

- Noi, regii, avem vrăjmaşi nu atât ai persoanei noastre, cât ai hotărârilor care stau în puterea noastră; şi sunt destui cei ce puteau să aibă interes să te facă văduvă. Sunt templierii, a căror tagmă a fost nimicită, făcându-se mare greşeală, cum am spus-o de atâtea ori, şi care au alcătuit o ligă secretă, jurând pieirea fratelui meu şi a fiilor săi. Frate-meu a murit şi fiul său mai mare îl urmează în mormânt! Mai sunt apoi cardinalii italieni... Adu-ţi aminte

de încercarea făcută de cardinalul Caetani de a aduce moartea prin vrăjitorie asupra lui Ludovic şi a cumnatului tău, Poitiers, pe care vroia să-i trimită împreună pe lumea cealaltă. Afacerea a fost descoperită, dar Caetani putea foarte bine să fi căutat alt mijloc pentru a lovi. Ce vrei, nu scoţi un popă din scaunul sfântului Petru, cum a făcut frate-meu, fără să stârneşti un val de ură! Se prea poate de asemeni ca partizanii ducelui de Burgundia să nu se fi împăcat cu osândirea prinţesei Marguerite şi, mai puţin chiar, cu venirea ta în locul ei...

Clémence îl privi drept în ochi pe Charles de Valois, care se tulbură, împurpurându-se niţel la faţă. Era şi el amestecat binişor în uciderea Margueritei. Înţelese că regina ştia asta, fără îndoială din destăinuirile nesocotite ale lui Ludovic...

Dar Clémence nu spuse nimic; va ocoli întotdeauna acest subiect. Se simţea împovărată de o vină, fără voia ei. Căci soţul ale cărui virtuţi sufleteşti le lăuda, pusese totuşi să i se sugrume întâia soţie, ca să se poată căsători cu ea, nepoata regelui Neapolei. Trebuia oare să cauţi în altă parte pricina pedepsei lui Dumnezeu?

- Şi apoi, se grăbi Valois să înnoade vorba, mai e şi vecină-ta, contesa Mahaut, care nu-i o femeie să se dea în lături de la o nelegiuire, oricât de ticăloasă...

"Şi întrucât e mai rea decât tine?", se gândi Clémence fără a îndrăzni să-i răspundă, "Se pare că la Curtea asta nu staţi mult pe gânduri când e vorba să ucideţi...".

- Or, Ludovic, nu-i nici o lună de atunci, pentru a o sili pe Mahaut să i se supună, i-a luat comitatul Artois.

O clipă, Clémence se întrebă dacă, tot născocind atâţia vinovaţi care ar fi putut săvârşi crima, Valois nu era el însuşi făptaşul. Gândul acesta, care de altminteri nu se întemeia pe nimic, o înspăimântă numaidecât. Nu, ea îşi interzisese să bănuiască pe cineva; ţinea ca Ludovic să fi murit de moarte naturală... Fără să vrea însă, Clémence îşi ducea privirea prin fereastra deschisă, peste frunzişul pădurii Vincennes, spre sud, către castelul din Conflans, reşedinţa de vară a contesei Mahaut... Cu câteva zile înainte de moartea lui Ludovic, Mahaut venise, însoţită de fiica-sa, contesa de Poitiers, să-i facă o vizită reginei Clémence. O vizită foarte amabilă. Clémence nu le lăsase nici o clipă singure. Admiraseră tapiseriile camerei...

"Nimic nu e mai înjositor", îşi zicea Clémence, "decât să-ţi închipui că în jurul tău se află un trădător, şi să începi a căuta trădarea pe fiecare chip...".

- De aceea, nepoată dragă, urmă Valois, trebuie să te întorci la

Paris, aşa cum îţi cer. Ştii cât te iubesc. Eu am pus la cale căsătoria ta. Tatăl tău îmi era cumnat. Ascultă-mă pe mine întocmai cum l-ai fi ascultat pe dânsul, dacă Dumnezeu l-ar fi ţinut în viaţă. Mâna care l-a lovit pe Ludovic poate încerca să-şi ducă mai departe răzbunarea asupra ta şi a pruncului ce-l porţi în tine. N-aş putea să te las aşa, în mijlocul pădurii, pradă vreunui atac ai mişeilor, şi n-aş avea pace decât ştiindu-te aşezată cât mai aproape de mine.

De un ceas se străduia Valois s-o convingă pe Clémence să se întoarcă în palatul de la Paris, pentru că hotărâse să se mute el însuşi acolo. Asta făcea parte din planul său de a sili adunarea pairilor regatului să-l aleagă regent, punând-o în faţa unui fapt împlinit. Cine poruncea ca stăpân la palat, acela lua chip de rege. Dar mergând singur să se instaleze acolo, asa ar putea să pară o lovitură de forţă şi o uzurpare. Dacă, dimpotrivă, Valois intra în palatul de la Paris în urma nepoatei sale, ca ruda cea mai apropiată şi ca ocrotitor al ei, nimeni n-ar putea să aibă ceva de spus. Pântecul reginei era în această clipă cea mai bună chezăşie a prestigiului şi cel mai eficace instrument de guvernare.

Clémence întoarse ochii, ca pentru a cere ajutor, către un al treilea personaj care se afla la câţiva paşi de dânsa, urmărind tăcut convorbirea, cu mâinile încrucişate pe mânerul unei săbii lungi.

- Bouville, ce trebuie să fac? întrebă ea în şoaptă.

Hugues de Bouville, fostul mare şambelan al lui Filip cel Frumos, fusese numit de primul consiliu de familie ce se ţinuse după moartea Aiuritului în slujba de epitrop al pruncului regal ce avea să se nască. Acest om de treabă, burduhănos şi încărunţit, dar încă foarte sprinten, slujitor credincios al regalităţii de mai bine de treizeci de ani, îşi luase noua sa dregătorie mai mult decât în serios, chiar în tragic. Înjghebase o strajă de gentilomi aleşi pe sprânceană, care se schimbau în cete de douăzeci şi patru la uşa reginei. El însuşi se îmbrăcase ca de război şi, pe căldura de iunie, asuda grozav sub zaua lui. Zidurile, curţile, împrejurimile castelului din Vincennes, erau împănate cu arcaşi. Fiecare rândaş de la bucătării umbla însoţit de un vătăşel. Până şi doamnele de onoare erau scotocite înainte de a pătrunde în apartamentele reginei. Niciodată o viaţă omenească nu fusese mai straşnic păzită decât aceea care pâlpâia în pântecul reginei Franţei.

În principiu, Bouville îşi împărţea slujba cu bătrânul domn de Joinville care fusese ales ca al doilea epitrop; consiliul de familie se gândise la el fiindcă tocmai atunci se afla la Paris, unde venea să-şi încaseze, aşa cum făcea de două ori pe an, cu exactitudinea grijulie

a unui om bătrân, veniturile proprietăţilor ce-i fuseseră acordate sub trei regi la rând, şi mai ales cu prilejul canonizării sfântului Ludovic. Dar seneşalul ereditar al provinciei Champagne avea acum nouăzeci şi doi de ani; ajunsese, de fapt, decanul nobilimii franceze. Era pe jumătate orb, şi ultima călătorie, de la castelul său din Wassy de pe Marna de Sus, îl cam obosise. Îşi petrecea mai tot timpul moţăind în tovărăşia scutierilor săi, doi bătrâni cu barbă albă, astfel ca toate îndatoririle slujbei rămâneau în seama lui Bouville.

De regina Clémence, Bouville se simţea legat prin toate amintirile sale fericite. Fusese solul venit s-o ceară în căsătorie şi care o escortase de la Neapole până la Paris; era confidentul de o neţărmurită credinţă şi, probabil, singurul prieten adevărat pe care îl avea la curtea Franţei. Bouville pricepuse numaidecât ca regina Clémence nu vroia să se mişte din Vincennes.

- Monseniore, îi spuse el lui Valois, pot asigura mai bine paza reginei în acest castel îngrădit de ziduri, decât în marele palat de la Paris, deschis oricui. Iar dacă de vecinătatea contesei Mahaut te temi aici, pot să-ţi dau de ştire, căci sunt informat despre tot ce se petrece prin împrejurimi, că doamna Mahaut îşi face acum bagajele, gata să plece la Paris.

Valois era cam plictisit de importanţa pe care şi-o da Bouville de când era epitrop, şi de încăpăţânarea lui de a sta nemişcat acolo, proţăpit în sabie, alături de regină.

- Domnule Hugues, îl luă el de sus, slujba dumitale e să veghezi la pântecul reginei, iar nu să hotărăşti unde să-şi ia reşedinţa familia regală, nici să aperi de unul singur întreaga ţară.

Fără a-şi pierde cumpătul, Bouville răspunse:

- Trebuie să-ţi mai reamintesc, monseniore, că regina nu-şi poate arăta faţa înainte de a fi trecut patruzeci de zile de când a luat doliu.

- Dar, omule, cunosc tot aşa de bine ca şi dumneata rânduielile! Cine ţi-a spus că regina va trebui să se arate? Are să călătorească într-un rădvan închis... În sfârşit, nepoată, izbucni Valois întorcându-se spre Clémence, dacă m-ar auzi cineva ar crede că vreau să te trimit la capătul pământului, şi că Vincennes e la două mii de leghe de Paris!

- Înţelege-mă, unchiule, răspunse încet Clémence, locuinţa aceasta de la Vincennes e cel din urmă dar pe care mi l-a făcut Ludovic. Mi-a lăsat moştenire castelul, ştii dumneata, acolo, erai de faţă... (arăta cu mâna spre odaia în care murise regele) ca să locu-

iesc în el... Mi se pare ca Ludovic n-a plecat încă de aici... Înţelege-mă... Aici ne-am...

Dar monseniorul de Valois nu putea să înţeleagă nimic din imboldurile amintirii, nici din gândurile care răscoleau sufletul reginei.

- Soţul tău, nepoată dragă, pentru care înălţăm rugi, aparţine de acum încolo trecutului acestei ţări. Tu însă, tu porţi în tine viitorul ei. Punându-ţi în primejdie viaţa, o primejduieşti şi pe aceea a copilului. Ludovic, care te vede de colo sus, nu ţi-ar ierta-o niciodată.

Nimerise exact unde trebuie, şi Clémence, fără să mai scoată o vorbă, se lăsă parcă doborâtă în jilţul ei.

Dar Bouville spuse că nu poate hotărî nimic înainte de a cere consimţământul domnului de Joinville, pe care trimiseră să-l caute prin castel. Aşteptară câteva minute. Apoi uşa se deschise, şi iarăşi aşteptară. În sfârşit, îmbrăcat într-un caftan lung, cum se purta pe vremea cruciadei, bâţâind din picioare, cu faţa pătată şi zbârcită ca o scoarţă de copac, cu pleoapa lăcrămoasă şi ochiul stins, ultimul tovarăş al sfântului Ludovic se ivi în prag, târându-şi tălpile, sprijinit de scutierii săi, aproape tot aşa de dărâmaţi ca dânsul. Fu aşezat într-un scaun, cu toată grija cuvenită, şi Valois se porni să-i explice planurile sale în privinţa reginei. Moşneagul asculta, dând din cap cu gravitate, vizibil mulţumit că mai are de jucat un rol. După ce Valois isprăvi, seneşalul se cufundă într-o meditaţie pe care nimeni nu îndrăzni s-o tulbure; aşteptau toţi sentinţa ce-avea să iasă din gura lui. Şi deodată, îl auziră întrebând:

- Dar regele unde-i?

Valois, făcu o mutră deznădăjduită. Atâta trudă risipită de pomană, când vremea dădea zor! Mai înţelegea oare seneşalul ce i se spunea?

- Ascultă-mă, domnule de Joinville, regele a murit, răspunse el, şi l-am îngropat azi-dimineaţă. Ştii bine că ai fost numit epitrop...

Seneşalul îşi încreţi fruntea şi păru să facă o mare sforţare spre a-şi aduna gândurile. Această slăbiciune a memoriei nu era, dealtminteri, nouă la el; pe când îşi dicta vestitele sale *Amintiri*, cam într-al optzecilea an al vieţii, nu băgase de seamă că repeta aproape cuvânt cu cuvânt la sfârşitul părţii a doua, ceea ce spusese în partea întâia...

- Da, tânărul nostru domn Ludovic, rosti el în cele din urmă. A murit... Lui i-am înfăţişat marea carte ce am scris-o. Ştii că el e... al patrulea rege pe care-l văd murind?

Zicea asta de parcă ar fi fost vorba de cine ştie ce ispravă.

- Aşadar, spuse el, dacă regele a murit, regina este regentă.

Monseniorul de Valois se făcu roşu ca sfecla. Se străduise să fie aleşi ca epitropi un ramolit şi un mediocru, gândind că va putea să-i joace pe degete după plac; socoteala îi ieşea pe dos, şi tocmai de la aceştia îi veneau cele mai mari neajunsuri.

- Regina, domnule seneşal, izbucni el, nu e regentă, e însărcinată. Nu poate fi în niciun caz regentă înainte de a se şti dacă va da naştere unui rege! Şi apoi, vezi-o în ce hal este, şi dacă-i în stare să facă faţă greutăţilor cârmuirii.

- Ştii că nu văd de loc, răspunse moşneagul.

Cu fruntea în palmă, Clémence se întreba: "Dar când vor isprăvi odată? Când mă vor lăsa în pace?" Nu se gândea la altceva.

Joinville începu să explice în ce împrejurări, la moartea regelui Ludovic al VIII-lea, regina Blanche de Castille luase asupra ei regenţa, spre marea mulţumire a tuturor.

- Doamna Blanche de Castille... asta se zicea numai în şoaptă... nu era chiar uşă de biserică, aşa cum a fost înfăţişată. Şi se pare că tânărul conte Thibaut de Champagne, căruia dumnealui tată-meu i-a fost bun tovarăş, a slujit-o până şi în patul ei...

Trebuia lăsat să vorbească. Dacă uita lesne întâmplările din ajun, seneşalul ţinea în schimb minte cu de-amănuntul tot ce i se povestise în anii fragezi ai copilăriei. Găsise aici ascultători şi se folosea de prilej. Mâinile lui, tremurând de bătrâneţe, râcâiau necontenit mătasea caftanului, pe genunchi.

- Şi chiar atunci când sfântul nostru rege porni la cruciadă, unde am fost cu el...

- Regina şedea la Paris în vremea asta, nu-i aşa? îi tăie vorba Charles de Valois.

- Da... da, făcu seneşalul.

Clémence fu aceea care puse capăt discuţiei, dându-se bătută.

- Ei bine, fie! rosti ea, voi face după vrerea dumitale, unchiule, şi mă voi întoarce la Paris.

- A, iată ce va să zică o hotărâre cuminte, pe care domnul de Joinville o încuviinţează cu siguranţă.

- Da... da...

- Mă duc să poruncesc tot ce trebuie, spuse Valois. Vei avea o escortă comandată de fiu-meu, Filip şi de vărul nostru, Robert d'Artois.

- Foarte mulţumesc, unchiule, foarte mulţumesc, îngână Clémence, gata să leşine. Dar acum, fiţi buni şi lăsaţi-mă să-mi fac rugăciunea.

După un ceas, în urma poruncilor contelui de Valois, castelul din

Vincennes era cu dosul în sus. Se scoteau carele din şoproane; răsunau pocnetele bicelor pe spinarea cailor zdraveni aduşi din ţinutul Perche. Slugi treceau în goană; arcaşii îşi lepădaseră armele pentru a da o mână de ajutor rândaşilor de la grajduri. În vreme ce, de când cu doliul, toţi se simţiseră obligaţi să vorbească în şoaptă, acum fiecare găsea un prilej să zbiere; iar dacă cineva ar fi vrut cu adevărat să curme zilele reginei, nici c-ar fi aflat ceas mai potrivit.

Înăuntrul castelului, tapiţerii dădeau jos draperiile, demontau mobila, scoteau afară policioarele, etajerele şi cuferele. Dregătorii palatului reginei şi doamnele ei de onoare trebuiau de asemenea să-şi strângă lucrurile. Era vorba de un prim convoi de douăzeci de trăsuri, şi fără îndoială că vor mai trebui făcute pe puţin două drumuri pentru a isprăvi cu mutatul.

Clémence a Ungariei, în lunga ei rochie albă cu care nu era încă deprinsă, umbla din încăpere în încăpere, mereu însoţită de Bouville. Peste tot, praful, sudoarea, forfota şi acea impresie de jaf pe care ţi-o dau mutările. Cămăraşul, cu inventarul în mână, supraveghea expedierea văsăriei şi a obiectelor de preţ, strânse laolaltă, care acopereau toată pardoseala de piatră a unei săli: farfuriile, acarniţele, cele douăsprezece cupe de argint aurit pe care Ludovic le comandase pentru Clémence, marea raclă de aur cuprinzând un crâmpei din Crucea Adevărată, şi atât de grea, încât omul care o ducea sufla din greu sub apăsarea ei, gâfâind de parcă urca şi el Calvarul.

În iatacul reginei, prima lenjereasă, Eudeline, care fusese ibovnica lui Ludovic al X-lea pe când acesta nu era încă însurat cu Marguerite, dirija împachetarea veştmintelor.

- La ce bun, la ce bun să iau cu mine toate rochiile acestea, dacă nu-mi vor mai fi de nici un folos? spuse Clémence.

Şi bijuteriile, de asemenea închise în lăzi grele de fier, toate agrafele, inelele, pietrele preţioase cu care Ludovic o dăruise în timpul scurtei lor căsnicii, erau şi ele de acum încolo nişte obiecte inutile. Chiar şi cele trei coroane încărcate cu smaralde, rubine şi perle, erau prea măreţe şi prea împodobite pentru ca o văduvă să le poată purta. O simplă diademă de aur cu mici flori de crin, prinsă pe vălul alb, va fi singura podoabă la care va avea drept, mai târziu.

"Am devenit o regină albă, aşa cum am văzut-o devenind pe bunică-mea, Maria a Ungariei!", îşi spuse ea, "Dar bunică-mea trecuse de şaizeci de ani şi adusese pe lume treisprezece copii... Soţul

meu nici nu-l va vedea măcar pe al său...".

- Doamnă, întrebă Eudeline, trebuie să viu cu măria ta la palat? Nimeni nu mi-a dat porunci...

Clémence o privi pe femeia blondă care, uitând orice gelozie, îi fusese de aşa mare ajutor în lunile acestea din urmă şi mai cu seamă în timpul agoniei lui Ludovic.

"A avut o fetiţă de la dânsa şi a îndepărtat-o, a închis-o într-o mănăstire... Să ne fi pedepsit cel de sus şi pentru asta?"

Se simţea copleşită de toate păcatele săvârşite de Ludovic înainte de a o fi cunoscut, şi sortită să le răscumpere cu suferinţa ei. Va avea toată viaţa pentru a plăti lui Dumnezeu, cu lacrimi, rugi şi pomeni, preţul greu al sufletului lui Ludovic.

- Nu, şopti ea, nu, Eudeline; să nu mă însoţeşti. Cineva care l-a iubit trebuie să rămână aici.

Apoi, îndepărtându-l până şi pe Bouville, se duse să se ascundă în singura încăpere liniştită, singura care fusese respectată, camera în care murise soţul ei.

Era întuneric acolo, în dosul perdelelor trase. Clémence îngenunche lângă pat şi îşi puse buzele pe învelitoarea de brocart.

Deodată, auzi un zgomot de unghii râcâind o stofă. Simţi o spaimă care-i dovedi că mai avea încă poftă de trăit. Rămase o clipă nemişcată, ţinându-şi răsuflarea. La spatele ei, râcâitul continua mereu. Cu băgare de seamă, Clémence întoarse capul. Era seneşalul de Joinville, pe care-l aşezaseră acolo, într-un ungher al odăii, în aşteptarea plecării.

UN CARDINAL CARE NU CREDE ÎN IAD

Noaptea de iunie începea să pălească; dinspre răsărit un ciucure de lumină cenuşie se şi ivise la poalele cerului, vestind zorile gata să se reverse peste cetatea Isonului.

Era ceasul când căruţele de prin satele dimprejur porneau la drum spre a duce în oraş legumele şi fructele, ceasul când huhurezii tăceau, iar vrăbiile nu-şi începuseră încă ciripitul. Era şi ceasul când, în dosul ferestrelor înguste ale unui apartament din mănăstirea Ainay, pregătit pentru oaspeţii de seamă, cardinalul Jacques Duèze se gândea la moarte.

Cardinalul n-avusese niciodată mare nevoie de somn, dar cu vârsta această nevoie nu înceta să scadă. Trei ceasuri îi ajungeau cu prisosinţă. Puţin după miezul nopţii, se scula şi se aşeza la masa lui de scris. Bărbat de-o inteligenţă vie şi de-o ştiinţă foarte întinsă, deprins cu toate disciplinele gândirii, întocmise tratate de teologie, de drept, de medicină şi de alchimie care se bucurau de mare vază printre cărturarii şi învăţaţii de pe vremea lui.

Într-o epocă în care marea nădejde a săracului ca şi a prinţului era fabricarea aurului, mulţi pomeneau de doctrinele lui Duèze asupra elixirurilor menite transmutării metalelor.

Lucrurile din care se pot face elixiruri sunt trei, puteai citi în cartea intitulată *Elixirul Filozofilor*; *cele şapte metale, cele şapte esenţe, şi cele şapte lucruri... Cele şapte metale sunt: soarele, luna, arama, cositorul, plumbul, fierul şi argintul-viu; cele şapte esenţe sunt: argintul-viu, pucioasa, clorura de amoniu, sulfura de arsenic, oxidul de zinc, magneziul, marcasita; iar celelalte lucruri sunt argintul-viu, sângele de om, sângele din rădăcina părului şi din urină, şi urina omului...*

La şaptezeci şi doi de ani, cardinalul mai descoperea nişte domenii asupra cărora nu se rostise şi-şi întregea opera în timp ce semenii săi dormeau. Ardea de unul singur mai multe lumânări decât o întreagă chinovie.

În lungile sale nopţi lucra şi la uriaşa corespondenţă pe care o întreţinea cu o mulţime de feţe bisericeşti, de pravilişti, de învăţaţi, de cancelari şi prinţi suverani din toată Europa. Secretarul şi copiştii săi găseau dimineaţa truda lor pregătită pentru ziua întreagă.

Sau, alteori, se apleca să cerceteze poziţia aştrilor faţă de vreun rival al său din conclav, o compara cu zodia sa personală şi consulta planetele ca să afle dacă va pune pe capul său tiara. După

aşezarea aştrilor, cele mai mari şanse de a ajunge papă le avea între începutul lui august şi începutul lui septembrie ale acestui an. Era însă 10 iunie şi nici un semn nu se arăta încă...

Venea apoi clipa grea dinainte de ivirea zorilor. Ca şi cum ar fi crezut că va părăsi lumea chiar în ceasul acela, cardinalul se simţea atunci cuprins de o spaimă nedesluşită, o nelinişte care-i cotropea şi trupul şi mintea. În această stare, şi pe deasupra răpus de oboseală, începea să-şi răscolească faptele din trecut. Amintirile sale puteau să-i înfăţişeze episoadele unei existenţe stranii... Ieşit dintr-o familie burgheză din Cahors, şi încă neştiut de nimeni la vârsta când cei mai mulţi dintre oamenii acelor vremi îşi isprăveau cariera, viaţa lui părea să nu fi început decât la patruzeci şi patru de ani, atunci când picase pe neaşteptate la Neapole, însoţind un unchi care se ducea să facă negoţ prin părţile acelea. Călătoria, înstrăinarea, descoperirea Italiei, avuseseră asupra lui o înrâurire ciudată. Câteva zile după ce pusese piciorul acolo, devenea discipolul învăţătorului copiilor regali şi se apuca de nişte studii abstracte cu o patimă, o înfrigurare, o putere de a înţelege orice numaidecât şi o memorie veşnic trează pe care i le-ar fi putut pizmui copilandrii cei mai ageri la minte. Nu ştia ce-i foamea, aşa cum nu ştia de somn. Adeseori un codru de pâine îi era de ajuns pentru a se hrăni o zi întreagă, şi la nevoie ar fi putut îndura foarte uşor şi regimul de temniţă, cu condiţia să i se dea cărţi. Peste puţină vreme doctor în dreptul canonic, apoi în dreptul civil, numele său începuse să fie cunoscut. Curtea din Neapole punea mare preţ pe sfaturile cărturarului din Cahors.

După pofta de învăţătură, îi venise pofta de putere. Sfetnic al regelui Carol al II-lea de Anjou-Sicile (bunicul reginei Clémence), apoi secretar al consiliilor secrete şi chivernisit cu numeroase venituri ecleziastice, se vedea numit, zece ani după sosirea sa acolo, episcop de Fréjus, şi, ceva mai târziu, apuca dregătoria de cancelar al regatului Neapolei, adică prim-ministru al unui stat care cuprindea deopotrivă Italia meridională şi comitatul Provence.

O ascensiune atât de fabuloasă, printre intrigile curţilor, nu se putea întemeia numai pe talente de jurist şi teolog. O faptă a lui, ştiută de foarte puţini oameni, căci rămânea o taină a bisericii, arăta îndeajuns îndrăzneala şi viclenia de care era în stare Duèze.

Câteva luni după moartea lui Carol al II-lea, fusese trimis în misiune la curtea papală, pe când episcopia de la Avignon - cea mai însemnată din toată creştinătatea pentru că era reşedinţa Sfântului Scaun - se afla fără episcop. Cancelar cum era şi deci deţinător al

sigiliilor, întocmi liniştit o scrisoare prin care noul rege al Neapolei, Robert, cerea pentru dânsul, Jacques Duèze, scaunul episcopal de la Avignon. Asta se petrecea pe la 1310. Clément al V-lea, grijuliu de a-şi câştiga sprijinul curţii din Neapole, într-o vreme când raporturile sale cu Filip cel Frumos erau destul de anevoioase, se învoise numaidecât cu această cerere. Înşelătoria ieşi la iveală în ziua când papa Clément şi regele Robert, găsindu-se faţă în faţă, se arătară deopotrivă de miraţi, primul că nu primise mulţumiri pentru hatârul mare ce-l făcuse, iar regele pentru că socotea cam sfruntată această numire neprevăzută care-l lipsea de cancelarul său. Era prea târziu. În locul unui scandal inutil, regele închisese ochii, găsind că-i mai bine să-l aibă la mână pe un om care ocupa de aici încolo una din cele mai înalte poziţii ecleziastice. Şi toată lumea a fost mulţumită. Acum Duèze ajunsese cardinal al curiei papale, şi lucrările sale erau studiate în toate universităţile.

Dar, oricât de uluitoare ar fi o viaţă de om, ea nu apare astfel decât în ochii celor care o privesc din afară. Zilele trăite, de au fost pline sau goale, zbuciumate sau liniştite, sunt toate deopotrivă nişte zile îngropate, şi cenuşa trecutului are aceeaşi greutate în mâna oricui.

Atâta patimă, atâta râvnă, atâta îndârjire, cheltuite o viaţă întreagă, aveau oare vreo noimă când totul trebuia fără doar şi poate să sfârşească în acel "dincolo" de unde cele mai luminate minţi şi cele mai anevoioase cercetări omeneşti nu reuşeau să întrevadă decât crâmpeie de nedesluşit? Pentru ce să vrei s-ajungi papă? N-ar fi oare mai cuminte să te închizi în fundul unei mănăstiri departe de toate? Să te lepezi în acelaşi timp de trufia cunoaşterii şi de deşertăciunea puterii... să dobândeşti umilinţa credinţii celei mai naive... să te găteşti de moarte... Dar, la cardinalul Duèze, până şi meditaţiile de acest fel luau întorsătura unor speculaţii abstracte, iar neliniştea stârnită de gândul morţii se prefăcea într-o dezbatere juridică cu divinitatea.

"Părinţii bisericii ne încredinţează", se gândea el în dimineaţa aceea, "că după moarte sufletele celor drepţi se bucură numaidecât de fericirea de a vedea faţa lui Dumnezeu, care este răsplata lor. Fie, fie... Dar după sfârşitul lumii, când trupurile înviate îşi vor redobândi sufletele, va trebui să ne înfăţişăm la judecata de apoi. Dumnezeu însă, care este desăvârşit, nu poate să judece în apel propriile sale sentinţe. Dumnezeu nu poate comite erori, spre a fi nevoit să îndepărteze din rai pe aleşii cărora el însuşi le-a admis intrarea acolo. De altminteri, nu s-ar cuveni oare ca sufletul să nu se

împărtăşească din bucuria Domnului decât în clipa când, unit iar cu trupul său, va fi el însuşi desăvârşit în natura lui? Aşadar... aşadar, părinţii bisericii se înşeală. Aşadar, nu poate fi vorba de fericirea cerească în adevăratul înţeles al cuvântului şi nici de bucuria de-a vedea pe Dumnezeu înainte de sfârşitul veacurilor, iar Dumnezeu nu-şi va arăta faţa decât după judecata de apoi. Până atunci însă, unde oare se află sufletul morţilor? Nu cumva ne vom duce să aşteptam *sub altare dei*, sub acel altar al lui Dumnezeu de care vorbeşte sfântul Ioan în *Apocalips*?...".

Tropotul unui cal, lucru foarte neobişnuit la asemenea ceas, răsună de-a lungul zidurilor mănăstirii, pe caldarâmul din piatră de râu care acoperea cele mai frumoase străzi ale Lyonului. Gardianul ciuli urechea o clipă, apoi se întoarse la gândurile lui cu concluzii neaşteptate.

"...Căci dacă raiul e gol", îşi zicea, "aceasta schimbă foarte mult situaţia acelora pe care noi îi decretăm sfinţi sau preafericiţi... Dar ceea ce este adevărat pentru sufletele drepţilor, este neapărat la fel şi pentru sufletul păcătoşilor. Dumnezeu nu ar putea să-i pedepsească pe cei răi înainte de a fi răsplătit pe cei buni. La sfârşitul zilei îşi primeşte muncitorul simbria; la sfârşitul lumii se va alege pentru totdeauna grâul de neghină. Nici sufletul nu locuieşte acuma în iad, deoarece osânda n-a fost rostită. Cu alte cuvinte, până atunci, iadul nu există...".

Această teorie era mai curând liniştitoare pentru oricine se gândea la moarte; ea amâna ziua judecăţii din urmă, fără a închide perspectiva vieţii veşnice, şi se împăca destul de bine cu intuiţia, comună celor mai mulţi oameni, după care moartea e o cădere într-o tăcere obscură, un somn în care nu mai ştii de nimic...

Fireşte, o asemenea doctrină, dacă ar fi mărturisită cu glas tare n-ar putea decât să stârnească aprige împotriviri printre părinţii bisericii şi în norodul credincios, iar clipa nu era potrivită pentru un candidat la Sfântul Scaun să se apuce să propovăduiască inexistenţa raiului şi a iadului sau să afirme că ele ar fi nelocuite.

"Să aşteptăm până va lua sfârşit conclavul", îşi zicea cardinalul.

Fu întrerupt de un călugăr de serviciu la poarta mănăstirii, care bătu în uşă şi îi vesti sosirea unei ştafete de la Paris.

- Din partea cui vine? întrebă cardinalul.

Duèze avea un glas înfundat, vătuit, fără nici un timbru, deşi foarte limpede.

- Din partea contelui de Bouville, răspunse călugărul. Trebuie să fi venit în goana mare, căci pare frânt de oboseală; până să-i des-

chid, l-am găsit pe jumătate adormit, cu fruntea lipită de canatul porţii.

- Adu-mi-l aici de îndată.

Şi cardinalul, care cu câteva clipe mai înainte cugeta la deşertăciunea ambiţiilor lumii acesteia, se gândi numaidecât:

"Să fie oare în legătură cu alegerea? Curtea Franţei să fi trecut făţiş de partea mea? Mi se va propune oare un târg?...".

Se simţea foarte tulburat, plin de curiozitate şi de speranţă, şi străbătea încăperea cu paşi mărunţi şi iuţi. Duèze avea statura unui copil de cincisprezece ani, o mutră de şoarece sub nişte sprâncene albe stufoase, un trup şubred. În dosul geamurilor, cerul începea să se înroşească; nu era încă vremea să sufle în lumânări, dar se crăpa de ziuă. Ceasul rău trecuse...

Călăreţul intră; dintr-o uitătură, cardinalul înţelese că nu avea înaintea lui o ştafetă obişnuită. Mai întâi, un olăcar de meserie şi-ar fi pus numaidecât un genunchi la pământ, şi ar fi întins sulul cu scrisoarea, în loc să stea în picioare plecându-şi capul şi zicând "Monseniore...". Şi apoi, curtea Franţei se slujea pentru a-şi trimite scrisorile de călăreţi zdraveni şi spătoşi, foarte oţeliţi, ca voinicul acela de Robin-Cuisse-Maria care făcea adeseori drumul între Paris şi Avignon, iar nu de un asemenea băieţandru cu nas subţire, care abia îşi ţinea pleoapele deschise şi cădea din picioare de obosit ce era.

"Iată ce-l dă în vileag, se simte cale de o poştă că nu-i o ştafetă de meserie!...", îşi spuse Duèze, "...De altminteri, am mai văzut eu pe undeva obrazul ăsta".

Cu mâna sa scurtă şi subţirică rupse peceţile scrisorii, şi fu dezamăgit de îndată ce-şi aruncă ochii pe ea. Nu era vorba de alegere, ci i se cerea să dea ocrotire ştafetei. Totuşi Duèze vru să vadă în asta un semn bun; când cei de la Paris aveau de cerut ceva autorităţilor ecleziastice, acuma i se adresau lui.

- *Allora, lei è i signore Guccio Baglioni*?[1] vorbi el după ce isprăvi de citit.

Tânărul tresări auzind că-l întreabă în italieneşte.

- Da, monseniore...

- Contele de Bouville mi te recomandă, ca să te iau sub ocrotirea mea, şi să te scap de vrăjmaşii care te urmăresc...

- Dacă vrei, monseniore, să-mi faci acest bine!

- Se pare că te-ai băgat într-o încurcătură urâtă care te-a silit să fugi îmbrăcat în livreaua asta de ştafetă a contelui de Bouville,

[1]Aşadar, dumneata eşti domnul Guccio Baglioni?

urmă cardinalul cu vorbirea lui repede şi înăbuşită. Povesteşte-mi ce s-a întâmplat. Bouville îmi spune că făceai parte din escorta lui când o însoţea pe regina Clémence în drumul ei spre Franţa. Într-adevăr, acum îmi aduc aminte. Te-am văzut pe lângă dânsul. Şi eşti nepotul jupânului Tolomei, căpetenia lombarzilor din Paris. Foarte bine, foarte bine. Povesteşte-mi păţania dumitale.

Se aşezase şi, cu gândul la altceva, se juca, învârtind un pupitru mare făcut anume să se rotească, pe care zăceau cărţile ce-i serveau la lucrările lui. Era acum bine dispus, liniştit şi gata să-şi întoarcă gândurile la treburile altora.

Guccio Baglioni avea în pulpele sale cele o sută douăzeci de leghe străbătute călare în mai puţin de patru zile. Nu-şi mai simţea picioarele; o pâclă deasă îi împânzise capul şi ar fi dat orice ca să se poată lungi, colea, chiar pe pardoseală, şi să doarmă... să doarmă...

Izbuti să-şi vină în fire; viaţa lui, dragostea lui, viitorul lui, toate îi porunceau să-şi biruie pentru încă o clipă oboseala.

- Iată, monseniore, spuse el; m-am căsătorit cu o fată din nobilime.

I se păru ca aceste cuvinte ieşiseră din gura altcuiva. Nu erau cele pe care voia să le rostească. Ar fi vrut să-i explice cardinalului că o nenorocire fără seamăn se abătuse asupra lui, că era omul cel mai năpăstuit, cel mai îndurerat din univers, că viaţa îi era ameninţată, că era despărţit poate pentru totdeauna de soţia lui fără de care nu putea trăi, că soţia avea să-i fie închisă, că de o săptămână întâmplările se rostogoliseră peste dânşii atât de vijelios, atât de năpraznic, încât timpul părea să-şi fi pierdut dimensiunile obişnuite şi el însuşi se simţea parcă pe altă lume... Din toate drama lui însă, când trebuia să-i dea glas, nu găsea decât aceste câteva cuvinte: "Monseniore, m-am căsătorit cu o fată din nobilime...".

- Aha, făcu cardinalul. Cum îi zice?

- Marie de Cressay.

- Hm... Cressay... nu cunosc.

- Dar a trebuit să mă cunun cu ea în taină, monseniore; familia ei se împotrivea.

- Fiindcă eşti un lombard? Bineînţeles. Ăştia din Franţa sunt încă niţel cam înapoiaţi. În Italia e altfel, fireşte... Şi vrei să obţii desfacerea căsătoriei? Nu-i mare lucru... Dacă cununia s-a făcut în taină...

- Dar, nu, monseniore, o iubesc şi ea mă iubeşte, spuse Guccio.

Familia a aflat însă că e însărcinată, şi fraţii ei m-au urmărit ca să mă omoare.

- Pot s-o facă, au legea după datină de partea lor. Te-ai pus în situaţia unuia care a răpit o fată... Cine v-a cununat?

- Fratele Vicento.

- Fratele Vicento... nu-l cunosc.

- Ce e mai rău, monseniore, e că preotul acesta a murit. Aşa că nici nu pot dovedi că suntem căsătoriţi... Dar să nu-ţi închipui, monseniore, că aş fi un fricos. Vroiam să mă bat în duel. Unchiul meu s-a adresat însă contelui de Bouville...

-...care te-a sfătuit foarte cuminte să te depărtezi pentru o bucată de vreme.

- Dar Maria va fi închisă într-o mănăstire! Crezi, monseniore, că vei putea-o scoate de acolo? Crezi c-am s-o mai văd?

- Ho! Nu mă lua aşa de repede, fiule, răspunse cardinalul, continuând să învârtească pupitrul. La o mănăstire? Ei şi? Unde s-ar putea simţi mai bine deocamdată? Pune-ţi nădejdea în nesfârşita bunătate a lui Dumnezeu, de care avem toţi mare nevoie...

Guccio îşi plecă fruntea, istovit. Părul său negru era plin de praf.

- Unchiul dumitale se află în bune raporturi comerciale cu fraţii Bardi? mai întrebă cardinalul.

- Fireşte, monseniore, fireşte. Fraţii Bardi sunt bancherii sfinţiei tale, aşa cred, răspunse Guccio cu o politeţe necăutată.

- Da, sunt bancherii mei. Dar îi găsesc în ultima vreme mai puţin... mai puţin înţelegători ca în trecut. Banca lor e aşa de mare! Au sucursale peste tot. Şi pentru cea mai neînsemnată cerere de bani, trebuie să raporteze la Florenţa... Lucrează tot aşa de încet ca un tribunal al bisericii... Unchiul dumitale are multe feţe bisericeşti printre clienţii săi?

Guccio avea destule alte griji ca să se mai gândească la treburile băncii. Sub fruntea lui, ceaţa se făcea mai deasă; pleoapele îi ardeau.

- Nu, spuse el. Clienţii noştri sunt mai cu seamă marii baroni... Contele de Valois, contele d'Artois... Ar fi o mare cinste pentru noi dacă sfinţia ta...

- Vom vorbi mai târziu despre asta. Deocamdată, iată-te la adăpost în această mănăstire. Vei trece în ochii tuturora drept un om în slujba mea; poate că-ţi vor da să îmbraci un caftan de diac. Voi vorbi despre asta cu capelanul meu. Acum poţi să-ţi lepezi livreaua şi să te duci să dormi liniştit, lucru de care mi se pare că ai mare nevoie.

Guccio salută, bolborosi câteva cuvinte de mulţumire şi făcu un pas spre uşă. Apoi, oprindu-se, spuse:

- Nu pot încă dezbrăca livreaua, monseniore, mai am de predat şi o altă scrisoare.

- Cui? întrebă Duèze, bănuitor.

- Contelui de Poitiers.

- Dă-o încoace; o voi trimite de îndată cu un călugăr.

- Vezi însă, monseniore, domnul de Bouville ţinea mult...

- Ştii cumva dacă această scrisoare e în legătura cu conclavul?

- O, nu, monseniore, e vorba în ea de moartea regelui.

Cardinalul sări de pe scaun.

- Regele Ludovic a murit? De ce n-ai spus-o mai devreme!

- Vestea n-a ajuns încă aici? Gândeam că sfinţia ta ai fost înştiinţat despre aceasta.

Adevărul este că nu se gândea la nimic. Nenorocirile sale, oboseala sa, îl făcuseră să uite acest eveniment de mare însemnătate. Galopase drept înaintea lui de la Paris, schimbând caii la mănăstirile ce-i fuseseră indicate, mâncând în grabă, vorbind cât mai puţin cu putinţă, şi ajunsese, fără să ştie, înaintea ştafetelor cârmuirii.

- Din ce i s-a tras moartea?

- E tocmai ceea ce domnul de Bouville vrea să-i dea de ştire contelui de Poitiers.

- Crimă? şopti Duèze.

- Se pare că regele a fost otrăvit.

Cardinalul chibzui o clipă.

- Iată ce poate să aducă mari schimbări, murmură el. A fost ales un regent?

- Nu ştiu, monseniore... Când am plecat eu, se vorbea mult de contele de Valois...

- Bine, fiule, du-te de te odihneşte.

- Dar, monseniore... şi scrisoarea pentru contele de Poitiers?

Pe buzele subţiri ale prelatului se ivi un surâs fugar, care putea fi luat drept o expresie de bunăvoinţă.

- Nu ar fi cuminte să te arăţi, şi afară de asta abia te mai ţii pe picioare, vorbi el. Dă-mi plicul acela; ca să nu ai de suferit vreo dojană, mă voi duce să-l duc eu însumi.

După câteva minute, însoţit de un masalagiu cu facla în mână care-i deschidea drumul, aşa cum se cuvenea pentru o înaltă faţă bisericească, şi urmat de un secretar, cardinalul curiei papale părăsea mănăstirea Ainay, dintre Rhône şi Saône, şi apuca pe ulicioarele întunecoase, adeseori strâmtate de mormane de gunoaie. Pir-

piriu, subţirel, călca cu pas sprinten, ducându-şi parcă în fugă cei şaptezeci şi doi de ani ai săi. Rasa-i purpurie părea că dansează printre ziduri.

Clopotele celor douăzeci de biserici şi celor patruzeci şi două de mănăstiri ale Lyonului băteau de utrenii. Distanţele erau scurte în acest oraş ai cărui locuitori nu treceau încă de douăzeci de mii, din care jumătate făcea comerţ cu religia, iar cealaltă jumătate avea religia comerţului. Cardinalul ajunse curând la locuinţa consulului[2], unde era găzduit contele de Poitiers.

[2]Dregător din Evul Mediu, în sudul Franţei, îndeplinind o funcţie echivalentă cu aceea de şoltuz sau pârcălab în ţările româneşti.

PORŢILE LYONULUI

Contele de Poitiers îşi terminase tocmai toaleta, când şambelanul său îi anunţă vizita cardinalului.

Foarte uscăţiv şi deşirat, cu nasul mare, cu părul adus pe frunte în şuviţe scurte şi căzându-i încârlionţat de-a lungul obrajilor, fragezi cum poţi să-i ai la douăzeci şi trei de ani, tânărul prinţ, purtând un halat de casă din camohas dungat ca marmora, veni să-l întâmpine pe monseniorul Duèze şi-i sărută inelul cu respect.

Ar fi fost greu să afli un contrast mai izbitor, o mai hazlie deosebire ca între aceste două personaje, unul amintind o nevăstuică ieşită din vizuina ei, iar celălalt un bâtlan călcând mândru prin mlaştină.

- În ciuda orei matinale, spuse cardinalul, n-am vrut, monseniore, să întârzii de a-ţi aduce mângâierea rugilor mele în nenorocirea care te loveşte.

- Nenorocirea? întrebă mirat Filip de Poitiers, cu o uşoară tresărire.

Întâiul său gând fu pentru soţia sa Jeanne pe care o lăsase la Paris, însărcinată într-a opta lună.

- Văd că am făcut bine venind să te înştiinţez, urmă Duèze. Regele, fratele măriei tale, a murit de cinci zile.

Filip nici nu clipi; doar o răsuflare mai puternică îi umflă pieptul. Nimic nu i se putea citi pe faţă, nici uimire, nici tulburare, nici măcar nerăbdarea de a afla mai multe amănunte.

- Îţi mulţumesc pentru graba cu care ai venit, monseniore, răspunse el. Dar cum se face că ai o asemenea ştire..., înaintea mea?

- Prin domnul de Bouville, al cărui trimis a sosit în goana mare, cerându-mi să-ţi predau această scrisoare în taină.

Contele de Poitiers o desfăcu şi o citi vârându-şi nasul în ea, căci era foarte miop. Nici acum nu-şi trădă nimic din sentimentele lui; când isprăvi de citit, împături cu un gest simplu scrisoarea şi o vârî în buzunarul halatului. Apoi rămase tăcut.

Cardinalul tăcea şi el, arătând că respectă durerea prinţului, deşi acesta nu prea dădea semne de întristare.

- Dumnezeu să-l ferească de chinurile iadului, rosti în cele din urmă contele de Poitiers, pentru a fi la unison cu atitudinea cucernică a prelatului.

- O... iadul, murmură Duèze. În sfârşit, să ne rugăm lui Dumnezeu! Mă gândesc şi la nefericita regină Clémence pe care am

văzut-o crescând an cu an când eram pe lângă regele Neapolei. O prinţesă aşa de blândă, aşa de mărinimoasă...

- Da, ţi se rupe inima pentru cumnată-mea, spuse Poitiers.

Şi în acelaşi timp se gândea:

"Ludovic n-a lăsat nici o dispoziţie testamentară în ce priveşte regenţa. După cât îmi scrie Bouville, unchiul meu Valois a şi început să se agite".

- Ce ai de gând să faci, monseniore? întrebă cardinalul. Te vei întoarce chiar acum la Paris?

- Nu ştiu, nu ştiu încă, răspunse Poitiers. Aştept veşti mai amănunţite. Sunt gata să răspund la chemarea ţării.

În scrisoarea sa, Bouville nu-i ascundea că dorea întoarcerea lui. Ca întâiul dintre fraţii regelui mort şi ca pair al regatului, locul contelui de Poitiers era în consiliul de coroană, unde, chiar de la prima adunare, zâzaniile izbucniseră în legătură cu alegerea unui regent.

Pe de altă parte însă, lui Filip de Poitiers îi părea rău, ba chiar îi era silă că trebuie să părăsească Lyonul înainte de a fi isprăvit treburile începute.

Mai întâi, avea de încheiat contractul de logodnă între a treia din fiicele sale, Isabelle, în vârstă de abia cinci ani şi prinţişorul provinciei Vienne, micul Guigues, care avea şase. El singur pusese la cale această căsătorie, chiar la Vienne, cu prinţul Jean al II-lea de la Tour du Pin şi prinţesa Béatrice, sora reginei Clémence. Bună încuscrire, care ajuta coroana Franţei să ţină în cumpănă influenţa dinastiei Anjou-Sicile în această regiune. Semnătura urma sa aibă loc în câteva zile.

Dar, mai presus de orice, era alegerea papală. Săptămâni de-a rândul, Filip de Poitiers bătuse drumurile Provenţei, ale ţinuturilor Vienne şi Lyon, ca să-i vadă unul după altul pe cei douăzeci şi patru de cardinali împrăştiaţi, să-i încredinţeze că agresiunea de la Carpentras nu se va mai repeta, că nu li se va face nici o silnicie, dând a înţelege multora dintre dânşii că ar putea să aibă şanse, pledând pentru prestigiul religiei, demnitatea bisericii şi interesele statelor. În sfârşit, cu multă bătaie de cap, cu vorbe şi cu bani, izbutise să-i adune la Lyon, oraş care fusese vreme îndelungată sub autoritatea bisericii, dar trecuse de curând, în ultimii ani ai domniei lui Filip cel Frumos, în puterea regelui Franţei.

Contele de Poitiers simţea că-i aproape de a-şi atinge ţinta. Dar dacă pleca, n-aveau să înceapă iar toate încurcăturile, nu se vor încinge iar toate vrajbele? Influenţa nobilimii romane sau a regelui

Neapolei nu vor lua locul celei a Franţei şi diversele partide nu vor începe iar să se învinuiască unele pe altele de erezie? Papalitatea nu se va muta iar la Roma?

"Tocmai ceea ce tatăl meu vroia să evite!", îşi zicea Filip de Poitiers, "Opera lui, şi aşa destul de destrămată de Ludovic şi de unchiul nostru, Valois, va fi oare în întregime nimicită?".

Vreme de câteva clipe, Duèze avu impresia că tânărul prinţ uitase de prezenţa lui. Şi deodată, îl auzi pe Poitiers întrebând:

- Partidul gascon va menţine oare candidatura cardinalului de Pélagrue? Şi crezi că toţi cucernicii colegi ai sfinţiei tale s-au hotărât în sfârşit să se adune?... Ia loc aici, monseniore, şi spune-mi care ţi-e părerea. Cum stăm?

De o treime de veac, de când lua parte la treburile ţărilor cardinalul văzuse mulţi suverani şi bărbaţi de stat. Dar nu întâlnise încă nici unul care să aibă atâta stăpânire de sine. Iată un prinţ de douăzeci şi trei de ani căruia abia îi anunţase că frate-său a murit, că tronul era vacant, şi el nu părea să aibă altă grijă mai urgentă decât certurile din conclav.

Aşezaţi alături lângă o fereastră, pe o ladă acoperită cu stofă de Damasc, picioarele cardinalului abia atingând pardoseala iar glezna ciolănoasă a contelui de Poitiers legănându-se în aer, cei doi bărbaţi avură o lungă conversaţie.

În realitate, cum reieşea din expunerea pe care o făcu Duèze, lucrurile ajunseseră iar acolo unde se găseau cu doi ani în urmă, după moartea lui Clément al V-lea.

Partidul celor zece cardinali gasconi, căruia i se zicea şi partidul francez, era cel mai numeros, dar nu în deajuns pentru a constitui el singur majoritatea cerută de două treimi a Sfântului Colegiu, adică şaisprezece voturi. Gasconii, socotindu-se păstrătorii ideilor răposatului papă, căruia îi datorau toţi pălăria de cardinal, ţineau cu străşnicie ca scaunul să rămână la Avignon şi se arătau foarte uniţi împotriva celorlalte două partide. Între dânşii însă, se mâncau pe tăcute, fiecare râvnind tiara papală; alături de ambiţiile lui Arnaud de Pélagrue creşteau acelea ale lui Arnaud de Fougères şi ale lui Arnaud Nouvel. Făgăduindu-şi sprijin unul altuia, îşi vârau beţe în roate într-ascuns.

- Războiul celor trei Arnaud, spuse Duèze cu glasul său şuşuit. Să vedem acum şi partidul italienilor.

Aceştia nu erau decât opt, dar despărţiţi în trei tabere. Temutul cardinal Caetani, nepotul papei Bonifaciu al VIII-lea, era potrivnic celor doi cardinali Colonna, printr-o rivalitate seculară de familie,

devenită ură de nepotolit de când cu istoria de la Anagni[3] şi cu palma dată de un Colonna pe obrazul lui Bonifaciu. Între aceşti adversari, ceilalţi cardinali italieni şovăiau. Stefaneschi, din duşmănie faţă de politica lui Filip cel Frumos, ţinea partea lui Caetani, cu care de altfel era înrudit. Napoléon Orsini o scălda, fără să se hotărască. Cei opt nu ajungeau la înţelegere deplină decât asupra unui lucru: toţi vroiau întoarcerea papalităţii în Cetatea Eternă. Dar în privinţa asta, hotărârea lor era nestrămutată.

- Ştii bine, monseniore, urmă Duèze, că a fost o vreme când ne aflam în pragul schismei; şi primejdia n-a trecut încă... Italienii noştri refuzau să se adune în Franţa şi ne înştiinţau, nu demult, că dacă se va alege un papă gascon ei nu-l vor recunoaşte şi vor face un papă al lor, la Roma.

- Nu va fi nici o schismă, spuse liniştit contele de Poitiers.

- Mulţumită măriei tale, monseniore, mulţumită măriei tale, mă bucur s-o recunosc, şi asta o spun tuturor. Cutreierând oraş după oraş, ai dus pretutindeni cuvântul cel bun, şi dacă n-ai găsit încă păstorul, în schimb ai şi adunat turma.

- Scumpe oi, monseniore! Ştii că am plecat de la Paris cu şaisprezece mii de livre şi că săptămâna trecută a trebuit să cer să mi se trimită încă pe atât? Iason era pe lângă mine un calic. Aş vrea ca toată lâna asta de aur să nu mi se irosească printre degete, adăugă contele de Poitiers, încreţindu-şi uşor pleoapele ca să-l poată privi drept în ochi pe cardinal.

Acesta, care pe căi ocolite trăsese mari foloase din bănetul împrăştiat de contele de Poitiers, se făcu a nu lua în seamă aluzia, dar răspunse:

- Cred că Napoléon Orsini şi Albertini de Prato, ba poate chiar şi Guillaume de Longis, cel care a fost înaintea mea cancelar al regelui Neapolei, ar putea fi lesne câştigaţi... Face să plăteşti ca să eviţi o schismă.

Poitiers se gândi:

"A folosit banii pe care i-a luat de la noi ca să-şi cumpere trei voturi ale italienilor. Nu e prost".

Cât despre Caetani, cu toate că făcea mai departe pe neînduplecatul, poziţia lui nu mai era aşa de tare de când fuseseră descoperite îndeletnicirile sale vrăjitoreşti şi încercarea de a curma prin făcătură viaţa regelui Franţei şi a contelui de Poitiers însuşi. Fostul templier Evrard, un smintit de care Caetani se slujise pentru ma-

[3]În 1303, ministrul de justiţie Nogaret, însoţit de Colonna, l au arestat, din ordinul lui Filip cel Frumos, pe papa Bonifaciu al VIII-lea care se refugiase la Anagni.

trapazlâcurile sale diavoleşti, trăncănise cam prea mult înainte de a se da pe mâna dregătorilor regelui...

- Ţin în rezervă afacerea asta, spuse contele de Poitiers. Mirosul rugului ar putea, la vremea potrivită, să-l mai moaie pe monseniorul Caetani.

La gândul de a vedea un alt cardinal ars de viu, un foarte uşor surâs miji într-ascuns pe buzele subţiri ale bătrânului prelat, care adăugă:

- Se pare că Francesco Caetani ar fi uitat cu totul de treburile lui Dumnezeu spre a nu se mai ocupa decât de acelea ale Satanei. N-o fi cumva dânsul cel care, văzând că nu şi-a atins ţelul cu vrăjitoria, a pus de l-a omorât pe rege, fratele măriei tale, prin otravă?

Contele de Poitiers înălţă din umeri.

- De fiecare data când moare un rege, se spune că a fost otrăvit, răspunse el. Aşa s-a vorbit de bunicu-meu Ludovic al VIII-lea; aşa s-a vorbit şi de tatăl meu, Dumnezeu să-l odihnească... Frate-meu avea o sănătate cam şubredă. Dar, în sfârşit, trebuie să ne gândim şi la asta.

- Mai rămâne, se întoarse Duèze la vorba lui dinainte, al treilea partid, căruia i se zice provensal, din pricina celui mai neastâmpărat dintre noi, cardinalul de Mandagout...

Acest ultim partid nu număra decât şase cardinali, de obârşie felurită: meridionali, ca fraţii Bérenger Frédol, se găseau alături de normanzi şi de un fiu al provinciei Quercy, cum era Duèze însuşi.

Aurul cu care-i ghiftuise Filip de Poitiers îi făcuse mai înţelegători la argumentele politicii franceze.

- Suntem cei mai mărunţi, cei mai slabi, spuse Duèze, dar fără voturile noastre nimeni nu poate obţine majoritatea necesară. Şi deoarece gasconii şi italienii nu vor să audă nici unii nici alţii de un papă care ar ieşi din rândurile lor, atunci, monseniore...

- Atunci, va trebui ales un papă dintre voi, nu-i aşa?

- Asta mi-e convingerea, monseniore, convingerea neclintită. Am spus-o chiar de la moartea lui Clement. N-am fost ascultat; unii au crezut fireşte că trag spuza pe turta mea, căci numele meu a fost într-adevăr pomenit, fără să vreau. Dar curtea Franţei n-a avut niciodată mare încredere în mine.

- Asta, fiind sfinţia ta erai sprijinit cam prea făţiş de curtea din Neapole.

- Şi dacă n-aş fi fost sprijinit de nimeni, cine m-ar fi luat vreodată în seamă! Nu râvnesc la altceva, crede-mă, monseniore, decât să văd că se face iar puţină rânduială în treburile creştinătăţii, care

stau foarte rău; sarcina va fi grea pentru viitorul urmaş al sfântului Petru.

Contele de Poitiers îşi prinse faţa în mâinile sale lungi şi rămase câteva clipe pe gânduri.

- Crezi, monseniore, întrebă el, că italienii, dacă li s-ar face pe plac şi nu s-ar alege un papă gascon, se vor învoi ca Sfântul Scaun să rămână la Avignon, iar gasconii în schimb, satisfăcuţi cu privire la Avignon, ar putea să renunţe la candidatul lor, trecând de partea voastră?

Ceea ce, altminteri spus, însemna: "Dacă sfinţia ta, monseniore Duèze, ai ajunge papă cu sprijinul meu, te angajezi hotărât să păstrezi actuala reşedinţă a papalităţii?"

Duèze înţelese foarte bine.

- Aceasta ar fi, monseniore, o soluţie înţeleaptă.

- Am să ţiu seamă de preţioasa părere a sfinţiei tale, spuse Filip de Poitiers ridicându-se, spre a pune capăt audienţei.

Îl însoţi pe cardinal până la uşă. Clipa în care doi bărbaţi pe care vârsta, înfăţişarea, experienţa şi îndeletnicirile par să-i despartă, se recunosc a fi făcuţi din acelaşi aluat şi ghicesc că între dânşii poate naşte o colaborare şi o prietenie, clipa aceasta depinde mai mult de unele potriviri tainice ale soartei decât de cuvintele ce şi le spun. Când Filip se plecă să sărute inelul cardinalului, acesta şopti:

- Ai putea fi, monseniore, un regent foarte bun.

Filip îşi îndreptă spinarea.

"Ştia oare", îi trecu prin minte, "că tot timpul nu mă gândeam decât la asta?". Şi răspunse:

- N-ai fi şi sfinţia ta un foarte bun papă?

Şi nu se putură opri să-şi surâdă discret, bătrânul prelat cu un fel de dragoste părintească, tânărul prinţ cu o prietenoasă smerenie.

- Ţi-aş fi îndatorat, adăugă Filip, dacă ai păstra taina în privinţa ştirii grave pe care mi-ai adus-o, până ce ea va fi anunţata în auzul tuturor.

- Aşa voi face, monseniore, ca să-ţi împlinesc dorinţa.

Rămas singur, contele de Poitiers nu avu nevoie decât de câteva clipe de gândire. Apoi, îl chemă pe primul său şambelan.

- Adam Héron, întrebă el, nici o ştafetă n-a sosit de la Paris?

- Nu, monseniore.

- Atunci, porunceşte să fie închise toate porţile Lyonului.

SĂ NE ŞTERGEM LACRIMILE

În dimineaţa aceea, populaţia din Lyon a fost lipsită de legume. Căruţele zarzavagiilor fuseseră oprite dincolo de bariere, şi gospodinele făceau gură în faţa tarabelor goale. Singurul pod, cel de pe Saône, căci podul peste Rhône nu fusese încă terminat, era închis de un pâlc de oşteni. Dacă nu puteai intra în Lyon, nici de ieşit nu aveai cum. Cete de negustori italieni, de călători, de călugări pribegi, îngroşate de o mulţime de gură-cască şi de haimanale, se îmbulzeau în jurul porţilor oraşului şi cereau explicaţii. Straja răspundea scurt la toate întrebările: "Porunca de la contele de Poitiers!" cu aerul acela distant, plin de ifos, pe care şi-l iau slujbaşii cârmuirii când au de aplicat o măsură al cărei rost nu-l ştiu nici ei. Se auzeau glasuri:

- Dar mi-e fata bolnavă la Fourvière...

- Şopronul meu din Saint-Just a ars ieri pe la chindii...

- Ispravnicul de la Villefranche are să-mi scoată lucrurile din casă dacă nu-i duc azi banii de bir...

Straja o ţinea una:

- Poruncă de la contele de Poitiers!

Iar când îmbulzeala se făcea mai tare, armăşeii regelui începeau să-şi ridice ghioagele.

În oraş umblau zvonuri ciudate.

Unii ziceau că are să fie război. Dar cu cine? Nimeni nu putea să spună. Alţii ziceau că o încăierare sângeroasă se încinsese în timpul nopţii lângă mănăstirea Augustinilor, între oştenii regelui şi oamenii cardinalilor italieni. Se auziseră tropote de cai. Ţi se dădea până şi numărul morţilor. Dar la mănăstirea Augustinilor domnea bună pace.

Foarte neliniştit, arhiepiscopul Pierre de Savoie, se întreba dacă nu cumva erau pe cale să se repete întâmplările dinainte de 1312 şi dacă nu va fi silit să părăsească, în folosul arhiepiscopului de Sens, scaunul de primat al Galiei, singura prerogativă pe care o putuse păstra după alipirea Lyonului la coroana Franţei. Trimisese pe unul din canonicii săi pentru a afla ce se întâmplă: dar acesta, ducându-se la contele de Poitiers, dăduse acolo peste un scutier amabil şi mut. Iar arhiepiscopul se aştepta să primească un ultimatum.

Printre cardinalii găzduiţi pe la diverse aşezăminte bisericeşti, teama nu era mai mică, ba aducea chiar a spaimă. Nu li se pregă-

teşte iar o capcană, întocmai ca la Carpentras? Dar, de data asta, cum să fugă? Emisarii alergau de la mănăstirea Augustinilor la cea a Cordelierilor şi de la mănăstirea Iacobinilor la cea a Şartrezilor. Cardinalul Caetani îşi repezise omul de încredere, abatele Pierre, la Napoléon Orsini, la Albertini de Prato, la Flisco, singurul spaniol printre ei, ca să le spună acestor prelaţi:

- Vedeţi unde am ajuns! V-aţi lăsat ademeniţi de contele de Poitiers. El s-a jurat că nu ne va prigoni şi că nu vom fi nici măcar siliţi să intrăm într-o încăpere cu uşile păzite pentru a vota; că vom fi pe deplin slobozi. Şi acum iată ca ne închide în Lyon.

Pe Duèze însuşi veniră să-l vadă doi din colegii săi provensali, cardinalul de Mandagout şi Bérenger Frédol, cel mai vârstnic dintre fraţii cu acest nume. Dar Duèze făcu pe omul picat din cer, zicând că e absorbit de lucrările sale teologice şi că habar n-are de nimic. În vremea asta, într-o chilie de lângă apartamentul cardinalului, Guccio Baglioni dormea ca un bolovan, nefiind în stare nici să viseze că de la el se trăgea o atare panică.

De un ceas, domnul de Varay, pârgar al Lyonului şi trei din colegii săi, veniţi să ceară explicaţii în numele adunării orăşeneşti, tropăiau nerăbdători în sala de aşteptare a contelui de Poitiers.

Acesta ţinea sfat cu uşile închise; se aflau acolo slujitorii săi cei mai apropiaţi şi înalţii ofiţeri care îl însoţeau la Lyon.

În cele din urmă, draperiile fură date în lături şi contele de Poitiers se ivi, urmat de sfetnicii săi. Aveau toţi înfăţişarea gravă a unor bărbaţi care luaseră o importantă hotărâre politică.

- A, domnul Varay! Ai picat la timp, şi dumneavoastră, pârgari ai Lyonului, de asemenea, spuse contele de Poitiers. Vă vom putea astfel înmâna chiar acum mesajul pe care ne pregăteam să vi-l trimitem. Domnule Mille, binevoieşte a-i da cetire.

Mille de Noyers, pravilist, judecător la Înalta Curte şi mareşal al ţinuturilor din răsărit sub domnia lui Filip cel Frumos, desfăcu sulul de pergament şi citi:

Către toţi judeţii, seneşalii şi pârgarii oraşelor. Vă aducem la cunoştinţă marea jale ce ne-a cuprins de pe urma morţii preaiubitului nostru frate, regele şi stăpânul nostru Ludovic al Zecilea pe care Dumnezeu l-a răpit dragostei supuşilor săi. Dar firea omenească e astfel făcută ca nimeni să nu poată trece de sorocul ce i-a fost ursit. De aceea am hotărât să ştergem lacrimile noastre, să ne rugăm împreună cu voi lui Cristos pentru sufletul său, şi să ne grăbim a lua în mâna noastră ocârmuirea regatului Franţei şi rega-

tului Navarrei pentru ca drepturile lor să nu se prăpădească, şi pentru ca supuşii acestor două regate să trăiască fericiţi sub scutul dreptăţii şi al păcii.

Regentul celor două regate,
prin graţia lui Dumnezeu. FILIP

După ce trecu prima clipă de uimire, domnul Varay se apropie de îndată să sărute mâna contelui de Poitiers, şi ceilalţi pârgari îi urmară, fără nici o ezitare, pilda.

Regele murise. Vestea era prin ea însăşi destul de uluitoare pentru ca vreunul să se gândească, cel puţin câteva minute, să mai pună întrebări. În lipsa unui moştenitor major, părea foarte firesc ca fratele cel mai vârstnic al suveranului să preia puterea. Pârgarii nu aveau nici cea mai mică îndoiala că hotărârea fusese luată la Paris de Adunarea pairilor.

- Puneţi, vă rog, pristavii să bată toba prin oraş şi să cetească acest mesaj, porunci Filip de Poitiers, după care porţile vor fi deschise numaidecât.

Apoi, adăugă:

- Domnule Varay, eşti tare în negoţul de postavuri; îţi voi fi îndatorat dacă-mi faci rost de douăzeci de mantii negre, să fie ţinute în sala mea de aşteptare, ca să le pună pe dânşii cei care vor veni să-mi prezinte condoleanţe.

Şi le făcu semn pârgarilor să-şi vadă de treabă.

Primele sale două acte prin care lua în mână cârma ţării erau îndeplinite. Se proclamase regent cu ajutorul oamenilor săi de casă, care deveneau totodată şi sfetnici ai cârmuirii. Era pe cale să fie recunoscut de oraşul Lyon în care îşi avea reşedinţa. Acum dădea zor să dobândească această recunoaştere în ţara toată şi să pună astfel Parisul în faţa unui fapt împlinit. Izbânda depindea de repeziciunea cu care avea să acţioneze.

Copiştii se şi apucaseră să reproducă în numeroase exemplare proclamaţia lui, iar olăcarii îşi pregăteau caii pentru a o duce în toate provinciile.

De îndată ce se deschiseră porţile Lyonului, ei porniră în goană, încrucişându-se cu trei ştafete ce fuseseră oprite de dimineaţă dincoace de Saône. Primul dintre curierii aceştia aducea o scrisoare a contelui de Valois, care se dădea drept regent ales de consiliul de coroană şi-i cerea lui Filip încuviinţarea pentru ca această alegere să devină efectivă. "Sunt încredinţat că vei voi să mă ajuţi în sarcina mea, pentru binele regatului, şi-mi vei da cât mai repede con-

simţământul, ca bun şi prea iubit nepot ce-mi eşti".

Al doilea mesaj venea din partea ducelui de Burgundia, care cerea şi el regenţa în numele nepoatei sale, micuţa Jeanne de Navarra.

În sfârşit, contele d'Evreux îl înştiinţa pe Filip de Poitiers că pairii nu fuseseră chemaţi să-şi spună cuvântul după datină, şi că graba lui Charles de Valois de a lua cârma ţării nu se întemeia pe nici o lege şi nici pe învestitura vreunei adunări legiuite.

Contele de Poitiers ţinea sfat cu ai săi, fără întrerupere. Aceştia, începând cu conetabilul Franţei, Gaucher de Châtillon, căpetenia oştilor încă din 1302, şi care nu ierta caraghioasa campanie a "oastei înnoroiate" pe care trebuise s-o ducă vara trecută în Flandra, erau potrivnici ai politicii urmată vreme de optsprezece luni de Aiurit şi de contele de Valois. Cumnatul conetabilului, Mille de Noyers, împărtăşea părerile acestuia. Pravilistul Raoul de Presles, după ce slujise atâţia ani pe Regele de Fier, îşi văzuse averile confiscate, în timp ce prietenul său Enguerrand de Marigny era spânzurat, şi el însuşi pus la caznă, cu capul vârât în apă, fără să i se fi putut smulge mărturisiri; rămăsese de pe urma asta cu necurmate dureri de stomac şi cu o ură neîmpăcată faţă de fostul împărat al Constantinopolei. Îşi datora contelui de Poitiers scăparea şi întoarcerea la dregătoriile sale.

Astfel, în jurul acestuia se înjghebase un soi de partid de opoziţie, alcătuit din supravieţuitorii marilor sfetnici ai lui Filip cel Frumos. Nici unul nu vedea cu ochi buni ambiţiile contelui de Valois, nici nu dorea ca ducele de Burgundia să se amestece în treburile coroanei. Se minunau de repeziciunea cu care lucrase tânărul prinţ şi îşi puneau în el toate speranţele.

Poitiers scrise lui Eudes de Burgundia şi lui Charles de Valois, fără să pomenească de scrisorile lor, ca şi cum nici nu le-ar fi primit, pentru a-i înştiinţa că se socotea regent, conform rânduielilor din vechime, şi că va aduna sfatul pairilor spre a întări această situaţie, de îndată ce va fi cu putinţă.

În acelaşi timp, numi nişte împuterniciţi care să meargă prin oraşele mai de seamă ale regatului spre a lua în primire posturile de comandă în numele său. Plecară astfel într-o singură zi câţiva dintre cavalerii săi - care aveau să-i fie mai târziu "cavaleri însoţitori" - ca Regnault de Lor, Thomas de Marfontaine şi Guillaume Courteheuse. Îi păstră lângă dânsul pe Anseau de Joinville, fiul marelui Joinville, şi pe Henry de Sully.

În timp ce clopotele tuturor bisericilor vesteau moartea lui Lu-

dovic al X-lea, Filip de Poitiers avu o lungă consfătuire cu Gaucher de Châtillon. Conetabilul Franţei lua parte, de drept, la toate adunările ocârmuirii, Camera Pairilor, Marele Consiliu, Consiliul Restrâns. Filip îi ceru deci lui Gaucher să meargă la Paris pentru a vorbi în numele său şi a se împotrivi, până va veni el însuşi, încercărilor lui Charles de Valois; pe de altă parte, conetabilul va vedea dacă are în mână trupele de lefegii ai capitalei, şi mai ales pâlcul arcaşilor.

Căci, spre mirarea şi apoi spre încuviinţarea sfetnicilor săi, noul regent hotărâse să rămână deocamdată la Lyon.

- Nu trebuie să lăsăm neisprăvite treburile începute, spusese el. Cel mai de seamă lucru pentru ţară e să aibă un papă, şi vom fi cu atât mai tari când îl vom fi făcut noi.

Dădu zor să-şi pună semnătura pe contractul de logodnă între fiică-sa şi prinţişorul de Vienne. La prima vedere, aceasta nu avea nici o legătură cu alegerea pontificală, şi totuşi, în mintea lui Filip, era legată de încuscrirea cu prinţul de Vienne, care domnea peste toate ţinuturile de la sud de Lyon, şi ţinea în mâna lui drumul Italiei, era o piesă în jocul său. Cardinalii, dacă le-ar veni poftă să-i scape printre degete, n-ar putea să se refugieze într-acolo. Pe deasupra, această logodnă ar întări poziţia sa de regent; prinţul de Vienne trecea în tabăra lui, având bune motive să nu-l părăsească.

Din pricina doliului, contractul fu semnat fără petrecerile obişnuite, în zilele care urmară.

Totodată, Filip de Poitiers intră în vorbă cu cel mai puternic baron de prin părţile acelea, contele de Forez, de altminteri cumnat al prinţului de Vienne, şi care stăpânea malul drept al Rhônului.

Jean de Forez luase parte la campaniile din Flandra, îl reprezentase de mai multe ori pe Filip cel Frumos la curtea papală şi lucrase temeinic pentru alipirea oraşului Lyon la coroana Franţei. De vreme ce se întorcea la politica tatălui său, contele de Poitiers ştia că se poate bizui pe el.

La 16 iunie, contele de Forez îndeplini un gest foarte spectaculos. Îşi făcu în chip solemn închinarea în faţa lui Filip, ca seniorului mai mare peste toţi seniorii Franţei, recunoscându-l astfel ca pe deţinătorul puterii regale.

A doua zi, contele Bermond de la Voulte, al cărui domeniu de la Pierregourde se afla sub puterea seneşalului de Lyon, îşi puse mâinile în mâinile contelui de Poitiers şi-i făcu jurământ de credinţă cu aceeaşi pompă.

Contelui de Forez, Poitiers îi ceru să ţină gata, într-ascuns, şapte sute de oşteni. De acum încolo, cardinalii nu vor mai putea ieşi din oraş.

Dar de aici şi până la alegerea unui papă, mai era cale lungă. Tocmelile băteau pasul pe loc. Simţind că regentul era grăbit să se întoarcă la Paris, cardinalii italieni se arătau tot mai dârji.

"Va obosi înaintea noastră", ziceau ei. Puţin le păsa de halul de tragică anarhie în care se afundau treburile bisericii.

Filip de Poitiers avu mai multe întrevederi cu cardinalul Duèze care-i apărea în chip hotărât ca omul cel mai deştept din conclav, expertul cel mai clarvăzător şi totodată cel mai imaginativ în materie religioasă, cel mai nimerit administrator al creştinătăţii în ceasul greu prin care trecea.

- Erezia, monseniore, înfloreşte cam peste tot, zicea cardinalul cu glasul său spart, tulburător. Şi cum ar putea fi altfel, cu pilda pe care o dăm? Diavolul se foloseşte de zâzaniile noastre pentru a semăna sămânţa sa blestemată. Dar nicăieri ca în eparhia Toulouse nu creşte mai vârtos buruiana ereziei. Vechi pământ de răzmeriţe şi de visuri urâte! Va trebui ca viitorul papă să spargă această eparhie prea mare, anevoie de cârmuit, în cinci episcopii, fiecare din ele dată pe mâna neşovăitoare.

- Ceea ce ar aduce, răspunse contele de Poitiers, multe venituri noi, asupra cărora, bineînţeles, visteria Franţei ar percepe anatele cuvenite. Ai avea ceva împotrivă?

- Nicidecum.

Anate, numeau cei de pe atunci dreptul regal de a lua veniturile primului an al unei noi dregătorii ecleziastice. Lipsa unui papă împiedica să se purceadă la crearea acestor noi venituri, din care pricină visteria se afla la mare ananghie, fără a mai pomeni de neputinţa ei aproape totală de a încasa rămăşiţele de biruri ale bisericii, clerul profitând de situaţie spre a ridica tot felul de greutăţi, de neînlăturat atâta vreme cât tronul sfântului Petru rămânea gol.

La drept vorbind, când Filip şi Duèze cercetau viitorul, unul ca regent şi celălalt ca eventual pontif, primele griji ale amândurora erau de ordin financiar.

În urma răscoalelor feudale, a răzvrătirii din Flandra, a răzmeriţei nobililor din Artois şi a strălucitelor acţiuni inspirate de Charles de Valois, visteria regală nu era numai secată, ci şi înglodată în datorii pentru mai mulţi ani.

Visteria pontificală, după doi ani de conclav rătăcitor, nu se afla într-o stare mai bună; iar dacă preasfinţii cardinali se vindeau aşa

de scump prinţilor lumii acesteia, e pentru că mulţi dintre ei nu aveau alte mijloace de trai decât negoţul cu voturile lor.

- Amenzile, monseniore, amenzile, îl sfătuia Duèze pe tânărul regent. Pedepseşte-i cu amenzi pe cei ce se ţin de răutăţi, şi cu cât vor fi mai avuţi, cu atât să-i pedepseşti mai greu. Dacă cel ce calcă legea are o sută de livre, ia-i din ele douăzeci. Dacă are însă o mie, ia-i cinci sute, iar dacă are o sută de mii i-ai aproape tot. Vei avea astfel trei foloase: mai întâi, venitul va fi mai mare, apoi, lipsit de puterea lui, răufăcătorul nu va mai fi în stare să se ţină de blestemăţii, şi în sfârşit, săracii, care alcătuiesc marea mulţime, vor fi de partea ta şi vor avea încredere în dreptatea măriei tale.

Filip de Poitiers zâmbi.

- Aceste propuneri foarte înţelepte, monseniore, sunt potrivite pentru justiţia regală care se slujeşte de puterea seculară, răspunse el. Dar pentru a însănătoşi finanţele bisericii nu prea văd...

- Amenzile, amenzile, repetă Duèze. Să punem bir pe păcate; va fi un izvor nesecat de venituri. Omul e păcătos din fire, dar mai curând gata să se pocăiască deschizându-şi inima decât să se pocăiască deschizându-şi punga. Mai amarnic se va căi de păcatele sale şi mai mult se va feri să cadă iar în stricăciunile sale dacă va plăti o taxă pentru iertarea noastră. Cine vrea să se îndrepte, trebuie să plătească o amendă dreaptă.

"Nu cumva glumeşte?", se gândi Poitiers care, cunoscându-l tot mai mult pe Duèze, descoperea pornirea cardinalului curiei papale spre paradox şi şiretenie.

- Şi pe care păcate ai vrea să pui bir, monseniore? întrebă el ca şi cum ar intra în joc.

- Mai întâi pe acelea săvârşite de călugări. Să începem prin a ne îndrepta noi înşine înainte de a purcede la îndreptarea altora. Sfânta noastră biserică e prea îngăduitoare cu încălcările şi lipsurile de tot felul. Astfel, călugăria şi preoţia nu pot fi încredinţate unor oameni schilozi sau pociţi. Or, vedeam deunăzi pe lângă cardinalul Caetani, un oarecare preot Pierre, care are doi policari la mâna dreaptă.

"O mică perfidie la adresa vechiului nostru vrăjmaş", îşi zise Poitiers.

- Am cercetat cum stau lucrurile, urmă Duèze. Se pare că şchiopii, ciungii, eunucii care-şi ascund meteahna sub o rasă de călugăr şi trag foloase de pe urma bisericii, sunt puzderie. Ne vom apuca oare să-i izgonim din sânul nostru, fără a-i îndrepta cu asta, să-i aducem la sărăcie şi poate chiar să-i împingem spre ereticii din

Toulouse sau spre alte tagme religioase? Să-i lăsăm mai curând să se răscumpere; cine zice răscumpărare, zice plată.

Bătrânul prelat era foarte serios. Cu închipuirea aţâţată din clipa când îl văzuse pe preotul Pierre, înjghebase în ultimele nopţi un întreg sistem foarte amănunţit asupra căruia se gândea să întocmească un memoriu pe care-l va supune, spunea el smerit, viitorului papă.

Era vorba de înfiinţarea unui tribunal ecleziastic, pentru a aduce Sfântului Scaun venituri din scrisorile de iertare asupra păcatelor de orice fel. Preoţii schilozi vor putea scăpa plătind câteva livre de fiecare deget lipsă, o sumă îndoită pentru un ochi pierdut, atâta pentru un testicul şi atâta pentru amândouă. Cel care se va fi scopit singur trebuia să plătească un preţ mai mare. De la beteşugurile trupului, Duèze trecea la cele ale sufletului. Bastarzii care-şi ascunseseră taina naşterii la hirotonisirea lor, cei care s-au călugărit deşi erau însuraţi, cei care se însurau într-ascuns după ce intrau în tagma călugărilor, practică destul de răspândită, cei care trăiau necununaţi cu o femeie, cei care ţineau două neveste, incestuoşii sau sodomiţii, toţi erau taxaţi pe măsura păcatelor lor. Călugăriţele care se vor fi curvăsărit cu mai mulţi bărbaţi înăuntrul sau în afara mănăstirilor lor vor fi supuse unei răscumpărări deosebit de costisitoare.

- Dacă înfiinţarea acestui tribunal al păcatelor nu va aduce două sute de mii de livre în primul an, vreau să fiu...

Vroia să zică "să fiu ars"; dar se opri la timp.

Poitiers se gândea: "Ăsta barim dacă e ales, am scăpat de grija finanţelor papale".

Dar, cu toate vicleşugurile lui Duèze şi cu tot sprijinul pe care i-l dădea Poitiers în taină, conclavul bătea mai departe pasul pe loc.

Veştile de la Paris erau destul de proaste. Gaucher de Châtillon, cot la cot cu contele d'Evreux şi cu Mahaut d'Artois, se sileau să ţină în frâu ambiţiile lui Charles de Valois. Acesta locuia totuşi la palatul regal, unde o ţinea pe regina Clémence la cheremul său; cârmuia ţara după plac şi trimitea în provincii porunci care se băteau cap în cap cu cele trimise de Poitiers de la Lyon. Pe de altă parte, ducele de Burgundia sosise la Paris în ziua de 16 iunie, pentru a cere să i se recunoască drepturile; se ştia sprijinit de vasalii imensului său ducat. Franţa avea deci trei regenţi. Această stare de lucruri nu putea să dureze mult, şi Gaucher îl ruga stăruitor pe Filip să se întoarcă la Paris.

În ziua de 27 iunie, după un consiliu restrâns la care luară parte

contele de Forez şi contele de la Voulte, tânărul prinţ se hotărî să pornească la drum cât mai repede şi dădu poruncă să se adune convoiul cu tot calabalâcul escortei sale. Totodată, amintindu-şi că nici o slujbă solemnă nu fusese încă celebrată pentru odihna sufletului fratelui său, porunci să fie înălţate rugăciuni a doua zi, înainte de plecarea sa, în toate parohiile oraşului. Toţi slujitorii bisericii, mari şi mici, trebuiau să fie de faţă, pentru a-şi uni rugile lor cu ale regentului.

Cardinalii, mai cu seamă cardinalii italieni, nu mai puteau de bucurie. Filip de Poitiers era nevoit să părăsească Lyonul fără să-i fi îngenuncheat.

- Îşi ascunde fuga sub măreţele slujbe de doliu, spuse Caetani, dar o ia totuşi din loc, blestematul! Îşi închipuie că ne are în mână! Nici o lună nu va trece, credeţi-mă, şi vom fi iar la Roma!

PORŢILE CONCLAVULUI

Cardinalii sunt personaje de vază care n-ar putea fi amestecate cu plevuşca măruntă a clerului. Contele de Poitiers poruncise să le fie rezervată, pentru slujba de pomenire a lui Ludovic al X-lea, biserica mănăstirii fraţilor dominicani, numită biserica Iacobinilor, cea mai frumoasă, cea mai încăpătoare după catedrala arhiepiscopală Sfântul Ioan, şi de asemenea cea cu zidurile mai tari. Cardinalii nu văzură în această alegere decât un omagiu firesc adus unor înalte feţe bisericeşti. Nici unul nu lipsi de la ceremonie.

Nu se aflau acolo decât douăzeci şi patru şi totuşi biserica era plină, căci fiecare cardinal venise înconjurat de toată curtea lui, capelan, secretar, vistiernic, diaci, paji, valeţi, slugile care duceau trena sau cele care călcau înaintea lui cu făcliile; aproape şase sute de inşi adunaţi laolaltă între stâlpii groşi de piatră albă.

Rareori o slujbă funebră a fost ascultată cu mai puţină reculegere. Era pentru întâia oară după mai multe luni când cardinalii, care trăiau fiecare cu grupul lui în reşedinţe separate, se regăseau împreună. Unii nu se mai văzuseră de aproape doi ani. Se supravegheau unii pe alţii, trăgând cu coada ochiului şi fiecare comenta gesturile şi înfăţişarea celuilalt.

- Aţi văzut? se auzea şuşotind. Orsini l-a salutat pe Frédol cel tânăr... Stefaneschi a stat de vorbă cam mult cu Mandagout. Se apropie oare de provensali? Dar Duèze arată destul de rău; e tare îmbătrânit.

Într-adevăr, silindu-se să-şi domolească mersul ţopăit de moşneag tânăr, Jacquez Duèze înainta cu paşi rari, abia răspunzând celor ce-l salutau, ca un om căruia nu-i mai pasă de treburile lumii acesteia.

Guccio Baglioni, în ţinută de paj, făcea parte din suita lui. Trecea drept unul care venea de-a dreptul de la Siena şi nu ştia decât italieneşte.

"Poate că aş fi făcut mai bine", îşi zicea Guccio, "dacă mă duceam să mă pun sub oblăduirea contelui de Poitiers. Astăzi aş fi plecat, fără îndoială, cu dânsul la Paris şi aş fi putut să mă interesez de Maria de la care nu mai am veşti de atâtea zile. Pe când aşa, iată-mă la cheremul acestui bătrân vulpoi, căruia i-am făgăduit bani de la unchiul meu, dar care nu va face nimic pentru soarta mea înainte de a fi sosit banii. Şi unchiu-meu nu-mi răspunde... Şi se vorbeşte că la Paris e zăpăceală mare... Maria, Maria, frumoasa

mea Maria! Nu va crede oare că am părăsit-o? Nu cumva astăzi mă urăşte? Ce-or fi făcut din ea?".

O vedea închisă de fraţii ei la Cressay, sau în vreo mănăstire pentru fete pocăite. "Dacă mai trece aşa o săptămână, fug la Paris".

De câteva ori, Duèze întoarse capul privind îndărăt cu un aer neaşteptat de atent.

- Vă e teamă de ceva, monseniore?

- Nu, nu mă tem de nimic, răspunse cardinalul, apucându-se iar să-şi cerceteze pe furiş vecinii.

Cu faţa trasă, întretăiată de un nas lung şi coroiat, cu părul fluturând ca nişte flăcări albe în jurul tichii roşii, temutul cardinal Caetani nu-şi ascundea triumful. În mintea sa, catafalcul, simbol al morţii lui Ludovic al X-lea, era în mintea lui efectul păpuşii de ceară străpunsă de ace asupra căreia pusese să se facă vrăji. Privirile pe care le schimba cu cei din suita lui, preotul Pierre, fratele Bost şi diacul Andrieu, secretarul său, erau priviri victorioase. Îi venea să le spună tuturor celor de faţă: "Iată, domnilor, ce ţi se întâmplă când îţi atragi răzbunarea Caetanilor, care erau puternici încă pe vremea lui Iuliu Cezar".

Cei doi fraţi Colonna, cu bărbiile groase şi rotunde brăzdate de gropiţe, aveau aerul unor războinici deghizaţi în cardinali.

Contele de Poitiers nu făcuse economie de cântăreţi în strană. Se aflau acolo pe puţin o sută care-şi înălţau glasurile susţinute de orgile ale căror foale erau mânuite cu putere de patru oameni. O muzică regească îşi rostogolea tunetele sub bolţi, umplea aerul de vibraţii, învăluia mulţimea. Diacii mărunţi puteau să flecărească fără teamă între dânşii, pajii să facă haz bătându-şi joc de stăpânii lor. Nu era chip să prinzi o vorbă din ce se spunea la trei paşi, şi mai puţin încă să pricepi ce se petrecea în faţa uşilor.

Slujba se isprăvi; orgile şi cântăreţii tăcură; canaturile uriaşului portal fură deschise. Nici o lumină însă nu pătrunse în biserică.

Urmă o clipă de uimire, ca şi cum în timpul ceremoniei o minune ar fi întunecat soarele; apoi cardinalii pricepură, şi strigăte mânioase izbucniră. Un zid proaspăt terminat închidea uşa principală; cât ţinuse slujba, regentul pusese să se zidească toate ieşirile. Cardinalii erau prizonieri.

O zăpăceală grozavă îi cuprinse pe toţi; prelaţi, canonici, preoţi, valeţi, amestecaţi unii cu alţii, alergau încolo şi încoace ca nişte şobolani în capcană. Pajii, cocoţaţi unii pe umerii celorlalţi, se ridicară până la vitralii şi strigau:

- Biserica e împresurată din toate părţile de oşteni!

- Ce ne vom face, ce ne vom face? se tânguiau cardinalii. Regentul ne-a tras pe sfoară.

- Iată de ce ne oferea o muzică aşa de asurzitoare!

- E o ocară adusă bisericii! Ce-i de făcut?

- Îl vom afurisi! ţipă Caetani.

- Şi dacă ne lasă aici să pierim de foame sau pune să ne taie?

Cei doi fraţi Colonna şi oamenii din tabăra lor se şi înarmaseră cu sfeşnice grele de bronz, cu bănci şi cu toiege de procesiune, hotărâţi să-şi vândă scump pielea. Italienii şi gasconii se şi luaseră la harţă, învinovăţindu-se unii pe alţii.

- Asta e din vina voastră, strigau cei dintâi. Dacă aţi fi refuzat să veniţi la Lyon! Ştiam noi bine că ni se pregăteşte o capcană.

- Dacă aţi fi ales pe unul dintr-ai noştri, n-am fi ajuns aici, răspundeau gasconii. A voastră e vina, creştini păcătoşi ce sunteţi!

Erau gata-gata să se încaiere.

O singură uşă nu fusese pe de-a întregul zidită: lăsaseră loc doar cât să treacă un om, dar strâmta deschizătură era înconjurată cu o mulţime de suliţe ţinute în mănuşi de oţel. Suliţele se ridicară şi contele de Forez, în zale, urmat de Bermond de la Voulte şi de câţiva alţi oşteni înzăuaţi, pătrunse în biserică. Fură întâmpinaţi de o izbucnire de ameninţări şi înjurături grosolane.

Cu mâinile încrucişate pe mânerul săbiei, contele de Forez aşteptă să se potolească larma. Era un bărbat zdravăn, curajos, nepăsător la ameninţări ca şi la rugăminţi, foarte supărat de pilda pe care o dădeau cardinalii de doi ani încoace şi gata de orice pentru a împlini poruncile contelui de Poitiers. Faţa lui aspră, brăzdată de cute, apărea prin deschizătura chivărei.

Când cardinalii şi slujitorii acestora răguşiră de atâta zbieret, glasul său se ridică, limpede, răspicat, propagându-se pe deasupra capetelor, până în fundul naosului.

- Domnilor, mă aflu aici din porunca regentului Franţei spre a vă pune în vedere să binevoiţi a vă ocupa de acum încolo numai de alegerea unui papă şi spre a vă face cunoscut că nu veţi ieşi de aici mai înainte ca acest papă să fie ales. Fiecare din cardinali nu va păstra lângă dânsul decât un capelan şi doi paji sau dieci după placul său, ca să-l slujească. Toate celelalte persoane pot pleca.

Gasconii şi provensalii nu erau mai puţin furioşi decât italienii.

- Asta-i trădare! răcnea cardinalul de Pélagrue. Contele de Poitiers ne-a jurat că nu vom fi siliţi nici măcar să ne ţinem adunarea cu uşile închise şi numai cu acest preţ ne-am învoit să-l întâlnim la

Lyon.

- Contele de Poitiers, răspunse Jean de Forez, vorbea atunci în numele regelui Franţei. Dar regele Franţei nu mai este şi astăzi vă aduc cuvântul regentului.

Toată suflarea izbucni într-un glas plin de mânie. Cuvintele de ocară, în italieneşte, în provensală şi în franţuzeşte se amestecau. Cardinalul Duèze se prăbuşise într-un jeţ duhovnicesc, cu mâna pe inimă, ca şi cum bătrâneţile lui nu puteau să îndure o asemenea lovitură, şi se prefăcea a se alătura la protestările celorlalţi cu nişte murmure de neînţeles. Arnaud d'Auch, cardinalul locţiitor de papă, prelat pântecos şi sângeriu la faţă, făcu câţiva paşi spre contele de Forez şi-i spuse pe-un ton ameninţător:

- Domnule, un papă nu poate fi ales în asemenea condiţii, căci dumneavoastră violaţi constituţia lui Grigore al X-lea care obligă conclavul să se adune în oraşul unde a murit papa.

- Vă găseaţi acolo, monseniore, acum doi ani şi v-aţi pierdut vremea fără să fi făcut un papă, ceea ce-i potrivnic constituţiei. Dar dacă din întâmplare ţineţi să fiţi trimişi iar la Carpentras, vă vom duce sub pază bună, în rădvane închise.

- Nu se cade să ne adunăm sub ameninţarea forţei!

- Tocmai de aceea şapte sute de oşteni pe care ni i-au dat căpeteniile oraşului, se află afară, monseniore, pentru paza sfinţiilor voastre, pentru a vă apăra şi a nu lăsa pe nimeni să vă tulbure... aşa cum cere constituţia. Domnul de la Voulte, aici de faţă, şi care-i din Lyon, e însărcinat să vegheze la aceasta. Dumnealui regentul vă mai aduce la cunoştinţă că, dacă în cea de a treia zi, n-aţi ajuns să vă puneţi la unison, nu veţi primi de mâncare decât un singur fel toată ziua, şi, începând dintr-a noua zi nu veţi mai avea decât pâine şi apă... cum scrie de asemeni în constituţia papei Grigore. Şi în sfârşit, dacă nici postul nu vă luminează, regentul va pune să se spargă acoperişul şi vă va lăsa pradă ploilor şi frigului.

Bérenger Frédol îl întrerupse:

- Domnule, făcând una ca asta vă împovăraţi conştiinţa cu moarte de om, căci sunt printre noi unii care n-ar putea îndura. Vezi-l pe monseniorul Duèze şi aşa destul de prăpădit, şi care ar avea nevoie de îngrijiri.

- A, fireşte, fireşte, spuse încetişor Duèze, n-aş putea îndura aşa ceva.

- Lăsaţi-l, nu-i mai vorbiţi degeaba, izbucni atunci Caetani. Vedeţi bine că avem de a face cu nişte fiare puturoase şi cumplite; dar află, domnule, că în loc să facem un papă, vă vom afurisi, pe

voi şi fapta voastră sperjură.

- Dacă cumva aveţi de gând să ţineţi şedinţa pentru a rosti afurisenii, răspunse liniştit contele de Forez, regentul ar putea, monseniore Caetani, să înainteze conclavului numele unor vrăjitori ce se ţin de farmece ucigaşe şi care ar trebui puşi în fruntea pomelnicului.

- Nu văd deloc, spuse Caetani bătând numaidecât în retragere, nu văd de loc ce rost are vrăjitoria în treaba asta, devreme ce noi trebuie să ne ocupăm de alegerea papei.

- Ei, monseniore, ne înţelegem de minune; binevoiţi deci a-i scoate de aici pe cei care nu vă sunt de folos, căci nu vom avea destule merinde pentru a hrăni atâtea guri.

Cardinalii înţeleseră că orice împotrivire ar fi zadarnică, şi că omul acesta în zale care le transmitea cu glas tăios poruncile contelui de Pointiers, nu se va lăsa înduplecat.

La spatele lui Jean de Forez, se şi vedeau oştenii cu suliţele în mână, intrând unul câte unul, şi înşiruindu-se în fundul bisericii.

- Trebuie să ne folosim de şiretlicuri fiindcă nu ne putem folosi de forţă, le spuse cu jumătate de glas Caetani cardinalilor italieni. Să ne prefacem a ne supune, deoarece deocamdată nu putem face altceva.

Fiecare îşi alese din suita sa pe cei trei slujitori mai credincioşi, cei despre care îşi închipuia că i-ar putea fi mai buni sfetnici, mai ageri la intrigării sau mai destoinici să-i îngrijească în grelele împrejurări în care se vor afla. Caetani îi păstră lângă dânsul pe fratele Bost, pe Andrieu, şi pe Pierre, preotul cu doi policari la o mână, adică oamenii amestecaţi în farmecele ucigaşe făcute lui Ludovic al X-lea; ţinea să-i ştie închişi împreună cu el decât în primejdie de a vorbi pentru bani sau dacă ar fi puşi la cazne. Fraţii Colonna reţinură pe lângă dânşii patru flăcăi, cu nişte pumni de parlagii. Canonici, dieci, masalagii şi purtători de trenă începură să iasă, unul câte unul, în faţa şirului de oşteni. Stăpânii lor le suflau în treacăt tot felul de recomandări:

- Dă-i de ştire fratelui meu, episcopul... Scrie-i în numele meu vărului meu de Got... Pleacă de îndată la Roma...

În clipa când Guccio Baglioni se pregătea să se bage în rândul celor ce ieşeau, Jacques Duèze îşi întinse mâna osoasă din jilţul în care zăcea dărâmat şi-l apucă pe tânărul italian de zavelcă, şoptindu-i:

- Rămâi, băiatule, rămâi lângă mine. Sunt sigur că-mi vei fi de mare ajutor.

Duèze ştia din experienţă că puterea banului nu e de lepădat înăuntrul unui conclav; era pentru dânsul un noroc la care nici nu visase, de a avea aici un reprezentant al băncilor lombarde.

După un ceas, nu mai erau în biserica Iacobinilor decât nouăzeci şi şase de oameni, sortiţi să rămână acolo atâta vreme cât douăzeci şi patru dintre ei nu se vor fi înţeles să aleagă pe unul singur. Înainte de a părăsi biserica, oştenii căraseră maldăre de paie spre a le aşterne culcuş, de-a dreptul pe lespezile de piatră, celor mai puternici prelaţi ai lumii acesteia. Aduseseră şi câteva lighene, ca să se poată spăla, şi apă în ulcioare mari, să le stea la îndemână. Sub ochii contelui de Forez, zidarii isprăviseră de zidit ultima ieşire, nelăsând la jumătatea peretelui decât un pătrăţel deschis, un ochi de geam cât să treacă prin el mâncarea, dar nu îndeajuns ca să poată trece un om. De jur împrejurul bisericii oştenii îşi luaseră iar locurile de strajă, aşezaţi din trei în trei stânjeni unul de altul şi pe două rânduri, un rând cu spatele la perete şi privind spre oraş, un rând întors spre biserică, cu ochii la vitralii.

Către amiază, contele de Poitiers luă drumul Parisului. Ducea cu dânsul pe prinţul de Vienne şi pe prinţişorul care va trăi de acum încolo la curtea lui, pentru a se obişnui cu logodnica sa de cinci ani.

La ora aceea, cardinalii primiră întâiul lor prânz; deoarece era zi de post, nu li se dădu carne.

DE LA NEAUPHLE LA SAINT-MARCEL

Într-o dimineaţă de pe la începutul lui iulie, cu mult înaintea zorilor, Jean de Cressay intra în odaia surorii sale. Rotofeiul tânăr ţinea în mână o lumânare care fumega; îşi spălase barba şi pusese pe dânsul cea mai bună tunică de călărie din câte avea.

- Scoală-te, Maria, îi spuse. Pleci în dimineaţa aceasta. Pierre şi cu mine te vom însoţi.

Tânăra fată se ridică în capul oaselor.

- Să plec... Cum aşa? Chiar în dimineaţa asta trebuie să plec?

Îi era mintea înceţoşată de somn şi-l privea ţintă pe fratele său, cu ochii ei mari de un albastru-închis, fără să priceapă. Îşi resfiră pe umeri, cu un gest obişnuit, părul lung, des şi mătăsos, prin care treceau răsfrângeri aurii.

Jean de Cressay se uita morocănos la frumuseţea surorii sale, ca şi cum această frumuseţe ar fi fost un păcat.

- Fă-ţi o legătură din toate boarfele tale, căci nu te mai întorci pe aici aşa de curând.

- Dar unde mă duceţi? întrebă Maria.

- Ai să vezi.

- Dar ieri... de ce nu mi-aţi spus nimic despre asta?

- Ca să ai timp să ne mai faci o boroboaţă, aşa cum te pricepi? Haide, grăbeşte-te: vreau să fim plecaţi înainte de-a apuca să ne vadă şerbii noştri. Destulă ocară ne-ai făcut; nu-i nevoie să le mai dăm prilej de trăncăneală.

Maria nu răspunse. De o lună încoace familia nu se purta altfel cu ea şi nici nu-i vorbea pe alt ton. Se ridică, puţin mai îngreunată de sarcina ei de cinci luni a cărei povară, oricât de uşoară ar fi fost încă, o mira întotdeauna când se dădea jos din pat. La licărul lumânării pe care o lăsase Jean, începu să se pregătească, îşi dădu cu apă pe faţă şi pe piept, îşi strânse repede părul: băgă de seamă ca mâinile îi tremurau. Unde o vor duce, în ce mănăstire? Îşi prinse la gât răcluţa de aur dată de Guccio, şi pe care el o căpătase, cum zicea, de la regina Clémence.

"Până astăzi, moaştele astea nu prea m-au apărat de rele...", îi trecu prin minte, "să nu le fi rugat cum trebuie?". Împături laolaltă o rochie, câteva cămăşi, o scurteică şi nişte ştergare.

- Îţi vei pune mantaua cu gluga mare, îi porunci Jean, care se întoarse o clipă în odaia ei.

- Dar voi muri de căldură! spuse Maria. E o haină de iarnă.

- Maică-ta vrea să călătoreşti fără să ţi se vadă faţa. Supune-te şi dă-i zor.

În curte, al doilea frate, Pierre, înşeua singur cei doi cai.

Maria ştia că ziua asta trebuia să vină; într-un fel, oricât de grea îşi simţea inima, nu suferea prea mult; ajunsese să dorească această plecare. Viaţa în cea mai mohorâtă mănăstire i se va părea mai lesne de îndurat decât ocările şi dojenile repetate zilnic. Cel puţin acolo va fi singură cu restriştea ei. Cel puţin nu va mai trebui să îndure furiile mamei sale care zăcea în pat, căci o lovise damblaua auzind ce năpastă dăduse peste ei, şi acum îşi blestema fata ori de câte ori aceasta îi ducea ceaiul de muşeţel. După care trebuia chemat repede bărbierul din Neauphle ca să-i scoată mătăhăloasei castelane o căniţă de sânge negru. În mai puţin de două săptămâni îi luaseră de şase ori sânge doamnei Eliabel, şi tratamentul acesta nu părea să-i grăbească însănătoşirea.

Cei doi fraţi, Jean mai ales, se purtau cu Maria de parcă ar fi fost o ucigaşă. A, negreşit! E de o mie de ori mai bine la mănăstire! Dar în fundul unei chinovii ar mai putea vreodată să primească veşti de la Guccio? Gândul o chinuia şi din tot ce-i pregătea soarta, de asta se temea mai mult. Fraţii ei răutăcioşi îi spuneau că Guccio fugise în străinătate.

"Nu vor să mi-o mărturisească", îşi zicea ea, "dar l-au băgat în temniţă. Nu se poate, nu se poate ca el să mă fi părăsit! Sau pesemne că s-a întors în ţară ca să mă scape; şi de asta se arată aşa de grăbiţi să mă ducă de aici, după care îl vor ucide. Ce bine ar fi fost dacă primeam să plec cu dânsul! Nu l-am ascultat ca să n-o amărăsc pe mama şi pe fraţii mei, şi iată că am ajuns la ce e mai rău crezând că fac bine".

Mintea ei închipuia toate nenorocirile cu putinţă. Ajungea să dorească uneori ca Guccio să fi fugit într-adevăr, lăsând-o cu soarta ei vitregă. Fără să aibă cui cere un sfat sau măcar compătimire, nu-i ţinea tovărăşie decât copilul pe care urma să-l nască; trebuia să recunoască însă că fiinţa aceasta nu-i era încă de mare ajutor, în afară de curajul pe care i-l dădea. Când să plece, Maria de Cressay întrebă dacă poate să-şi ia rămas bun de la maică-sa. Pierre se urcă în odaia doamnei Eliabel, dar se auziră de acolo asemenea ţipete scoase de văduva căreia sângele ce i se luase nu-i stinsese cu totul glasul, încât Maria înţelese cât de zadarnică era încercarea ei. Pierre se întoarse, întristat la faţă, cu braţele desfăcute într-un gest de neputinţă.

- Mi-a răspuns că ea nu mai are fiică.

Şi Maria se gândi încă o dată: "Ce bine aş fi făcut dacă fugeam cu Guccio. Totul e din vina mea; trebuia să-l urmez".

Cei doi fraţi încălecară, şi Jean de Cressay o luă pe soră-sa la spatele lui, căci calul său era mai bun, sau altminteri spus, mai puţin păcătos decât celălalt. Pierre călărea mârţoaga răpciugoasă care scotea pe nări un zgomot de rindea, şi pe spinarea căreia, cei doi fraţi îşi făcuseră luna trecută o intrare aşa de frumoasă în capitală.

Maria întoarse o ultimă privire spre conacul pe care nu-l părăsise niciodată de când se născuse, şi care, în licărul palid al zorilor încă şovăitoare, lua de pe acum pentru dânsa culoarea cenuşie a unei amintiri şterse. Toate clipele vieţii sale, de când deschisese ochii, erau înscrise între aceste ziduri şi în acest peisaj; jocurile ei de fetiţă, uimitoarea descoperire a propriei sale fiinţe şi a lumii, pe care fiecare o face la rândul său, zi după zi... nesfârşita diversitate a ierburilor într-un câmp, strania formă a florilor şi pulberea minunată ce-o poartă în inima lor, gingăşia pufului pe pântecul răţuştelor, jocul razelor de soare pe aripa libelulelor... Lăsa acolo, în urma ei, toate ceasurile în care se privise crescând, se auzise visând, toate epocile chipului său oglindit de atâtea ori în apa străvezie a râului Mauldre, şi mai lăsa acolo acea nespusă vrajă de a trăi pe care o simţea uneori, culcată pe spate în mijlocul livezii, căutând prevestiri în forma norilor şi închipuindu-şi că Dumnezeu e colo sus, în fundul cerului... Trecu prin faţa bisericuţei în care odihnea sub o lespede trupul tatălui ei, şi unde călugărul italian o cununase în taină cu Guccio.

- Ridică-ţi gluga pe cap, îi porunci frate-său Jean.

De cum trecură gârla, dădu pinteni calului, şi numaidecât celalalt începu să hârâie pe nas.

- Jean, nu gonim cam prea tare? spuse Pierre arătând-o din cap pe Maria.

- Aş! Sămânţa rea nu piere niciodată, răspunse răutăcios fratele mai mare ca şi cum ar fi dorit să se întâmple o nenorocire.

Dar aşteptările lui fură dezamăgite. Maria era o fată voinică şi făcută pentru a naşte copii. Străbătu cele zece leghe de la Neauphle la Paris, fără să dea cel mai mic semn de slăbiciune. Îi erau şoldurile frânte, o înăbuşea căldura, dar nu se plânse de nimic. Din priveliştea Parisului nu văzu, pe sub gluga ei, decât caldarâmul străzilor, partea de jos a clădirilor şi umerii oamenilor. Ce de mai picioare! Ce de mai pantofi! Ar fi vrut să-şi dea jos de pe cap gluga, dar nu îndrăznea. Ceea ce o uimea era larma, vuietul imens al

oraşului, glasurile crainicilor, ale tarabagiilor ce-şi lăudau marfa, zgomotele ce răzbeau din atelierele meşteşugarilor. În unele locuri mulţimea era atât de deasă, încât caii abia îşi croiau drum. Unii trecători atingeau din mers picioarele Mariei. În sfârşit, caii se opriră. O dădură jos pe tânăra fată care se simţea prăfuită şi ruptă de oboseală. Îi îngăduiră să-şi dea jos de pe cap gluga.

- Unde suntem? întrebă ea, cercetând cu o privire mirată curtea unei locuinţe frumoase.

- La unchiul lombardului tău, răspunse Jean de Cressay.

După câteva clipe, cu un ochi deschis şi celălalt închis, jupân Tolomei se uita la cei trei copii ai răposatului domn de Cressay, înşiruiţi în faţa lui, Jean bărbosul, Pierre cel spân şi, ceva mai în urmă, sora lor, cu capul plecat.

- Înţelege, jupân Tolomei, că ne-ai făcut o promisiune, zicea Jean.

- Fireşte, fireşte, răspundea bancherul, şi am să mi-o ţin, dragii mei, fiţi fără grijă.

- Dar înţelege că trebuie să ţi-o împlineşti repede. Înţelege că după zarva ce s-a făcut în jurul ocării ce-am suferit-o, sora noastră nu mai poate să stea cu noi de acum înainte. Înţelege că nu mai putem scoate capul prin casele dimprejur, că până şi şerbii noştri îşi râd de noi când trecem pe lângă dânşii, şi că va fi şi mai rău când pântecul surorii noastre se va rotunji şi păcatul ei va sări în ochi.

Tolomei avea un răspuns pe buze: "Dar, drăguţilor, voi aţi stârnit toată zarva asta! Nimeni nu vă silea să vă năpustiţi împotriva lui Guccio, ca nişte smintiţi, asmuţind tot târgul Neauphle şi vestind în gura mare ce vi s-a întâmplat, mai tare decât ar fi făcut-o un crainic".

- Şi apoi, mama nu-şi mai vine în fire după această nenorocire; şi-a blestemat fata şi dacă ar mai vedea-o lângă dânsa, ar cuprinde-o iar o furie aşa de mare, încât ne temem că ar muri din asta... Înţelege, jupâne...

"Zevzecul ăsta, ca toţi cei care te somează să înţelegi, nu pare să aibă ceva în cap. Când i s-o usca gâtlejul, se va opri! Dar acum înţeleg eu", îşi zicea bancherul, "de ce Guccio al meu şi-a pierdut minţile pentru fata asta frumoasă. Până acum îi găseam o vină, dar de când fata a intrat aici, mi-am schimbat părerea; iar dacă vârsta mi-ar mai îngădui aşa ceva, cu siguranţă că m-aş fi purtat mai nebuneşte ca el. Frumoşi ochi, frumos păr, frumos chip, un adevărat fruct de primăvară! Şi cu cât curaj pare să-şi îndure nenorocirea, căci, la urma urmei, ceilalţi doi ţipă de parcă ei au fost violaţi! Dar

ea, biata copilă, e cea care suferă mai mult! Are fără îndoială un suflet bun. Ce păcat că s-a născut sub acoperişul acestor doi nătângi; ce mult mi-ar fi plăcut ca Guccio s-o poată lua de soţie în văzul lumii, s-o aducă aici şi bătrâneţea mea să se bucure privindo".

Nu-şi lua privirea de pe dânsa. Maria ridica ochii la el, îi lăsa numaidecât în jos, îi ridica iar, neliniştita de ceea ce bancherul ar fi putut gândi despre ea şi de stăruinţa cu care o cerceta.

- Înţelege, jupâne, că nepotul dumitale...

- O, să n-aud de el! L-am dezmoştenit! Dacă nu fugea în Italia, cred că l-aş fi omorât cu mâna mea. De-aş putea afla măcar unde se ascunde, spuse Tolomei, luându-şi fruntea în palme, parcă doborât de tristeţe.

Şi, la adăpostul streşinii pe care şi-o făcea cu mâinile, nelăsând să-i vadă ochii decât tânăra fată, ridică de două ori pleoapa groasă de obicei închisă. Maria înţelese atunci că avea un aliat şi nu-şi putu stăpâni un suspin. Guccio trăia, Guccio se afla în loc sigur, şi Tolomei ştia unde. Ce-i mai păsa acum de mănăstirea în care aveau s-o închidă!

Nu mai asculta pologhia fratelui ei. Ar fi putut de altfel s-o repete pe dinafară, vorbă cu vorbă. Însuşi Pierre de Cressay tăcea, cuprins de un fel de lehamite. Fără a îndrăzni s-o spună, se învinuia că se supusese şi el imboldurilor mâniei. Îl lăsa pe frate-său mai mare să se convingă singur că bine făcuse ce făcuse; îl lăsa să vorbească de cinstea neamului şi de legile nobilimii, pentru a justifica uriaşa lor prostie.

Când, venind de la micul lor conac dărăpănat, din ograda lor care, iarna ca şi vara, mirosea a băligar, fraţii Cressay vedeau locuinţa princiară a lui Tolomei cu brocarturile şi vazele de argint, când simţeau sub degetele lor sculptura fină a jilţurilor şi respirau aerul acesta de bogăţie, de belşug, care plutea în toată casa, trebuiau să recunoască vrând-nevrând, că sora lor n-ar fi fost chiar aşa de năpăstuită dacă o lăsau cu dragostea ei. Mezinul regreta sincer cele întâmplate.

"Barem unul dintre noi să se fi căpătuit, şi am fi tras foloase toţi", îşi zicea.

Bărbosul însă, fire încăpăţânată, se simţea şi mai întărâtat, răscolit de o gelozie destul de josnică:

"De ce să fi avut ea drept, în urma păcatului săvârşit, la atâta bogăţie, când noi n-avem parte decât de o viaţă sărăcăcioasă?".

Nici Maria nu rămânea nesimţitoare la luxul acesta ce-o încon-

jura, o uluia, şi nu făcea decât să-i zgândărească regretele.

"Dacă Guccio ar fi fost cât de cât de neam nobil", se gândea dânsa, "sau mai bine dacă noi n-am fi fost de loc! Ce-o fi însemnând asta, nobleţe? E oare ceva bun dacă te face să suferi atâta? Şi bogăţia nu-i şi ea un fel de nobleţe? între cel care-şi pune şerbii la muncă şi cel care pune banii să lucreze pentru el, unde-i deosebirea?".

- Să n-aveţi grijă de nimic, dragii mei, spuse în sfârşit Tolomei, şi bizuiţi-vă în totul pe mine. E datoria unchilor de a îndrepta greşelile nepoţilor răi. Am obţinut, mulţumită relaţiilor înalte pe care le am, ca sora voastră să fie primită la mănăstirea regală de fete Saint-Marcel. Nu sunteţi mulţumiţi?

Cei doi fraţi Cressay se priviră unul pe altul şi dădură din cap arătând că le place să audă asta. Mănăstirea călugăriţelor ce ţineau de tagma Sfintei Clara, din cartierul Saint-Marcel, se bucura de cea mai mare vază printre aşezămintele religioase pentru femei. Intrau acolo aproape numai fete de neam. Şi tot acolo, uneori, se ascundeau sub vălul călugăriei, odraslele bastarde ale familiei regale. Arţagul lui Jean de Cressay se domoli dintr-o dată, potolit de vanitatea de castă. Şi, ca să arate că nişte Cressay nu erau mai prejos de cinstea ce se făcea surorii lor păcătoase, se grăbi să adauge:

- E foarte bine aşa, foarte bine; de altminteri, stareţa e cam înrudită cu noi, aşa cred; mama ne-a vorbit de multe ori de dânsa.

- Ei, atunci totul e cum nu se poate mai bine, spuse Tolomei. O voi însoţi de îndată pe sora voastră la domnul Hugues de Bouville, fostul mare şambelan...

Cei doi fraţi se înclinară niţel în jilţurile lor pentru a-şi arăta respectul.

-...de la care am obţinut această favoare, urmă Tolomei, şi vă făgăduiesc că în seara asta, ea va intra în mănăstire. Puteţi deci pleca acasă cu inima liniştită; când o mai fi ceva vă dau de ştire.

Cei doi fraţi nici nu doreau mai mult. Se descotoroseau de sora lor, şi socoteau a fi făcut deajuns lăsând-o în grija altuia. Tăcerea mănăstirii va cădea curând peste această dramă de care nu vor mai vorbi de acum încolo la Cressay decât în şoaptă sau chiar de loc.

- Dumnezeu să te aibă în paza lui şi să te îndemne la căinţă, îi spuse Jean surorii sale în loc de rămas bun.

Avu cuvinte mai calde spre a se despărţi de Tolomei şi a-i mulţumi pentru osteneala ce-şi dădea. Puţin mai lipsea ca să-şi doje-

nească sora pentru necazurile pe care le pricinuia acestui om minunat.

- Dumnezeu să te aibă în paza lui, Maria, spuse Pierre, cu un tremur în glas.

Făcu un pas ca pentru a o îmbrăţişa, dar sub uitătura aspră a fratelui mai mare, nu-şi duse gestul până la capăt. Şi Maria se văzu după câteva clipe singură în faţa acestui bancher pântecos, cu faţa oacheşă, buzele groase şi ochiul închis, care, oricât de straniu i se părea, era unchiul ei.

Cei doi cai ieşiră din curte şi se auzi tot mai slab hârâitul pe nas al mârţoagei răpciugoase, ultimul zgomot de la Cressay care se depărta de Maria.

- Acum, să mergem la masă, copila mea, spuse Tolomei. Când mănânci, nu plângi.

O ajută pe tânăra fată să-şi scoată mantaua cu glugă sub care se înăbuşea; Maria avu o privire mirată, recunoscătoare, căci era primul semn de atenţie şi chiar de simplă amabilitate ce i se arăta după atâtea săptămâni.

"Ia te uită, o stofă din prăvălia mea", îşi zise Tolomei văzând rochia cu care era îmbrăcată.

Lombardul nu era numai bancher, ci făcea şi negoţ cu mărfuri de băcănie aduse din Orient; tocana în care îşi vâra degetele cu eleganţă, carnea pe care o desprindea delicat de pe os, în bucăţi mici, erau îmbibate cu mirodenii exotice, anume ca să aţâţe foamea. Dar Maria nu avea poftă de mâncare şi abia dacă se atinse de primele feluri.

- El e la Lyon, îi spuse atunci Tolomei ridicându-şi pleoapa stângă. Nu se poate mişca deocamdată de acolo, dar e cu gândul la dumneata şi-ţi păstrează toată credinţa lui.

- Nu e la închisoare?

- Nu, nu tocmai. Se află închis, dar nu din pricina pe care o ştii, şi îşi împarte captivitatea cu asemenea mărimi, că nu avem a ne teme pentru dânsul; totul mă face să cred că va ieşi curând din biserica în care a devenit mai însemnat de cum era când intrase acolo.

- Biserica? întrebă Maria.

- Nu pot să-ţi spun mai multe.

Maria nu stărui. Guccio închis într-o biserică în tovărăşia unor oameni aşa de însemnaţi încât nici nu li se poate pomeni numele... taina asta o depăşea. Dar au mai fost în viaţa lui Guccio împrejurări tainice, şi care nu erau străine de admiraţia ce-o avea pentru

el Maria. Întâia oară când îl văzuse, nu sosea oare din Anglia unde fusese pentru a o sluji pe regina Isabelle? Nu lipsise în două rânduri vreme îndelungată pentru a se duce la Neapole în slujba reginei Clémence care-i dăduse răcluţa cu fărâma din moaştele sfântului Ioan Botezătorul pe care Maria o purta la gât?

"Copilului nostru îi voi spune Ioan sau Ioana... şi lumea va crede ca i-am dat numele fratelui meu mai mare".

Dacă Guccio era acum închis, asta trebuie să fie tot pentru a servi vreo regină. Maria se minuna că, printre atâtea prinţese de neam regesc, el continua s-o prefere pe dânsa, o biată fată de la ţară. Guccio trăia, Guccio o iubea; nu-i trebuia mai mult ca să-şi recapete plăcerea de a trăi, şi se apucă să înfulece cu toată pofta unei fete de optsprezece ani care pornise la drum din zorii zilei.

Dacă ştia să se adreseze cu uşurinţă celor mai înalţi baroni, pairilor regatului, dregătorilor legii, arhiepiscopilor, Tolomei pierduse însă de multă vreme deprinderea de a vorbi femeilor, şi mai ales unei femei atât de tinere. Schimbară puţine cuvinte. Bătrânul bancher o privea încântat pe această nepoată picată din cer şi care-i plăcea din ce în ce mai mult.

"Ce păcat", gândi el, "să te duci s-o bagi la mănăstire! Dacă Guccio nu s-ar fi închis în conclav, aş trimite-o pe fata asta frumoasă la Lyon; dar ce-o să facă ea acolo, singură şi fără sprijin? Şi, după cum merg lucrurile şi din ce se ştie, cardinalii nu prea se arată gata să-şi plece capul... Sau s-o ţin aici, aşteptând până s-o întoarce nepotu-meu? Iată ce mi-ar surâde. Dar nu, asta nu se poate; i-am cerut lui Bouville să facă ceva pentru dânsa; ce obraz voi avea în ochii lui dacă nesocotesc osteneala ce şi-a dat-o? Iar dacă, pe deasupra, stareţa mai e şi vară cu flăcăii Cressay şi le dă prin cap acestor nătărăi să-i ceară veşti despre sora lor!... Haida, să nu-mi pierd şi eu minţile ca Guccio. Fata va merge la mănăstire...".

-...Dar nu pentru toată viaţa, spuse el, rostindu-şi gândul cu glas tare. Nu e vorba să te călugăreşti. Împacă-te fără a te plânge prea mult cu aceste câteva luni de schimnicie; după ce ţi se va naşte copilul, îţi făgăduiesc să mă îngrijesc de toate ca să poţi trăi fericită cu nepotul meu.

Maria îi apucă mâna şi o duse la buze; Tolomei se simţi stânjenit; bunătatea nu-i stătea în fire, iar meseria lui nu-l prea obişnuise cu recunoştinţa.

- Trebuie acum să te duc la contele de Bouville şi să te las în grija lui, îi zise.

Din uliţa lombarzilor până la palatul regal, nu era cale lungă. Maria o străbătu alături de Tolomei, minunându-se la tot pasul. Nu văzuse niciodată un oraş mare; forfota mulţimii sub soarele de iulie, frumuseţea caselor, dughenele nenumărate, scânteierea odoarelor din vitrinele giuvaergiilor, toată priveliştea o făcea să se creadă într-un fel de feerie.

"Ah, ce fericire...", îşi zicea, "ce fericire să trăieşti aicea, şi ce om drăguţ e unchiul lui Guccio, şi ce noroc pe noi că vrea să ne ajute. Ah, da, unchiule, îmi voi îndura zilele de mănăstire fără a mă plânge!".

Trecură peste Podul Zarafilor şi pătrunseră în Galeria Marchitanilor ticsită de galantare.

Pentru plăcerea de a o mai auzi pe Maria mulţumindu-i şi de a-i vedea surâsul care-i descoperea dinţii frumoşi, Tolomei nu se putu opri să-i cumpere o tăşcuţă de cingătoare, brodată cu mici perle.

- E din partea lui Guccio. Trebuie doar să-i ţin locul! îi spuse el, socotind în minte că, dacă se ducea la un toptangiu, ar fi cumpărat tăşcuţa cu jumătate de preţ.

Apucară apoi pe scara largă a palatului. Şi astfel, pentru că păcătuise cu un tânăr lombard, Maria de Cressay pătrundea în lăcaşul regesc unde tatăl şi fraţii ei, cu toţi cei trei sute de ani de nobleţe şi cu toate serviciile făcute regalităţii pe câmpurile de luptă, nici n-ar fi visat vreodată să intre.

Domnea înlăuntrul palatului acea harababură în care fiecare făcea pe grozavul, acea forfotă neastâmpărată ce se vedea numaidecât în locurile unde se afla contele de Valois. După ce trecură prin galerii, coridoare şi nenumărate săli, în care Maria de Cressay se simţea devenind parcă tot mai mică, Tolomei şi tânăra fată ajunseră într-o parte a palatului mai retrasă, în dosul Sfintei Capele, dând spre Sena şi Ostrovul Jidovilor. O strajă de gentilomi împlătoşaţi le aţinu calea. Nimeni nu putea să pătrundă în odăile rezervate reginei Clémence fără învoirea epitropilor. În timp ce unii se duceau să-l caute pe contele de Bouville, Tolomei şi Maria aşteptară lângă o fereastră.

- Uite, colo au fost arşi templierii, spuse Tolomei arătându-i ostrovul.

Burduhănosul Bouville se ivi, înveşmântat ca de război, legânându-şi burta sub zaua de oţel, şi călcând apăsat de parcă se ducea să comande un asalt. Porunci străjii să se dea la o parte. Tolomei şi cu Maria străbătură mai întâi o încăpere în care domnul de Joinville dormea aşezat într-un jilţ. Lângă dânsul, cei doi scutieri ai

săi jucau tăcuţi o partidă de şah. Apoi, vizitatorii pătrunseră în locuinţa contelui de Bouville.

- Doamna Clémence şi-a mai venit niţel în fire? întrebă Tolomei.

- Plânge mai puţin, răspunse epitropul, sau mai bine spus, îşi ascunde lacrimile, de parcă ele i-ar curge drept în gât. Stă însă toată vremea ca trăznită. Şi apoi, ia starea ei, căldura de pe aici nu-i face bine, şi are dese leşinuri şi ameţeli.

"Aşadar, regina Franţei e alături!", se gândea Maria cu o vie curiozitate, "Îi voi fi cumva prezentată? Cum să îndrăznesc a-i vorbi de Guccio?".

Auzi apoi o lungă conversaţie, din care nu înţelese de altminteri mare lucru, între bancher şi fostul mare şambelan. Când rosteau unele nume îşi coborau glasul sau se dădeau mai încolo, şi Maria nu-şi îngădui să tragă cu urechea la şuşotelile lor.

Venind de la Lyon, contele de Poitiers era aşteptat să sosească a doua zi. Bouville, care ţinuse aşa de mult să-l vadă Ia Paris, nu mai ştia acum dacă e bine sau rău că se întoarce. Căci monseniorul de Valois hotărâse să pornească de îndată în întâmpinarea lui Filip, însoţit de contele de La Marche; şi Bouville îi arătă lui Tolomei, printr-o fereastră care dădea în curţile palatului, pregătirile ce se făceau acolo pentru această călătorie. Cât despre ducele de Burgundia, acesta, instalat la Paris, orânduise strajă numai din gentilomii săi în jurul nepoatei lui, micuţa Jeanne de Navarra. Visteria era goală. Un vânt ameninţător de răzmeriţă bătea asupra oraşului, şi această luptă pentru regenţă nu putea să ducă decât la cele mai mari nenorociri. După părerea lui Bouville regina Clémence ar fi trebuit să fie numită regentă, înconjurată de un consiliu de coroană alcătuit din Valois, Poitiers şi ducele de Burgundia. Oricât de mult îl interesau aceste întâmplări, Tolomei încercă de mai multe ori să-l readucă pe Bouville la pricina pentru care venise acolo.

- Desigur, desigur, vom veghea asupra domnişoarei, răspundea Bouville, întorcându-se apoi iar la grijile sale politice.

Tolomei - vroia el să ştie - avea ceva veşti de la Lyon? Şambelanul îl apucase pe bancher prieteneşte de umăr şi-i vorbea aproape la ureche. Cum? Guccio se afla închis în conclav, cu Duèze? Ah, deştept băiat! Nădăjduia oare bancherul să ia legătura cu nepotul său? Dacă Tolomei va avea cumva vreo ştire de la el sau va fi în măsură să-i trimită vorbă prin cineva, să-l anunţe pe Bouville; ar putea fi o legătură foarte preţioasă. Cât despre Maria...

- Dar bineînţeles, bineînţeles, spuse epitropul. Nevastă-mea, care este o femeie cu scaun la cap şi foarte energică, a făcut tot,

aşa cum ai dorit. Fii fără grijă.

Trimise s-o cheme pe doamna de Bouville, o făptură mărunţică şi slabă, cu fire voluntară şi faţa brăzdată de cute, şi ale cărei mâini osoase nu stăteau locului nici o clipă. Maria, care se simţise până atunci în siguranţă, avu îndată o impresie de apăsare şi nelinişte.

- A, dumneata eşti aceea care ai păcătuit, şi acum trebuie să-i ascundem păcatul, spuse doamna de Bouville, cercetând-o cu priviri lipsite de bunăvoinţă. Eşti aşteptată la mănăstirea surorilor sfintei Clara. Stareţa nu prea vroia să te primească, şi mai puţin încă atunci când i-am spus cum te cheamă, căci ţi-e rudă, nu ştiu în ce fel, şi purtarea dumitale nu-i place de loc. Dar, în sfârşit, influenţa de care se bucură domnul Hugues, soţul meu, a tras greu în cumpănă. Am făcut şi eu niţică gură şi ţi se va da adăpost la mănăstire. Te voi duce acolo mai pe înserat.

Vorbea repede şi nu era uşor s-o întrerupi. Când se opri să mai răsufle, Maria îi răspunse, pe un ton pătruns de respect, dar şi cu multă demnitate:

- Doamnă, n-am săvârşit nici un păcat, căci am fost cununată înaintea lui Dumnezeu.

- Haide, haide, îi curmă vorba doamna de Bouville, nu mă face să regret bunăvoinţa ce ţi-am arătat-o. Mulţumeşte celor care se ostenesc să te ajute, în loc să te umfli în pene.

Tolomei sări să-i mulţumească în numele Mariei. Când fata îl văzu pe bancher gata de plecare, se simţi atât de copleşită de tristeţe şi de singurătate, încât, nemaiştiind ce face, se aruncă în braţele lui Tolomei de parcă i-ar fi fost tată.

- Să-mi trimiţi vorbă când vei avea veşti de la Guccio, îi murmură ea la ureche, iar pe el înştiinţează-l că mă sting de dorul lui.

Tolomei părăsi încăperea şi soţii Bouville dispărură şi dânşii. Toată după-amiaza, Maria rămase în anticamera lor, neîndrăznind să se depărteze şi neavând altceva de făcut decât să privească, din pervazul unei ferestre deschise, la plecarea monseniorului de Valois şi a escortei sale. Priveliştea o smulse pentru o clipă din restriştea ei. Nu văzuse niciodată cai aşa de frumoşi, armuri, şei şi vestminte aşa de frumoase şi de numeroase. Se gândea la ţăranii din Cressay, înţoliţi în zdrenţe, cu picioarele învelite în cârpe, şi îşi zicea că era foarte ciudat lucru ca nişte făpturi care aveau toate un cap şi două braţe, şi toate făcute de Dumnezeu după chipul său, să fi fost din seminţii atât de deosebite cum îi arăta îmbrăcămintea.

Nişte scutieri tineri, văzând-o pe fata aceasta atât de frumoasă că stă cu ochii la dânşii, îi adresară zâmbete şi-i trimiseră chiar be-

zele. Deodată începură toţi să roiască în jurul unui personaj împodobit din cap până-n picioare numai în fireturi de argint, care părea să le impună grozav, şi-şi dădea nişte aere de suveran; apoi ceata se puse în mişcare, iar căldura după-amiezii se întinse greoaie peste curţile şi grădinile palatului.

Cam pe la asfinţitul soarelui, doamna de Bouville veni s-o ia pe Maria. Însoţite de câteva slugi şi cocoţate pe catârce cu şei de lemn, adică nişte tarniţe de care se puteau rezema, stând într-o parte şi ţinându-şi picioarele pe o scândurică, cele două femei străbătură Parisul. Se vedeau oameni îmbulziţi în pragul cârciumilor, se auzeau ţipete; o bătaie se încinsese între partizanii contelui de Valois şi nişte slujitori ai ducelui de Burgundia, sosiţi de puţină vreme, şi care se îmbătaseră zdravăn. Armăşeii din straja oraşului restabileau liniştea, potolindu-i pe bătăuşi cu lovituri de ghioagă.

- Oraşul e în fierbere, spuse doamna de Bouville, şi nu m-ar mira ca ziua de mâine să ne aducă răzmeriţa.

Apucând pe dealul Sainte-Geneviève, ieşiră din Paris prin bariera Saint-Marcel. Amurgul se lăsa peste mahalale.

- În vremea tinereţilor mele, spuse doamna de Bouville, nu vedeai pe aici mai mult de douăzeci de case. Dar oamenii nu ştiu unde să se mai aşeze în oraş şi s-au întins peste câmp.

Mănăstirea călugăriţelor din ordinul sfintei Clara era împrejmuită de un zid alb, înalt, care închidea clădirile, grădinile şi livezile. În zid, o uşă joasă şi, lângă uşă, un soi de ladă scobită în grosimea pietrei. O femeie care mergea de-a lungul zidului, cu capul vârât într-o glugă, se apropie de ladă şi, scoţând de sub mantia ei un pachet, îl puse repede acolo; din pachet se auziră scâncete. Femeia aduse capacul de lemn la loc, acoperind lada, apoi trase de clopotul din uşă, şi, văzând că se apropie cineva, o luă la fugă.

- Ce-a făcut femeia asta? întrebă Maria.

- Şi-a lepădat acolo un copil fără tată, spuse doamna de Bouville, privind-o pe Maria cu asprime. Aşa sunt aduşi aici. Haide, dă-i drumul înainte.

Maria îşi zori catârca. Îi trecu prin minte că s-ar fi putut ca şi dânsa să fie silită într-o zi apropiată să-şi lase copilul într-o ladă, şi socoti că soarta ei era încă de invidiat.

- Îţi mulţumesc, doamnă, că-ţi dai atâta osteneală pentru mine, şopti ea cu lacrimi în ochi.

- Ei, aud în sfârşit o vorbă bună, răspunse doamna de Bouville.

PORŢILE PALATULUI

În aceeaşi seara, contele de Poitiers se găsea la castelul din Fontainebleau, unde trebuia să înnopteze; era ultimul său popas înainte de a ajunge la Paris. Îşi isprăvea tocmai cina în tovărăşia prinţului de Vienne, a contelui de Savoia şi a membrilor numeroasei sale escorte, când i se vesti sosirea unchiului său, contele de Valois, a fratelui său, contele de La Marche, şi a vărului lor, Saint-Pol.

- Să intre, să intre numaidecât, spuse Filip de Poitiers.

Dar nu se grăbi să iasă în întâmpinarea unchiului. Iar când acesta se ivi călcând trufaş, cu bărbia în sus şi veştmintele prăfuite, Filip se mulţumi să se ridice, fără a schiţa nici cea mai mică mişcare spre el, şi aşteptă. Cam descumpănit, Valois rămase câteva clipe în picioare, privind din pragul uşii la cei de faţă, şi cum Filip se încăpăţâna să rămână nemişcat, nu avu încotro şi se hotărî să înainteze. Tăceau toţi, cu ochii la ei. Când Valois ajunse destul de aproape, contele de Poitiers îl luă de umeri şi-l sărută pe amândoi obrajii, ceea ce putea să pară un gest de nepot cumsecade, dar venind de la un om care nu se clintise din locul său, era mai curând un gest de rege.

Această atitudine îl necăji pe Charles de La Marche care-şi zise:

"De asta am bătut noi atâta drum, ca să fim primiţi astfel? La urma urmei, sunt de o seamă cu frate-meu; de ce îşi îngăduie să ne ia de sus?".

Un zâmbet amar, plin de invidie, îi strâmba puţintel faţa frumoasă cu trăsături regulate, dar lipsite de inteligenţă.

Filip îi întinse braţele; La Marche nu putu face altfel decât să schimbe o scurtă îmbrăţişare cu frate-său, dar, pentru a-şi da importanţă şi a-şi afirma şi el autoritatea, rosti, arătând spre Valois:

- Filip, iată-l aici pe unchiul nostru, cel mai vârstnic din familia noastră. Suntem bucuroşi să te înţelegi cu el lăsându-i pe mână cârma regatului. Căci prea ar fi în mare primejdie ţara dacă am lăsa-o în nădejdea unui copil ce încă nu s-a născut, şi n-ar fi în stare să cârmuiască, şi care va fi, pe deasupra, de neam străin după mamă-sa.

Fraza era încâlcită, stângace. Din ea se putea înţelege că La Marche dorea să-l vadă pe unchiu-său regent până la naşterea copilului postum al lui Ludovic al X-lea, sau până la majoratul acestui copil, dacă era un fiu; dar putea să trădeze şi ambiţiile mai mari

ale lui Valois. Pesemne că La Marche repetase alandala cuvintele învăţate pe dinafară de la unchiu-său. Câteva din ele îl făcură pe Filip să-şi încrunte sprâncenele. Valois căuta să apuce coroana.

- Vărul nostru, Saint-Pol, a venit cu noi, urmă Charles de La Marche, ca să-ţi spună că aceasta este şi părerea baronilor.

Filip lăsă să cadă asupra lui o privire cam dispreţuitoare.

- Îţi sunt recunoscător, frate, pentru sfatul ce-mi dai, răspunse el rece, şi pentru atâta drum ce-ai făcut ca să mi-l aduci. De aceea cred că sunteţi osteniţi, cum sunt şi eu, iar hotărârile cele bune nu se iau când cazi de oboseală. Propun deci să mergem la culcare, iar hotărârea o luăm mâine, când vom fi cu mintea odihnită, şi numai între noi. Noapte bună, domnii mei... Raoul, Anseau, Adam, veniţi cu mine, rogu-vă.

Şi părăsi încăperea, fără să-i fi poftit la masă pe oaspeţi, şi fără măcar să se sinchisească dacă vor avea unde dormi.

Urmat de Adam Héron, de Raoul de Presles şi de Anseau de Joinville se îndreptă spre camera regală. Patul, în care nu mai dormise nimeni de când îşi dăduse sufletul acolo Regele de Fier, era făcut, cu aşternutul pus. Filip ţinea mult să ocupe odaia asta, ţinea mai ales ca nimeni altul să n-o ocupe.

Adam Héron se pregătea să-l dezbrace.

- Cred că nu voi scoate hainele de pe mine în noaptea asta, spuse Filip de Poitiers. Adam, vei trimite de îndată pe unul din ofiţerii mei la domnul Gaucher de Châtillon ca să-i dea de ştire că voi fi mâine dimineaţă la bariera d'Enfer. Apoi, spune-i bărbierului meu să vie numaidecât, căci vreau să ajung acolo cu faţa proaspătă... şi porunceşte să se pregătească douăzeci de cai pentru miezul nopţii, dar numai după ce unchiu-meu se va fi culcat. Pe tine, Anseau, adăugă el întorcându-se spre fiul seneşalului de Joinville, un bărbat în toată firea, te însărcinez să-i lămureşti pe contele de Savoia şi pe prinţul de Vienne ca să nu fie miraţi şi să nu-şi închipuie că n-am încredere în ei. Rămâi aici până dimineaţa şi când unchiu-meu va vedea că am plecat, ai grijă să fiţi cât mai mulţi în jurul lui şi să-i zăboviţi pregătirea cailor. Faceţi-l să piardă cât mai multă vreme pe drum.

Rămas numai cu Raoul de Presles, contele de Poitiers căzu pe gânduri şi legistul se feri să-i tulbure meditaţia.

- Raoul, vorbi el într-un târziu, ai lucrat zi de zi pe lângă tatăl meu, şi l-ai cunoscut mai bine decât eu însumi. Spune-mi, în împrejurarea asta, el ce-ar fi făcut?

- Ar fi făcut ceea ce faci, monseniore, mă pun chezaş pentru

asta, şi nu ţi-o spun ca să te linguşesc, ci pentru că acesta mi-e gândul. Prea l-am iubit pe domnul nostru Filip, şi prea multe suferinţe am îndurat de când el nu mai e în viaţă, pentru a te mai sluji astăzi, dacă nu mi l-ai aminti în toate privinţele.

- Vai, Raoul, dar eu sunt mai nimic pe lângă dânsul. El putea să-şi urmărească şoimul în zbor, fără să-l piardă niciodată din ochi, iar eu am vederea scurtă. El răsucea o potcoavă între degete. N-am moştenit de la dânsul puterea cu care mânuia armele, nici chipul său care arăta oricui că el e regele.

În timp ce vorbea, nu-şi lua ochii de la patul lui Filip cel Frumos.

La Lyon se simţea regent, cu o certitudine deplină. Dar, pe măsură ce se apropia de capitală, această încredere îl cam părăsea, deşi nu lăsa să se vadă nimic. Ca şi cum ar fi răspuns unor întrebări nerostite, Raoul de Presles spuse:

- Nu avem în trecut, monseniore, nici o împrejurare la fel cu aceasta în care ne găsim acum. Am cercetat-o îndeajuns de atâtea zile. În halul de slăbiciune în care se află regatul, cârma va fi a aceluia care va avea tăria s-o apuce. Dacă izbuteşti, monseniore, Franţa nu va pătimi.

Puţin timp după asta, ieşi de acolo, şi Filip se lungi pe pat, cu ochii aţintiţi la mica lampă care spânzura între perdele. Contele de Poitiers nu se simţea nici stânjenit, nici tulburat, văzându-se în patul acesta al cărui ultim ocupant fusese un cadavru. Dimpotrivă, acest gând îl întărea; avea impresia că intră el însuşi în tiparul părintesc şi că-i reia locul, că-i umple dimensiunile pe pământ.

"Tată, întoarce-te în mine", se ruga el, şi rămânea nemişcat, cu mâinile încrucişate pe piept, oferindu-şi trupul pentru reîncarnarea unui suflet plecat de douăzeci de luni.

Auzi paşi în coridor, glasuri, şi pe şambelanul său răspunzând, fără îndoială, vreunuia din suita contelui de Valois, că monseniorul conte de Poitiers se odihneşte. Tăcerea se lăsă peste castel. Ceva mai târziu sosi bărbierul cu ligheanul, cu bricele şi cu prosoapele calde. Pe când îl rădea, Filip de Poitiers îşi aminti ca auzise chiar în această încăpere, unde toată curtea era adunată, ultimele sfaturi ale tatălui său către Ludovic, care ţinuse atât de puţin seamă de ele: "Cugetă bine, Ludovic, cugetă bine ce înseamnă să fii rege al Franţei. Şi vezi de află cât mai curând cum stau lucrurile în ţara ta".

Către miezul nopţii, Adam Héron veni să-l anunţe că s-a împlinit porunca şi caii aşteaptă înşeuaţi. Când contele de Poitiers părăsi odaia, avea sentimentul că douăzeci de luni s-au şters şi că el relua

lucrurile de unde se găseau la moartea tatălui său, ca şi cum i-ar fi primit de-a dreptul moştenirea.

O lună prielnică lumina drumul. Noaptea de iulie, toată înstelată, semăna cu mantia Sfintei Fecioare. Pădurea îşi împrăştia miresmele de muşchi înverzit, de pământ jilav, de ferigă, şi fremăta de viaţa tainică a dihăniilor. Filip de Poitiers călărea un cal minunat al cărui mers mândru îl încânta. Aerul răcoros îi biciuia obrajii care-l usturau niţel după briciul bărbierului.

"Ar fi păcat", se gândea el, "să laşi o ţară aşa de bună pe mâini rele".

Ceata ţâşni din pădure, străbătu în goana mare Ponthierry şi se opri pe când se crăpa de ziuă în văgăuna de la Essonnes, ca să mai răsufle caii, iar călăreţii să poată lua ceva în gură. Filip prânzi cu poftă, aşezat pe o piatră din marginea drumului. Părea fericit. Nu avea decât douăzeci şi trei de ani, plimbarea lui începea să semene puţintel a expediţie de cucerire, şi le vorbea tovarăşilor săi de aventură cu o prietenie voioasă. Aceasta veselie, rară la dânsul, sfârşi prin a le risipi orice îndoială.

Între întâia şi a treia rugăciune de utrenii ajunse la bariera Parisului, în timp ce clopotele mănăstirilor din împrejurimi sunau cu glasul lor hodorogit. Îl găsi acolo pe Louis d'Evreux şi pe Gaucher de Châtillon care-l aşteptau. Conetabilul avea mutra lui de zile rele. Îl pofti numaidecât pe contele de Poitiers să meargă la Luvru.

- Şi de ce nu m-aş duce de-a dreptul la palatul regal? întrebă Filip.

- Pentru că domnii de Valois şi de La Marche au ocupat palatul cu oştenii lor. La Luvru vei avea trupele regale, care ascultă întru totul de mine, adică de măria ta, împreună cu arcaşii domnului de Galard. Dar trebuie să ne mişcăm repede şi cu hotărâre, adăugă conetabilul, ca să isprăvim înainte de întoarcerea celor doi Charles. Dacă-mi porunceşti, monseniore, eu trimit un pâlc de oaste să cuprindă palatul.

Filip ştia că minutele erau preţioase. Socotea totuşi că i-o luase înainte lui Valois cu şase până la şapte ceasuri.

- Nu vreau să încep nimica, răspunse el, fără să ştiu mai întâi dacă burghezii şi norodul oraşului vor vedea cu ochi buni ceea ce fac.

Şi de îndată ce intră la Luvru, trimise să-i cheme la sfatul orăşenilor pe jupânul Coquatrix, pe jupânul Gentien şi câţiva alţi oameni de vază, ca şi pe ispravnicul Guillaume de La Madelaine care în martie luase locul ispravnicului Ployebouche.

Filip le arătă în câteva cuvinte cât de mult preţuia burghezia Parisului şi pe cei care se aflau în fruntea meşteşugarilor şi a negoţului. Orăşenii se simţiră măguliţi de aşa cinste şi mai cu seamă le veni inima la loc văzând că n-au a se teme de nimic. Nu li se mai vorbise astfel de la moartea lui Filip cel Frumos, de care se plânseseră adeseori pe când îi cârmuia, dar pe care nu încetau acum să-l regrete. În numele lor răspunse Geoffroy Coquatrix, împuternicit cu dibuirea banilor falşi, strângător de subvenţii şi subsidii, vistiernic şi furnizor al oştilor, inspector al porturilor şi vămilor regatului, judecător la curtea de conturi. Îşi căpătase dregătoriile de la Filip cel Frumos, care-l dăruise chiar cu venitul pe veci al unui domeniu, aşa cum se făcea pentru marii slujitori ai coroanei, şi nu dăduse niciodată socoteală de banii mânuiţi. Se temea ca nu cumva Charles de Valois, potrivnic de totdeauna al ridicării burghezilor la demnităţi înalte - o dovedise îndeajuns faţă de Marigny - să-l scoată din slujbele lui pentru a-l despuia de averea uriaşă ce şi-o agonisise. Coquatrix îl încredinţă pe contele de Poitiers, zicându-i de zece ori "domnule regent", de devotamentul populaţiei pariziene. Cuvântul său avea greutate, căci era atotputernic în sfatul orăşenesc, şi destul de bogat ca să plătească toate puşlamalele oraşului pentru a le mâna la răscoală. Vestea întoarcerii lui Filip de Poitiers se împrăştiase repede. Baronii şi cavalerii care-i ţineau parte alergară la Luvru, începând cu contesa Mahaut d'Artois, căreia chiar el îi trimisese vorbă.

- Cum se simte draga mea Jeanne? o întreba Filip pe soacră-sa întâmpinând-o cu braţele deschise.

- Aşteptăm să nască de la o zi la alta.

- Mă voi duce s-o văd de îndată ce-mi voi isprăvi treaba.

Apoi puse la cale ce avea de făcut, sfătuindu-se cu unchiu-său Ludovic şi cu conetabilul.

- Acum, Gaucher, poţi porni împotriva palatului. Vezi, dacă se poate, să isprăveşti până la amiază. Dar pe cât îţi va sta în putinţa fă în aşa chip ca să nu fie vărsare de sânge. Mai curând bagă groaza în ei decât să-i omori. N-aş vrea să intru în palat călcând pe morţi.

Gaucher merse să se pună în capul pâlcurilor de oşteni pe care le strânsese la Luvru şi porni spre palat. În acelaşi timp trimise ispravnicul să-i aducă din mahalaua Templului pe cei mai buni dulgheri şi lăcătuşi.

Porţile palatului erau închise.

Având alăturea pe căpitanul arcaşilor, Gaucher ceru să i se dea

drumul înăuntru. Ofiţerul de gardă scoase capul printr-o ferestruică de deasupra porţii principale şi răspunse că nu putea să deschidă fără învoirea contelui de Valois sau a contelui de La Marche.

- Trebuie totuşi să-mi deschizi, îi strigă conetabilul, căci vreau să intru şi să fac rânduială în palat pentru a-l primi pe regent care vine în urma mea.

- Nu putem.

Gaucher de Châtillon se săltă niţel în şa.

- Atunci, spuse el, vom deschide noi.

Şi făcu semn să se apropie meşterul Pierre du Temple, dulgher regal, urmat de calfele lui înarmate cu ferăstraie, cleşti şi pârghii groase de fier. În vremea asta, arcaşii îşi vârau piciorul într-un soi de proptea aşezată în vârful arcului şi întinzându-şi armele, băgau săgeata în crestătură, ochind crenelurile şi deschizăturile meterezelor. Arcaşii şi suliţaşii, scut lângă scut, alcătuiau o uriaşă pavăză în jurul dulgherilor şi deasupra lor. În străzile alăturate cete de gură-cască şi de mici haimanale se îmbulzeau, păstrând o distanţă respectuoasă, pentru a se zgâi la asediul palatului. Li se oferea o petrecere grozavă, să tot aibă ce povesti multe zile de acum încolo.

-...Eram acolo, cum îţi spuneam. L-am văzut pe conetabil trăgându-şi paloşul... Peste două mii de oşteni, nici vorbă, peste două mii erau de jur împrejur...

În sfârşit, ridicându-şi glasul cu care comanda pe câmpurile de bătălie, Gaucher răcni prin deschizătura coifului său:

- Domnilor care sunteţi înăuntru, iată-i pe meşterii dulgheri şi lăcătuşi gata să scoată din ţâţâni porţile. Vedeţi-i şi pe arcaşii domnului de Galard care împresoară palatul din toate părţile. Nici unul din voi nu va putea să scape. Vă poftesc pentru ultima oară să ne deschideţi, căci dacă nu vă predaţi de bunăvoie, la toţi vi se va tăia capul, oricât de nobil v-ar fi neamul. Regentul n-are să vă cruţe.

Îşi lăsă apoi viziera în jos, ceea ce arăta că nu mai vrea să lungească vorba.

Trebuie să-i fi cuprins o spaimă grozavă pe cei dinăuntru, căci, abia îşi vârâseră lucrătorii pârghiile sub porţi, şi acestea se deschiseră singure. Garnizoana contelui de Valois se preda.

- Era şi timpul să vă băgaţi minţile-n cap, spuse conetabilul luând în stăpânire palatul. Întoarceţi-vă la sălaşurile voastre sau la casele stăpânilor voştri; nu vă strângeţi în cete şi nimeni nu se va atinge de voi.

După un ceas, contele de Poitiers ocupa apartamentele regale. Porunci de îndată măsuri de pază. Curtea palatului, în care intra de

obicei oricine, fu închisă, străjuită milităreşte, nefiind lăsaţi să pătrundă decât vizitatorii aleşi pe sprânceană. Marchitanii, care aveau privilegiul de a-şi face negoţul în galeria cea mare a palatului, fură rugaţi să tragă obloanele pentru o vreme.

Când contele de Valois şi nepotu-său La Marche sosiră la Paris, înţeleseră că au pierdut bătălia.

- Urât ne-a mai tras pe sfoară Filip, spuseră ei.

Şi, nemaiavând încotro se grăbiră să meargă la palat spre a vedea ce ar putea dobândi în schimbul supunerii. Aflară acolo în jurul contelui de Poitiers o mulţime de seniori, de orăşeni şi de feţe bisericeşti, printre care arhiepiscopul Jean de Marigny, întotdeauna gata sa treacă de partea celui mai tare.

- N-are să ţină mult puterea lui. Nu prea e sigur de el însuşi dacă e nevoit să se sprijine pe oameni de rând, îi spuse cu jumătate de glas contele de Valois lui Charles de La Marche, necăjit că vede printre cei de faţă pe de alde Coquatrix, Gentien şi alţi burghezi de seamă. Îşi luă totuşi aerul său cel mai senin pentru a se apropia de nepotu-său şi a-i prezenta scuze în legătură cu incidentul petrecut dimineaţă:

- Scutierii mei de strajă nu ştiau cum stau lucrurile. Primiseră poruncă aspră să nu deschidă nimănui porţile... din pricina reginei Clémence...

Se aştepta la o săpuneală straşnică şi aproape că o dorea ca să aibă prilejul de a intra în luptă făţişă cu Filip. Dar acesta nu-i dădu pricină de ceartă şi-i răspunse pe acelaşi ton:

- Îmi pare foarte rău, unchiule, dar trebuia să procedez astfel, spre a o lua înaintea ducelui de Burgundia, căruia plecarea ta i-a lăsat locul liber. Primisem ştiri azi noapte la Fontainebleau în privinţa lui, şi n-am vrut să te trezesc.

Ca să nu arate cât de mare îi era înfrângerea, Valois se prefăcu a lua drept bună explicaţia, ba se sili chiar să-i surâdă conetabilului în care vedea pe cel ce urzise toate iţele conspiraţiei.

Mai puţin priceput în a-şi ascunde gândurile, Charles de La Marche rămânea cu dinţii încleştaţi.

Contele d'Evreux făcu atunci propunerea pe care o pregătise cu Filip. În timp ce acesta se prefăcea a sta de vorbă într-un ungher al încăperii cu conetabilul şi cu Mille de Noyers despre unele lucruri privind slujba lor, Louis d'Evreux spuse:

- Nobilii mei seniori, şi voi toţi, domnilor, pentru binele regatului şi pentru a nu da loc la tulburări aducătoare de nenorociri, propun ca mult iubitul nostru nepot Filip să ia în mâinile sale cârma ţării,

cu a noastră învoire a tuturor, şi să împlinească îndatoririle de rege în numele nepotului său ce se va naşte, dacă Dumnezeu vrea ca regina Clémence să aducă pe lume un fiu; propun de asemenea ca o adunare a tuturor bărbaţilor de frunte ai regatului să se ţină de îndată ce va fi cu putinţă, împreună cu pairii şi baronii, pentru a întări hotărârea noastră şi a jura credinţă regentului.

Era tocmai răspunsul la declaraţia pe care o făcuse Charles de La Marche în ajun, când sosise la Fontainebleau. Dar scena fusese pregătită de artişti mai destoinici. Împinsă de entuziasmul ce-i cuprinsese pe partizanii credincioşi ai contelui de Poitiers, adunarea încuviinţă propunerea prin urale. Repetând gestul de la Lyon al contelui de Forez, Louis d'Evreux veni îndată să-şi pună mâinile într-ale lui Filip.

- Îţi jur credinţă, nepoate, rosti el îndoindu-şi genunchiul.

Filip îl ridică şi, îmbrăţişându-l, îi şopti la ureche:

- Totul merge de minune; îţi foarte mulţumesc, unchiule.

Scos din fire, întărâtat de succesul lui Filip, Charles de La Marche bombănea:

- Rege... Ia te uită, se crede chiar rege.

Dar Louis d'Evreux se şi întoarse spre Charles de Valois, zicându-i:

- Mă iartă, frate, de a fi făcut-o înaintea ta care eşti mai mare.

Lui Valois nu-i mai rămânea decât să se plece. Se apropie cu mâinile întinse; contele de Poitiers i le lăsă în aer.

- Îmi vei face hatârul, unchiule, de-a lua loc în sfatul meu.

Valois păli. În ajun iscălea ordonanţele regale şi le pecetluia cu sigiliul său. Astăzi i se oferea ca o mare cinste un scaun într-un sfat din care făcea parte de drept.

- Ne vei preda de asemenea şi cheile vistieriei, adăugă Filip coborându-şi glasul. Ştiu foarte bine că n-a rămas mai nimic în ea. Aş vrea barem să nu se golească de tot.

Valois tresări, vrând parcă să se tragă îndărăt; ceea ce i se cerea acuma însemna că i se lua totul din mână.

- Nepoate, asta nu pot s-o fac, răspunse el. Trebuie să-mi pun socotelile la zi.

- Ţii aşa de mult, unchiule, să pui rânduială în aceste socoteli? întrebă Filip cu o ironie abia simţită. Căci atunci am fi siliţi să le cercetăm de aproape, şi să cercetăm de asemenea cum s-au gospodărit averile luate lui Enguerrand de Marigny. Dă-mi deci cheile acestea şi te vom socoti descărcat de orice lipsă.

Valois înţelese ameninţarea.

- Fie, nepoate, cheile îţi vor fi aduse numaidecât.

Filip îşi întinse atunci mâinile pentru a primi închinarea celui mai puternic rival al său.

Conetabilul Franţei se apropie la rându-i.

- Gaucher, îi şopti Filip, acuma trebuie să vedem ce-i de făcut cu tabăra ducelui de Burgundia.

VIZITELE CONTELUI DE POITIERS

Contele de Poitiers nu-şi făcea iluzii. Dobândise un prim succes, spectaculos, rapid; dar ştia că potrivnicii săi nu se vor da bătuţi atât de uşor.

Îndată ce primi jurământul de credinţă, care nu era decât din gură, al monseniorului de Valois, Filip străbătu palatul pentru a merge s-o salute pe cumnată-sa Clémence. Îl însoţeau Anseau de Joinville şi contesa Mahaut. Când dădu cu ochii de Filip, pe Hugues de Bouville îl podidi plânsul şi căzu în genunchi, sărutându-i mâinile. Deşi făcea parte din consiliul pairilor, fostul şambelan nu vroise să se arate la adunarea de după-amiază; nu-şi părăsise postul, nici nu lăsase din mâini sabia în ultimele ceasuri. Asaltul dat palatului de către conetabil, zăpăceala ce-i cuprinsese pe oamenii contelui de Valois, şi apoi plecarea lor, îi puseseră nervii la grea încercare.

- Iartă-mă, monseniore, iartă-mă pentru această slăbiciune, e bucuria de a te vedea iar aici... bolborosea, udând cu lacrimile lui degetele regentului.

- Linişteşte-te, dragul meu, linişteşte-te, răspunse Filip.

Bătrânul Joinville nu-l recunoscu pe contele de Poitiers. Nu-l recunoscu nici pe propriul său fiu, iar după ce i se repetă de trei ori cine era unul şi altul, îi confundă şi se înclină ceremonios în faţa lui Anseau.

Bouville deschise uşa iatacului reginei. Dar când Mahaut se pregătea să intre şi dânsa în urma lui Filip, epitropul, care-şi venise în fire, se împotrivi cu hotărâre:

- Numai domnia-ta, monseniore, numai domnia-ta!

Şi închise uşa în nasul contesei.

Palidă şi obosită, se vedea numaidecât că regina Clémence era în afara preocupărilor care frământau curtea şi poporul Parisului. Văzându-l pe contele de Poitiers venind spre dânsa cu mâinile întinse, nu se putu opri să gândească: "De-ar fi fost el acela căruia mă dădeau de soţie, azi n-aş fi văduvă. Pentru ce Ludovic? Pentru ce nu Filip?" Îşi interzicea asemenea întrebări care i se păreau tot atâtea reproşuri făcute Creatorului atotputernic. Dar nimic, nici chiar pioşenia, nu putea opri o văduvă de douăzeci şi trei de ani să se întrebe de ce alţi bărbaţi, alţi soţi trăiau!

Filip îi aduse la cunoştinţă că luase asupra lui regenţa, şi o încredinţă de devotamentul său.

- O, da, frate, o, da! murmură ea. Ajută-mă!

Vroia să zică, fără să ştie cum:

"Ajută-mă să trăiesc, ajută-mă să mă apăr de deznădejde, ajută-mă să aduc pe lume această nouă viaţă care-i de acum încolo singurul meu rost pe pământ".

- Pentru ce, adăugă ea, unchiul Valois m-a făcut să-mi părăsesc aproape cu de-a sila casa de la Vincennes? Ludovic mi-a dăruit-o cu ultima sa suflare.

- Aşadar, ţii să te întorci acolo? întrebă Poitiers.

- E singura mea dorinţă, frate! Acolo m-aş simţi mai în putere. Şi copilul meu s-ar naşte mai aproape de sufletul tatălui său, în locul de unde a plecat din lumea asta.

Filip nu lua nici o hotărâre, fie şi mai puţin însemnată, cu uşurinţă. Îşi întoarse ochii de la vălurile albe care încadrau chipul reginei, şi privi prin fereastra turnul ascuţit al Sfintei Capele ale cărei linii apăreau miopiei sale cam nedesluşite şi înceţoşate, asemenea unei tije mari de piatră şi de aur în vârful căreia părea să-şi desfacă petalele crinul regal.

"Dacă-i fac pe voie", se gândi el, "îmi va fi recunoscătoare, va vedea în mine pe apărătorul ei şi se va supune în toate privinţele hotărârilor mele. Pe de altă parte, vrăjmaşii mei vor putea să ajungă mai greu la dânsa, acolo, la Vincennes, decât aici, şi nu le va fi aşa de lesne s-o folosească împotriva mea. De altminteri, doborâtă de durere cum este, n-ar fi în stare să fie de ajutor nimănui".

- Vreau, iubită soră, să fac pentru tine tot ce-mi ceri, răspunse Filip; de îndată ce adunarea mai marilor ţării mă va fi întărit în slujba de regent, întâia mea grija va fi să te duc îndărăt la Vincennes. Azi e luni. Adunarea, căreia eu îi dau zor, se va ţine fără îndoială vineri. Duminica viitoare, aşa cred, vei asculta liturghia în casa ta.

- Ştiam, Filip, că eşti un frate bun. Întoarcerea ta e întâia alinare pe care mi-o dă Dumnezeu.

Când ieşi din apartamentele reginei, Filip dădu iar peste soacră-sa care-l aştepta. Se luase la harţă cu Bouville şi umbla încoace şi încolo singură, călcând cu pasul ei bărbătesc pe lespezile de piatră ale galeriei, sub privirea bănuitoare a scutierilor de strajă.

- Ei, cum ai găsit-o?

- Pioasă şi resemnată, şi foarte vrednică de a da Franţei un rege, răspunse contele de Poitiers în aşa fel ca spusele lui să fie auzite de toate urechile din jur.

Apoi, cu jumătate de glas, adăugă:

- În asemenea hal de slăbiciune cum am văzut-o, nu cred să-şi poată duce sarcina până la capăt.

- Ar fi într-adevăr cel mai frumos dar pe care ni l-ar putea face, şi lucrurile s-ar lămuri mai lesne, răspunse Mahaut la fel de încet. S-ar isprăvi atunci cu toată această veghe bănuitoare şi această ostăşime înarmată până-n dinţi care o înconjoară. Mă rog, de când pairii ţării nu mai au voie s-o vadă pe regină? Am fost şi eu văduvă, ce dracu, şi se putea intra la mine cu treburile cârmuirii!

Otrăvitoarea asta se arăta sincer indignată că măsurile de pază luate faţă de toţi, i se aplicau şi ei.

Filip, care de la întoarcerea lui nu-şi văzuse încă soţia, merse împreună cu Mahaut la palatul Artois.

- Fiică-mea a îndurat foarte greu lipsa ta, îi spuse Mahaut. Dar ai s-o găseşti mai frumoasă ca oricând. Văzând-o, nimeni n-ar putea crede că-i în ajun de-a naşte. Şi eu eram aşa pe vremea sarcinilor mele, sprintenă până-n ultima zi.

Revederea dintre contele de Poitiers şi soţia sa fu înduioşătoare, deşi fără lacrimi. Foarte greoaie, Jeanne se mişca anevoie, dar altminteri părea sănătoasă şi fericită. Venise noaptea, şi lumina palidă a lumânărilor îi era foarte prielnică, ştergând de pe faţa ei semnele vădite ale sarcinii. Purta la gât câteva salbe de mărgean roşu, vestit pentru puterea lui de a face naşterea uşoară.

Abia în prezenţa soţiei sale îşi dădu seama Filip cât de bine i-au mers toate până atunci, şi-şi mărturisi că era mulţumit de sine. Luând-o în braţe, îi spuse:

- Cred, draga mea, că-ţi pot zice, de azi înainte, doamna regentă.

- Facă Domnul, să-ţi dăruiesc un fiu, frumosul meu stăpân, răspunse Jeanne lipindu-se alintătoare de trupul ciolănos şi voinic al soţului ei.

- Dumnezeu şi-ar arăta toată bunătatea lui faţă de mine, îi murmură Filip la ureche, făcându-l să nu se nască decât de vineri încolo.

O discuţie se iscă apoi între Mahaut şi Filip. Contesa d'Artois socotea că fiică-sa trebuia să se mute de îndată la palat pentru a locui acolo împreună cu bărbatul ei, în apartamentele acestuia. Filip era de altă părere şi dorea, dimpotrivă, ca Jeanne să rămână în casa contesei d'Artois. Aducea în sprijinul acestei păreri mai multe argumente, foarte temeinice în sine, dar care nu lăsau să i se vadă gândul adevărat, şi nici n-o convinseseră de altminteri pe Mahaut. La palat, zicea el, puteau să aibă loc în zilele următoare adu-

nări furtunoase cu o larmă vătămătoare pentru o femeie gata să nască; pe de altă parte, Filip socotea că e mai nimerit să se aştepte, pentru a o instala pe Jeanne în palatul regal, până ce Clémence se va fi întors la Vincennes.

- Dar vezi-o în ce hal e, Filip! izbucni Mahaut. Poate că mâine n-o vom mai putea mişca de aici. Nu ţii deci ca odrasla ta să se nască la palat?

- Tocmai asta n-o vreau.

- Aici, fiule, într-adevăr că nu te mai înţeleg, zise Mahaut înălţându-şi umerii ei zdraveni.

Ciorovăiala asta îl obosea pe Filip. Nu închisese ochii de treizeci şi şase de ceasuri, străbătuse noaptea trecută cincisprezece leghe călare şi trăise după aceea ziua cea mai grea, cea mai frământată din viaţa lui. Simţea cum îi creşte barba, iar pleoapele i se închideau din când în când. Dar era hotărât să nu cedeze. "Patul meu, gândi el. Vreau să fiu ascultat, şi să mă văd în patul meu!"

- Să auzim ce părere are Jeanne. Tu ce-ai vrea, dragă? întrebă, sigur dinainte de supunerea soţiei sale.

Mahaut avea o minte de bărbat, o voinţă de bărbat şi o grijă de fiece clipă de a-şi afirma prestigiul neamului ei. Cu totul altă fire, Jeanne era ursită să nu se afle niciodată în fruntea întâmplărilor. Logodită mai întâi cu Aiuritul, pentru a fi dată după aceea, printr-un fel de schimb, celui de al doilea fiu al lui Filip cel Frumos, trecuse pe lângă coroana Franţei şi a Navarrei. În afacerea din Turnul Nesle, chiar dacă-şi ajutase cumnatele în dragostele lor şi ajunsese aproape de adulter, nu-l săvârşise însă; când venise pedeapsa, fusese cruţată de temniţa pe viaţă. Era amestecată în toate dramele, dar fără sa aibă vreodată rolul precumpănitor. Dintr-un fel de eleganţă, mai mult decât dintr-o preocupare morală, avea groază de excese; anul petrecut în fortăreaţa de la Dourdan o făcuse şi mai prudentă. Era fină, sensibilă, îndemânatică şi ştia să folosească la timpul potrivit această armă de totdeauna a femeilor: supunerea.

Ghicind că încăpăţânarea lui Filip avea temeiuri serioase, îşi stăpâni o pornire de vanitate firească, şi spuse:

- Aicea, mamă, doresc să nasc. Nicăieri nu m-aş simţi mai bine.

Filip îi mulţumi printr-un surâs. Aşezat într-un jilţ înalt cu speteaza dreaptă, ţinându-şi picioarele întinse şi încrucişate, întrebă de numele moaşelor şi babelor care aveau s-o asiste la naştere pe Jeanne, vrând să ştie de unde venea fiecare şi dacă erau vrednice de toată încrederea. O sfătui pe soacră-sa să le pună să jure, măsură de prevedere ce nu se lua de obicei decât pentru naşterile re-

gale.

"Ce soţ bun am, care-mi poartă atâta grijă!", se gândea Jeanne, ascultându-l.

Filip mai ceru ca de îndată ce o vor apuca pe contesa de Poitiers durerile, porţile palatului d'Artois să fie zăvorâte. Nimeni să nu mai poată ieşi, afară de o singură persoană însărcinată să-i aducă vestea naşterii.

-...Tu vei fi aceea, spuse el, arătând spre frumoasa Béatrice d'Hirson care era de faţă. Şambelanul meu va avea poruncă să te lase să intri la mine oricând, chiar dacă sunt în consiliu. Iar de se vor afla alţii în jurul meu, n-ai să-mi dai ştirea decât în şoaptă, fără a sufla o vorbă altcuiva... dacă mi se naşte un fiu. Mă bizui pe tine, căci ţiu minte că m-ai slujit bine şi într-alt prilej.

- Mai bine chiar decât îţi închipui, monseniore, răspunse Béatrice, plecându-şi uşor capul.

Mahaut îi aruncă o uitătură furioasă. Fetişcana asta cu aerele ei posomorâte, cu naivitatea ei prefăcută, cu îndrăznelile ei viclene, o făcea să tremure. Béatrice continua să surâdă. Acest schimb de priviri nu-i scăpă Jeannei care se feri totuşi să pună vreo întrebare. Între mamă-sa şi domnişoara ei de onoare exista un strat gros de taine pe care nu încerca să-l străpungă.

Tulburată, întoarse ochii spre bărbatu-său. Dar acesta nu văzuse nimic. Cu ceafa rezemată de speteaza scaunului adormise dintr-o dată, răpus de somnul victorioşilor. Pe chipul său colţos şi de obicei aspru se întipărise o expresie blajină în care puteai regăsi copilul de odinioară. Mişcată, Jeanne se apropie călcând cu băgare de seamă şi-i puse pe frunte un sărut uşor.

COPILUL DE VINERI

Chiar de a doua zi, contele de Poitiers se apucă să pregătească adunarea de vineri. Dacă ieşea de acolo învingător, nimeni n-ar mai putea, mulţi ani de acum înainte, să-i stea în cale.

Trimise soli şi olăcari pentru a-i pofti, aşa cum se hotărâse, pe toţi bărbaţii de frunte ai ţării - toţi aceia, de fapt, care nu se găseau la o depărtare mai mare de două zile de drum călare; ceea ce-i îngăduia lui Filip, pe de o parte, să nu scape situaţia din mână, şi, pe de altă parte, să-i elimine pe unii mari vasali de a căror vrăjmăşie se putea teme, cum erau contele de Flandra şi regele Angliei.

În acelaşi timp le încredinţă lui Gaucher de Châtillon, Mille de Noyers şi Raoul de Presles grija de a pregăti decretul care va fi supus adunării, privind funcţionarea regenţei. Sprijinindu-se pe hotărârile ce se şi luaseră, aceştia stabiliră principiile următoare: contele de Poitiers va purta grija celor două regate, al Franţei şi al Navarrei, cu titlul provizoriu de regent, ocârmuitor şi paznic al rânduielilor, strângând toate veniturile regale. Dacă regina Clémence avea să nască un fiu, acesta va fi bineînţeles rege, iar Filip va rămâne regent până la majoratul nepotului său. Dar dacă Clémence aducea pe lume o fată... atunci începeau toate greutăţile. Căci atunci, pe buna dreptate, coroana i se cuvenea micuţei Jeanne de Navarra, prima fiică a Aiuritului. Dar era ea oare într-adevăr fiica lui? întrebarea şi-o punea toată curtea, toată ţara. De n-ar fi fost legăturile de dragoste din Turnul Nesle, de n-ar fi fost scandalul ce se stârnise atunci şi judecata de la Pontoise, drepturile acestei copile n-ar fi putut fi discutate, şi ea ar fi trebuit să fie, în lipsa unui moştenitor de parte bărbătească, regină a Franţei. Asupra ei însă apăsau grele bănuieli pe care mai cu seamă Charles de Valois le întărise când pusese la cale cea de a doua căsătorie a lui Ludovic al X-lea şi de care Filip nu pregeta să se folosească la nevoie. Potrivirea de date, între începutul legăturilor vinovate de dragoste ale Margueritei şi naşterea Jeannei, era tulburătoare. La fel de tulburătoare scârba ce-o arătase întotdeauna Ludovic faţă de această fetiţă şi faptul că o ţinuse departe de el. Nu pe degeaba deci se şoptea în legătură cu dânsa:

- E fiica lui Filip d'Aunay.

Astfel, întâmplarea din Turnul Nesle care avea să devină, deformată de imaginaţia populară, un basm legendar, o poveste de dragoste, de desfrânare, de crimă şi de groază, această simplă afacere

de adulter, punea după doi ani de la izbucnirea ei, o serioasă problemă dinastică şi urma să schimbe cursul firesc al monarhiei franceze.

Careva propuse să se hotărască de pe acum că, orice s-ar întâmpla, coroana va reveni copilului reginei Clémence, băiat sau fată.

Filip de Poitiers se strâmbă nemulţumit la auzul acestei propuneri şi găsi argumente bune spre a o înlătura. Fireşte, spuse el, bănuielile care o înconjurau pe Jeanne de Navarra erau foarte întemeiate, dar nu avea nimeni ceea ce se cheamă o dovadă. Nici mama Margueritei, bătrâna Agnès, ducesa văduvă a Burgundiei, nici fiul ei Eudes al IV-lea, ducele de astăzi, nu puteau să subscrie la această înlăturare brutală a nepoatei lor. Toţi vrăjmaşii puterii regale, începând cu contele de Flandra, nu vor întârzia să tragă spuza pe turta lor, pentru a sluji interesele unuia sau altuia. S-ar isca peste scurtă vreme primejdia de a vedea Franţa pradă unui război civil, războiul celor două regine.

- Dacă-i aşa, spuse Gaucher de Châtillon, să decretăm pur şi simplu că fetele nu au dreptul de-a sta pe tron. Trebuie să se găsească vreo datină pe care să ne bizuim hotărârea.

- Din nefericire, cumnate, răspunse Mille de Noyers, am şi poruncit să se caute prin vechile hrisoave, căci şi mie îmi dăduse asta prin minte, dar nu s-a găsit nimic.

- Să se caute mai departe! Pune-i la această treabă pe prietenii tăi, profesorii de la universitate şi judecătorii Înaltei Curţi. Oamenii ăştia găsesc o datină pentru orice, şi întocmai aşa cum o pofteşti, dacă-şi dau osteneala. Se întorc până la aşezările lui Clovis pentru a dovedi că se cuvine să ţi se crape capul, să fii pus în frigare de-a-n picioarele sau să ţi se taie ce mădular ai mai bun.

- Ce-i drept, spuse Mille, nu pusesem să se caute aşa departe. Nu mă gândeam decât la rânduielile regale de la marele Hugo încoace. Va trebui să cercetăm şi hrisoavele dinaintea lui. Dar nu cred să găsim ceva până vineri.

Încăpăţânat şi dispreţuind femeile ca orice oştean adevărat, conetabilul îşi urma vorba începută, mişcându-şi bărbia latră şi încreţindu-şi pleoapele de broască ţestoasă:

- Ar fi într-adevăr o nebunie să laşi o fată să se urce pe tron! Vă-nchipuiţi femeie sau fetişcană în fruntea oştilor, când are meteahna ei în fiece lună şi-i borţoasă în fiece an? Şi cum poate să ţie piept o femeie vasalilor când nu-i în stare să-şi astâmpere poftele ce-i stau în fire? Nu, eu unul nu văd asta, şi dacă ar fi să fie, mi-aş lepăda

numaidecât sabia. V-o spun, domnii mei, Franţa e o ţară prea nobilă ca să ajungă, ca un caier de lână, pe mâini de muiere. Crinii nu pot fi torşi!

Această ultimă frază stârni o impresie puternică.

Filip de Poitiers îşi dădu încuviinţarea unei redactări oarecum încâlcite a decretului care amâna hotărârile pentru mai târziu.

- Să facem în aşa fel ca problemele să fie puse, dar fără a le da noi înşine răspunsul, zise el. Şi să lăsăm lucrurile puţintel cam încurcate pentru ca fiecare să poată crede că-şi află acolo interesul său.

Aşadar, dacă regina Clémence avea să nască o fată, Filip va rămâne regent până la majoratul nepoatei sale mai mari, Jeanne. Abia atunci se va hotărî cui se cuvine coroana, celor două prinţese care şi-ar împărţi astfel Franţa şi Navarra, numai uneia din ele care ar păstra cele două regate unite, nici uneia dacă renunţau la drepturile lor, sau dacă adunarea pairilor, convocată pentru a dezbate problema, ar socoti că o femeie nu poate domni asupra regatului Franţei; în acest caz coroana i-ar reveni celei mai apropiate rude de parte bărbătească a ultimului rege... adică lui Filip. Astfel, candidatura sa era pentru întâia oară pomenita în chip oficial, dar legată de atâtea condiţii prealabile încât apărea mai curând ca o soluţie eventuală de compromis şi de arbitraj.

Această rânduială în succesiunea la tron, supusă fiecăruia dintre cei mai de seamă baroni care-l sprijineau pe Filip, primi încuviinţarea lor.

Numai Mahaut arătă o stranie lipsă de entuziasm pentru un act care, în realitate, pregătea venirea pe tronul Franţei a ginerelui său şi a fiicei sale. În întocmirea acestui decret era ceva care o necăjea.

- Nu s-ar putea, întrebă dânsa, să scrii acolo numai atâta: "Dacă cele două fete renunţă la drepturile lor...". fără a mai spune că adunarea pairilor trebuie să hotărască dacă fetele pot domni sau nu?

- Ei, mamă! răspunse Filip, dar în acest caz ele nu vor renunţa deloc. Numai adunarea pairilor, din care faci şi tu parte, poate hotărî în această privinţă. La obârşie, pairii erau electorii regelui, aşa cum cardinalii îl aleg pe papă, sau palatinii pe împărat, şi astfel l-au ales pe străbunul nostru Hugo, care era duce de Franţa. Dacă astăzi ei nu mai aleg, e pentru că de trei sute de ani încoace regii noştri au lăsat întotdeauna un fiu care să le urmeze la tron.

- E o datină care lasă lucrurile la voia întâmplării! Cu legea asta a ta serveşti tocmai bine pretenţiile nepotului meu Robert. Ai să

vezi că nu se va da în laturi să se folosească de ea pentru a încerca să-mi smulgă comitatul din mână.

Contesa Mahaut nu se gândea decât la cearta ei pe moştenirea provinciei Artois, şi nicidecum la Franţa.

- Legea după datină a regatului nu e şi legea care rânduieşte moştenirea domeniilor. Iar tu, mamă, îţi vei păstra mai lesne comitatul avându-l ginere pe rege, decât cu argumente avocăţeşti.

Mahaut se supuse, fără a fi convinsă.

- Asta-i recunoştinţa ginerilor, spuse ea ceva mai târziu, vorbind cu Béatrice d'Hirson. După ce le otrăveşti un rege ca să le faci loc, ei se apucă numaidecât să-şi facă mendrele, fără a ţine seamă de nimic!

- Aceasta, doamnă, e din pricină că nu ştie de fel ceea ce-ţi datorează, nici cum a plecat din lumea asta stăpânul nostru, Ludovic.

- Şi nici nu trebuie să ştie, Dumnezeule! izbucni Mahaut. La urma urmei era fratele lui, şi Filip al meu are uneori ciudate porniri de-a pedepsi. Ţine-ţi gura, pentru Dumnezeu, ţine-ţi gura!

Tot în zilele acelea, ajutat de Charles de la Marche şi de Robert d'Artois, Charles de Valois umbla de colo până colo, zicând şi punând pe alţii să repete că era curată nebunie să fie recunoscut regent contele de Poitiers, ba să mai fie socotit şi moştenitorul prezumptiv al tronului. Filip şi cu soacră-sa, spunea el, îşi făcuseră prea mulţi vrăjmaşi, iar moartea lui Ludovic le slujea prea bine planurile, acum date în vileag, pentru ca moartea aceasta suspectă să nu fi fost urzită de dânşii. El, Valois, oferea alte garanţii, şi se dădea drept singurul în stare să vină de hac greutăţilor ţării. Se avea cum nu se poate mai bine cu regele Neapolei şi se lăuda că e în măsură să potolească orice supărare a reginei Clémence. Era singurul din familia regală, care în ciuda războaielor, păstrase legăturile cu contele de Flandra. Deoarece slujise papalitatea romană, se bucura de încrederea cardinalilor italieni, fără de care nu se putea face un papă, în ciuda ocării ce li s-a adus închizându-i în conclav. Foştii templieri îşi aminteau că el nu aprobase niciodată desfiinţarea tagmei lor, aşa că şi în ochii lor, el putea fi o chezăşie.

Când Filip află de această campanie, îşi însărcină oamenii să răspundă că era foarte straniu lucru de a-l vedea pe unchiul regelui sprijinindu-se, pentru a cere puterea, pe bunele sale legături cu vrăjmaşii ţării, şi că, dacă vroia careva să-l vadă pe papă la Roma iar Franţa pe mâna Angevinilor, a flamanzilor şi a templierilor reînviaţi, trebuia, fără zăbavă, să-i ofere coroana contelui de Valois.

Sosi în sfârşit vinerea hotărâtoare în care trebuia să se ţină adu-

narea. În zorii zilei, Béatrice d'Hirson se înfăţişă la palat şi fu numaidecât introdusă în odaia contelui de Poitiers. Domnişoara de onoare a contesei Mahaut gâfâia niţel, căci venise într-o goană din strada Mauconseil şi până acolo. Filip se ridică pe pernele lui.

- Băiat? întrebă el.

- Băiat, monseniore, şi foarte voinic, răspunse Béatrice clipind din gene.

Filip se îmbrăcă în pripă şi se repezi la palatul Artois:

- Porţile, porţile! strigă el de cum ajunse acolo. Porţile să rămână închise! Aţi urmat întocmai poruncile mele? N-a ieşit nimeni de aici, afară de Béatrice? Palatul rămâne mai departe închis toată ziua.

Apoi începu să urce în fugă scara. Pierduse ţinuta aceea ţeapănă şi plină de ifos pe care de obicei se cam silea s-o păstreze. "Odaia lehuzei", cum cerea datina în familiile princiare, fusese bogat împodobită. Mari tapiserii cu flori de câmp şi cu papagali, frumoasele tapiserii din Arras, de care contesa Mahaut era aşa de mândră, acopereau pereţii de sus şi până jos. Pardoseala era presărată cu puzderie de flori, stânjenei, trandafiri şi margarete pe care le striveai, călcând peste ele. Palidă, cu ochii lucioşi şi faţa încă răvăşită, lăhuza zăcea într-un pat mare, înconjurat de perdele de mătase, sub cearceafurile albe care atârnau de un cot pe duşumea. În ungherele încăperii se aflau două paturi mai mici, şi ele prevăzute cu perdele de mătase, unul pentru moaşa juruită şi celălalt pentru dădacă. Tânărul regent merse drept spre leagănul pompos, şi se aplecă foarte mult ca să vadă bine pe fiul ce i se născuse. Urâcios şi totuşi înduioşător, ca orice copil în primele sale ceasuri, roşcovan, zbârcit, cu ochii lipiţi şi buza băloasă, cu o şuviţă de păr bălai mijind în creştetul chel, pruncul dormea încă somnul său de făt şi, înfăşat cum era în scutece până la gât, părea o mumie micuţă.

- Aşadar, ăsta e micul meu Filip pe care-l doream atât de mult şi care soseşte la vreme aşa de potrivită? rosti contele de Poitiers.

Abia după aceea se apropie de soţia sa, o sărută pe obraji, şi-i spuse cu glas pătruns de recunoştinţă:

- Îţi mulţumesc foarte mult, draga mea, îţi mulţumesc foarte mult. Îmi dăruieşti o mare bucurie, şi asta şterge pentru totdeauna din mintea mea neînţelegerile noastre de odinioară.

Jeanne apucă mâna cu degete lungi a soţului ei, o duse la buze şi-şi mângâie obrazul.

- Dumnezeu ne-a binecuvântat, Filip; Dumnezeu a binecuvântat

regăsirea noastră de astă-toamnă, murmură ea.

Mai avea şi acum la gât salbele ei de mărgean.

Cu mânecile suflecate până la cot, lăsând să i se vadă braţul destul de păros, contesa Mahaut privea această scenă cu un aer triumfător. Îşi lovi pântecele cu un gest energic.

- Ei, fiule! izbucni ea. Ce-ţi spuneam eu? Avem pântece rodnic noi, femeile din neamul Artois şi Bourgogne!

Vorbea ca de meritele unor iepe de prăsilă.

Filip se întoarse lângă leagănul copilului.

- Nu-l puteţi scoate din scutece ca să-l văd mai bine? întrebă el.

- Monseniore, răspunse moaşa, n-aş zice că e nimerit. Mădularele pruncului sunt foarte moi şi trebuie să rămână legate atâta vreme cât e cu putinţă, pentru a le întări şi a le împiedica să se răsucească. Dar fii fără teamă, monseniore, le-am frecat bine cu sare şi cu miere, şi l-am înfăşurat în foi de trandafir pisate ca să scoatem din el umezeala vâscoasă, şi i-am uns tot cerul gurii cu miere, ca să-i dăm poftă de mâncare şi dulceaţă. Fii pe pace, monseniore, e bine îngrijit.

- Şi Jeanne a ta de asemeni, fiule, adăugă Mahaut. Am pus de-au uns-o cu alifie bună amestecată cu murdărie de iepure, ca să i se strângă la loc burta, după reţeta doftorului Arnaud de Villeneuve.

Ţinea să-şi asigure ginerele că plăcerile lui viitoare nu vor avea de suferit de pe urma naşterii, toate fiind ca mai înainte.

- Dar, mamă, spuse lăhuza, credeam că era o reţetă pentru femeile sterpe.

- Ei aş! Murdăria de iepure e bună la orice, i-o întoarse contesa.

Filip nu-şi mai lua ochii de la moştenitorul său.

- Nu găseşti că-i seamănă mult tatălui meu, marele rege? întrebă el. Are şi fruntea şi bărbia lui...

- Niţel, poate, răspunse Mahaut. Ca să spun drept, când îl văzui adineauri, mi s-a părut că are trăsăturile răposatului meu Othon... Să aibă sufletul tare şi vlaga trupească a amândurora, iată ce-i doresc.

- Dar îţi seamănă mai mult ţie, Filip, rosti încetişor Jeanne.

Contele de Poitiers îşi îndreptă spinarea cu oarecare mândrie.

- Mamă, acuma cred că pricepi mai bine poruncile mele, spuse el, şi pentru ce îţi cer să ţii porţile zăvorâte. Nimeni încă nu trebuie să afle că am un fiu. Căci atunci se va spune că am pregătit anume decretul de succesiune ca să-i asigur tronul după mine, dacă nu naşte Clémence un băiat; şi cunosc destui, începând cu fratele meu, Charles, care s-ar împotrivi văzându-şi nădejdile spulberate

numaidecât. Aşadar, dacă vrei ca pruncul acesta să aibă norocul de a deveni într-o zi rege, să nu sufli o vorbă nimănui în adunarea care va începe dintr-o clipă într-alta.

- Adevărat, mai e şi adunarea! Flăcăul ăsta mă făcu s-o uit! izbucni Mahaut, arătând cu mâna spre leagăn. E timpul să mă îmbrac, şi să îmbuc ceva pentru a mai prinde puteri. Îmi chiorăie maţele de foame căci m-am sculat cu noaptea-n cap. Filip, ai să mă ierţi... Béatrice, Béatrice!

Bătu din palme, şi ceru să i se aducă o plăcintă umplută cu ştiucă, ouă fierte, brânză albă cu chimen, dulceaţă de nuci, piersici şi vin alb de Château-Chalon.

- E vineri; trebuie să ţin postul, spuse ea.

Înălţându-se deasupra acoperişurilor oraşului, soarele îşi revărsa lumina peste această familie fericită.

- Mănâncă şi tu ceva, îi zicea Mahaut fiicei sale. Nişte plăcintă cu ştiucă nu poate să-ţi cadă greu la stomac.

Filip se ridică după câteva clipe, spre a se duce să vadă dacă toate sunt pregătite pentru adunarea al cărei ceas se apropia.

- Draga mea, astăzi nu va veni nimeni să-ţi prezinte felicitări, îi spuse el Jeannei, arătând pernele pentru musafiri aşezate roată în jurul patului. Dar mâine ai să ai lume multă.

Când să iasă, Mahaut îl prinse de mânecă.

- Fiule, gândeşte-te puţin la Blanche, care e tot la Château-Gaillard. E sora soţiei tale.

- Mă voi gândi la ea, mă voi gândi. Voi căuta să-i uşurez soarta.

Şi se depărtă, ducând pe talpa lui unul din stânjeneii împrăştiaţi prin odaia lehuzei.

Mahaut închise uşa în urma lui.

- Ei, dădacelor, strigă ea, ia ziceţi-i un cântec de leagăn!

ADUNAREA CELOR TREI DINASTII

Din fundul odăilor sale, regina Clémence auzea forfota mare a seniorilor şi mărimilor ţării care veneau la adunare, larma glasurilor în curţile palatului şi sub bolţi.

Cele patruzeci de zile de singurătate, impuse reginei după doliul ei, se încheiaseră în ajun, şi Clémence, naivă, îşi închipuise că ziua aceasta fusese aleasă înadins spre a-i îngădui să prezideze adunarea. Se pregătise pentru această reapariţie solemnă, aşteptând-o cu interes şi curiozitate, chiar cu nerăbdare; şi i se păruse în zilele din urmă că prinsese iar poftă de viaţă. În ultima clipă însă, un sfat de vraci şi spiţeri, printre care doftorii de casă ai contelui de Poitiers şi ai contesei Mahaut, îi interzisese o asemenea oboseală, socotind-o primejdioasă pentru sănătatea ei.

Fiecare părea să fie mulţumit de această hotărâre, căci nimeni, la drept vorbind, nu ţinea să sprijine drepturile reginei Clémence de a fi regentă, şi nici măcar dreptul ei de a face parte din regenţă împreună cu alţii. Şi totuşi, pentru că unii căutau cu atâta încăpăţânare în istoria ţării precedente din care s-ar fi putut inspira, nu se poate să nu-şi fi amintit de Ana a Rusiei, văduva lui Henric I, cârmuind alături de cumnatul ei Beaudoin al Flandrei "cu dreptul de neşters ce-i fusese hărăzit prin încoronare", sau dintr-o vreme mai apropiată, de regina Blanche de Castille, atât de vie încă în amintirea tuturor.

Dar prinţul moştenitor al provinciei Vienne, cumnatul reginei Clémence, deci cel mai indicat să-i apere prerogativele, era întru totul de partea lui Filip de când iscăliseră contractul de căsătorie al copiilor lor.

Charles de Valois, care se dădea drept marele ocrotitor al nepoatei sale, nu sări nici el s-o sprijine; avea prea mult de furcă pentru a-şi face treburile lui.

Cât despre ducele Eudes de Bourgogne, care se afla acolo ca să susţină drepturile surorii sale, Marguerite, şi a-i răzbuna moartea, cum nu înceta să repete de o lună încoace, el nu putea fi decât vrăjmaş al reginei Clémence.

Rămasă prea puţine luni pe tron spre a se face cunoscută şi a căpăta autoritate asupra marilor baroni, aceştia nu mai vedeau în ea decât pe supravieţuitoarea unei domnii scurte, zguduită de tulburări şi, în multe privinţe, păguboasă pentru ţară.

- N-a adus noroc regatului, ziceau despre dânsa.

Iar dacă mai ţineau seamă de ea ca viitoare mamă, de mult încetase de a mai exista ca regină.

Închisă într-o aripă a palatului, auzi cum descreşte larma glasurilor; adunarea îşi începea dezbaterile în sala Marelui Consiliu ale cărei uşi se închideau.

"Doamne, Dumnezeule", îşi zicea Clémence, "de ce n-am rămas la Neapole!"

Şi o podidi plânsul, gândindu-se la copilăria ei, la marea albastră, la poporul acela neastâmpărat, gălăgios, cu inima bună, gata să compătimească orice suferinţă, poporul ei care o îndrăgea aşa de mult.

În vremea asta, Mille de Noyers citea decretul privind ordinea succesiunii la tron.

Contele de Poitiers avusese grijă să nu se înconjoare cu semnele maiestăţii regale. Jilţul său era aşezat în mijlocul unei estrade, dar Filip refuzase să i se pună un uranisc deasupra. El însuşi era îmbrăcat în haine de culoare închisă şi fără nici o podoabă, deşi doliul oficial luase sfârşit. Părea să zică: "Domnii mei, ne aflăm aici într-o şedinţă de lucru". Doar atât, cei trei armăşei cu ghioagele în mână, care mergeau înaintea lui când venise, stăteau acum în picioare la spatele scaunului său. Îndeplinea funcţiunile domniei fără a-şi da însă pentru asta aerele unui suveran învestit. Dar pregătise cu grijă sala şi hotărâse prin şambelanii săi locul fiecăruia după un ceremonial cam potrivnic rânduielilor şi totodată cam aspru, care stârnise mirarea celor de faţă, căci le aducea aminte de apucăturile lui Filip cel Frumos.

La dreapta sa, Filip îl aşezase pe Charles de Valois şi îndată după el pe Gaucher de Châtillon, pentru a-l avea în mână pe fostul împărat al Constantinopolei şi a-l izola de partida lui. Filip de Valois era aruncat la şase rânduri de scaune mai departe de tatăl său. La stânga, regentul şi-l pusese pe unchiul său Ludovic d'Evreux, şi abia după acesta îşi avea locul frate-său, Charles de La Marche; îi împiedica astfel pe cei doi Charles să se pună la unison în timpul şedinţei şi să-şi calce cuvântul ce şi-l dăduseră cu patru zile înainte.

Dar atenţia contelui de Poitiers era îndreptată mai ales spre colţul estradei unde văru-său, ducele de Bourgogne, pe care nu-l slăbea din ochi, era aşezat între contesa Mahaut şi prinţul moştenitor al provinciei Vienne.

Filip ştia că ducele avea să vorbească în numele mamei sale, ducesa Agnès, căreia titlul ei de ultimă fiică în viaţă a lui Ludovic cel

Sfânt îi dădea, chiar când nu era de faţă, o mare autoritate asupra baronilor. Tot ceea ce amintea într-un fel sau altul de Ludovic al IX-lea era obiect de veneraţie; toate făpturile încă în viaţă care-l văzuseră, îi ascultaseră vorba sau se bucuraseră de dragostea lui, aveau în ochii lor parcă o sfântă aureolă.

Era de ajuns ca Eudes de Burgundia să zică: "Maică-mea, fiică a lui Ludovic cel Sfânt care i-a dat binecuvântarea, sărutând-o pe frunte, înainte de a se duce să moară în ţara păgânilor...", atât era de ajuns pentru a răscoli asistenţa.

De aceea, spre a face faţă unei astfel de manevre, Filip adusese în jocul sau o altă piesă de mare greutate şi cu totul neaşteptată: pe Robert de Clermont, celalalt supravieţuitor din cei unsprezece copii ai sfântului, al şaselea, ultimul dintre băieţi. Dacă vroiau chezăşia Sfântului Ludovic, o vor avea.

Prezenţa lui Robert, conte de Clermont, lua înfăţişarea unei minuni, căci de la ultima din rarele sale apariţii la curte, trecuseră mai bine de cinci ani; lumea aproape că-l uitase, iar când cineva îşi amintea de dânsul, nu îndrăznea să-l pomenească decât în şoaptă.

Într-adevăr, Robert era nebun de la vârsta de douăzeci şi patru de ani, de când primise o lovitură de buzdugan în cap. Nebunie furioasă, dar întreruptă de lungi perioade de acalmie care-i îngăduiseră lui Filip cel Frumos să se folosească uneori de el, dându-i misiuni decorative. Omul acesta nu era primejdios prin ceea ce spunea; abia dacă vorbea. Era primejdios prin ceea ce putea să facă, căci nimic nu arăta vreodată că aveau să-l apuce iar crizele, năpustindu-l cu paloşul în mână împotriva celor din jur, aţâţat pe neaşteptate de o ură ucigaşă. Simţeai atunci o strângere de inimă văzând un senior de aşa nobilă seminţie şi aşa de arătos - căci la şaizeci şi doi de ani mai păstra încă o înfăţişare măreaţă - spărgând mobila, tăind draperiile şi gonind în urma slujnicelor, pe care le lua drept adversarii săi în turnir.

Contele de Poitiers rânduise să fie aşezat în celălalt colţ al estradei, făcând pereche cu ducele de Burgundia, şi aproape de o uşă. Doi scutieri cât muntele vegheau la câţiva paşi de dânsul, însărcinaţi să-l lege de îndată ce l-ar apuca furiile. Contele de Clermont plimba o privire dispreţuitoare, plictisită, absentă, care rămânea deodată aţintită pe un obraz, cu neliniştea dureroasă a amintirilor căutate zadarnic, apoi se stingea. Se uitau toţi la el şi vederea lui împrăştia parcă o teamă.

Chiar lângă nebun şedea fiu-său Ludovic I de Bourbon, care era şchiop, ceea ce-l împiedicase întotdeauna să se arunce în luptă, dar

nu să şi fugă, aşa cum o dovedise în bătălia de la Courtrai. Deşelat, pocit şi mişel, Bourbon avea, în schimb, cel puţin mintea limpede, şi asta o arătase trecând de partea lui Filip de Poitiers.

Din această obârşie minunată, cu beteşug la cap ca şi la picioare, avea să coboare şirul lung al Bourbonilor.

Astfel, în adunarea de la 15 iulie 1316 se aflau strânse laolaltă cele trei spiţe capeţiene care urmau să mai domnească cinci veacuri de acum încolo în Franţa. Cele trei dinastii puteau să-şi contemple sfârşitul şi începutul: aceea a Capeţienilor direcţi care se va stinge curând cu Filip de Poitiers şi Charles de La Marche; aceea din ramura Valois care, prin fiul lui Charles, o va continua cu treisprezece domnii; şi, în sfârşit, aceea a Bourbonilor, care nu va mai apărea pe tron decât la dispariţia neamului de Valois, când va trebui încă o dată să se caute un rege printre urmaşii Sfântului Ludovic. Fiecare trecere de la o dinastie la alta avea să aducă războaie istovitoare, care vor pustii ţara.

Printr-o împletire întotdeauna uimitoare de fapte ale oamenilor şi de neprevăzut al soartei, istoria monarhiei franceze, cu măreţiile şi nenorocirile ei, avea să decurgă din decretul de succesiune pe care dumnealui Mille, pravilistul lui Filip de Poitiers, îl isprăvea de cetit în această clipă.

Înşiraţi pe bănci sau rezemaţi de perete, baronii, feţele bisericeşti, judecătorii Înaltei Curţi şi delegaţii burghezilor din Paris, ascultaseră cu luare aminte.

"Am un fiu; am un fiu, şi toţi aceştia vor afla-o abia mâine", îşi zicea contele de Poitiers care era încredinţat că nu lucrase decât pentru el însuşi şi pentru acest fiu. Şi se pregătea să facă faţă atacului de neînlăturat al ducelui de Burgundia. Atacul veni însă dintr-altă parte.

Era în această adunare un bărbat căruia nimic nu-i putea veni de hac, unul ce nu-şi amintea de banii cu care fusese cumpărat, nu-l impresionau neamurile nobile pentru că el se trăgea din cea mai înaltă stirpe, nu se pleca înaintea forţei, căci putea, cu braţele lui, să doboare un cal, nu lua în seamă nici o uneltire, afară de acelea urzite de el însuşi, un bărbat pe care până şi priveliştea nebuniei îl lăsa nepăsător. Acest personaj era Robert d'Artois. El fu acela care, îndată ce Mille de Noyers isprăvise cetirea, se ridică pentru a începe lupta, fără să se fi vorbit cu nimeni.

Deoarece fiecare în ziua aceea făcea paradă cu familia lui, Robert d'Artois o adusese pe maică-sa, Blanche de Bretagne, o femeie foarte mărunţică, plăpândă la faţă, cu părul alb şi braţele slăbuţe,

şi care părea tot timpul să se mire că adusese pe lume aşa mândreţe de uriaş.

Proţăpit în cizmele roşii, cu degetele vârâte în cingătoarea lui de argint, Robert d'Artois îşi dădu drumul:

- Sunt uluit, domnii mei, auzind că ni se aduce o nouă rânduială a regenţei, întocmită anume, atunci când avem una dictată de ultimul nostru rege.

Privirile se întoarseră spre contele de Poitiers, iar unii dintre cei de acolo se întrebară, tulburaţi, dacă n-o fi existând vreun testament lăsat de Ludovic al X-lea, care li s-a ascuns.

- Nu pricep, vere, despre ce rânduială vrei să vorbeşti, spuse Filip de Poitiers. Ai fost de faţă la ultimele clipe ale fratelui meu, împreună cu mulţi alţi seniori care se află aici, şi nici unul din ei nu mi-a spus vreodată că el şi-ar fi arătat vreo dorinţă în privinţa asta.

- Trebuie să adaug însă, vere, răspunse Robert pe un ton cam răutăcios, că atunci când zic "ultimul nostru rege" nu vorbesc de frate-tău Ludovic al Zecelea, Domnul să-l aibă în pază!... ci de părintele tău, mult iubitul nostru suveran Filip, Domnul să-l aibă şi pe el în sfânta lui pază! Ei bine, regele Filip hotărâse, în scris, şi-i pusese pe pairii regatului să jure că dacă o fi să moară mai înainte ca fiul său să fie bărbat în toată puterea pentru a lua în mână cârma ţării, îndatoririle regale şi slujba regenţei vor fi date fratelui său, monseniorul Charles, conte de Valois. Aşa că, deoarece nici o altă rânduială n-a fost făcută de atunci încoace, eu cred, vere, că aceasta ar trebui urmată.

Bătrânica Blanche de Bretagne dădea din cap, zâmbea cu gura ştirbă şi îşi rotea ochii vii şi scânteietori, poftindu-şi vecinii să încuviinţeze spusa feciorului ei. Nu era vorbă rostită de acest zurbagiu, proces pornit de acest cârciocar, bătaie, haimanalâc sau siluire de fată săvârşite de acest destrăbălat, pe care ea să nu le aprobe, în care să nu vadă, plină de admiraţie, semnele unei minuni întruchipate. Contele de Valois îi trimise o mulţumire mută, printr-o clipire a pleoapelor.

Puţintel aplecat pe braţul jilţului său, Filip de Poitiers flutură încet mâna, arătând că are ceva de spus.

- Mă minunez, Robert, vorbi el, mă minunez văzându-te azi aşa de plin de râvnă faţă de vrerea tatălui meu, când ştiu ce nesupus te arătai la hotărârile lui cât a trăit. Gândurile cele bune îţi vin cu vârsta, vere! Fii pe pace. Tocmai vrerea tatălui meu ne-am dat noi silinţa s-o respectăm. Nu-i aşa, unchiule? adăugă el, întorcându-se spre Ludovic d'Evreux.

Ludovic d'Evreux, pe care de şase săptămâni uneltirile fratelui său vitreg, Charles de Valois, şi ale cumnatului său, d'Artois, îl scoteau din sărite, nu-şi refuză plăcerea de a-i pune la locul lor.

- Rânduiala privitoare la regenţă pe care-ţi întemeiezi spusele, e bună în principiu, Robert, dar nu trebuie să ne ţinem de ea la nesfârşit în ce priveşte persoana. Căci dacă, în cincizeci sau o sută de ani, o asemenea nenorocire se abate iar asupra coroanei, nu pe frate-meu Charles vor merge oamenii să-l caute pentru a fi regentul ţării... oricât de îndelungată viaţă îi doresc. Dar în sfârşit, izbucni el cu glas tare, lucru rar la acest om potolit, Dumnezeu stăpânitorul nostru nu l-a făcut pe Charles veşnic într-adins, pentru ca să se repeadă la tron ori de câte ori nu va sta nimeni în el. Dacă regenţa i se cuvine celui mai vârstnic dintre fraţi, atunci într-adevăr Filip este cel îndreptăţit s-o ia, şi de aceea, deunăzi ne-am închinat lui. Nu mai aduceţi deci în discuţie ceea ce este hotărât.

Unii credeau că-l dăduse gata pe Robert. Se vede că nu-l cunoşteau bine. Acesta făcu doi paşi înainte, îşi plecă uşor capul, oferindu-şi ceafa lată razelor soarelui care răzbeau prin vitralii. Umbra lui se aşternu pe lespezile de piatra, ca o ameninţare, până la picioarele contelui de Poitiers.

- Testamentul regelui Filip, urmă el, nu cuprindea nimic în privinţa fetelor din familia regală, nici că ele au a renunţa la drepturile lor, nici că adunarea pairilor ar putea hotărî dacă ele trebuiau sau nu să domnească.

Un freamăt de aprobare se iscă numaidecât în rândurile seniorilor din Burgundia, iar ducele Eudes însuşi, strigă:

- Aici ai zis-o bine, vere, şi-i tocmai ce vroiam să spun eu!

Din nou, Blanche de Bretagne îşi roti de jur împrejur ochişorii ei scânteietori. Conetabilul începea să se frământe în scaunul său. Vecinii îl auziră bombănind, iar cei care-l cunoşteau bine presimţeau o răbufnire.

- De când oare a fost introdusă această noutate în datinile noastre? întrebă ducele de Burgundia, ridicându-se. De ieri, aşa cred! De când oare fetele, dacă băieţii lipsesc, trebuie să renunţe la domeniile şi coroanele tatălui lor?

Conetabilul se ridică la rândul său.

- Asta, domnule duce, rosti el cu o încetineală plină de calcul, a început de când ţara nu mai crede că o anumită fată e într-adevăr născută din acel tată pe care unii ar vrea ca ea să-l moştenească. E timpul să afli ce vorbeşte lumea şi ce ne-a repetat de multe ori contele de Valois în sfatul restrâns. Franţa, domnule duce, e o ţară fru-

moasă şi prea mândră, ca să putem da coroana ei unei prinţese despre care nu ştim dacă e fată de rege sau fată de scutier, fără ca pairii să fi chibzuit asupra acestui lucru.

O tăcere înfricoşătoare căzu asupra adunării. Eudes de Bourgogne se făcuse alb la faţă. Sfetnicul său, Guillaume de Mello, pe care ducesa Agnès i-l dăduse ca însoţitor, îi sufla ceva la ureche, dar el nu prindea înţelesul cuvintelor. Părea gata să se arunce asupra lui Gaucher de Châtillon care-l aştepta, încordat, cu pieptul înainte şi pumnii strânşi. Deşi conetabilul era cu treizeci de ani mai bătrân decât potrivnicul său şi cu o jumătate de cap mai scund, nu arăta să se teama de încăierare şi-l puteai socoti învingător. Pe capul contelui Charles de Valois îşi vărsă el năduful, clocotind de mânie.

- Aşadar, tu, Charles, strigă el, tu, care ai umblat să-ţi însori fiul mai mare pe care-l văd aici, cu cealaltă soră a mea, tu te-ai apucat să ponegreşti astfel o moartă, acoperind-o de ocară?

- Ei, vere, spuse Valois, dacă-i vorba de ocară, prinţesa Marguerite - Dumnezeu să-i ierte păcatele - n-a avut nevoie de ajutorul meu!

Şi adaugă cu jumătate de glas pentru Gaucher de Châtillon:

- Ce ţi-a trebuit să mă vâri şi pe mine în istoria asta!

- Iar tu, cumnate, urmă Eudes, luându-se acum de Filip de Valois, aprobi şi tu mârşăviile pe care le aud?

Dar Filip de Valois, care se afla la câţiva paşi mai încolo, chircit în scaun de înalt ce era, şi care căuta zadarnic din ochi sfatul tatălui său, nu putu decât să ridice braţele într-un gest de neputinţă, mulţumindu-se să zică:

- Trebuie să recunoaştem, frate, că a fost mare scandal!

Adunarea începea să mormăie. Din fundul sălii se auzea zgomot de ceartă, unii seniori susţinând că Jeanne era o bastardă, alţii că era fiica legitimă a lui Ludovic al X-lea. Necăjit şi palid, plecându-şi capul spre a nu întâlni privirile celorlalţi, ca întotdeauna când venea vorba de întâmplarea aceea nenorocită, Charles de La Marche îşi zicea: "Marguerite e moartă, Ludovic e mort, dar soţia mea Blanche trăieşte, iar eu îmi port mai departe ruşinea pe frunte".

Tocmai atunci, contele de Clermont, pe care nimeni nu-l mai lua în seamă, începu să dea semne de agitaţie:

- Vă desfid, domnii mei, vă desfid pe toţi! strigă ultimul fiu al lui Ludovic cel Sfânt, ridicându-se.

- Mai târziu, tată, mai târziu vom merge la turnir, îi spuse Lu-

dovic de Bourbon, făcând în acelaşi timp un semn celor două namile de scutieri să se apropie şi să fie gata să-l lege.

Robert d'Artois contempla, încântat de sine, tărăboiul pe care-l stârnise.

Cu toate că Guillaume de Mello se silea să-i abată mânia într-altă parte, ducele de Burgundia îi mai strigă lui Charles de Valois:

- Doresc şi eu, Charles, ca Dumnezeu s-o ierte pe soră-mea Marguerite pentru păcatele ei, dacă le-a săvârşit; dar nu doresc să-i ierte pe aceia care au omorât-o!

- Acestea sunt minciuni la care ţi-ai plecat urechea, Eudes, răspunse Valois, căci ştii bine că soră-ta a murit de inimă rea în temniţa ei, chinuită de remuşcări.

Şi-i aruncă o privire lui Robert d'Artois pentru a se încredinţa că acesta nu tresărise.

Acum, când contele de Valois şi ducele de Burgundia erau învrăjbiţi de-a binelea, fără nici o şansă de a se uni multă vreme de aici încolo, Filip de Poitiers întinse mâinile cu un gest împăciuitor.

Dar Eudes nu vroia pacea. Nu ca să facă pace venise acolo; dimpotrivă.

- Pentru astăzi, vere, spuse el, mi-e de ajuns câte ocări am auzit aducându-se Burgundiei. Află că nu te recunosc de fel ca regent şi că afirm în faţa tuturor drepturile nepoatei mele Jeanne.

Apoi, făcând semn seniorilor burgunzi să-l urmeze, părăsi sala.

- Seniori, domnii mei, spuse contele de Poitiers, iată tocmai ceea ce s-au străduit să evite învăţaţii noştri într-ale legii, lăsând pentru mai târziu, sfatului pairilor grija de-a hotărî în privinţa fetelor, dacă se va ivi împrejurarea. Căci dacă regina Clémence dă ţării un fiu, toată această ceartă nu mai are nici un rost.

Robert d'Artois era tot în faţa estradei, cu mâinile în şolduri.

- Am înţeles deci, vere, rosti el tare, că de acum înainte, în datina Franţei, nu li se recunoaşte femeilor dreptul de a moşteni domeniile. Dacă-i aşa, cer să-mi fie înapoiat comitatul meu Artois care a fost pe nedrept dat mătuşii mele Mahaut, cunoscută ca una ce are trup de muiere, asupra cărui lucru, cred eu, câţiva seniori ar putea depune mărturie. Şi până ce tu nu-mi vei fi făcut dreptate, nu mă voi mai arăta în sfatul tău.

Zicând asta, se îndreptă spre uşa laterală, urmat de maică-sa care călca iute, cu paşi mărunţi, mândră de el şi mândră de ea.

Contesa Mahaut flutură mâna spre Poitiers cu un gest care vroia să spună: "Na! Văzuşi? Ţi-am spus doar la ce ne putem aştepta!"

Înainte de-a trece pragul, când ajunse în spatele contelui de

Clermont, Robert îi suflă răutăcios la ureche:

- La luptă, vere, la luptă!

- Tăiaţi funiile! Să înceapă bătălia! răcni Clermont sărind în sus.

- Porc ticălos, lua-te-ar naiba! îi strigă Ludovic de Bourbon lui Robert.

Apoi, către tată-său:

- Mai stai cu noi! Trâmbiţele n-au sunat încă.

- A, n-au sunat încă? Ei bine, să sune! Se face târziu.

Aştepta, cu privirea pierdută şi braţele date în lături.

Ludovic de Bourbon se apropie şchiopătând de contele de Poitiers şi-i spuse în şoaptă că trebuia să se grăbească. Filip încuviinţă, dând din cap.

Bourbon se întoarse la bolnav şi-l luă de mână, zicându-i:

- Acuma trebuie să-ţi faci închinarea, tată.

- A, desigur, închinarea.

Străbătură estrada, şchiopul ducându-l pe nebun.

- Domnilor, spuse Ludovic de Bourbon, iată-l pe tatăl meu, cel mai vechi coborâtor din Ludovic cel Sfânt, care aprobă decretul în toate privinţele, îl recunoaşte pe dumnealui Filip ca regent şi-i jură credinţă.

- Da, domnilor, da... făcu Robert de Clermont.

Şi Filip tremura gândindu-se la ceea ce ar putea să iasă din gura lui. "O să-mi spună doamnă şi-o să-mi ceară eşarfa". Dar Clermont continuă cu glas tare:

- Te recunosc, Filip, pentru că eşti cel mai îndreptăţit după lege şi cel mai înţelept. Vegheze asupră-ţi de acolo din cer sufletul sfânt al tatălui meu, ajutându-te să păstrezi pacea ţării şi să aperi sfânta noastră credinţă.

Un freamăt de bucuroasă uimire străbătu adunarea. Ce se petrecea oare în capul omului acestuia, făcându-l să treacă astfel pe neaşteptate de la delir la înţelepciune, de la ridicol la măreţie?

Clermont îngenunche cu multă încetineală, cu multă nobleţe în faţa strănepotului său şi întinse mâinile; când se ridică şi-şi întoarse faţa, după ce primise îmbrăţişarea, imenşii săi ochi albaştri erau plini de lacrimi.

Adunarea toată, în picioare, făcu o lungă ovaţie celor doi prinţi.

Filip se vedea recunoscut regent de ţara întreagă, afară de o provincie, Burgundia, şi afară de un singur om, Robert d'Artois.

LOGODNICII JUCAU LEAPŞA

Marile adunări ale baronilor aveau, cel puţin într-o privinţă, o asemănare cu conferinţele internaţionale din zilele noastre. Participantul care părăsise sala de şedinţe cu mare tămbălău, pentru a protesta împotriva unei hotărâri, accepta totuşi, doar să fi fost niţel rugat, să cineze apoi la aceeaşi masă alături de adversarii săi. E ceea ce făcu ducele de Burgundia, căruia Filip îi trimisese un mesager pentru a-i exprima regretele sale în legătură cu incidentul de dimineaţă, a-l încredinţa de dragostea lui şi a-i aminti că ţine mult să-l aibă printre oaspeţi.

Cina fusese organizată la Vincennes unde regentul poruncise să fie cărat mobilierul necesar unui banchet, vrând totodată să vadă în ce stare e castelul înainte de a-l preda reginei Clémence. Toată curtea plecă acolo şi, cam pe la chindii, adică aproape de ora cinci după-amiază, se aşezară toţi în faţa meselor înjghebate din scânduri sprijinite pe căpriori şi acoperite cu feţe albe de masă.

Prezenţa ducelui de Burgundia făcu să bată şi mai mult la ochi lipsa lui Robert d'Artois.

- Fiu-meu a căzut cuprins de slăbiciune pe când ieşea de la palat, de amărât ce era după cele auzite în adunare, spuse Blanche de Bretagne.

- Robert a căzut cuprins de slăbiciune! Nu, zău! exclamă Filip de Poitiers. Sper că nu s-a lovit căzând de la aşa înălţime? Îmi vine inima la loc văzându-te nu prea îngrijorată.

Nimeni în schimb nu fu mirat de a nu-l vedea acolo pe contele de Clermont, căci fiul său se grăbise să-l ducă acasă îndată după ce-şi făcuse jurământul de credinţă. Dimpotrivă, toţi îl felicitară pe ducele de Bourbon pentru frumoasa impresie produsă de tată-său, arătându-şi părerea de rău că boala acestuia - nobilă boală de altminteri, căci i se trăgea dintr-o lovitură de buzdugan - nu-i îngăduia o participare mai activă la treburile regatului.

Cina începu astfel într-o atmosferă de oarecare voioşie. Conetabilul fusese aşezat destul de departe de ducele de Burgundia, şi amândoi evitau să se privească. Valois vorbea întruna, trăgând spuza pe turta lui.

Cel mai uimitor lucru la acest ospăţ era mulţimea de copii care luau parte. Căci, după ce Eudes de Burgundia anunţase că nu va veni decât dacă e poftită şi nepoată-sa Jeanne de Navarra, ca o satisfacţie ce i se cuvenea pentru ocara ce i se făcuse în adunare,

contele de Poitiers ţinuse să-şi aducă cele trei fete ale lui, deci şi contele de Valois veni cu cele trei odrasle născute din a treia sa căsătorie, contele d'Evreux cu fiul şi fiică-sa care erau încă la vârsta când te joci cu păpuşile, prinţul de Vienne cu micul sau Guigues, logodnicul celei de-a treia fiice a regentului, iar ducele de Bourbon cu cei trei copii ai lui... Nu mai era chip să te descurci printre atâtea nume de botez; mişunau prinţese Blanche şi Isabelle, prinţi Charles şi Filip; când striga cineva: "Jeanne!" şase capete se întorceau deodată.

Toţi verişorii aceştia erau sortiţi să se căsătorească între dânşii, pentru a servi combinaţiile politice ale părinţilor lor, care şi ei fuseseră căsătoriţi tot aşa, în cea mai strânsă înrudire de sânge. Ce multe dispense vor trebui cerute papei pentru ca interesele teritoriale să treacă înaintea rânduielilor bisericii şi a celor mai elementare prevederi ale sănătăţii! Câţi alţi şchiopi, câţi alţi nebuni în perspectivă! Singura deosebire dintre urmaşii lui Adam şi cei ai lui Capet era că aceştia din urmă se mai fereau încă de a se împerechea fraţii cu surorile.

Prinţişorul şi logodnica lui, micuţa Isabelle de Poitiers, căreia nu i se va mai spune în curând decât Isabelle a Franţei, ofereau spectacolul celei mai mişcătoare înţelegeri. Mâncau din aceeaşi farfurie; prinţişorul alegea pentru viitoarea lui soţie cele mai bune bucăţi din iahnia de ţipari, scormonind atent cu degetele în sos şi vârându-i-le cu de-a sila în gură, de-i mânjea toată faţa. Ceilalţi copii îi pizmuiau mult că se şi căpătuiseră ca nişte însurăţei; urma să li se încropească în palatul regentului mica lor locuinţă personală, cu rândaşul lor, cu feciorul lor, cu slujnicele lor.

Jeanne de Navarra însă nu mânca nimic. Se ştia că prezenţa ei la acest ospăţ fusese impusă, şi cum copiilor nu le trebuie mult ca să ghicească sentimentele părinţilor lor şi să le exagereze comportările, toată droaia de veri ai acestei orfane năpăstuite îi întorcea spatele, fără s-o bage în seamă. Jeanne era cea mai mică; n-avea decât cinci ani. Cu singura deosebire că era blondă, începea să-i semene în multe privinţe mamei sale, Marguerite de Burgundia, având aceeaşi frunte bombată şi pometii obrajilor ieşiţi. Copil singuratic, care nu ştia să se joace, şi trăia, înconjurată doar de slugi, în odăile sinistre ale palatului Nesle, nu văzuse niciodată atâta lume laolaltă, nici nu auzise atâtea ţipete, şi privea cu un amestec de admiraţie şi spaimă acest dezmăţ de bucate aduse necontenit pe uriaşele mese asaltate de mâncăi zdraveni. Simţea bine că n-o iubea nimeni; când punea o întrebare nimeni nu-i răspundea; deşi

mică, avea mintea destul de ageră şi judecata destul de pătrunzătoare ca să înţeleagă şi să-şi repete într-una: "Tata a fost rege, mama a fost regină; au murit şi nimeni nu mai vorbeşte cu mine". Ospăţul acesta de la Vincennes nu-i va mai ieşi niciodată din amintire. Pe măsură ce glasurile se înfierbântau şi hohotele de râs izbucneau din toate părţile, tristeţea micuţei Jeanne, restriştea ei în mijlocul acestui chiolhan de uriaşi, deveneau tot mai apăsătoare. Ludovic d'Evreux, care o zări de departe gata să plângă, îi strigă fiului său:

- Filip! Vezi niţel de vară-ta Jeanne.

Micul Filip vru atunci să facă întocmai ca prinţişorul, şi-i vârî în gură o bucată de nisetru în sos de portocală, care nu-i plăcea fetiţei şi o scuipă pe faţa de masă.

Deoarece paharnicii turnau fără încetare în cupe, curând apăru limpede că această laie de ţânci îmbrăcaţi în brocart se vor îmbolnăvi, şi înainte de a se aduce la masă al şaselea rând de mâncăruri, fură trimişi să se joace în curţile palatului. Li se întâmplă deci acestor odrasle de regi ceea ce îi se întâmplă tuturor copiilor din lume la mesele de zile mari; rămaseră fără felurile care le plăceau mai mult: zaharicalele, torturile şi prăjiturile.

Îndată ce se isprăvi ospăţul, Filip de Poitiers îl luă de braţ pe ducele de Burgundia şi-i spuse că are ceva de vorbit cu dânsul.

- Haide, vere, să luăm desertul mai de-o parte. Vino cu noi, unchiule, adăugă el întorcându-se spre Ludovic d'Evreux, şi dumneata de asemeni, domnule de Mello.

Îi trase pe cei trei bărbaţi într-o săliţă de alături, şi în timp ce li se aducea vinul îndulcit şi dres cu scorţişoară, începu să-i explice ducelui de Burgundia cât de mult ţinea să împace lucrurile, şi care erau foloasele decretului privitor la regenţă.

- Tocmai pentru că ştiu că oamenii sunt acuma foarte îndârjiţi, spuse el, am vrut să amân până la majoratul Jeannei hotărârile definitive. Până atunci vor fi trecut zece ani, şi domnia ta ştii ca şi mine că în zece ani părerile se mai schimbă, de n-ar fi decât pentru că cei care şi le apără mai înverşunat ar putea să moară între timp. Gândeam deci să-ţi intru în voie făcând astfel, şi cred că ai înţeles greşit ţelul meu. Deoarece domnia ta şi cu Valois nu vă puteţi înţelege deocamdată, înţelegeţi-vă fiecare cu mine.

Ducele de Burgundia rămânea încruntat; nu era un om deştept; se temea întotdeauna să nu fie tras pe sfoară şi asta, ce-i drept, i se întâmpla adeseori. Ducesa Agnès, pe care dragostea de mamă n-o orbea, ştia câte parale face fiu-său, şi-i dăduse înainte de plecare

sfaturi temeinice:

- Bagă de seamă şi nu te lăsa jucat pe degete. Ai grijă să nu vorbeşti înainte de a te fi gândit, iar dacă nu te gândeşti la nimic, taci şi lasă-l să vorbească pe domnul de Mello care are mai multă minte ca tine.

La treizeci şi cinci de ani, şi învestit cu titlurile şi dregătoriile de duce, Eudes de Burgundia mai trăia şi acum cu frica mamei, şi se gândea că avea de dat socoteală în faţa ei. Nu îndrăzni să răspundă de-a dreptul la propunerile lui Filip.

- Maică-mea, ducesa, ţi-a trimis, vere, o scrisoare în care-ţi zicea... ce zicea scrisoarea asta, domnule de Mello?

- Ducesa Agnès cerea ca domniţa Jeanne de Navarra să fie lăsată în grija ei, şi se miră, monseniore, că nu i-aţi dat încă nici un răspuns.

- Dar cum aş fi putut s-o fac, vere? răspunse Filip, vorbind tot către Eudes, ca şi cum Mello n-ar fi avut între dânşii decât rolul unui tălmaci dintr-o limbă străină. E o hotărâre pe care numai regentul o poate lua. Iată-mă abia acuma în măsură să împlinesc această cerere. Ce te face să crezi, vere, că mă gândesc să refuz? Îmi închipui că ai să-ţi iei nepoata cu domnia ta, când te vei întoarce acasă?

Foarte mirat de-a nu întâmpina o împotrivire mai mare, ducele se uită la Mello, şi ochii lui păreau să zică: "Vezi că e un om cu care ne putem înţelege!"

- O poţi lua, urmă contele de Poitiers, fireşte cu condiţia ca nepoata să nu fie măritată fără consimţământul meu. E lucru cum nu se poate mai limpede: căsătoria ei interesează prea mult coroana şi domnia ta n-ai avea dreptul să alegi pe soţul unei fete care poate deveni regina Franţei, fără a ţine seamă de părerea noastră.

A doua parte a frazei îl făcu pe duce să se împace cu prima. Eudes crezu cu-adevărat că Filip avea de gând s-o încoroneze pe Jeanne dacă regina Clémence nu va naşte un fiu.

- Dar fireşte, vere, fireşte, spuse el: în privinţa asta suntem înţeleşi.

- Atunci, vorbi Filip, nimic nu ne mai desparte, şi vom iscăli de îndată o învoială cum se cuvine.

Fără să aştepte, porunci să fie chemat Mille de Noyers, care avea cea mai bună pană pentru a întocmi asemenea tratate.

- Domnule Mille, spuse el când legistul intră, ne vei aşterne pe pergament cele ce urmează:

Noi, Filip, pair şi conte de Poitiers, prin graţia lui Dumnezeu regent al celor două regate, şi prea iubitul nostru văr, slăvitul şi puternicul seniorul Eudes al IV-lea, pair şi duce de Burgundia, jurăm pe sfintele Scripturi să ne ajutăm cu credincioasă prietenie...

Asta e ideea, domnule Mille, pe care ţi-o spun în linii mari...

Şi într-această prietenie ce ne-am jurat împreună, am hotărât ca domniţa Jeanne de Navarra...

Guillaume de Mello îl trase pe duce de mânecă şi-i suflă la ureche o vorbă din care ducele înţelese că era pe cale să se lase îmbrobodit.

- Dar ia stai, vere! izbucni el; maică-mea nu m-a învoit să te recunosc ca regent!

Ajunseră îndată la mare încurcătură. Filip nu consimţea să dea fetiţa în grija bunicii sale decât dacă ducele recunoştea puterile lui. Cu această condiţie, mergea chiar până acolo, încât consfinţea drepturile Jeannei asupra provinciilor Navarra, Champagne şi Brie. Dar celălalt se încăpăţâna. Fără un angajament scris privind dreptul nepoatei la coroana Franţei, refuza orice înţelegere asupra regenţei.

"De n-ar fi fost acest viclean de Mello", îşi zicea contele de Poitiers, "până acum Eudes s-ar fi dat bătut".

Se prefăcu ostenit, îşi întinse picioarele sale lungi, aducându-le unul peste altul, îşi frecă bărbia. Ludovic d'Evreux se uita la el, întrebându-se cum ar putea ieşi nepotu-său din încurcătură.

"Văd în curând mulţime de lăncii care se mişcă dinspre Dijon", gândea acest bărbat înţelept. Era gata să se bage în vorbă pentru a spune: "Haide, să mai lăsăm ceva din dreptul coroanei", când Filip îl întrebă deodată pe burgund:

- Ascultă, vere, nu doreşti să te însori?

Celălalt făcu ochi mari, închipuindu-şi mai întâi, căci nu era ager la minte, că Filip avea de gând să-l logodească cu Jeanne de Navarra.

- Deoarece ne-am jurat acuma prietenie veşnică, urmă contele de Poitiers ca şi cum cele câteva rânduri neisprăvite pe care Mille de Noyers apucase să le scrie erau lucru hotărât, şi deoarece prin aceasta mi-ai dat, dragă vere, mare ajutor, aş vrea şi eu la rându-mi să-ţi arăt bunăvoinţa mea. Mi-ar place să întăresc prietenia noastră prin cea mai strânsă înrudire. De ce n-ai lua-o de soţie pe fiica-mea

cea mare, Jeanne?

Eudes al IV-lea privi pe Mello, apoi pe Ludovic d'Evreux, apoi pe Mille de Noyers care aştepta cu condeiul de trestie ridicat.

- Dar, vere, ce vârstă are dânsa? întreba.

- Are opt ani, vere, răspunse Filip, adăugând după o tăcere: poate să aibă şi comitatul Burgundiei care ne vine de la maică-sa.

Eudes înalţă capul ca un cal care simte ovăzul. Unirea celor două Burgundii, ducatul şi comitatul, era visul ducilor din moşi-strămoşi, de pe vremea lui Robert I, nepotul lui Hugo Capet. Alipirea curţii din Dôle la aceea din Dijon, unirea teritoriilor care se întindeau de la Auxerre la Pontarlier şi de la Mâcon la Besançon, având astfel o mână în Franţa şi cealaltă spre Sfântul Imperiu, căci comitatul ţinea de coroana palatinului, mirajul acesta devenea deodată realitate. Nu trebuia mai mult pentru ca ducii burgunzi să înceapă a visa la reconstituirea, în folosul lor, a împărăţiei lui Carol cel Mare.

Ludovic d'Evreux nu se putu opri să admire îndrăzneala nepotului său; într-o partidă care părea pierdută, el mărea deodată miza. Dar privind lucrurile mai de aproape, pătrundeai fără greutate planul lui Filip: judecând bine, el nu oferea decât moşiile contesei Mahaut. I se lăsase acesteia provincia Artois ca să renunţe la Burgundia, care i-a fost apoi dată lui Filip, în zestrea soţiei sale, pentru a putea lua parte la alegerea împăratului Germaniei. Astăzi, Filip îşi pusese ochii pe coroana Franţei sau râvnea barem regenţa pentru zece ani de acum încolo; comitatul Artois nu-l mai interesa deci atât de mult, cu condiţia să nu încapă decât pe mâna unui vasal, ceea ce se întâmpla dacă trecea sub stăpânirea lui Eudes.

- Aş putea s-o văd pe domniţa fiica domniei tale? întrebă Eudes, fără a se mai codi, şi fără măcar să-i treacă prin minte de a cere părerea mamei sale.

- Ai văzut-o adineauri, vere, la masă.

- Fireşte, dar n-am văzut-o bine... Vreau să zic, n-am privit-o aşa cum trebuie.

Trimiseră s-o cheme pe fiica mai mare a contelui de Poitiers, care era ocupată: se juca leapşa cu surorile ei şi cu ceilalţi copii ai familiei.

- Ce au cu mine? Să mă lase în pace, vreau să mă joc, spuse fetiţa, alergând după prinţişorul de Vienne înspre grajdurile palatului.

- Măria sa tatăl domniei tale te cheamă, i se spuse.

Mai întârzie o clipă ca să-l ajungă din urma pe micul Guigues,

să-i strige: "Leapşa!" lovindu-l cu palma în spate, apoi, îmbufnată şi nemulţumită, îl urmă pe şambelan care o luă de mână.

Gâfâind încă după atâta goană, cu obrajii asudaţi, cu părul căzut pe faţa şi rochia de brocart acoperită de praf, aşa se înfăţişă Jeanne de Poitiers vărului ei, Eudes, care era cu paisprezece ani mai mare ca dânsa. O fetiţă nici frumoasă, nici urâtă, cam plăpândă, şi care habar n-avea că soarta ei se împletea în această clipă cu cea a Franţei... Sunt copii la care vezi de timpuriu înfăţişarea ce-o vor avea în anii maturităţii; la Jeanne nu vedeai nimic. Doar comitatul Burgundiei, ca un nimb în jurul capului.

Frumos lucru e să-ţi pice o provincie; mai trebuie însă ca femeia care ţi-o aduce în zestrea ei să nu fie slută. "Dacă are picioarele drepte, mă învoiesc", îşi zicea burgundul. Avea bune motive să se ferească de o asemenea surpriză, căci soră-sa mai mică, a doua după Marguerite, pe care o căsătoriseră cu Filip de Valois, era puţintel şchioapă. În vrăjmăşia de astăzi a celor din neamul lui Valois faţă de familia Burgundiei, beteşugul acesta îşi avea partea lui! Ducele ceru deci, fără ca asta să mire pe cineva, să i se ridice copilei fusta, pentru a-şi putea da seama dacă picioarele nu au vreun cusur. Fetiţa n-avea nici coapsa, nici pulpa plină; în această privinţă semăna cu tată-său. Dar piciorul era drept.

- Ai dreptate, vere, recunoscu ducele. În acest chip am întări cum se cuvine prietenia noastră.

- Vezi bine! spuse Poitiers. Nu e mai nimerit aşa, decât să ne ţinem de certuri? Vreau să-ţi zic de azi încolo ginere.

Îl îmbrăţişă; ginerele era cu trei luni mai bătrân ca socrul.

- Haide, fata mea, vino de-ţi sărută logodnicul, îi spuse Filip copilei.

- A, e logodnicul meu? se miră mititica.

Îşi înălţă capul cu un aer fudul.

- Ei, dar e mai mare ca prinţişorul! adăugă ea.

"Ce bine am făcut luna trecută", îşi zicea Filip, "că nu i-am dat prinţului de Vienne decât pe a treia dintre fiicele mele, păstrând-o pe asta care poate să dispună de comitatul Burgundiei!".

Ducele trebui s-o ridice pe viitoarea soţie până la obrajii săi pentru ca ea să-i poată da o pupătură zgomotoasă, cu buzele umede! După care, de îndată ce se văzu iar jos, alergă în curte ca să le strige celorlalţi copii, umflându-se în pene:

- Sunt logodită!

Joaca se întrerupse.

- Şi nu un logodnic mititel, cum e al tău, îi spuse surorii sale, ară-

tându-l pe prinţişorul de Vienne. Al meu e mare, ca tata.

Apoi, dând cu ochii de micuţa Jeanne de Navarra care stătea îmbufnată ceva mai încolo, îi aruncă:

- Acum îţi voi fi mătuşă.

- De ce mătuşă? întrebă orfana.

- Pentru că voi fi soţia unchiului tău, Eudes.

Una dintre ultimele fete ale contelui de Valois, care n-avea încă şapte ani, dar se şi deprinsese să repete orice, dădu fuga în castel, îl găsi pe tată-său care urzea ceva împreună cu Blanche de Bretagne şi alţi câţiva seniori din tabăra lui, şi-i spuse ceea ce auzise. Charles sări în sus, împingându-şi scaunul îndărăt, şi se năpusti cu capul înainte, spre încăperea în care se afla regentul.

- A, bine că ai venit, unchiule! exclamă Filip de Poitiers; tocmai vroiam să trimit după tine ca să fi martor la învoiala noastră.

Şi-i întinse actul pe care Mille de Noyers îl întocmise astfel:

...pentru a semna aici împreună cu toate rudele noastre învoielile pe care le-am făcut cu bunul nostru văr din Burgundia şi prin care ne-am înţeles în toate privinţele.

Amarnică săptămână pentru fostul împărat al Constantinopolei care n-avu încotro şi trebui să se supună. După dânsul, Ludovic d'Evreux, Mahaut d'Artois, prinţul de Vienne, Aimé de Savoia, Charles de La Marche, Ludovic de Bourbon, Blanche de Bretagne, Guy de Saint-Pol, Henry de Sully, Guillaume d'Harcourt, Anseau de Joinville şi conetabilul Gaucher de Châtillon îşi puseră iscălitura sub aceste învoieli.

Amurgul târziu de iulie se lăsa peste Vincennes. Pământul şi copacii mai erau încă pătrunşi de arşiţa zilei. Cei mai mulţi dintre oaspeţi plecaseră.

Regentul ieşi să facă câţiva paşi sub stejarii din grădina palatului, însoţit de slujitorii săi cei mai credincioşi, cei care-l urmau de la Lyon şi cărora le datora izbânda. Aceştia se cam apucaseră să facă glume pe seama vestitului copac al Sfântului Ludovic, de care nimeni nu ştia unde se află. Deodată, regentul spuse:

- Domnii mei, mi-e inima plină de-o dulce bucurie; buna şi draga mea soţie mi-a născut astăzi un fiu.

Răsuflă din adânc, fericit, încântat, ca şi cum aerul regatului Franţei ar fi fost într-adevăr al său.

Se aşeză pe muşchiul verde. Cu spinarea rezemată de-un trunchi, contempla frunzişul ce se profila pe cerul trandafiriu, când

sosi Gaucher de Châtillon, călcând iute. Conetabilul avea iar faţa încruntată.

- Vin să-ţi aduc, monseniore, o veste rea, spuse el.

- Au şi început să sosească veştile rele? întrebă regentul.

- Contele Robert a pornit adineauri la drum, îndreptându-se spre Artois.

PROVINCIA ARTOIS ŞI CONCLAVUL

SOSIREA CONTELUI ROBERT

O duzină de călăreţi venind dinspre Doullens şi având în capul lor un uriaş cu tunica de un roşu-aprins peste zaua de oţel, străbătură în goana mare satul Bouquemaison şi se opriră pe partea cea mai ridicată a şoselei. De acolo, privirea descoperea un întins lan de grâu, întretăiat de vâlcele şi făgeturi, care cobora încetul cu încetul spre o zare rotundă de păduri depărtate.

- Aici începe provincia Artois, monseniore, spuse unul din călăreţi, domnul Jean de Varennes, întorcându-se către căpetenia pâlcului.

- Comitatul meu! Iată, în sfârşit, comitatul meu, vorbi uriaşul. Iată-mi moşia pe care n-am pus piciorul de paisprezece ani!

Tăcerea amiezii se întindea pe câmpiile copleşite de soare. Nu se auzea decât răsuflarea grea a cailor după atâta goană şi bâzâitul bondarilor beţi de căldură.

Robert d'Artois sări dintr-o dată de pe cal, aruncă frâul servitorului său Lormet şi, strivind iarba sub picioare, se căţără pe taluzul din marginea drumului şi pătrunse în primul lan de grâu. Însoţitorii săi rămaseră nemişcaţi, lăsându-l singur cu bucuria lui. Robert înainta cu pasul său uriaş printre spicele, de pe acum grele şi aurite, care-i veneau până la şold. Le mângâia cu mâna de parcă ar fi fost părul unui cal sau cosiţele unei iubite blonde.

- Moşia mea, grâul meu! repetă el.

Îl văzură deodată trântindu-se la pământ, lungindu-se acolo, tăvălindu-se, rostogolindu-se ca un nebun printre grâne, ca şi cum ar fi vroit să se amestece cu ele; muşca spicele, sfâşiindu-le lacom, pentru a găsi în inima lor gustul acela de lapte pe care-l au boabele, o lună înainte de seceriş; nici nu simţea că-şi jupoaie buzele în ţepile grâului. Era ameţit de cerul albastru, de pământul uscat, de mireasma tulpinilor care trosneau, şi făcea de unul singur atâtea stricăciuni, cât o droaie de mistreţi. Se ridică, măreţ şi mototolit, şi se întoarse la însoţitorii săi; flutura în mână un mănunchi de spice.

- Lormet, porunci el slugii sale, descheie-mi tunica, desfă-mi platoşa.

Când dorinţa îi fu împlinită, Robert îşi vârî pumnul de spice sub cămaşă, de-a dreptul pe piele.

- Jur, domnilor, în faţa lui Dumnezeu, rosti cu o voce tunătoare, că nu voi scoate spicele acestea de la piept înainte de a-mi fi redo-

bândit comitatul până la ultimul lan de grâu, până la ultimul copac. Şi acum, la luptă!

Sări în şa şi, dând pinteni calului, porni în galop.

- Nu crezi, Lormet, strigă el în vuietul vântului, că aici pământul sună mai frumos sub potcoavele cailor noştri?

- Ba da, ba da, monseniore, răspunse ucigaşul cu inimă duioasă, care împărtăşea toate părerile stăpânului său şi-i arăta o grijă de doică. Dar îţi flutură tunica, monseniore; încetineşte-ţi niţel goana ca să ţi-o închei.

Merseră o bucată de vreme aşa. Apoi tăpşanul se lăsă deodată în jos, şi acolo Robert descoperi că-l aşteaptă, într-o uriaşă câmpie, scânteind sub soare, o oaste de o mie opt sute de călăreţi împlătoşaţi veniţi să-l întâmpine. N-ar fi crezut niciodată să-şi găsească partizanii la locul întâlnirii, în număr aşa de mare.

- Ei, dar ştii, Varennes, frumoasă treabă ai făcut, prietene! izbucni Robert, înmărmurit.

De îndată ce cavalerii din Artois îl recunoscură, o larmă de glasuri se înălţă din rândurile lor:

- Bun venit contelui nostru Robert! Mulţi ani trăiască drăguţul nostru stăpân!

Iar cei mai zoriţi îşi porniră caii în galop spre dânsul; genunchierele de fier se ciocneau, lăncile se legănau ca un alt lan de spice.

- A, iată-te, Caumont! Şi tu, Souastre! zicea Robert. Vă recunosc, prieteni, după scuturile voastre.

Prin viziera ridicată a coifului li se zăreau feţele îmbrobonite de sudoare, dar strălucind de voioşie războinică. Mulţi dintre dânşii, mărunţi nobili de ţară, purtau vechile armuri demodate, moştenite de la tata sau bunicul, şi pe care ei înşişi le meşteriseră, potrivindu-le pe măsura lor: treabă făcută la conac. Până seara, aceştia vor avea rosături la încheieturi şi trupul le va fi acoperit de sânge închegat; de altminteri, fiecare aducea în bagajele slugii care-l însoţea la război un borcan cu alifie pregătită de nevastă şi feşe de pânză pentru a-şi obloji rănile.

Sub ochii lui Robert se înfăţişau toate mostrele modei militare de un secol încoace, toate formele de chivere şi de coifuri; unele din aceste platoşe şi din aceste paloşe făcuseră cruciada! Nişte fercheşi cavaleri de provincie se împopoţonaseră cu pene de cocoş, fazan sau păun; alţii purtau pe coifuri câte un balaur aurit, ba unul îşi prinsese de pălăria lui de fier bustul gol al unei femei care atrăgea multe priviri. Toţi îşi spoiseră din nou scuturile pe care străluceau în culori ţipătoare armăriile lor, simple sau complicate,

după gradul de vechime al nobleţei, semnele cele mai simple aparţinând neapărat celor mai vechi familii.

- Iată-l pe Saint-Venant, iată-l pe Longvillers, iată-l pe Nédonchel, zicea Jean de Varennes, prezentându-i lui Robert cavalerii.

- Supusul credincios al domniei tale, monseniore, repeta fiecare auzindu-şi numele.

- Credinciosul Nédonchel... credinciosul Bailiencourt... credinciosul Picquigny... continua Robert, trecând prin faţa lor.

Câtorva flăcăi, cu capul sus şi grozav de fuduli văzându-se pentru întâia oară înveşmântaţi ca de război, Robert le făgădui să le dea el însuşi spada de cavaler, dacă se vor arăta viteji în luptele viitoare.

Apoi hotărî să numească de îndată doi mareşali, întocmai ca pentru oastea regală. Îl alese mai întâi pe domnul de Hautponlieu, care lucrase cu mare râvnă ca să adune această nobilime gălăgioasă.

- Şi apoi voi lua... haide... tu, Beauval! anunţă Robert. Regentul are un Beaumont ca mareşal, eu voi avea un Beauval.

Domnişorii, cărora le plăceau jocurile de cuvinte şi calambururile, îl aclamară râzând pe Jean de Beauval care fu astfel numit datorita numelui său.

- Şi acum, monseniore Robert, pe ce drum vrei să o luăm? întrebă Jean de Varennes. Mergem mai întâi la Saint-Pol, sau de-a dreptul la Arras? Tot ţinutul Artois e al domniei tale, nu-ţi rămâne decât să alegi.

- Ce drum duce la Hesdin?

- Cel pe care te afli, monseniore, şi care trece prin Frévent.

- Ei bine, vreau să merg mai întâi la castelul străbunilor mei.

Un freamăt de nelinişte se iscă printre cavaleri. Faptul că, încă de la sosirea sa, contele d'Artois vroia să dea fuga la Hesdin, era un adevărat ghinion pentru dânşii.

- Monseniore, vezi că, spuse Souastre, cel de avea o femeie goală pe cap, vezi că la Hesdin castelul nu prea e în stare să te primească.

- Ei, ce? E încă ocupat de domnul de Brosse pe care l-a aşezat acolo văru-meu, Aiuritul?

- Nu, nu... L-am luat la goană pe Jean de Brosse; dar în treacăt am făcut niscaiva stricăciuni castelului.

- Stricăciuni? întrebă Robert. Nu cumva i-aţi dat foc?

- Nu, monseniore, asta nu, zidurile se ţin bine.

- Dar l-aţi cam jefuit, nu-i aşa, drăguţilor? Ei, dacă nu-i decât

asta, bine aţi făcut. Toate câte sunt ale paceaurii ăleia de Mahaut, ale scroafei de Mahaut, ale târfei de Mahaut, ale voastre sunt, domnii mei, şi puteţi să vi le împărţiţi între voi.

Cum să nu îndrăgeşti un stăpân atât de mărinimos! Aliaţii răcniră din nou că-i urau viaţă lungă drăguţului lor conte Robert, apoi oastea răzvrătiţilor porni spre Hesdin. Ajunseră pe la sfârşitul după-amiezii în faţa celor paisprezece tunuri ale cetăţii conţilor d'Artois, unde castelul singur ocupa o suprafaţă uriaşă de douăsprezece "măsuri", adică aproape cinci hectare. Câte biruri, câtă trudă şi sudoare îi costase pe oamenii de rând din împrejurimi acest fabulos castel, menit, după cum li se spusese, să-i apere de nenorocirile războaielor! Războaiele se ţineau lanţ, dar apărarea se dovedea puţin eficace, şi deoarece întotdeauna luptele se dădeau pentru a pune mâna pe castel, populaţia prefera să-şi caute adăpost în bordeiele din chirpici, rugându-se lui Dumnezeu ca iureşul să-i ocolească. Nu prea era lume pe străzi pentru a-i face o primire sărbătorească seniorului Robert. Destul de încercaţi de jaful din ajun, locuitorii se ascundeau. Cei mai fricoşi ieşiseră să zbiere niţel, dar uralele lor răsunau fără vlagă.

Împrejurimile castelului nu erau frumoase la vedere; garnizoana regală, spânzurată de creneluri, începea să cam duhnească a hoit. La poarta cea mare, zisă Poarta Puilor, podul era lăsat jos. Curtea arăta ca după un prăpăd; de prin beciuri se scurgea vinul din tocitoarele sparte; orătănii moarte zăceau mai peste tot; se auzea din staul mugetul jalnic al vacilor nemulse, iar pe cărămizile care pavau ogrăzile interioare, lux rar pe vremea aceea, puteai citi istoria măcelului de deunăzi în mari băltoace de sânge uscat.

Clădirile de locuit ale familiei d'Artois numărau cincizeci de apartamente, din care nici unul nu fusese cruţat de vrednicii aliaţi ai lui Robert. Tot ce nu apucaseră să umfle pentru a împodobi conacul lor din vecinătate fusese sfărâmat pe loc.

Pierise din capelă marea cruce de argint suflat cu aur, pierise şi bustul Sfântului Ludovic, conţinând un crâmpei de os şi câteva fire din părul regelui. Pierise potirul de aur pe care-l înşfăcase Ferry de Picquigny şi care avea să fie regăsit la un negustor parizian căruia i-l vânduse. Pieriseră cele douăsprezece volume ale bibliotecii ca şi şahul de matostat şi de agată. Dând iama în rochiile, capoatele şi lenjeria contesei Mahaut, micii seniori se înarmaseră cu frumoase cadouri pentru ibovnicele lor şi îşi pregătiseră fără mare cheltuială calde nopţi de drăgăstoasă recunoştinţă. Până şi din bucătării au

fost ridicate proviziile de piper, şofran, ghimber şi scorţişoară[4]...

Murdării pe sfărâmături de veselă, pe brocarte sfâşiate; nu se vedeau decât perdele de pat trântite la pământ, mobile sparte, draperii smulse. Cu mutrele cam plouate, căpeteniile răsculaţilor îl urmau pe Robert în vizita sa; dar la fiecare nouă descoperire, uriaşul izbucnea într-un hohot de râs aşa de răsunător, aşa de sincer, încât cavalerii se simţiră numaidecât înveseliţi.

În sala scuturilor, Mahaut pusese să se ridice, de-a lungul pereţilor, nişte statui de piatră înfăţişându-i pe conţii şi pe contesele d'Artois, de la obârşie până la ea însăşi. Toate chipurile se cam asemănau, dar laolaltă aveau un aer măreţ.

- Aici, monseniore, ţinu să constate Picquigny care îşi simţea conştiinţa destul de încărcată, n-am vrut să ne atingem de nimic.

- Şi rău aţi făcut, prietene, răspunse Robert, căci zăresc printre capetele astea cel puţin unul care nu-mi place. Lormet! O ghioagă!

Apucând buzduganul greu pe care i-l întindea valetul său, îl învârti de trei ori deasupra creştetului şi izbi din toate puterile faţa contesei Mahaut. Statuia se clătină pe soclu şi capul, dezlipit de gât, se rostogoli pe lespezile de piatră, făcându-se bucăţi.

- Aşa s-o păţească şi capul viu, după ce toţi aliaţii din Artois îşi vor fi făcut treburile pe el, izbucni Robert.

Pentru cel căruia îi place să spargă, greu e până începe; buzduganul era o jucărie în mâna uriaşului învesmântat în stacojiu.

- Ah, mătuşă ticăloasă, m-ai prădat luându-mi provincia Artois, pentru că cel care m-a zămislit...

Şi, cu o lovitură, zbură capul statuii tatălui său, contele Filip.

-...făcu prostia să moară înaintea ăstuia...

Şi-şi decapită bunicul, contele Robert al II-lea.

-...şi poate că ai vrea să trăiesc printre chipurile acestea pe care le-ai comandat ca să-ţi faci o cinste la care n-ai nici un drept! Jos cu ele! Jos cu străbunii mei! Vom lua totul de la capăt, şi nu cu bani furaţi!

Tremurau pereţii, sfărâmăturile de piatră acopereau pardoseala. Cu răsuflarea tăiată, baronii din Artois amuţiseră în faţa acestei furii năprasnice care întrecea tot ce puteau face dânşii la mânie. Într-adevăr, cum să nu asculţi orbeşte de un asemenea şef!

Când isprăvi să reteze capetele tuturor neamurilor sale, contele

[4]Mahaut întocmi un inventar amănunţit al furturilor şi stricăciunilor săvârşite în castelul său de la Hesdin, inventar care nu cuprindea mai puţin de o sută douăzeci şi nouă de articole. Ea intentă un proces în faţa Înaltei Curţi din Paris pentru a obţine despăgubiri, care în parte i-au fost acordate prin hotărârea din 9 mai 1321.

Robert aruncă buzduganul în vitraliile unei ferestre, şi spuse întinzându-şi braţele în lături:

- Iată-ne acum la largul nostru pentru a sta de vorbă... Domnilor, iubiţi camarazi şi credincioşii mei supuşi, vreau ca în fiecare oraş, judeţ sau moşie pe care o vom scoate de sub jugul acestei Mahaut şi a Hirsonilor ei afurisiţi să fie scrise toate plângerile oamenilor împotriva ei, iar condica să cuprindă răutăţile ce-a săvârşit, ca să-i putem trimite socoteala cu de-amănuntul ginerelui ei, Domnul Porţilor Închise... căci omul acesta de cum se iveşte undeva închide porţile, ale oraşelor, ale conclavului, ale vistieriei... Domnul Vedere-Scurtă, bunul nostru stăpân Filip cel Chior care se dă drept regent, şi pentru folosul căruia ni s-a luat acum paisprezece ani comitatul acesta, ca el să se îngraşe înghiţind Burgundia! Să-i rămână în gât şi să crape dobitocul sugrumat cu propriile lui maţe!

Mărunţelul Gérard Kiérez, omul iscusit în chichiţe şi procese, care pledase înaintea regelui pricina baronilor împotriva contesei Mahaut, luă atunci cuvântul şi spuse:

- Mai e o ticăloşie foarte mare, monseniore, care priveşte nu numai provincia Artois, ci şi ţara întreagă, şi poate că pe regent l-ar interesa să se afle cum a murit fratele său, Ludovic al Zecelea.

- Fir-ar să fie! Aşadar, dragă Gérard, crezi şi tu ceea ce cred eu? Ai vreo dovadă că şi în istoria asta mătuşa-mea şi-a vârât coada?

- Dovada, dovada! N-am ajuns încă acolo, monseniore; dar o bănuială temeinică există şi care poate fi sprijinită de martori. Cunosc la Arras o femeie, pe nume Isabelle de Fériennes, care împreună cu fiu-său Jean se îndeletniceşte cu negoţul de licori vrăjitoreşti, şi care au furnizat unei oarecare domnişoare d'Hirson, una Béatrice...

- Pe asta, dragii mei, am să v-o dau într-o zi în dar, spuse Robert. O ştiu, şi doar cântărind-o din ochi, cred că-i o bucăţică faină la pat!

- Aceşti Fériennes i-au furnizat deci, pentru doamna Mahaut, o otravă bună de ucis cerbii, şi asta cu cel mult două săptămâni înainte ca regele să-şi dea sufletul. Ceea ce se cerea pentru cerbi, putea servi tot aşa de bine pentru rege.

Baronii arătară prin exclamaţii pline de admiraţie că le plăcuse această perspicacitate.

- Oricum era o otravă pentru dobitoace cu coarne, vorbi Robert, împingând discuţia pe făgaşul veseliei. Dumnezeu să aibă în paza lui sufletul său de încornorat.

De data aceasta, cavalerii râseră ceva mai tare.

- Şi lucrul pare cu atât mai adevărat, Domnule Robert, urmă Kiérez, cu cât cucoana de Fériennes s-a lăudat mai an că pregătise licoarea care-i făcu pe contele Filip, cel căruia îi zici chiorul, să se împace cu contesa Jeanne, fiica doamnei Mahaut...

-...târfă ca şi mă-sa, şi pe care, voi, baronii mei, aţi făcut marea greşeală de-a n-o strivi ca pe o viperă atunci când aţi avut-o în mână, chiar în locul acesta, toamna trecută, spuse Robert. Am nevoie de femeia asta Fériennes şi de fiu-său. Aveţi grijă să-i prindeţi de îndată ce vom fi la Arras. Şi acum, să ne aşezăm la masă, căci mi-e tare foame după o zi ca asta. Să fie tăiat boul cel mai gras din staul şi să fie pus întreg la frigare; să se scoată toţi crapii din eleşteul ticăloasei de Mahaut, şi să ni se aducă tot vinul pe care n-aţi apucat să-l isprăviţi de rândul celălalt.

Mai târziu cu două ceasuri, când se lăsase seara, toată această nobilă adunare era beată de se tăvălea pe jos. Robert îl trimise atunci pe Lormet, care ţinea destul de bine la băutură, amestecând toate soiurile de vinuri, să dea iama prin oraş, însoţit de o bună escortă, spre a aduce câte fete trebuiau pentru a mulţumi poftele baronilor. Lormet şi oamenii săi nu se prea uitară dacă cele pe care le smulgeau din patul lor erau fecioare sau mame cu copii, şi împinseră spre castel o turmă în cămăşi de noapte, behăind de spaimă.

În odăile răvăşite ale contesei Mahaut, se încinse un tărăboi drăcesc. Urletele femeilor aţâţau poftele cavalerilor care săreau la ele de parcă ar fi năvălit asupra păgânilor şi fiecare vrând să-şi arate bărbăţia, se năpusteau câte trei o dată pe aceeaşi pradă. Pentru el însuşi, Robert înşfăcă de păr câteva dintre cele mai frumoase femei, despuindu-le fără multe mofturi. Deoarece cântărea peste două sute de livre, victimele sale pierdeau sub el până şi puterea de a mai ţipa. În vremea asta, Souastre, care-şi rătăcise frumosul său coif, stătea îndoit, cu pumnii pe inimă şi vărsa ca un jgheab sub o ploaie vijelioasă.

Apoi, toţi vitejii ăştia, unul după altul, începură să sforăie; un om ar fi fost deajuns în noaptea aceea pentru a căsăpi fără mare osteneală toată nobilimea din Artois. A doua zi, o oaste cu picioare moi, cu limbi năclăite şi minţi ceţoase porni la drum spre Arras, unde Robert hotărâse să-şi aşeze ocârmuirea. Dintre toţi, el singur părea tot aşa de proaspăt ca o ştiucă scoasă din gârlă, ceea ce-i aduse pentru totdeauna admiraţia trupelor sale. Drumul fu întrerupt de popasuri, căci Mahaut avea pe aceste meleaguri alte câteva castele, a căror vedere trezi îndârjirea baronilor. Dar, de sfânta Magdalena, când Robert sosi la Arras, femeia Fériennes dispăruse.

LOMBARDUL PAPII

La Lyon, cardinalii tot închişi erau. Îşi închipuiseră că, ţinându-se tari, îl vor obosi pe regent; închisoarea lor dura de o lună. Cei şapte sute de oşteni ai contelui de Forez continuau să facă de strajă în jurul bisericii şi a mănăstirii Călugărilor Propovăduitori; iar dacă, mai mult de ochii lumii, contele Savelli, mareşalul conclavului, purta tot timpul cheile asupra sa, aceste chei nu slujeau la mare lucru, căci nu se potriveau decât la nişte uşi zidite.

Cardinalii încălcaseră zi de zi rânduielile papii Grigore, având cugetul cu atât mai împăcat cu cât îşi ziceau ca fuseseră siliţi să se adune împotriva voinţei lor. Şi nu uitau s-o spună zi de zi contelui de Forez, când acesta îşi vâra capul închivărat prin deschizătura strâmtă pe unde li se introducea mâncarea. La care, zi de zi, contele de Forez răspundea că era pus acolo spre a face ca legea conclavului să fie respectată. Acest dialog de surzi putea să ţină mult şi bine. Cardinalii nu mai locuiau acum toţi laolaltă, cum fusese orânduit; căci, deşi naosul bisericii Iacobinilor era mare, traiul celor aproape o sută de oameni, pe nişte maldăre de paie, ajunsese foarte repede insuportabil. Duhoarea care domnea încă din primele seri nu prea era prielnică la alegerea unui papă. Înaltele feţe bisericeşti se mutaseră, aşadar, în mănăstirea lipită de biserică, şi cuprinsă în aceeaşi curte îngrădită. Scoţându-i de acolo pe călugări, prelaţii se aranjaseră câte trei într-o chilie, ceea ce nu era câtuşi de puţin mai confortabil. Pajii cardinalilor ocupaseră cu de-a sila un dormitor, iar capelanii arhondaricul mănăstirii care nu mai primea călători.

Regimul alimentar din ce în ce mai aspru, cum poruncise contele de Poitiers, nu era nici el aplicat; să-i fi dat urmare, n-ar mai fi fost acolo decât o adunare de schelete. Cardinalii reuşeau deci să primească ceva bunătăţi de afară, despre care se zicea că sunt trimise stareţului. Secretul deliberărilor era violat cu încăpăţânare; în fiecare zi, scrisori intrau sau ieşeau din conclav, strecurate în miezul pâinii sau printre farfuriile goale. Ora prânzului devenise ora poştei, şi corespondenţa care pretindea să hotărască soarta creştinătăţii era foarte pătată de grăsime.

Despre toate aceste abateri, contele de Forez îl înştiinţase pe regent, care îl îndemnase să închidă ochii.

"Cu cât vor săvârşi mai multe greşeli şi încălcări", îi spusese Filip de Poitiers, "cu atât vom fi mai în măsură să-i pedepsim atunci

când ne vom hotărî la aceasta. În ce priveşte scrisorile, prefă-te că nu le vezi şi lasă-le să meargă, dar deschide-le când îţi cad în mână, ca să mă înştiinţezi despre ce e vorba în ele".

Astfel, regentul află din timp despre cele patru candidaturi care căzuseră aproape de îndată ce au fost puse; mai întâi aceea a lui Arnaud Nouvel, fostul stareţ de la Fontfroide, despre care contele de Poitiers se pronunţă răspicat, prin Jean de Forez, că "nu-l găsea pe acest cardinal destul de prieten al regatului Franţei", apoi candidatura lui Guillaume de Mandagout, cardinal de Prenestre, a lui Arnaud de Pélagrue şi a lui Bérenger Frédol, cel mai mare dintre fraţi. Gasconi şi provensali îşi vârau unii altora beţe în roate. Regentul află de asemenea că temutul Caetani începea să-i scârbească pe unii dintre italieni, chiar şi pe propriul său văr, Stefaneschi, prin josnicia uneltirilor sale şi prin înverşunarea smintită cu care îi ponegrea pe ceilalţi. Nu propusese oare în chip de glumă - dar ştiau cu toţii ce însemna o glumă în gura lui! - să se ceară ajutorul Diavolului pentru alegerea unui papă, deoarece Dumnezeu părea să fi renunţat de a alege el?

La care Duèze, cu vocea sa şuşuită, răspunsese:

- Francesco, nu ar fi pentru întâia oară când Satana ar lua loc printre noi.

De îndată ce Caetani cerea o lumânare, se zicea că nu e pentru a-şi face lumină, ci pentru a face cu ceara vreo vrăjitorie de a lui.

Cardinalii, până la neaşteptata lor închidere în biserică, se combătuseră unii pe alţii pentru pricini de doctrină, de prestigiu sau de interes. Trăind însă o lună laolaltă în lipsuri şi strâmtoare, începuseră să se urască din motive personale, aproape din motive fizice. Unii nu se mai îngrijeau, umblând nebărbieriţi de patru săptămâni, şi se lăsau în voia firii, fără să le mai pese de nimic. Cutare candidat nu mai căuta acum să câştige voturi făgăduind bani sau venituri ecleziastice, ci împărţindu-şi hrana cu mâncăii lacomi, lucru pe care rânduielile alegerii îl interziceau în chipul cel mai hotărât. Atunci, pârile umblau de la o ureche la alta.

- Cardinalul locţiitor a mâncat iar trei feluri date de cei din tabăra lui, se şoptea.

Dacă prin aceste aranjamente, stomacurile reuşeau de bine, de rău să se potolească, nu tot aşa se întâmpla în ce priveşte o castitate cu care unii cardinali nu prea erau deprinşi şi care începea să întărite firea câtorva din ei. O vorbă de haz circula printre provensali:

- Monseniorul d'Auch, ziceau aceştia, suferă că trebuie să-şi în-

frâneze pofta de carne, iar monseniorii Colonna că trebuie să-şi înfrâneze pofta de cărnuri.

Căci cei doi Colonna, croiţi ca nişte atleţi şi făcuţi mai curând pentru platoşă decât pentru sutană, se ţineau după paji prin coridoarele mănăstirii, făgăduindu-le dinainte iertarea tuturor păcatelor. Cardinalii nu încetau să-şi arunce unii altora în faţă greşeli mai vechi:

- Dacă nu l-aţi fi canonizat pe Célestin... Dacă nu v-aţi fi lepădat de Bonifaciu... Dacă nu v-aţi fi învoit să plecaţi din Roma... Dacă nu i-aţi fi osândit pe templieri...

Se învinuiau unii pe alţii că s-au arătat bicisnici în apărarea bisericii, că-s ambiţioşi şi că se vând oricui da mai mult. Auzindu-i vorbind pe aceşti cardinali, ai fi putut crede că nici unul din ei n-ar fi fost vrednic nici măcar de o parohie de ţară.

Numai monseniorul Duèze părea să nu se sinchisească de traiul acesta în lipsuri şi strâmtoare, de intrigi şi de bârfeli. De doi ani încoace încurcase aşa de rău iţele între colegii săi, că nu mai avea nevoie să se amestece în fierberea de acum, şi putea să lase sămânţa rea pe care o băgase în mintea fiecăruia să-şi dea singură roadele aşteptate. Nefiind prea pofticios la mâncare, hrana puţină nu-l supăra de fel. Hotărâse să-şi împartă chilia cu cei doi cardinali normanzi alipiţi taberei provensale, Nicolas de Fréauville, fostul duhovnic al lui Filip cel Frumos, şi Michel du Bec, pe care nimeni nu-l împingea spre scaunul papal, amândoi prea slabi pentru a alcătui un partid. Nimeni nu se temea de dânşii, şi instalarea lor împreună cu Duèze nu putea să capete aerul unei conspiraţii. De altminteri, Duèze îi vedea puţin pe cei doi tovarăşi de chilie. La oră fixă, se plimba prin galeria ce înconjura mănăstirea, mai totdeauna sprijinit de braţul lui Guccio, care nu înceta să-i amintească:

- Monseniore, nu umbla aşa de repede! Uite, mi-e greu să mă ţin după sfinţia ta, cu piciorul acesta beteag de pe urma accidentului meu de la Marsilia, când am căzut din corabia reginei Clémence... Ştii bine că şansele sfinţiei tale, dacă dau crezare celor auzite, vor fi cu atât mai mari cu cât toţi te vor crede mai prăpădit.

- Aşa e, aşa e, bine te-ai gândit, răspundea cardinalul care se silea atunci să-şi cocârjească spinarea, să-şi îndoaie genunchii, să-şi disciplineze cei şaptezeci şi doi de ani ai săi.

În restul timpului, citea sau scria. Izbutise să-şi facă rost de tot ceea ce-i era mai necesar pe lumea asta: cărţi, lumânări şi hârtie. Când veneau să-l poftească la vreo adunare în strana bisericii, se prefăcea că abia se poate dezlipi de truda lui, se târa până la jilţul

său şi acolo, bucuros că-şi aude colegii înjurându-se sau împungându-se cu vorbe viclene, se mulţumea să zică în şoaptă:

- Mă rog lui Dumnezeu, fraţilor; mă rog să ne inspire alegerea celui mai vrednic.

Cei care-l cunoşteau bine îl găseau schimbat. Părea plămădit din virtuţi creştine, chinuindu-şi trupul cu posturi grele şi oferind tuturor pilda bunăvoinţei şi a milosteniei. Când i se pomenea de asta, răspundea numai atât, însoţindu-şi şoapta cu un gest de lehamite:

- Se apropie moartea... A venit vremea să mă pregătesc...

Apuca doar să guste din strachină când i se aducea prânzul şi o trimitea unuia sau altuia dintre colegi, scuzându-se că încalcă regula, dar arătând că sănătatea lui şubreda nu-i îngăduie să mănânce. Guccio se înfăţişa deci cu braţele încărcate în chilia locţiitorului papii, care înflorea ca un bou pus la îngrăşat, zicându-i:

- Monseniorul Duèze vă trimite asta. A băgat de seamă azi-dimineaţă că aţi slăbit.

Dintre cei nouăzeci şi şase de prizonieri, Guccio era unul dintre cei care comunicau mai lesne cu lumea de afară; reuşise într-adevăr să stabilească repede o legătură cu împuternicitul băncii Tolomei din Lyon. Pe această cale porneau nu numai scrisorile trimise de Guccio unchiului său, dar şi corespondenţa mai tainică pe care Duèze o adresa regentului. Aceste scrisori nu trebuiau să mai fie strecurate printre blidele unsuroase; veneau şi plecau, pitite în cărţile neapărat necesare cardinalului pentru pioasele sale studii.

La drept vorbind, Duèze nu avea alt confident decât pe tânărul lombard, a cărui isteţime îl slujea în fiecare zi tot mai mult. Soarta lor era strâns legată, căci dacă unul râvnea să iasă din această mănăstire cu zidurile încinse de căldura verii, celălalt dorea să plece cât mai curând, şi bine ocrotit, spre a-şi ajuta iubita. Guccio era oarecum liniştit în privinţa Mariei, de când Tolomei îi scrisese că veghea asupra ei ca un adevărat unchi.

Pe la începutul ultimei săptămâni din iulie, când Duèze îşi văzu colegii sătui de acest trai, fleşcăiţi de căldură, şi aprig porniţi unii împotriva altora, hotărî să le joace comedia frământată în mintea lui de multă vreme şi pe care o pusese la cale cu Guccio până în cele mai mici amănunte.

- Târâtu-mi-am destul piciorul? Postit-am destul? Arăt destul de rău? îl întrebă pe pajul său improvizat. Şi cumetrii cardinali sunt îndeajuns de hărţuiţi spre a se lăsa convinşi să ia o hotărâre dictată de oboseală?

- Cred că da, monseniore, cred că sunt copţi pentru asta.

- Atunci, haide, tinere prieten, dă-i drumul! Lasă-ţi limba să vorbească. Cât despre mine, cred că mă voi vârî în pat şi nu mă voi mai da jos.

Guccio începu să se bage printre slujitorii celorlalţi cardinali, zicând că monseniorul Duèze se simţea tare rău, că arăta semne de boală şi că era de temut, dată fiind vârsta lui înaintată, să nu mai iasă viu din acest conclav.

A doua zi Duèze nu apăru la adunarea zilnică, şi cardinalii şoptiră între ei, fiecare repetând ca venind de la dânsul zvonurile pe care Guccio le împrăştiase.

În ziua următoare, cardinalul Orsini, care tocmai venea de la o ceartă aprigă cu fraţii Colonna, îl întâlni pe Guccio şi-l întrebă dacă era adevărat că monseniorul Duèze se află aşa de rău cum se spune.

- Ei, da, monseniore şi mi-e inima sfâşiată de durere, răspunse Guccio. Ştie sfinţia ta, că bunul meu stăpân nu mai poate nici să citească? Asta arată că nu mai are mult de trăit.

Apoi, cu aerul de îndrăzneală naivă pe care se pricepea să şi-l dea la nevoie, adăugă:

- Dacă eram în locul sfinţiei tale, monseniore, ştiu bine ce-aş face. L-aş alege pe monseniorul Duèze. Astfel aţi putea ieşi în sfârşit din acest conclav, şi să pregătiţi alt papă, după placul sfinţiilor voastre, să-l aveţi gata de îndată ce acesta va fi murit, ceea ce, o repet, monseniore, nu va întârzia să se întâmple. E un noroc cu care, într-o săptămână de azi încolo, poate că nu vă veţi mai întâlni.

În aceeaşi seară, Guccio îl văzu pe Napoléon Orsini vorbind în şoaptă cu Stefaneschi, care era un Orsini după mamă, cu Albertini de Prato şi cu Guillaume de Longis, adică toţi italienii favorabili lui Duèze. A doua zi, acelaşi grup se strânse iar, ca de la sine, în galena ce înconjura mănăstirea, dar de data asta grupul sporise cu spaniolul Luca Flisco, fratele vitreg al lui Jacques al II-lea de Aragon şi cu Arnaud de Pélagrue, şeful partidului gascon; iar Guccio, trecând prin preajma lor, auzi pe unul din ei rostind:

- *E se non muore*?[5]

- *Peccato*[6]... dar dacă moare mâine, mai rămânem fără îndoială şase luni aici.

Numaidecât, Guccio făcu să ajungă la unchiul său o scrisoare în care îi recomanda să răscumpere din mâna fraţilor Bardi toate po-

[5]Şi dacă nu moare?
[6]Păcat...

liţele semnate de Jacques Duèze pe care le avea banca lor. "Vei putea să le capeţi fără bătaie de cap la jumătate din valoarea lor, căci datornicul e socotit a fi pe moarte şi împrumutătorul te va crede nebun că-ţi bagi banii în aşa ceva. Cumpără-le chiar cu optzeci de livre suta, şi-ţi spun că vei face o afacere bună, sau nu mai sunt nepotul tău". Afară de asta, îl sfătui pe Tolomei să vină el însuşi la Lyon cât de curând îi va fi cu putinţă.

La 29 iulie, contele de Forez porunci să se înmâneze în chip oficial cardinalului locţiitor de papă o scrisoare a regentului. Spre a asculta cetirea ei, Jacques Duèze consimţi să-şi părăsească patul; nu se duse la adunare, ci mai curând se lasă dus până acolo.

Scrisoarea contelui de Poitiers era aspră. Ea înşira cu de-amănuntul toate abaterile de la rânduiala statornicită de papa Grigore. Reamintea făgăduiala de a doborî acoperişul bisericii. Îi dojenea pe cardinali pentru zâzaniile lor, şi-i povăţuia cu vorbe ocolite să dea tiara papală, dacă nu vor putea ajunge la o încheiere, celui mai bătrân dintre dânşii. Or cel mai bătrân era Jacques Duèze.

Când auzi cuvintele acestea, el îşi flutură bravele într-un gest de muribund şi spuse cu voce stinsă:

- Cel mai vrednic, fraţilor, alegeţi-l pe cel mai vrednic! Ce vă veţi face cu un păstor care nu mai are putere să se conducă pe sine însuşi, şi al cărui loc e mai curând în cer, dacă Domnul se îndură să mă primească acolo, decât în lumea aceasta.

Ceru să fie dus îndărăt în chilia sa, se vârî în aşternut, şi se întoarse cu faţa la perete. Trebuia ca Guccio să-l fi cunoscut bine pentru a şti că tresăririle care-i scuturau umerii erau acelea ale râsului iar nu sughiţurile agoniei.

În ziua următoare, Duèze păru să-şi mai recapete niţică vlagă; o slăbiciune prelungită din cale afară ar fi trezit bănuieli. Dar, când veni o scrisoare a regelui Neapolei care o sprijinea pe aceea a contelui de Poitiers, moşneagul începu să tuşească în chip jalnic; era prăpădit rău, îşi ziceau colegii, dacă putea să răcească pe o zăpuşeală ca asta.

Tocmelile continuau tot aşa de dârz, căci nu-şi pierduseră toţi nădejdea. Din douăzeci şi patru de cardinali, nu era unul, chiar dintre cei cu şanse foarte puţine, care să nu-şi zică la un moment dat: "De ce nu eu?"

În mintea mulţimii care năvălea de pretutindeni la Lyon, atrasă de speranţa unei hotărâri apropiate, încolţea părerea că nu existau instituţii desăvârşite, că toate erau la fel de stricate de ambiţia oamenilor; sistemul electiv care se folosea la urcarea pe tronul sfân-

tului Petru nu se dovedea mai bun decât datina străbună a eredităţii pentru tronul Franţei.

Dar contele de Forez începea să arate multă străşnicie. Punea acum străjile să scotocească făţiş prin hrana prizonierilor, redusă de altminteri la o singură masă pe zi, şi confisca scrisorile sau poruncea să fie înapoiată trimiţătorilor dinlăuntrul bisericii.

La 5 august, Napoléon Orsini izbutise să-l câştige de partea lui Duèze pe temutul Caetani însuşi, ca şi pe alţi câţiva membrii ai partidului gascon. Provensalii începeau să adulmece parfumul victoriei.

La 6 august, ei îşi dădură seama că monseniorul Duèze se putea bizui pe optsprezece voturi, adică două mai mult decât acea faimoasă majoritate absolută pe care în doi ani şi trei luni nimeni nu reuşise s-o întrunească. Ultimii dizidenţi, văzând atunci că alegerea avea să se facă în ciuda lor, şi temându-se că li se va lua în nume de rău încăpăţânarea, se dădură pe brazdă, fălindu-se că ştiu să recunoască înaltele virtuţi creştine ale monseniorului Duèze, şi se arătară gata să voteze pentru el.

A doua zi, la 7 august 1316, cardinalii hotărâră să purceadă la alegere. Patru cardinali fură însărcinaţi să vegheze la buna ei desfăşurare şi la numărătoarea voturilor. Duèze apăru, dus de subsuori, într-o parte de Guccio şi în cealaltă de al doilea paj al său.

- Nu cântăreşte mult, le şoptea Guccio cardinalilor care îi priveau trecând şi se dădeau în lături cu un respect care arata de pe acum alegerea ce urmau s-o facă.

- Pentru că o vrei tu, Doamne, pentru că o vrei tu, murmura Duèze în faţa hârtiei pe care trebuia să-şi scrie votul.

După câteva minute, era proclamat papă în unanimitate, şi cei douăzeci şi trei de rivali ai săi îi făceau ovaţii.

Avea să le facă zile fripte vreme de optsprezece ani!

Guccio se apropie spre a-l ajuta să se ridice pe plăpândul moşneag devenit autoritatea supremă a Universului.

- Nu, fiule, nu, spuse Duèze. Mă voi sili să merg singur. Facă Domnul să mă ţină picioarele.

Nătărăii crezură atunci că sub ochii lor se săvârşea o minune, pe când ceilalţi înţeleseră că au fost păcăliţi.

În vremea asta, cardinalul care prezidase alegerea, zvârlise deja în focul aprins în cămin buletinele de vot al căror fum alb vestea lumii că are un nou papă. Loviturile de cazma începură atunci să răsune în zidăria care închidea uşa cea mare a bisericii. Dar contele de Forez era prudent; de îndată ce fuseseră scoase din perete

destule pietre ca să poată trece un om, se strecură el însuşi prin deschizătură.

- Da, da, fiule, eu sunt cel ales, îi spuse Duèze care alergase până la uşă cu paşi sprinteni.

Atunci, zidarii îşi isprăviră treaba, doborând peretele; cele două canaturi ale uşii fură deschise şi soarele, pentru întâia oară după patruzeci de zile, pătrunse în biserica Iacobinilor.

O mare mulţime aştepta în piaţă; norod, burghezi din Lyon, dregători ai oraşului, nobili şi observatori ai curţilor streine, toată lumea îngenunche. Un bărbat burduhănos cu faţa măslinie şi cu un ochi închis, îşi croia drum pe lângă contele de Forez. El se apropie de papă, îi apucă marginea sutanei ca s-o ducă la buze, şi astfel, pe capul său căzu întâia binecuvântare a aceluia care se va numi de acum încolo Ioan al XXII-lea.

- *Zio*[7] Spinello! izbucni Guccio zărind pe burduhănosul îngenuncheat.

- A, dumneata eşti unchiul! îi spuse Duèze bancherului, făcându-i semn să se ridice. Îmi place mult nepotul dumitale. M-a slujit cu credinţă, şi vreau să-l păstrez pe lângă mine. Îmbrăţişează-l, îmbrăţişează-l!

Guccio sări de gâtul lui Tolomei.

- Am răscumpărat tot, aşa cum mi-ai trimis vorbă, şi cu şaizeci suta, îi şopti la ureche Tolomei, în timp ce Duèze continua să binecuvânteze mulţimea. Acest papă ne datorează acum câteva mii de livre. *Bel lavoro, figlio mio*[8]. Eşti cu adevărat nepotul meu.

La spatele lor, unul avea o mutră tot aşa de plouată ca şi a cardinalilor; era *il signor* Boccaccio, primul voiajor al firmei Bardi.

- Ah, aici îmi erai deci, închis cu ăştia, *mascalzone*[9], îi spuse lui Guccio. Dacă ştiam asta, n-aş fi vândut poliţele.

- Şi Maria? Unde-i Maria? îl întrebă Guccio cu glas tremurând de grijă pe unchiu-său.

- Maria ta se simte bine. E tot aşa de frumoasă pe cât eşti tu de şiret, iar dacă micul lombard care-i umflă pântecul are să semene cu voi amândoi, va ajunge departe în lumea asta. Dar grăbeşte-te, băiatule, grăbeşte-te! Vezi bine că sfântul părinte te cheamă.

[7]Unchiule.
[8]Bună treabă, fiule.
[9]Ticălos, afurisit.

DATORIILE CRIMEI

Regentul Filip ţinea în primul rând să fie de faţă la încoronarea celui pe care-l făcuse papă, şi să se arate astfel în ochii lumii ca ocrotitor al creştinătăţii.

- M-am căznit de-ajuns pentru el, zicea. Se cuvine să mă ajute acum ca să-mi întăresc ocârmuirea. Vreau să fiu la Lyon în ziua încoronării lui.

Dar veştile din Artois nu încetau să fie îngrijorătoare. Robert ocupase fără greutate oraşele Arras, Avesnes, Thérouanne şi continua să cucerească ţara. La Paris, Charles de Valois îl sprijinea într-ascuns.

Credincios tacticii de învăluire care-i stătea în fire, regentul începu prin a se ocupa de regiunile vecine cu comitatul Artois, ca să împiedice întinderea răscoalei. Baronilor din Picardia le scrise pentru a le reaminti legăturile lor de credinţă cu coroana Franţei, făcându-i să priceapă, pe un ton binevoitor, că nu va îngădui nici o abatere de la datoria lor; în acelaşi timp, mai mulţi armăşei şi pâlcuri de oşteni fură trimişi pe la ispravnicii pentru a supraveghea ţinutul. Flamanzilor, care mai râdeau şi acum, după ce trecuse anul, de jalnica năvala a Aiuritului, prăpădindu-şi oastea în noroaie, Filip le propuse un nou tratat de pace cu condiţii foarte avantajoase pentru dânşii.

- În harababura asta care ne-a fost lăsată s-o descurcăm, trebuie să pierdem niţel ca să salvăm totul, le explică regentul sfetnicilor săi.

Contele de Flandra, simţind că nu va mai avea niciodată un prilej atât de bun de-a negocia cu Franţa, se învoi să intre în vorbă şi nu se amestecă în treburile comitatului vecin, deşi ginerele său, Jean de Fiennes, era unul din primii locotenenţi ai lui Robert.

Astfel, Filip închisese de fapt porţile provinciei Artois. Îl trimise atunci pe Gaucher de Châtillon să trateze de-a dreptul cu căpeteniile răsculaţilor şi să-i asigure de bunele intenţii ale contesei Mahaut.

- Ascultă bine ce-ţi spun, Gaucher: nu trebuie să stai de vorbă cu Robert, îi recomandă el conetabilului, căci asta ar însemna să-i recunoaştem pretenţiile pe care le are. Noi continuăm să-l socotim scos din drepturile sale asupra comitatului Artois, aşa cum a judecat tatăl meu. Te duci acolo numai spre a pune capăt vrajbei dintre contesa Mahaut şi vasalii ei, treabă în care Robert nu are a

se amesteca. Fă-te că nu-l bagi în seamă.

- Vrei cu adevărat, monseniore, s-o faci să iasă învingătoare pe soacra măriei tale? întrebă conetabilul.

- Nicidecum, Gaucher; nicidecum dacă a săvârşit multe nedreptăţi, aşa cum cred. E făptură hrăpăreaţă doamna Mahaut şi crede că tot omul e născut anume ca s-o slujească până la ultima para din pungă şi până la ultimul strop de sudoare! Vreau să domnească liniştea, urmă regentul, şi pentru asta vreau să se dea fiecărui ce este al lui. Ştim că burghezia oraşelor rămâne de partea contesei pentru că această burghezie e veşnic în harţă cu nobilimea, în vreme ce nobilii au îmbrăţişat cauza lui Robert ca să-şi sprijine plângerile. Vezi, aşadar, dacă păsurile lor sunt întemeiate şi caută de-i mulţumeşte fără să aduci vreo atingere prerogativelor Coroanei; sileşte-te astfel să-i desparţi pe baroni de zurbagiul nostru de văr, arătându-le că pot dobândi de la noi, prin lege, mai mult decât de la dânsul, prin răzmeriţă.

- Cuminte şi cinstită ţi-e judecata, monseniore, spuse conetabilul. Nu gândeam că-mi va fi dat la bătrâneţe să slujesc cu atâta plăcere pe un prinţ aşa de înţelept şi care nu are nici a treia parte din anii mei.

În acelaşi timp, regentul îl rugă pe papă, prin contele de Forez, să-şi mai amâne puţin încoronarea. Oricât de mare şi de îndreptăţită îi era graba de a vedea alegerea sa întărită prin ceremonia încoronării, Duèze se învoi, foarte îndatoritor, cu un răgaz de două săptămâni.

Dar la capătul acestor două săptămâni, tulburările din Artois erau încă departe de-a fi potolite; iar înţelegerea cu flamanzii nu putea fi ratificată înainte de 1 septembrie. Filip îi ceru lui Duèze, de data asta prin mijlocirea prinţului de Vienne, o nouă amânare a ceremoniei. Spre mirarea regentului însă, Duèze se arătă pe neaşteptate foarte dârz şi aproape brutal, hotărând în chip irevocabil încoronarea pentru ziua de 5 septembrie. Ţinea la aceasta dată din motive temeinice pe care le păstra numai pentru dânsul şi care, de altminteri, scăpau înţelegerii tuturor celorlalţi. Într-adevăr, era o zi de 5 septembrie, în anul 1300, când fusese uns episcop de Fréjus; era în prima săptămână din septembrie 1309 când protectorul său, regele Robert al Neapolei, fusese încoronat; iar dacă o scrisoare regală plăsmuită îi îngăduise să capete scaunul episcopal din Avignon, era 4 septembrie 1310 când şmecheria i-a reuşit.

Noul papă avea bune legături cu aştrii, şi ştia să se slujească de schimbările de poziţii ale soarelui pentru a-şi orândui etapele as-

censiunii.

"Dacă monseniorul regent al Franţei şi Navarrei pe care-l iubim atât de mult", răspunse el, "e împiedicat de îndatoririle sale de ocârmuitor al regatului de a fi lângă noi în această zi solemnă, aceasta ne întristează foarte, dar atunci, nemaiavând a ne teme că-l vom nevoi să facă un drum aşa de lung, vom merge să ne punem tiara pe cap în oraşul Avignon".

Filip de Poitiers iscăli tratatul cu flamanzii în dimineaţa zilei de 1 septembrie. La 5, în zori, sosea la Lyon însoţit de contele de Valois şi de contele de La Marche pe care nu vroia să-i scape din ochi lăsându-i la Paris, precum şi de Ludovic d'Evreux.

- Ne-ai făcut să gonim ca nişte olăcari, nepoate, îi spuse Valois descălecând.

Nu le mai rămânea vreme decât ca să-şi pună vestmintele anume pregătite pentru ceremonie, pe care le comandase vistiernicul Geoffroy de Fleury. Regentul purta un caftan deschis, de culoarea florii de piersic, căptuşit cu două sute douăzeci şi şase de blăniţe de jder. Charles de Valois, Ludovic d'Evreux, Charles de La Marche şi Filip de Valois primiseră în dar câte un caftan de camohas, îmblănit la fel.

Pe străzile Lyonului, împodobite cu prapuri, o uriaşă mulţime se îmbulzea ca să admire alaiul.

Având înainte pe regentul Franţei, Jacques Duèze sosi călare la catedrala Sfântul Ioan, în faţa unei mari întinderi de norod îngenuncheat. Clopotele tuturor bisericilor din oraş umpleau văzduhul cu dangătul lor. Frâiele calului papal erau ţinute de contele d'Evreux într-o parte şi de contele de La Marche în cealaltă. Monarhia franceză încadra strâns papalitatea. Cardinalii veneau în urmă, cu pălăria roşie pusă peste sfită şi prinsă sub bărbie cu nişte cureluşe înnodate. Mitrele episcopilor scânteiau în soare. Cardinalul Orsini, coborâtor din patriciatul roman, fu acela care puse tiara pe fruntea lui Jacques Duèze, fiul unui burghez din Cahors.

Aşezat la loc bun în catedrală, Guccio îşi admira stăpânul. Moşneagul pirpiriu, cu bărbia osoasă şi umerii înguşti, pe care toţi îl credeau muribund cu patru săptămâni înainte, suporta uşor apăsătoarele atribute sacerdotale cu care îl împovărau. Riturile faraonice ale acestei interminabile ceremonii care-l înălţa aşa de sus deasupra semenilor săi şi făcea din el simbolul divinităţii, îl pătrundeau aproape fără să-şi dea seama, şi dădeau trăsăturilor sale o măreţie neaşteptată, tulburătoare, şi tot mai vădită pe măsură ce se desfăşura slujba. Nu-şi putu stăpâni totuşi un surâs când îşi în-

călţă papucii pontificali.

"Scarpinelli!", îi trecu prin minte, "Îmi ziceau Scarpinelli... cardinalul Papuc... Mă făceau fiu de cârpaci. Iată, îi port acuma papucii... Doamne! Nu mai râvnesc la nimic. Nu mai trebuie decât să cârmuiesc cum se cuvine".

Îşi dădu osteneala să cârmuiască bine, chiar din ziua aceea, convingându-l pe regent să-i confere fratelui său, Pierre Duèze, hrisoave de nobleţe, înainte de a numi el însuşi cardinali cinci dintre nepoţii săi, lucru pe care-l va face în viitorii doi ani. Hrisovul de nobleţe dictat de Filip de Poitiers însuşi după terminarea ceremoniei, dacă era menit să-l cinstească prin frate-său pe sfântul părinte, dovedea şi o surprinzătoare stare de spirit la tânărul prinţ:

Nu proprietăţile moştenite, nici avuţia pe care o are cineva, nici celelalte daruri ale soartei nu au vreo greutate când judecăm însuşirile morale şi faptele bune; moşiile şi averile sunt lucruri pe care vreo întâmplare le aduce celor cu merite ca şi celor fără merite, şi ele vin deopotrivă celor vrednici şi celor nevrednici... În schimb, fiecare din noi se dovedeşte fiul faptelor şi meritelor proprii, şi nu are nici o însemnătate de unde ne-am putut trage, dacă ştim măcar din cine ne tragem...

Dar regentul nu bătuse atâta drum şi nu dăduse noului papă asemenea dovezi de preţuire ca să nu obţină nimic în schimb. Între aceşti doi bărbaţi pe care îi despărţea o jumătate de veac... "eşti răsăritul, monseniore, iar eu sunt apusul", obişnuia să-i zică Duèze lui Filip... exista de la prima lor întâlnire o tainică afinitate şi o complicitate permanentă. Ioan al XXII-lea nu uita făgăduielile lui Jacques Duèze, nici regentul pe acelea ale contelui de Poitiers. De îndată ce regentul aduse vorba despre veniturile ecleziastice care urmau să fie vărsate vistieriei, noul papă îi spuse că hârtiile erau gata spre a fi iscălite. Dar, mai înainte ca peceţile să fie puse, Filip avu o convorbire între patru ochi cu Charles de Valois.

- Unchiule, întrebă el, ai a te plânge de mine?

- Nicidecum, nepoate, răspunse fostul împărat al Constantinopolei.

Cum să-i spui cuiva în faţă că singura vină pe care i-o găseşti e aceea că trăieşte!...

- Dacă-i aşa, unchiule, dacă n-ai a te plânge de mine, de ce îmi pui beţe-n roate? Te-am încredinţat atunci când mi-ai predat cheile vistieriei, că nu-ţi vor fi cerute socotelile, şi mi-am ţinut cuvântul.

Dumneata însă unchiule, dumneata mi-ai jurat supunere şi credinţă, dar nu-ţi ţii jurământul, căci sprijini cauza lui Robert d'Artois.

Valois avu un gest de tăgadă.

- Îţi faci o socoteală greşită, unchiule, urmă Filip, căci Robert are să te coste foarte scump. N-are para chioară; o duce numai din cât îi dă vistieria şi veniturile acestea i le-am tăiat. Îţi va cere deci dumitale să-l ajuţi cu bani. De unde-i vei lua, de vreme ce nu mai ai pe mână banii ţării? Haide, nu te mai împăuna aşa, nu te aprinde, şi nu-mi răspunde cu mojicii de care ai să te căieşti, căci îţi vreau binele. Dă-mi cuvântul că-l vei lăsa pe Robert în plata Domnului, iar eu, despre partea mea, mă voi duce să-i cer sfântului părinte ca veniturile ţinuturilor Valois şi Maine să-ţi fie vărsate de-a dreptul, iar nu vistieriei.

Contele de Valois îşi simţi o clipă inima sfâşiată între ură şi lăcomia de bani.

- La cât se ridică veniturile astea? întrebă el.

- Cam de la zece la treisprezece mii de livre pe an, unchiule, căci trebuie să ţii seamă şi de beneficiile care n-au fost încasate în anii din urmă ai tatei şi în tot timpul domniei lui Ludovic.

Pentru Valois, veşnic înglodat în datorii, ducând trai regesc şi făgăduind zestre uriaşe ca să-şi mărite mai bine fetele, un venit între zece şi treisprezece mii de livre pe an se înfăţişa ca o salvare, dacă nu definitivă, cel puţin pentru o bucată de vreme.

- Eşti un nepot de treabă care-mi înţelege nevoile, răspunse el.

Veştile sosite de la Gaucher de Châtillon fiind bune, Filip se întoarse la Paris, oprindu-se ici şi colo, rezolvând diferite treburi în drum, şi făcu un ultim popas la Vincennes pentru a-i duce reginei Clémence binecuvântarea noului papă.

- Sunt bucuroasă, spuse Clémence, că scumpul nostru Duèze a luat numele de Ioan, căci e cel pe care şi eu l-am ales pentru copilul meu, prin legământul ce l-am făcut când m-a apucat furtuna pe corabia ce mă aducea în Franţa.

Părea tot aşa de străină de problemele ocârmuirii, şi absorbită numai de amintirile ei conjugale şi de grijile maternităţii. Şederea la Vincennes părea să-i priască; avea iar faţa frumoasă de odinioară, şi pântecul rotunjit ca într-a şaptea lună, îi dădea acea linişte pe care o vezi câteodată la femei către sfârşitul unor sarcini anevoioase.

- Ioan nu prea e un nume de rege al Franţei, spuse regentul. Noi n-am avut niciodată vreun Ioan.

- Îţi spusei doar, frate, că e un jurământ pe care l-am făcut.

- Ei, atunci, îl vom respecta... Dacă o fi băiat, se va numi deci Ioan Întâiul...

La palatul regal, Filip îşi găsi nevasta foarte fericită, dădăcindu-l pe micul Ludovic-Filip care ţipa cu toată puterea celor şase săptămâni ale lui.

Dar contesa Mahaut, de cum află că i s-a întors ginerele, veni de la palatul Artois, cu mânecile suflecate, ca o furie.

- A, fiule, sunt trădată mişeleşte de îndată ce nu eşti aici! Ştii ce s-a dus să învârtească în Artois ticălosul tău de Gaucher?

- Gaucher e conetabil, mamă, şi nu de mult nu-l găseai aşa de ticălos. Ce rău ţi-a făcut?

- M-a scos vinovată pe mine! ţipă Mahaut. Mi-a aruncat în spinare toate relele! Trimişii tăi se înţeleg ca nişte pungaşi de iarmaroc cu vasalii mei; au luat asupra lor să declare că nu voi mai pune piciorul în Artois... Aşa cum auzi, eu, Mahaut, să nu mai pun piciorul în comitatul meu, până nu voi iscăli păcătoasa învoială pe care n-am voit s-o iscălesc când îmi ceruse Ludovic în decembrie trecut; şi, afară de asta, mai vor să dau îndărăt oamenilor nu ştiu ce dăjdii pe care, după dânşii, le-aş fi strâns fără temei!

- Toate acestea mi se par cereri drepte, răspunse cu glas potolit Filip. Trimişii mei au urmat întocmai poruncile mele.

Mirată de ceea ce auzea, Mahaut rămase o clipă buimăcită, cu gura căscată şi ochii holbaţi. Apoi, se porni iar, ţipând şi mai tare:

- Găseşti că-i drept să mi se prade castelul, să mi se spânzure vătăşeii, să mi se prăpădească recoltele! Aşadar, tu le-ai poruncit să-i sprijine pe vrăjmaşii mei! Din porunca ta! Frumos îmi plăteşti, n-am ce zice, tot ce am făcut pentru tine!

O vână groasă albăstrie se umfla pe fruntea ei şi Filip gândi că soacră-sa va trebui deseară să-şi pună lipitori.

- În afară de aceea că mi-ai dat-o pe fiică-ta, răspunse el, nu văd, mamă, să fi făcut pentru mine atâta, încât să mă văd silit a-i nedreptăţi pe supuşii mei şi a pune în primejdie pacea regatului.

Mahaut şovăi o clipă între prudenţă şi mânie. Dar cuvântul folosit de ginere-său, "supuşii mei", care era vorbă de rege, o făcu să-şi dea drumul fără a mai ţine seamă de nimic.

- Şi de a-l fi omorât pe frate-tău, zise Mahaut venind spre dânsul, asta găseşti că nu-i nimic?

Taina aşa de aprig păstrată zece săptămâni se dezvălui dintr-o dată.

Filip nu avu nici o tresărire, nu scoase nici un strigăt, ci doar

alergă să închidă uşile şi să se încredinţeze cu ochii săi miopi că nimeni nu era pe acolo, că nimeni nu putea să audă. Răsuci în broaştele uşilor cheile şi le vârî în cingătoare. Pe Mahaut o apucă spaima şi mai vârtos încă atunci când văzu ce mutră face venind spre ea.

- Aşadar, tu ai făcut asta, spuse el cu jumătate de glas, şi ceea ce se şopteşte prin ţară e adevărat!

Mahaut îl înfruntă, după cum îi stătea în fire, trecând la atac:

- Şi cine ai fi vrut să fie, dragă ginere, dacă nu eu? Cui crezi tu că datorezi norocul de a fi regent şi de a putea într-o zi să apuci coroana? Haide! Nu te mai arăta aşa de naiv. Frate-tău mi-a luat comitatul Artois; Valois îl aţâţa împotriva mea, iar tu, tu erai la Lyon, ocupat să alegi un papă... Mereu acest papă care vine la ţanc, parcă înadins ca să-mi încurce treburile! Nu mai face pe mieluşelul blând zicând că te îngrozeşte fapta mea! Nu te prea topeai de dragul lui Ludovic, şi eşti foarte mulţumit că i-am dres niţel bomboanele, pregătindu-ţi astfel, cald încă, scaunul său! Dar nu mă aşteptam ca tu să fii mai rău decât el.

Filip se lăsase într-un jilţ, îşi încrucişase mâinile sale lungi, şi chibzuia la cele auzite.

"Mai devreme sau mai târziu, trebuia să ajungem aici!", gândea Mahaut, "Într-un fel, poate ca e un bine; îl am acum în mână".

- Jeanne ştie? întrebă deodată Filip.
- Nu ştie nimic. Astea nu-s daraveri femeieşti.
- Cine mai ştie, în afară de tine?
- Béatrice, domnişoara mea de companie.
- E prea mult, zise Filip.
- A! De asta să nu te atingi, izbucni Mahaut, are neamuri puternice!
- Fireşte, nişte neamuri datorită cărora eşti foarte iubită în Artois! Şi afară de această Béatrice? Cine ţi-a furnizat... marfa cu care ai dres bomboanele, cum numeşti tu treaba asta?
- O vrăjitoare din Arras pe care eu n-am văzut-o dar o cunoaşte Béatrice. I s-a spus, chipurile, că vreau să scap de cerbii care bântuie prin parcul meu şi am avut grijă să otrăvesc mulţi din ei.
- Ar trebui să regăsim pe femeia asta! îi tăie vorba Filip.
- Acum înţelegi, urmă Mahaut, că nu poţi să te lepezi de mine? Căci dacă lumea crede că mă laşi fără sprijin, vrăjmaşii mei vor prinde iar curaj, clevetirile se vor înteţi...
- Bârfeli, mamă, bârfeli, o îndreptă Filip.
- Iar dacă mă vor învinui de ceea ce ştii, totul are să cadă asupra

ta, căci se va spune că am făcut-o spre folosul tău, dacă nu chiar din porunca ta.

- Ştiu, mamă, ştiu; m-am şi gândit la toate acestea.

- Adu-ţi aminte, Filip, că mi-am primejduit mântuirea sufletului ca să fac asta. Să nu fii nerecunoscător.

Filip avu o răbufnire de mânie, ceea ce rareori i se întâmpla:

- A, asta-i prea de tot! Încă puţin şi ai să-mi ceri să-ţi pup picioarele pentru că mi-ai otrăvit fratele! Dacă aş fi ştiut că regenţa e la preţul acesta, niciodată, mă auzi tu, niciodată n-aş fi primit-o! Mi-e silă de omucidere; n-ai niciodată nevoie să ucizi ca să-ţi atingi ţelurile; acestea sunt mijloace politice ticăloase, şi-ţi poruncesc să nu le mai foloseşti câtă vreme îţi voi fi suzeran.

Filip de Poitiers simţi o clipă ispita cinstei. Să adune sfatul pairilor, să dea crima în vileag, să ceară pedepsirea... Mahaut, care-l ghici muncit de aceste gânduri, trecu prin clipe grele. Dar Filip nu se lăsa niciodată târât de pornirile sale, fie şi virtuoase. Dacă ar face-o, ar însemna s-o acopere de ocară pe nevastă-sa şi el însuşi să-şi ştirbească prestigiul. Iar Mahaut, ca să se apere sau ca să-l tragă şi pe el la pierzanie, ce învinuiri n-ar fi în stare să născocească? Prilejul li s-ar părea multora nimerit pentru a redeschide problemele regenţei şi ale succesiunii. Filip făcuse deja prea multe pentru ţară şi prea visase mult la ceea ce avea să mai facă de acum înainte ca să înfrunte riscul de a se vedea îndepărtat de la cârmă. La urma urmei, frate-său Ludovic fusese un rege păcătos, şi, pe deasupra, un ucigaş... Poate că era vrerea proniei cereşti de a pedepsi omorâtorul cu omor şi de a da Franţa pe mâni mai bune.

- Dumnezeu te va judeca, mamă, Dumnezeu te va judeca, rosti el. Atât aş vrea doar să evit, ca flăcările iadului să nu înceapă, din pricina ta, să ne atingă de pe acum, cât mai suntem în viaţă. Trebuie deci să plătesc datoriile crimei tale, şi, fiindcă nu pot să te arunc în temniţă, sunt într-adevăr silit să te sprijin... Ai urzit bine lucrurile. Domnul Gaucher va primi chiar de poimâine alte porunci. Nu-ţi ascund că ele mă apasă.

Mahaut vru să-l îmbrăţişeze. Filip o împinse deoparte.

- Dar să ştii bine, urmă el, că de azi încolo, mâncarea îmi va fi gustată de trei ori şi că la cea mai mică durere de stomac care mă va apuca, nu vei mai avea decât puţine ceasuri de trăit. Roagă-te aşadar pentru sănătatea mea.

Mahaut îşi plecă fruntea.

- Te voi sluji atâta, fiule, spuse ea, până ce vei sfârşi prin a-mi arăta dragostea dinainte.

"DEOARECE SUNTEM SILIŢI SĂ FACEM RĂZBOI...".

Nimeni nu înţelese, şi mai cu seamă Gaucher de Châtillon, schimbarea de atitudine a lui Filip faţă de treburile din Artois. Dezavuându-şi brusc împuterniciţii, declară inacceptabilă împăcarea pe care ei o pregătiseră şi ceru redactarea unor noi învoieli mai favorabile contesei Mahaut. Rezultatul nu se lăsă aşteptat. Negocierile fură întrerupte, iar cei care le duceau din partea provinciei Artois, reprezentând elementele moderate ale nobilimii, se alăturară numaidecât taberei furioşilor. Indignarea lor nu cunoştea margini; conetabilul, ziceau ei, îi trăsese pe sfoară, îi trădase; de acum încolo nu le mai rămânea decât să se bată.

Contele Robert triumfa:

- Nu v-am spus eu că nu putem sta de vorbă cu aceşti mişei?

Urmat de toată oastea lui, porni din nou asupra Arrasului.

Gaucher, care se afla în oraş doar cu o mică escortă, n-avu decât răgazul să fugă prin poarta dinspre Péronne în timp ce Robert intra prin poarta Saint-Omer, cu toate steagurile desfăşurate şi sunând din trâmbiţe. Un sfert de oră, atât a lipsit pentru a-l face prizonier pe conetabilul Franţei. Peripeţiile acestea se petreceau la 22 septembrie. Chiar în ziua aceea Robert îi trimitea mătuşii sale următoarea scrisoare:

Preaînaltei şi preanobilei doamne Mahaut d'Artois, contesă de Burgundia, din partea cavalerului Robert d'Artois. Deoarece m-ai împiedecat pe nedrept să intru în stăpânirea comitatului meu Artois, ceea ce mă supără foarte şi-mi amărăşte zilele, şi care lucru nu pot şi nici nu vreau să-l mai sufăr, te înştiinţez prin aceasta că merg acolo să fac rânduială şi să-mi redobândesc moşia cât voi putea mai curând.

Robert nu se prea pricepea la scrisori; nu în meşteşugul subţire al cuvintelor îi stătea dibăcia şi era foarte mulţumit de această epistolă, pentru că exprima bine ceea ce vroia să spună.

Când ajunse la Paris, conetabilul nu prea arăta vesel, şi nici el nu vorbi pe ocolite în faţa contelui de Poitiers. Persoana regentului nu-l intimida; îl văzuse pe acest tânăr născându-se şi udându-şi scutecele; îi spuse de la obraz ce avea de spus, adăugând că era o bătaie de joc să trimiţi un bătrân slujitor şi o rudă credincioasă,

care ţinea de douăzeci de ani căpetenia oştilor regatului, să încheie nişte înţelegeri, pentru a le nesocoti după aceea.

- Treceam până azi, monseniore, drept un om cinstit al cărui cuvânt nu putea fi pus la îndoială. M-ai făcut să joc un rol de trădător şi de hoţ. Când ţi-am sprijinit drepturile la regenţă, gândeam să aflu în domnia ta ceva din regele meu, tatăl măriei tale, cu care până azi dădeai dovezi că semeni. Văd că m-am înşelat crunt. Căzut-ai oare aşa de tare sub papuc de femeie de-ţi schimbi acuma părerile cum ai schimba cămaşa?

Filip se sili să-l potolească pe conetabil, învinuindu-se că la început judecase rău afacerea, şi că dăduse porunci greşite. Nu folosea la nimic, zicea, să închei vreo învoială cu nobilimea din Artois atâta vreme cât Robert nu va fi doborât. Robert constituia o primejdie pentru ţară şi pentru cinstea familiei regale. Nu era el aţâţătorul campaniei de calomnii care o înfăţişa pe Mahaut ca pe otrăvitoarea lui Ludovic al X-lea?

Gaucher înălţă din umeri.

- Şi cine crede în năzbâtiile astea? întrebă el.

- Nu tu, Gaucher, nu tu, spuse Filip, dar alţii ciulesc urechile la ele, foarte mulţumiţi că astfel ne pot face rău; iar mâine se vor apuca să spună că eu, că tu, suntem amestecaţi în această moarte care, după unii, ar da de bănuit. Dar Robert a făcut acum pasul greşit pe care-l aşteptam. Ia te uită ce-i scrie contesei Mahaut...

Şi-i întinse conetabilului scrisoarea din 22 septembrie.

- El calcă prin asta, urmă regentul, hotărârea pe care a dat-o Înalta Curte în 1309, la cererea tatălui meu. Până azi nu făcea decât să-i sprijine pe vrăjmaşii contesei; acum s-a răzvrătit împotriva orânduielilor ţării. Te vei duce iar în Artois.

- A, nu, monseniore! izbucni Gaucher. Prea m-am arătat caraghios în ochii celor de pe acolo. Am fost silit să fug din Arras ca un bătrân mistreţ încolţit de câini, fără a mai avea timp să-mi rezolv treburile. Fă-mi hatârul de a alege pe un altul pentru treaba asta.

Filip îşi împreună mâinile în faţa gurii.

"Dacă ai şti, Gaucher", se gândea, "dacă ai şti ce greu îmi vine să te înşel. Dar dacă ţi-aş mărturisi adevărul, m-ai dispreţui încă şi mai mult!". Vorbi iar, cu încăpăţânare:

- Te vei duce iarăşi în Artois, Gaucher, din dragoste pentru mine, şi pentru că te rog eu să te duci. Îl vei lua cu tine pe cumnatu-tău, domnul Milles, iar de data aceasta şi un pâlc de călăreţi, precum şi ceva pedestrime de rând, ce-o vei strânge în Picardia; şi-i vei trimite vorbă lui Robert să se înfăţişeze înaintea Înaltei Curţi pentru

a da socoteală de purtarea sa. Odată cu asta, îi vei ajuta cu bani şi cu oşteni pe burghezii oraşelor care mi-au rămas credincioşi. Iar dacă Robert nu se supune, mă voi gândi atunci să-l silesc într-alt chip... Un prinţ, Gaucher, e ca oricare alt om, urmă Filip, luându-l de umeri pe conetabil; a început poate să greşească, dar greşeala ar fi şi mai mare dacă s-ar încăpăţâna în hotărârea dintâi. Meseria de rege se învaţă ca oricare altă meserie, şi mai am mult de învăţat. Să mă ierţi că te-am pus într-o situaţie neplăcută la Arras.

Nimic nu înduioşează mai mult un om în vârstă decât mărturisirea lipsei de experienţă pe care i-o face unul mai tânăr, îndeosebi când acesta din urmă e superiorul său în ierarhia socială. Sub pleoapele zbârcite, ochii lui Gaucher se înceţoşară puţin.

- A, era să uit, urmă Filip. Am hotărât ca tu să fii epitropul viitorului copil al reginei Clémence... adică al regelui nostru, dacă Dumnezeu vrea să fie un băiat... şi al doilea naş al său, îndată după mine.

- Monseniore, monseniore Filip... spuse conetabilul adânc mişcat.

Şi se lăsă în braţele regentului, ca şi cum el era vinovatul.

- Cât despre naşă, vorbi mai departe Filip, am hotărât împreună cu regina Clémence, pentru a curma toate bârfelile, să fie contesa Mahaut...

După opt zile, conetabilul porni iar la drum.

Aşa cum era de prevăzut, Robert d'Artois refuză să se supună mustrării, şi continuă să bântuie ţara în capul hoardei sale de oşteni împlătoşaţi. Dar luna octombrie nu-i fu prielnică. Dacă era un războinic aprig, nu era însă mare strateg; îşi pornea expediţiile fără socoteală, într-o zi spre nord, a doua zi spre sud, după cum i se năzărea în clipa aceea. Soldăţoi mercenar înainte de a se fi ivit mercenarii, condotier înainte de vremea condotierilor, el era mai curând făcut să se pună în slujba altuia ca braţ de luptă decât să se comande singur. În acest comitat pe care-l socotea al său, se purta ca în ţară duşmană, ducând în sfârşit viaţa sălbatecă, primejdioasă, dezmăţată, care-i plăcea. Găsea o plăcere în spaima ce-o stârnea apropierea lui, dar nu vedea ura ce-o lăsa pe unde trecea. Prea multe trupuri spânzurate de copaci, prea multe capete tăiate, prea mulţi îngropaţi de vii în mijlocul hohotelor de râs pline de cruzime, prea multe fete siluite care păstrau pe pielea lor urmele zalelor, prea multe pârjoluri se înşirau de-a lungul drumului străbătut de Robert d'Artois şi ai săi. Mamele spuneau copiilor, pentru a-i face să stea cuminţi, că-l vor chema pe monseniorul Robert; dar dacă îl

simţeau prin împrejurime îşi luau numaidecât plozii sub fustă şi alergau să se ascundă în pădurea cea mai apropiată.

Oraşele se baricadau; meşteşugarii, urmând pilda comunelor flamande, îşi ascuţeau cuţitele, iar pârgarii păstrau legătura cu trimişii lui Gaucher. Lui Robert îi plăceau bătăliile la câmp deschis; nu putea să sufere războiul de asediu. Burghezii din Saint-Omer sau din Calais îi închideau porţile în nas; el ridica din umeri, zicând:

- Mă voi întoarce într-altă zi şi-i voi căsăpi pe toţi!

Şi se ducea să-şi facă mendrele mai încolo.

Dar banii începeau să se împuţineze. Valois nu mai răspundea cererilor, iar scrisorile sale tot mai rare nu conţineau decât bune sentimente şi îndemnuri la cuminţenie. Tolomei, scumpul său bancher Tolomei, făcea şi el pe surdul. Se afla în călătorie, i se răspundea lui Robert, iar slujbaşii săi nu aveau poruncă să dea bani... Papa însuşi se amesteca în afacerea asta; scrisese personal lui Robert şi mai multor baroni din Artois, pentru a le reaminti îndatoririle lor...

Apoi, într-o dimineaţă de pe la sfârşitul lui octombrie, în timp ce ţinea sfat, regentul declară pe tonul foarte liniştit cu care îşi anunţa hotărârile:

- Vărul nostru Robert şi-a râs de prea multă vreme de puterea noastră. Deoarece suntem siliţi să facem război, în ultima zi a lunii acesteia vom ridica împotriva lui flamura la Saint-Denis şi fiindcă domnul Gaucher nu se află aici, oastea pe care o voi conduce eu însumi va fi pusă sub comanda unchiului nostru...

Toate privirile se întoarseră spre Charles de Valois, dar Filip continuă:

-...unchiului nostru, monseniorul d'Evreux. Bucuroşi am fi încredinţat această sarcină monseniorului de Valois, care şi-a dovedit însuşirile sale de mare căpitan, dacă acesta n-ar trebui să plece acum la moşiile lui din Maine pentru a încasa veniturile bisericii.

- Îţi mulţumesc, nepoate, răspunse Charles de Valois; ştii că ţin mult la Robert, şi că, deşi dezaprob răzvrătirea lui care este o mare nerozie de om încăpăţânat, mi-ar fi fost neplăcut să ridic armele împotrivă-i.

Armata strânsă de regent spre a merge în Artois nu semăna de fel cu oastea uriaşă pe care frate-său o înnămolise în Flandra, cu şaisprezece luni înainte. Oştirea pentru Artois era alcătuită din trupe permanente şi din înrolări făcute pe moşiile regale. Soldele lor erau mari: treizeci de gologani pe zi pentru nobilul care avea

sub el o companie, cincisprezece gologani de fiece călăreţ, trei gologani de pedestraş. Fură chemaţi la oaste nu numai nobilii, ci şi oamenii de rând. Cei doi mareşali, Jean de Corbeil şi Jean de Beaumont, zis Chelul, senior de Clichy, îşi adunară banierele. Suliţaşii lui Pierre de Galard se şi aflau sub steaguri. De două săptămâni, Geoffroy Coquatrix primise în taină poruncă să pregătească transporturile şi furniturile.

La 30 octombrie, Filip de Poitiers ridică flamura la Saint-Denis, iar la 4 noiembrie intra în Amiens, de unde îl trimise de îndată pe cel de-al doilea şambelan al său, Robert de Gamaches, escortat de câţiva scutieri, să-i ducă contelui d'Artois un ultimatum.

OASTEA REGENTULUI FACE UN PRIZONIER

Paiele grânelor de multă vreme culese putrezeau, cenuşii, în miriştile argiloase şi goale. Nori grei, întunecaţi se rostogoleau pe cerul de toamnă, şi ai fi zis ca pământul se sfârşea acolo, în zare, la marginea câmpiei. Vântul cam aspru, suflând în pale scurte, avea un iz de fum.

În faţa satului Bouquemaison, chiar pe locul unde, cu trei luni în urmă, contele Robert pătrunsese în Artois, oastea regentului stătea gata de bătălie şi prapurile fâlfâiau în vârful suliţelor pe o întindere de aproape o jumătate de leghe.

Înconjurat de ofiţerii săi cei mai de seamă, Filip de Poitiers se afla în mijloc, la câţiva paşi de şosea. Îşi încrucişase mâinile vârâte în mănuşi de fier pe măciulia şeii; era în capul gol. La spatele său, un scutier îi ducea chivăra.

- Aşadar, ţi-a spus că aici va veni să se predea? îl întreba regentul pe Robert de Gamaches, întors în dimineaţa aceea din misiunea lui.

- Chiar aici, monseniore, răspunse al doilea şambelan. El a ales locul acesta: "În câmpul de lângă piatra de hotar cu o cruce deasupra", aşa mi-a spus. Şi m-a încredinţat că va fi aici îndată după întâia liturghie.

- Şi eşti sigur că nu se află prin împrejurimi altă piatră de hotar cu o cruce deasupra? Căci ar fi în stare să ne tragă pe sfoară, înfăţişându-se într-altă parte şi cerând să se constate că eu nu eram acolo... Crezi într-adevăr că are să vină?

- Cred, monseniore, căci părea foarte descumpănit. I-am spus câtă oaste ai şi i-am arătat de asemenea că monseniorul conetabil ţine hotarele Flandrei şi oraşele din nord, şi că ar fi prins ca într-un cleşte, fără să mai aibă încotro fugi. În sfârşit, i-am dat şi scrisoarea prin care monseniorul de Valois îl sfătuieşte să se predea fără luptă, deoarece nu poate fi decât bătut, înştiinţându-l totodată că eşti atât de pornit împotrivă-i, încât ar trebui să se teamă că dacă l-ai prinde luptând, se va alege cu capul tăiat. Şi asta păru să-l amărască rău.

Regentul îşi plecă puţintel trupul său lung spre gâtul calului. Hotărât lucru, nu-i plăcea să poarte vestmintele acestea de război, care-i apăsau umerii cu cele zece ocale de fier, împiedicându-l să-şi întindă braţele.

- S-a tras atunci de o parte cu baronii săi, urmă Gamaches, şi

habar n-am ce şi-or fi spus. Dar am priceput lesne că unii erau gata să-l lase, în vreme ce alţii îl rugau să nu-i părăsească. În cele din urmă s-a întors la mine şi mi-a dat răspunsul pe care ţi l-am adus, asigurându-mă că avea prea mare respect faţă de monseniorul regent pentru a nu se supune întru totul poruncilor lui.

Filip de Poitiers rămânea neîncrezător. Această supunere dobândită prea uşor îl neliniştea, făcându-l să se teamă de o capcană. Încreţindu-şi pleoapele, cerceta priveliştea mohorâtă.

- Locul ar fi destul de potrivit ca să ne împresoare şi să ne cadă în spate pe când stăm aici aşteptându-l. Corbeil! Şi tu, Déramé, spuse el, întorcându-se spre cei doi mareşali. Trimiteţi câţiva călăreţi în recunoaştere pe la cele două aripi şi porunciţi-le să scotocească văile ca să se încredinţeze că nici o trupă nu se află pitită undeva sau încearcă să se strecoare pe drumurile din spatele nostru. Iar dacă, la cea de a doua toacă ce s-o auzi din clopotniţa de colo, Robert nu se va fi înfăţişat, adăugă el pentru Ludovic d'Evreux, vom porni înainte.

Curând însă se auziră strigăte în şirurile de oşteni:

- Iată-l! Iată-l!

Regentul îşi încreţi din nou pleoapele, dar nu văzu nimic.

- În faţă, Monseniore, i se spuse, drept în faţă peste gâtul calului măriei tale, pe creastă!

Robert d'Artois venea fără însoţitori, fără scutier, fără o slugă măcar. Înainta la pas, ţinându-se drept pe calul său uriaş, şi părea, în această pustietate, încă şi mai mare decât era. Umbra sa înaltă se profila, roşiatică, pe cerul posomorât, şi vârful suliţei lui părea să agaţe norii.

- E încă un fel de a-şi râde de măria-ta, venindu-ţi astfel în faţă, îi spuse careva regentului.

- Ei, n-are decât să-şi râdă, n-are decât! răspunse Filip de Poitiers.

Călăreţii trimişi în recunoaştere se întorceau în goană, zicând că împrejurimile erau cu desăvârşire liniştite.

- L-aş fi crezut mai îndârjit la desperare, spuse regentul.

Altul în locul său, vrând să se grozăvească, ar fi pornit fără îndoială singur spre acest om care venea singur. Dar Filip de Poitiers îşi înţelegea altfel demnitatea lui, şi nu vroia să facă un gest nobil, ci un gest de rege. Aşteptă deci, fără a se clinti din loc, ca Robert d'Artois, plin de noroi şi fumegând, să se oprească în faţa lui.

Oastea toată îşi ţinea răsuflarea şi se auzea clinchetul zăbalelor în gura cailor.

Uriaşul îşi zvârli lancea la pământ; regentul privi lung această lance trântită pe paie, şi nu scoase o vorbă.

Robert îşi desprinse de şea chivăra şi paloşul greu şi le aruncă jos alături de lance.

Regentul tăcea mereu; nu-şi ridicase ochii la Robert; stătea cu privirea aţintită la arme, de parcă mai aştepta şi altceva.

Robert se hotărî să descalece, făcu doi paşi înainte, şi, tremurând de furie, sfârşi prin a-şi pune un genunchi pe pământ pentru a întâlni ochii regentului.

- Frumosul meu văr! izbucni el, întinzându-şi braţele.

Dar Filip îl opri scurt.

- Vere, nu-ţi este foame? îl întrebă.

Şi cum celălalt, care se aştepta la o mare scenă cu vorbe înălţătoare de o parte şi de alta, şi-şi închipuia că regentul îl va ridica pentru a-i da îmbrăţişarea şi iertarea, rămânea încremenit, Filip adăugă:

- Atunci, încalecă, şi să ajungem cât mai curând la Amiens, unde îţi voi dicta condiţiile mele de pace... Vei merge alături de mine, şi vom mânca pe drum... Héron! Gamaches! Adunaţi armele vărului meu.

Robert d'Artois nu se grăbea să încalece şi-şi rotea ochii în jurul său.

- Ce cauţi? întrebă regentul.

- Nu caut nimic, Filip, răspunse d'Artois. Priveam câmpia asta ca să n-o uit.

Şi îşi duse mâna la piept, acolo unde, sub pieptarul din piele şi fire de oţel, putea să pipăie săculeţul de catifea în care băgase, ca pe nişte moaşte, spicele de grâu, acum sfărâmicioase, culese chiar în acest loc într-o zi de vară. Un surâs plin de trufie îi flutură pe buze.

Când porni în trap, alături de regent, îşi regăsi obişnuita sa încredere în sine.

- Frumoasă oaste ţi-ai strâns aici, vere, ca să nu faci decât un singur prizonier, spuse cu glas batjocoritor.

- Douăzeci de baniere să fi prins şi nu mi-ar fi făcut astăzi atâta plăcere ca tovărăşia ta, răspunse Filip pe acelaşi ton. Dar ia spune-mi, ce anume te-a împins să te predai aşa de repede? Căci, în sfârşit, chiar dacă oastea mi-e mai tare, ştiu bine că nu curajul îţi lipseşte!

- M-am gândit că, războindu-ne, vom face să sufere prea multă lume sărmană.

- Ei, iată-te acum şi simţitor la durerea altora, Robert! zise Filip de Poitiers. Nu mi s-a raportat că în ultima vreme ai fi dat multe dovezi de dragoste creştinească.

- Sfântul nostru părinte papa a binevoit să-mi scrie pentru a-mi reaminti datoria mea de creştin.

- Şi cucernic, pe deasupra! exclamă regentul.

- Am cugetat îndelung la scrisoarea acestui papă milostiv... care a fost ales atât de uşor, pe cât mi s-a spus. Şi cum cuvintele lui seamănă întocmai cu mustrările tale am hotărât să mă arăt totodată supus credincios şi bun creştin.

- Inimă miloasă, cuviosie, credinţă! Nu te mai recunosc, vere!

În acelaşi timp, privind bărbia lată a uriaşului de lângă dânsul, Filip îşi zicea: "Râzi tu acuma, râzi; vei fi mai puţin vesel acuşica, când vei afla pacea pe care am să ţi-o impun".

Dar, în faţa sfatului de înalţi demnitari adunat de îndată ce ajunseră la Amiens, Robert îşi păstră aceeaşi atitudine. Se învoi cu tot ce i se ceru, fără a se răzvrăti, fără a umbla cu chichiţe, de parcă nici nu auzea tratatul ce i se citea.

Se lega sa înapoieze "orice castel, fortăreaţă, moşie şi orice altele ce-ar fi luat sau ocupat". Se punea el chezaş că vor fi înapoiate toate oraşele cotropite de partizanii săi. Făcea pace cu Mahaut până la paşti; în acest timp contesa îşi va arăta vrerile, iar curtea pairilor se va rosti asupra drepturilor celor două părţi. Deocamdată, regentul va cârmui nemijlocit comitatul Artois şi va pune acolo păzitori, ofiţeri şi castelani după a sa dorinţă. În sfârşit, până la hotărârea pairilor, veniturile comitatului vor fi încasate de contele d'Evreux... şi de contele de Valois.

Auzind această ultimă clauză, Robert înţelese cu ce preţ fusese cumpărată dezertarea celui mai de seamă aliat al său. Dar nici la asta nu crâcni, şi semnă tot ce i se puse înainte.

Această supunere care întrecea toate aşteptările începea să-l neliniştească pe regent. "Ce lovitură o fi punând la cale împotriva mea?" se întreba Filip.

Deoarece era zorit să se întoarcă la Paris, spre a fi acolo când va naşte regina, lăsă celor doi mareşali ai săi o parte din pâlcurile de lefegii, cu grija de a merge să-l înlocuiască pe conetabil în Artois şi de a veghea la executarea tratatului. Robert urmări cu un surâs plecarea mareşalilor.

Socoteala lui era simplă. Venind să se predea singur, evitase nimicirea trupelor sale. Fiennes, Souastre, Picquigny şi ceilalţi aveau să ducă mai departe un mic război de zurbalâc şi de hărţuială. Re-

gentul n-ar putea să pună în picioare o asemenea expediţie la fiece cincisprezece zile; vistieria n-ar fi putut face faţă. Robert avea deci câteva luni de linişte înaintea lui. Deocamdată ţinea mult să se întoarcă la Paris şi găsea destul de nimerit prilejul ce i se oferea pentru asta. Căci s-ar putea ca în puţină vreme să nu mai existe nici regent, nici Mahaut.

Într-adevăr - şi aici era adevărata pricină a stinsului său - Robert o regăsise pe Fériennes, furnizoarea de otravă a contesei d'Artois. O regăsise punând să fie urmăriţi doi spioni ai regentului care o căutau şi dânşii. Isabelle de Fériennes şi fiu-său fuseseră arestaţi în clipa când vindeau materialul necesar unei făcături de moarte. Oamenii lui Robert îi omorâseră pe spionii regentului, iar vrăjitoarea, după ce dictase o frumoasă şi amănunţită spovedanie, se afla acum sub pază într-un castel din Artois.

"Frumoasă mutră ai să faci, vere", îşi zicea Robert, "privindu-l pe regent, când îi voi porunci lui Jean de Varennes să mi-o aducă pe femeia asta şi când o voi înfăţişa la adunarea pairilor ca să povestească cum ai pus să fie omorât frate-tău! Iar drăguţul tău papă, nici el nu-ţi va putea fi de folos".

În tot timpul călătoriei, regentul îl ţinu pe Robert lângă dânsul; la popasuri, mâncau la aceeaşi masă; noaptea, prin mănăstiri sau castele regale, dormeau uşă în uşă, iar droaia de slujitori ai regentului erau cu ochii pe Robert, pândindu-i toate mişcările. Dar bând, mâncând şi dormind lângă vrăjmaşul tău, nu-ţi poţi stăpâni unele simţăminte omeneşti pentru el; cei doi veri nu trăiseră niciodată atât de aproape unul de altul. Regentul nu părea să-i poarte cine ştie ce pică lui Robert pentru ostenelile şi cheltuielile pe care i le pricinuise; ba părea chiar să facă haz de glumele cam pipărate ale uriaşului şi de aerele sale de sinceritate prefăcută.

"Încă puţin şi mă va îndrăgi de-a binelea, ticălosul!", îşi zicea Robert, "Frumos l-am mai îmbrobodit, frumos l-am mai jucat pe degete!".

În dimineaţa de 11 noiembrie, pe când soseau la bariera Parisului, Filip îşi opri deodată calul.

- Dragă vere, deunăzi la Amiens, te-ai pus chezaş că toate castelele vor fi predate mareşalilor mei. Aflu însă cu mâhnire că mai mulţi dintre prietenii tăi nu se supun tratatului şi că refuza să predea oraşele.

Robert zâmbi şi-şi desfăcu mâinile într-un gest de neputinţă.

- Te-ai pus chezaş, repetă Filip.

- Ei, da, vere, am iscălit tot ce mi-ai cerut. Cum însă mi-ai luat

orice putere, e treaba mareşalilor tăi de a face să ţi se împlinească poruncile.

Regentul mângâie îngândurat coama calului.

- E-adevărat, Robert, urmă el, că tu îmi zici adeseori Filip Porţi-Închise?

- E-adevărat, vere, e adevărat, râse celalalt. Se pare că te serveşti cam mult de porţi în cârmuirea ţării.

- E bine, vere, spuse Filip de Poitiers, te vei duce să şezi în închisoarea de la Châtelet şi vei rămâne acolo până ce ultimul castel din Artois îmi va fi predat.

Pentru întâia oară de când se dăduse în mâna regentului, Robert păli niţel. Tot planul său se năruia, iar femeia Isabelle de Fériennes nu va putea prea curând să-i fie de vreun folos.

DE LA DOLIU LA ÎNCORONARE

O DOICĂ PENTRU REGE

Ioan I, rege al Franţei, fiu postum al lui Ludovic al X-lea Aiuritul şi al reginei Clémence a Ungariei, se născu în noaptea de 13 spre 14 noiembrie 1316, la castelul din Vincennes.

Vestea fu numaidecât anunţată prin crainici, şi seniorii îşi puseră vestmintele de mătase. Prin cârciumi, haimanalele şi beţivanii, pentru care orice eveniment era prilej de băutură, începură de la amiază să se îmbete şi să zbiere. Iar neguţătorii de mărfuri alese, giuvaergii, mătăsari, fabricanţi de postavuri scumpe şi ceaprazari, vânzătorii de mirodenii, de peşte rar şi de produse de dincolo de mare îşi frecau mâinile socotind ce dever au să facă cu prilejul serbărilor.

Străzile erau cuprinse de voioşie. Oamenii se întâmpinau, strigându-şi:

- Aşadar, cumetre, avem un rege!

Parizienii se simţeau înveseliţi, iar dezmăţatele cu părul galben îşi agăţară mai devreme ca de obicei muşteriii în ziua aceea, deşi crivăţul sufla de-a lungul ulicioarelor murdare din dosul catedralei Notre-Dame, unde o poruncă a Sfântului Ludovic ţărcuise fetele de petreceri.

Cu patru zile mai înainte, în arhondaricul mănăstirii surorilor sfintei Clara, Maria de Cressay adusese pe lume un băieţaş care cântărea patru ocale, arăta să fie blond ca mamă-sa şi sugea ţinându-şi ochii închişi, cu o lăcomie de căţeluş.

Călugăriţe tinere, încotoşmănate în alb, intrau mereu în chilia Măriei ca s-o vadă dădăcindu-şi pruncul, să-i contemple chipul strălucind de bucurie pe când alăpta, să-i privească sânul trandafiriu, plin, în toată frumuseţea lui, să admire, ele, care erau menite unei veşnice virginităţi, miracolul maternităţii altfel decât în zugrăveala vitraliilor.

Căci dacă se pomenea uneori ca o călugăriţă să păcătuiască, asta nu se întâmpla aşa de des cum susţineau stihuitorii de uliţă în cântecele lor, şi un nou-născut într-o mănăstire a surorilor sfintei Clara nu era totuşi lucru obişnuit.

Domnea mare însufleţire în ziua aceea, căci duhovnicul anunţase naşterea regelui; voioşia din oraş pătrundea chiar şi prin zidurile chinoviei.

- Regele se numeşte Ioan, ca şi copilul meu, zicea Maria.

Vedea în asta o prevestire fericită. O generaţie întreagă avea să

se nască, nenumăraţi copii cărora li se va da numele de botez al regelui, cu atât mai surprinzător cu cât era nou pentru monarhie. Tuturor acelor mici Filipi, tuturor acelor mici Ludovici, le va urma un şir nesfârşit de mici Ioani pe toată întinderea regatului.

"Al meu va fi cel dintâi", gândea Maria. Amurgul timpuriu de toamnă începea să coboare, când o tânără călugăriţă intră în chilie:

- Doamnă Maria, spuse ea, maica stareţă te cheamă la vorbitor. Te aşteaptă cineva acolo.

- Cine m-aşteaptă?

- Nu ştiu, n-am văzut. Cred însă că vei pleca de la noi.

Maria se împurpură la faţă.

- E Guccio, e Guccio! E tatăl, le lămuri ea pe călugăriţele din jur. E fără îndoială soţul meu care vine să ne ia de aici.

Trase găitanul bluzei, acoperindu-şi pieptul, îşi potrivi repede părul privindu-se în fereastra al cărei geam întunecat ţinea loc de oglindă, îşi puse mantia pe umeri, apoi şovăi o clipă în faţa leagănului aşezat pe duşumea. Să scoată copilul pentru a-i oferi de îndată lui Guccio o minunată surpriză.

- Vezi-l cum doarme, îngeraşul, spuseră tinerele călugăriţe. Nu cumva să-l trezeşti, nici să-l iei de aici ca să răcească! Hai, dă fuga; lasă-l în grija noastră.

- Să nu-l scoateţi din leagăn şi să nu-l atingeţi, spuse Maria.

Coborând scara, se şi simţea chinuită de griji materne.

"Numai de nu s-ar juca cu el ca să-l scape din mână!", îi trecu prin minte. Dar picioarele îi zburau spre vorbitor, şi se mira singură că e atât de uşoară.

În sala albă, împodobită doar cu un crucifix mare şi două făclii care-şi întindeau pe pereţi umbrele uriaşe, maica stareţă ţinându-şi mâinile încrucişate în mâneci, vorbea cu doamna de Bouville.

Zărind-o pe soţia epitropului, Maria simţi mai mult decât o dezamăgire; avu certitudinea imediată, inexplicabilă, absolută, că făptura asta uscăţivă, cu faţa brăzdată de zbârcituri verticale, îi aducea nenorocire.

Alta în locul Mariei s-ar fi mulţumit să-şi spună că doamna de Bouville nu-i place, şi atât; dar la Maria de Cressay toate sentimentele luau o întorsătură pătimaşă, şi ea dădea simpatiilor sau aversiunilor sale puterea unor semne ale destinului. "Sunt sigură, îşi zise, că vine să-mi facă rău".

Cu o uitătură pătrunzătoare, lipsită de bunăvoinţă, doamna de Bouville o cercetă din cap până-n picioare.

- Nu-s decât patru zile de când ai născut, izbucni ea, şi iată-te

fragedă şi trandafirie ca o floare de măceş! Te felicit, frumoasa mea; s-ar zice că te-ai şi pregătit s-o iei de la capăt. Zău aşa, Dumnezeu arată multă îndurare celor care-i dispreţuiesc poruncile şi pare să-şi rezerve mânia pentru cele mai vrednice. Căci, ai crede când ţi-oi spune, maică, urmă doamna de Bouville întorcându-se spre stareţa, că biata noastră regină s-a chinuit mai bine de treizeci de ceasuri în durerile facerii? Ţipetele ei îmi răsună şi acum în urechi. Regele s-a ivit de-a-ndoaselea şi au trebuit să-l scoată cu cleştele. Puţin a lipsit să nu moară acolo şi mama odată cu el. Nenorocirea asta i-a căşunat-o reginei moartea soţului ei, de unde i se trag toate, şi eu una spun mereu că numai printr-o minune copilul s-a născut viu. Dar când soarta îşi face mendrele, trebuie să recunoşti că toate ies rău! Uite, Eudeline, lenjereasa... o ştii bine...

Stareţa dădu din cap, tăcută. Ţinea în mănăstire, printre tinerele fete menite călugăriei, o fetiţă de unsprezece ani care era fiica naturală a Aiuritului şi a Eudelinei.

-...era de mare ajutor reginei, şi Doamna Clémence vroia s-o aibă tot timpul la căpătâiul ei, urmă doamna de Bouville. Ei bine, Eudeline şi-a rupt braţul căzând de pe un scaun şi a trebuit să fie dusă la spital. Şi acum, ca să le pună vârf la toate, iată că doica ce fusese aleasă şi aştepta acolo de o săptămână, s-a pomenit deodată că i-a secat laptele. Să ne facă una ca asta tocmai acum! Căci regina, bineînţeles că nu-i în stare să alăpteze; au apucat-o frigurile. Bietul meu Hugues umblă de colo, colo, îşi sparge pieptul ţipând şi nu ştie ce să se mai facă, fiindcă astea nu-s treburi de bărbat; cât despre domnul de Joinville care nu mai vede de loc şi nici ţinere de minte nu mai are, tot ce poţi să-i doreşti e să nu-şi dea sufletul în braţele tale. Într-un cuvânt, maică stareţă, eu singură trebuie să am grijă de toate.

Maria de Cressay se întreba tocmai pentru ce i se destăinuiau aceste necazuri ale familiei regale, când doamna de Bouville, continuându-şi trăncănitul, se apropie de dânsa zicând:

- Noroc însă că am cap, şi mi-am amintit la timp că fata asta pe care am adus-o aici trebuia să fi născut... Cred că ai lapte de ajuns şi copilul tău înfloreşte văzând cu ochii, nu?

Părea să-i afle o vină tinerei mame pentru sănătatea ei.

- Ia să vedem mai de aproape cum stau lucrurile, adăugă dânsa.

Şi cu o mână pricepută, de parcă ar fi cântărit în palme nişte fructe la piaţă, pipăi sânii Mariei. Aceasta avu o tresărire de scârbă care o făcu să se tragă îndărăt.

- Poţi foarte bine să alăptezi doi, urmă doamna de Bouville. Ai să

vii deci cu mine, fata mea, şi ai să mergi să dai laptele tău regelui.

- Nu pot, doamnă! izbucni Maria înainte de a şti măcar cum ar putea să-şi justifice refuzul.

- Şi de ce, mă rog, n-ai putea? Pentru că ai păcătuit? Eşti totuşi fată de neam; şi apoi păcatul nu te împiedica să ai lapte din belşug. Făcând ceea ce-ţi cer, îţi mai răscumperi niţel greşeala.

- Dar n-am păcătuit, doamnă, sunt măritată!

- Aceasta o spui numai tu, biata mea fetiţă! Mai întâi, dacă erai măritată n-ai fi fost aici. Şi apoi, nu despre asta e vorba acum. Ne trebuie o doică...

- Nu pot, căci tocmai îmi aştept soţul care trebuie să vină să mă ia. Mi-a dat de ştire că va veni curând şi papa i-a făgăduit...

- Papa!... Papa! ţipă nevasta epitropului. Dar fata asta şi-a pierdut minţile, zău aşa! Crede ca e măritată, crede că papa are numai grija ei. Ci isprăveşte odată cu poveştile acestea năroade, şi nu huli numele sfântului părinte! Vei merge la Vincennes chiar acum.

- Nu, doamnă, nu voi merge, răspunse Maria cu încăpăţânare.

Mărunţica doamnă de Bouville simţi că-i sare muştarul; o apucă pe Maria de umeri şi începu s-o zgâlţâie.

- Ia te uită, nerecunoscătoarea! După ce îşi face de cap şi rămâne însărcinată, am grijă de dânsa, o scap de judecată, o bag în cea mai bună mănăstire, şi când viu să-i cer să fie doica regelui Franţei, proasta se împotriveşte. Bună fată am ocrotit, n-am ce zice! Tu ştii că ţi se oferă o cinste pentru care s-ar bate cele mai mari cucoane ale regatului?

- Atunci, doamnă, îi răspunse Maria de la obraz, de ce nu te adresezi acestor mari cucoane care sunt mai vrednice ca mine?

- Pentru că ele n-au păcătuit la vreme potrivită, toantele! Ah! Uite ce-mi iese din gură din pricina ta! Destulă vorbă, vei merge cu mine.

Dacă unchiul Tolomei, sau chiar contele de Bouville, ar fi venit să-i ceară Mariei de Cressay acelaşi lucru, nu încape îndoială că ea s-ar fi învoit. Avea inima bună şi s-ar fi dus să alăpteze orice copil aflat la restrişte; cu atât mai mult pe cel al reginei. Nu numai bunătatea ar fi împins-o la asta, ci mândria şi chiar interesul. Ca doică a regelui, în timp ce Guccio era paj al papei, n-ar mai cunoaşte greutăţi în calea lor şi ar ajunge departe. Dar soţia epitropului nu ştiuse cum s-o ia. Pentru că se vedea tratată nu ca o mamă fericită, ci ca o răufăcătoare, nu ca o femeie cumsecade ci ca o roabă, şi pentru că ea continua sa vadă în doamna de Bouville un sol al ursitei rele,

Maria nu se mai gândea la nimic, se încăpăţâna să zică nu. În ochii ei mari de un albastru închis străluceau, amestecate, teama şi mânia.

- Îmi voi păstra laptele pentru fiul meu, spuse ea.

- Asta o s-o vedem, răutăcioaso! Fiindcă nu vrei să te supui de bună voie, voi chema scutierii care mă aşteaptă, ca să te ia cu de-a sila.

Maica stareţa interveni. Mănăstirea era un azil pe care dânsa nu putea îngădui nimănui să-l violeze.

- Nu vreau să crezi că aprob purtarea rudei mele, spuse, dar ea a fost lăsată aici în paza mea...

- Eu ţi-am adus-o, maică stareţă! izbucni doamna de Bouville.

- Nu e un motiv ca să vii să faci silnicie între zidurile acestea. Maria nu va ieşi de aici decât cu voia ei, sau din porunca bisericii.

- Sau din porunca regelui! Căci sunteţi mănăstire regească, maică stareţă, să nu uiţi asta. Ceea ce fac, fac în numele soţului meu; dacă vrei o poruncă a conetabilului, care este tutorele regelui şi care s-a întors chiar acum la Paris, sau poate una din partea regentului însuşi, domnul Hugues se va duce să le ia semnătura; aceasta ne va face să pierdem trei ceasuri, dar până la urmă tot după voia mea are să fie.

Maica stareţă o luă de o parte pe doamna de Bouville ca s-o înştiinţeze în şoaptă că ceea ce spusese Maria privitor la papă nu era chiar o minciună.

- Şi ce-mi pasă mie! răbufni doamna de Bouville. Eu de hrana regelui trebuie să mă îngrijesc şi n-o am decât pe dânsa la îndemână.

Părăsi încăperea, ducându-se să-şi cheme oştenii din escortă, şi le porunci s-o înşface pe răzvrătită.

- Îmi eşti martoră, doamnă, spuse stareţa, că nu mi-am dat învoirea la această răpire.

Zbătându-se prin curte, între doi scutieri care o duceau, Maria ţipa:

- Copilul meu! Vreau copilul meu!

- Aşa e, zise doamna de Bouville. Trebuie lăsată să-şi ia copilul. Cu împotrivirea ei îndărătnică mă făcu să uit de toate.

Câteva minute mai târziu, după ce-şi adunase în pripă lucrurile, Maria trecea, ţinându-şi pruncul strâns la piept şi plângând, pragul arhondaricului.

Afară, două litiere înhămate aşteptau.

- Poftim! exclamă doamna de Bouville. Vii s-o iei în litieră, ca pe o prinţesă şi ea ţipă şi face mofturi!

Învăluită de întuneric, hurducată de trapul catârcilor vreme de mai bine de un ceas, într-o ladă de lemn şi de pânză cu perdelele bătute de vânt prin care pătrundea frigul de noiembrie, Maria mulţumea în gând fraţilor ei că o siliseră să-şi ia mantia când plecase din Cressay. Cât suferise atunci de căldură, sosind la Paris, sub stofa asta groasă! "Aşa dar, mi-e dat să nu părăsesc nici un loc fără durere şi fără lacrimi, îşi zicea. Ce-oi fi făcut de se înverşunează toate împotriva mea?"

Pruncul dormea, înfăşurat în cutele groase ale mantiei. Simţind viaţa asta plăpândă, neştiutoare şi liniştită, cuibărită la sânul ei, Maria îşi venea încetişor în fire. O va vedea pe regina Clémence, îi va vorbi despre Guccio; îi va arăta răcluţa de aur. Regina era tânără; era frumoasă şi milostivă cu cei năpăstuiţi. "Regina... Voi alăpta copilul reginei!" gândea Maria, înfăţişându-şi, în sfârşit, tot ce era straniu şi neaşteptat în această întâmplare pe care autoritatea agresivă a doamnei de Bouville nu i-o arătase decât sub un aspect odios...

Scrâşnetul unui pod ce se lăsa în jos, pasul înfundat al cailor pe scândurile groase de stejar, apoi tropotul potcoavelor pe caldarâmul unei curţi... Maria fu poftită să coboare, trecu printre oşteni cu suliţele în mâini, apucă de-a lungul unui coridor de piatră, prost luminat şi văzu ivindu-se un bărbat burduhănos, purtând zale, în care-l recunoscu pe contele de Bouville. În jurul Mariei se auzeau şoapte; ea desluşi cuvântul "friguri", rostit de mai multe ori. I se făcu semn să calce în vârful picioarelor; o draperie fu dată de o parte.

În ciuda bolii, datinile fuseseră respectate în odaia lăhuzei. Dar cum anotimpul florilor trecuse, nu împrăştiaseră pe jos decât un întârziat frunziş veşted care începea să se sfărâme sub paşi. În jurul patului, scaunele fuseseră rânduite pentru musafirii care nu vor veni. O moaşă era acolo, frecând între degete nişte ierburi aromatice. În cămin, pe pirostrii de fier, fierbeau nişte buruieni de leac, într-o zeamă cenuşie. Încăperea nu era luminată decât de flăcările din vatră şi de o candelă atârnată deasupra patului.

Din leagănul aşezat într-un ungher nu venea nici un zgomot.

Regina Clémence zăcea lungită pe spate, şi sub cuvertură i se ghiceau picioarele îndoite de durere. Avea obrajii roşii, ochii îi luceau. Maria văzu mai cu seamă uimitorul ei păr de aur răsfirat pe perne, şi acea privire aprinsă, care nu părea să vadă ceea ce privea.

- Mi-e sete, mi-e tare sete... gemea regina.

Moaşa şopti la urechea doamnei de Bouville:

- Au scuturat-o frigurile un ceas întreg; îi clănţăneau dinţii, şi avea buzele vinete ca faţa morţilor. Credeam că-şi dă sufletul. Am frecat-o bine pe tot trupul; atunci pielea a început să-i ardă cum vedeţi. A asudat aşa de tare, că ar trebui să-i schimbăm cearceafurile, dar nu găsim cheile cămării cu albituri, pe care le ţinea Eudeline.

- Am să le aduc, răspunse doamna de Bouville.

O însoţi pe Maria într-o încăpere de alături, unde de asemenea ardea un foc în vatră.

- Aici ai să şezi, spuse ea.

Fu adus acolo leagănul regal. Printre scutecele şi dantelele în care era culcat, regele abia se vedea. Avea un năsuc minuscul, pleoape groase şi închise, şi moţăia, plăpând ghemuleţ nemişcat şi moale. Trebuia să vii foarte aproape ca să-ţi dai seama că respiră. Din când în când, o strâmbătură abia vizibilă, o zgârcire dureroasă a feţei, îi mai scotea la iveală trăsăturile.

În faţa acestui pui de om al cărui tată murise, a cărui mamă poate că avea să moară şi care dădea aşa puţine semne de viaţă, Maria de Cressay se simţi cuprinsă de o neţărmurită milă.

"Îl voi salva; îl voi face mare şi puternic", gândi ea.

Cum nu era acolo decât un singur leagăn, îşi culcă pruncul alături de rege.

SĂ NE LĂSĂM ÎN VOIA LUI DUMNEZEU

De douăzeci şi patru de ore contesa Mahaut nu-şi mai stăpânea mânia.

În faţa domnişoarei Béatrice d'Hirson care o ajuta să se îmbrace pentru botezul regelui îşi vărsa năduful, clocotind de furie şi ciudă.

- Ai fi putut crede, plângăreaţă cum era Clémence, că nu-şi va duce sarcina până la capăt. Vezi femei mai zdravene care avortează înainte de a ajunge la soroc. Ei bine, nu! A ţinut cele nouă luni. Putea să nască un copil mort? Putea. Dar nu! Plodul ei trăieşte. Putea barem să fie o fată? Ei, uite că nu e! A trebuit să fie un băiat. Mai merita deci, sărmana mea Béatrice, să ne ostenim atâta, să înfruntăm atâtea mari primejdii care n-au trecut încă, pentru ca soarta să ne joace un asemenea renghi?

Căci Mahaut era acum foarte convinsă că nu-l omorâse pe Aiurit decât pentru a da ginerelui său şi fiicei sale coroana Franţei. Aproape că-i părea rău de-a nu fi ucis şi soţia odată cu soţul, şi toată ura i se întorcea astăzi spre noul-născut pe care nu-l văzuse încă, spre pruncul căruia avea să-i fie naşă peste câteva clipe, şi a cărui viaţă abia mijită stătea în calea ambiţiilor ei.

Femeia aceasta, puternică între cele mai puternice, putred de bogată, despotică, avea o adevărată fire de ucigaşă. Omorul îi era mijlocul de predilecţie pentru a sili destinul să lucreze în folosul ei; îi plăcea să pună la cale o crimă, apoi să-i soarbă amintirea; afla în omorul plănuit o desfătare a simţurilor, plăcerile vicleniei, bucuria triumfurilor tainice. Dacă un prim asasinat nu aducea roadele aşteptate, punea vina pe soarta nedreaptă, îşi plângea de milă şi se apuca în chipul cel mai firesc să caute în jur alt om care-i stătea în cale şi pe care ar putea să-l răpună.

Ghicind gândurile contesei, înainte de a fi rostite, Béatrice d'Hirson spuse încetişor, lăsându-şi în jos genele lungi:

- Am păstrat, doamnă, un pic din pulberea aceea minunată care ţi-a folosit aşa de bine astă-primăvară pentru bomboanele regelui.

- Bine-ai făcut, bine-ai făcut, răspunse Mahaut; e întotdeauna mai cuminte s-o ai la îndemână; avem atâţia vrăjmaşi!

Deşi era destul de înaltă, Béatrice trebuia să-şi ridice mâinile spre a petrece cureluşa pălăriei sub bărbia contesei şi a-i pune mantia pe umeri.

- Vei ţine copilul în braţe, doamnă, urmă ea. Poate că nu vei mai avea prea curând un asemenea prilej... Nu e decât o pulbere, o ştii,

şi care abia de se vede pe deget.

Le spunea cu un glas dulce, ispititor, şi parcă ar fi fost vorba de o mâncare gustoasă.

- A, nu! izbucni Mahaut, nu în timpul unui botez. Asta ne-ar aduce nenorocire!

- Crezi? E un suflet neprihănit pe care-l trimiţi îndărăt în cer.

- Şi apoi dumnezeu ştie cum ar privi ginerele meu acest lucru. N-am uitat mutra pe care a făcut-o când i-am deschis ochii asupra morţii lui frăţâne-su, şi răceala ce mi-o arată de atunci... Sunt destui care mă învinuiesc în şoaptă. Mi-ajunge un rege pe an; să-l îndurăm o bucată de vreme pe cel care ni se născu acum.

Convoiul pornit spre Vincennes spre a face din Ioan I un creştin, părea cam slăbuţ, aproape o ceată ce se furişa într-ascuns; iar baronii care se gătiseră ca de zile mari, aşteptând să fie poftiţi la o ceremonie strălucită, rămaseră cu buzele umflate.

Boala reginei, faptul că naşterea avusese loc în afara Parisului, ziua plumburie de iarnă şi, în sfârşit, puţina bucurie pe care o simţea regentul de a avea un nepot, toate se potriveau pentru ca botezul acesta să fie făcut de mântuială, doar ca o formalitate.

Filip sosi la Vincennes însoţit de nevastă-sa Jeanne, de Mahaut, de Gaucher de Châtillon şi de câţiva scutieri pentru a ţine caii. Uitase să înştiinţeze celelalte neamuri. De altminteri, Valois umbla pe moşiile sale ca să-şi facă rost de bani; Ludovic d'Evreux rămăsese la Amiens spre a isprăvi cu treburile din Artois. Cât despre Charles de la Marche, în ajun Filip se ciorovăise rău de tot cu dânsul. La Marche îi ceruse lui frate-său ca, în cinstea naşterii regelui, să-l facă pair şi să-i sporească apanajul şi veniturile.

- Ei, frate, răspunse Filip, eu nu-s decât regent; numai regele poate sa te facă pair... când o fi major.

Cele dintâi cuvinte ale lui Bouville, întâmpinându-l pe regent în curtea din faţă a castelului, fură pentru a întreba:

- Nimeni nu are arme asupră-şi, monseniore? Nimeni nu poartă hanger, nici stilet, nici pumnal?

Nu se putea şti dacă această grijă îi privea pe oştenii din escortă sau chiar pe naşi.

- Nu obişnuiesc, Bouville, să fiu însoţit de scutieri fără arme, răspunse regentul.

Sfios şi încăpăţânat deopotrivă, Bouville îi rugă pe scutieri să rămână în curtea din faţă. Această râvnă prevăzătoare începu să-l cam sâcâie pe regent.

- Preţuiesc, Bouville, spuse el, grija cu care ai vegheat asupra

pântecului reginei; dar nu mai eşti epitrop; acuma, doar mie şi conetabilului ne revine sarcina de a veghea asupra regelui. Ţi-o lăsăm ţie, această sarcină, dar vezi de nu întinde prea mult coarda.

- Monseniore! Monseniore! îngăimă Bouville, nu vroiam să te jignesc. Dar se vorbesc atâtea prin ţară... În sfârşit, ţin ca măria ta să vezi că-mi fac datoria cu credinţă, şi că îmi dau seama de marea cinste...

Nu se prea pricepea să-şi ascundă gândurile. Fără să vrea, se uita chiondorâş la Mahaut, şi-şi pleca numaidecât ochii în pământ.

"Hotărât lucru, fiecare mă bănuieşte şi mă cercetează cu neîncredere", gândi contesa.

Jeanne de Poitiers se prefăcea că nu vede nimic deosebit. Gaucher de Châtillon, care n-avea nici un amestec în istoria asta, îi scoase din încurcătură, zicând:

- Haide, Bouville, nu ne lăsa să degerăm aici; să intrăm odată!

Nu se duseră la căpătâiul reginei. Veştile pe care le dădu doamna de Bouville erau foarte îngrijorătoare; febra continua s-o mistuie pe bolnavă care se plângea de cumplite dureri de cap şi era scuturată întruna de greţuri.

- Pântecul a început să i se umfle iar, de parcă n-ar fi născut, lămuri doamna de Bouville. Nu-şi află somnul, ne tot roagă să fie oprite clopotele care-i sună în urechi şi ne vorbeşte mereu ca şi cum n-ar vorbi cu noi, ci cu bunică-sa, regina Ungariei, sau cu răposatul ei soţ, Ludovic. Ţi se rupe inima auzind-o aiurând astfel, fără s-o poţi opri.

În douăzeci de ani cât făcuse meseria de şambelan pe lângă Filip cel Frumos, contele de Bouville dobândise o experienţă temeinică a ceremoniilor regale. Câte botezuri nu orânduise până atunci?

Obiectele rituale fură aduse celor de faţă. Bouville şi doi gentilomi ai gărzii îşi prinseră de gât lungi ştergare albe ale căror capete le ţineau întinse înaintea lor, pentru a acoperi, unul ligheanul cu agheasmă, celălalt ligheanul gol, iar al treilea cupa în care se afla sarea.

Moaşa care adusese pruncul pe lume luă scufiţa de botez ce-i va fi pusă pe cap copilului după ce va primi sfântul mir.

Apoi, se apropie doica, având regele în braţe.

"A, ia te uită frumuseţe de fată!", îşi spuse conetabilul cu ochii la Maria de Cressay.

Doamna de Bouville găsise pentru Maria o rochie de catifea trandafirie, cu blăniţă la guler şi la mâneci, şi pusese tânăra femeie să repete îndelung gesturile pe care avea să le facă. Pruncul era în-

cotoşmănat într-o mantie de două ori mai lungă decât el, având deasupra un văl de mătase violetă care atârna până la pământ, ca o trenă.

Tot alaiul se îndreptă spre capela castelului. Scutieri, cu făclii aprinse, deschideau drumul. Seneşalul de Joinville venea în coada alaiului clătinându-se, deşi era ţinut de subsuori. Mai ieşise totuşi oarecum din toropeala lui obişnuită, de când aflase că noul-născut se numea Ioan, ca şi dânsul.

Pereţii capelei erau îmbrăcaţi în draperii, iar piatra cristelniţei în catifea violetă. Alături se vedea o masă acoperită cu o blană de jder, peste care era întinsă o pânză subţire, şi peste pânza asta nişte perne de mătase. Câteva vetre cu jăratec nu ajungeau să biruie frigul umed.

Maria aşeză copilul pe masă pentru a-l scoate din scutece. Atentă să nu facă vreo greşeală, îşi simţea inima zvâcnind şi, de tulburată ce era, abia desluşea chipurile celor dimprejur. Şi-ar fi putut oare închipui vreodată, ea, fata izgonită de ai săi, că îi va fi hărăzit să aibă un rol atât de însemnat la botezul unui rege, între regentul Franţei şi contesa d'Artois? Înmărmurită de această întorsătură neaşteptată a soartei, era acum plină de recunoştinţă faţă de doamna de Bouville, căreia îi şi ceruse iertare pentru nesupunerea ei din ajun.

În timp ce desfăşa pruncul, îl auzi pe conetabil întrebând de numele ei şi de unde venea; se simţi roşind.

Duhovnicul reginei suflase de patru ori pe trupul noului-născut, ca pe cele patru braţe ale unei cruci, pentru a izgoni diavolul din el cu ajutorul Sfântului Duh; apoi, scuipând în deget, îi unse nările şi urechile, arătând astfel că nu va trebui să asculte chemările Satanei, nici să adulmece ispitele lumii şi ale trupului.

Filip şi Mahaut îl ridicară pe micul rege, el apucându-l de picioare şi dânsa de umeri. Cu ochii săi miopi, regentul cerceta stăruitor sexul minuscul al copilului, acest viermuşor trandafiriu care-i răsturna toate socotelile iscusite privind succesiunea, acest simbol caraghios al legii care aducea numai bărbaţii pe tron, acest neînsemnat şi de netrecut obstacol între el şi coroană.

"În orice caz", îşi zicea Filip ca să se consoleze, "sunt regent pentru cincisprezece ani de acum încolo. În cincisprezece ani multe se pot întâmpla; fi-voi eu însumi încă în viaţă peste cincisprezece ani? Şi copilul acesta trăi-va oare până atunci?".

Dar a fi regent nu înseamnă a fi rege.

Copilul rămase foarte liniştit, ba chiar somnolent, cât ţinură ritu-

rile preliminare. Nu-şi făcu auzit glasul decât atunci când îl băgară pe de-a-ntregul în apa rece; dar de data asta urlă din toate puterile, aproape înăbuşindu-se, şi lacrimile i se amestecară cu apa botezului. În timp ce ceilalţi naşi şi celelalte naşe, Gaucher, Jeanne, soţii Bouville, seneşalul îşi întindeau mâinile deasupra trupşorului său gol, fu cufundat în cristelniţă, mai întâi cu capul spre răsărit, apoi spre miazănoapte, apoi spre miazăzi, pentru a figura astfel Crucea.

Se potoli după ce-l scoseseră din apa îngheţată şi primi liniştit sfântul mir cu care i se unse fruntea. Fu aşezat iar pe perne, şi Maria de Cressay începu să-l şteargă, în timp ce oaspeţii se îmbulzeau cât mai aproape de căldura vetrelor cu jăratec.

Deodată un ţipăt al Mariei de Cressay răsună în capelă:

- Dumnezeule! Dumnezeule! Moare!

Dădură toţi buzna spre masă. Pruncul rege se făcuse vânăt şi se înnegrea din clipă în clipă; avea trupul ţeapăn, braţele chircite, capul strâmb, iar ochii daţi peste cap nu mai erau decât două globule albe.

O mână nevăzută înăbuşea această viaţă neştiutoare, înconjurată de pâlpâitul făcliilor şi de frunţi aplecate cu teamă.

Mahaut auzi un glas şoptind:

- Ea este.

Îşi înălţă ochii şi întâlni privirile soţilor Bouville.

"Cine o fi făcut asta ca să dea vina pe mine?", se întreba.

Între timp, moaşa luase copilul din mâinile tremurătoare ale Mariei şi se străduia să-l readucă la viaţă.

- Nu e sigur că moare, nu e sigur, spuse ea.

Copilul rămase aşa, ţeapăn, întins şi negru, aproape două minute, ce li s-au părut tuturor nesfârşite; apoi, deodată, fu apucat de un tremur grozav care-i zvârlea capul dintr-o parte într-alta. Picioarele şi braţele i se chirceau; n-ai fi crezut niciodată că o asemenea putere putea să străbată un trup aşa de plăpând; moaşa trebuia să-l ţină strâns ca să nu-l scape. Duhovnicul îşi făcu cruce, ca şi cum ar fi fost în prezenţa unei manifestări diavoleşti, şi începu să bolborosească rugăciunile celor ce-şi dau sufletul. Copilul se strâmba, făcea bale la gură; din negru-vânăt cum era ajunsese acum de o paloare de gheaţă, nu mai puţin înfricoşătoare. Păru să se potolească o clipă, scăpă udul pe rochia moaşei, şi toţi îl crezură salvat. Îndată după aceea însă, capul îi căzu pe pernă; se făcu iar moale, ţeapăn, şi de data asta fiecare îl socoti mort de-a binelea.

- L-am botezat în ultima clipă, spuse conetabilul.

Filip de Poitiers îşi îndepărta de pe mâini picăturile calde de ceară căzute din lumânări.

Şi, pe neaşteptate, micul cadavru îşi mişcă picioarele, scoase câteva ţipete, slabe încă, dar parcă vesele, iar buzele i se ţuguiară ca pentru a suge. Regele trăia, regele vroia ţâţă.

- Diavolul s-a zbătut mult până să iasă din trupul său, spuse duhovnicul.

- Foarte rareori, lămuri moaşa, zvârcolirile acestea îi apucă pe copii aşa de timpuriu. Asta e din pricină că a fost scos cu cleştele; am mai văzut eu aşa ceva. Şi apoi, laptele doicii i-a lipsit vreme de mai multe ceasuri...

Maria de Cressay se simţi vinovată.

"Dacă în loc să mă cert cu doamna de Bouville, aş fi alergat aici de îndată...", îi trecu prin minte.

Nimeni, bineînţeles, n-ar fi dat vina pe botezul în apa rece, nici n-ar fi amintit de strălucita ereditate a familiei, cu şchiopii, nebunii şi epilepticii care înfloreau pe acest arbore glorios.

De altfel, motivele pomenite de moaşă, şi mai cu seamă apăsarea exercitată asupra creierului de cleştele doftorilor, erau de ajuns.

- Crezi că va mai avea şi alte accese? întrebă Mahaut.

- La aşa ceva ne putem aştepta, doamnă, răspunse moaşa. Nu se ştie niciodată când vine criza, nici cum sfârşeşte.

- Bietul copil! spuse Mahaut destul de tare.

Îl duseră pe rege înapoi la castel, şi se despărţiră fără bucurie.

Filip de Poitiers nu-şi descleştă dinţii cât ţinu drumul până la Paris. Întors la palat, o lăsă pe soacră-sa să-l urmeze şi să se închidă cu dânsul.

- Adineauri, erai cât pe ce să fii rege, fiule, îi spuse Mahaut.

Filip nu răspunse.

- La drept vorbind, după ceea ce văzurăm, nimeni nu s-ar mira dacă plodul ar muri zilele acestea, urmă ea.

Regentul continuă să tacă.

- Chiar dacă el ar muri, ai fi totuşi nevoit să aştepţi până la majoratul Jeannei de Navarra.

- A, nu, mamă! Asta nu! răspunse repede Filip. De acum încolo nu mai suntem legaţi de înţelegerea din iulie. Succesiunea lui Ludovic s-a închis de atunci. În cazul acesta s-ar deschide succesiunea micului Ioan. Între răposatul meu frate şi mine va fi fost un rege, şi eu voi fi moştenitorul nepotului meu.

Mahaut îl privi cu admiraţie.

"A ticluit toată istoria asta în timpul botezului!"...

- Întotdeauna ai visat să fii rege, Filip, haide, mărturiseşte-o, spuse ea. Încă de pe când erai copil rupeai o creangă de copac şi-ţi făceai sceptru!

Contele de Poitiers îşi înălţă puţin capul şi îi zâmbi, lăsând să se scurgă o tăcere. Apoi, încruntându-se iar:

- Ştii, mamă, că femeia Isabelle de Fériennes a dispărut din Arras şi o dată cu dânsa şi oamenii pe care i-am trimis s-o răpească şi să-i astupe gura? S-ar părea că o ţin ascunsă în vreun castel din Artois, şi, pe cât se zice, baronii tăi de acolo se laudă că-i în mâna lor.

Mahaut se întreba ce rost avea acest avertisment. Filip vroia numai s-o ferească de primejdiile ce-o pândeau? Sau să-i arate că-i poartă de grijă? Era un fel de a-i repeta porunca pe care i-o dăduse de a nu mai recurge la otrăvi? Sau poate, dimpotrivă, aducând vorba despre furnizoarea ei, o lăsa să înţeleagă că avea mâinile libere?

- S-ar putea să-l apuce o nouă criză care să-l dea gata, stărui Mahaut.

- Să lăsăm lucrurile în voia lui Dumnezeu, mamă, să lăsăm lucrurile în voia lui Dumnezeu, spuse Filip, punând capăt convorbirii.

"Lasă lucrurile în voia lui Dumnezeu... sau le lasă pe mâna mea?", gândi contesa d'Artois, "E atât de prevăzător, încât se fereşte să-şi spurce sufletul, dar m-a înţeles foarte bine... Simt că nătărăul ăsta mare de Bouville îmi dă cel mai mult de furcă".

Din clipa aceea, mintea ei începu să lucreze. Mahaut avea crima în perspectivă; iar faptul că viitoarea victimă era un nou-născut îi întărâta imaginaţia de parcă ar fi fost vorba de cel mai crâncen vrăjmaş.

Porni o campanie stăruitoare de zvonuri, împrăştiindu-le cu viclenie. Regele, zicea ea în dreapta şi în stânga, nu avea zile; şi descria, cu lacrimi în ochi, scena penibilă de la botez.

- Credeam toţi că murise chiar în faţa noastră, şi n-a lipsit decât foarte puţin ca să fie aşa. Întrebaţi-l mai bine pe conetabil că era şi el acolo, ca şi mine; nu l-am văzut niciodată pe domnul Gaucher, care e totuşi om neînfricat, îngălbenindu-se aşa de tare... De altminteri, fiecare îşi va putea da seama cât de prăpădit e micul rege când îl vor înfăţişa tuturor baronilor, cum cere datina. Mă întreb chiar dacă n-o fi murit până azi şi nu ni se ascunde moartea lui. Căci prea întârzie prezentarea asta, fără să ni se spună de ce. Domnul de Bouville, pare-se, e cel care se împotriveşte, fiindcă nenorocita de regină... Dumnezeu s-o aibă în paza lui!... ar fi pe ducă.

Dar, în sfârşit, regina nu e regele!

Oamenii de casă ai contesei Mahaut, bunăoară văru-său, Henri de Sully, şi cancelarul Thierry d'Hirson, răspândeau spusele ei.

Baronii începeau să fie neliniştiţi. Într-adevăr, de ce se tot amână prezentarea solemnă? Botezul făcut în pripă, pretinsa împotrivire a lui Bouville, tăcerea de nepătruns din jurul castelului de la Vincennes, totul era sub pecetea misterului.

Umblau zvonuri care se băteau cap în cap. Regele, se şoptea, era beteag şi nu vroiau să-l arate. Contele de Valois l-ar fi răpit şi dus în taină la Neapole pentru a-l pune în siguranţă. Regina nu era bolnavă, ci se întorsese în ţara ei.

- Dacă e mort, să ni se spună, murmurau unii.

- Regentul l-a făcut să dispară! te încredinţau alţii.

- Ce tot îndrugaţi acolo? Regentul nu e om să facă una ca asta. Dar se fereşte de Valois.

- Nu, nu e mâna regentului; Mahaut şi-a vârât coada aici. Pune la cale o lovitură, sau poate a şi dat-o. Prea repeta într-una că regele n-are zile!

În timp ce această vijelie se abătea din nou asupra curţii regale, în timp ce toţi îşi pierdeau sărita cu presupuneri odioase, bănuind că se săvârşise o ticăloşie de care fiecare se simţea mânjit, el, regentul, rămânea de nepătruns. Era absorbit de treburile ţării, iar dacă îi pomenea cineva de nepotu-său, răspundea aducând vorba de Flandra, de Artois, de încasarea impozitelor.

Fierberea sporea mereu şi în dimineaţa de 19 noiembrie, numeroşi baroni şi judecători ai Înaltei Curţi i se înfăţişară lui Filip, cerându-i cu hotărâre, aproape somându-l, să consimtă la prezentarea regelui. Aceia dintre dânşii care se aşteptau la o împotrivire sau la un răspuns în doi peri, se şi priveau cu o lucire răutăcioasă în ochi.

- Dar o doresc, domnilor, o doresc tot atâta ca şi voi această prezentare, le spuse regentul. Nici mie nu mi se dă ascultare; contele de Bouville e cel care se împotriveşte.

Apoi, întorcându-se spre Charles de Valois, întors de două zile din comitatul său, Maine, unde mai strânsese ceva bani, îl întrebă:

- Domnia ta, unchiule, din grija ce-o porţi nepoatei Clémence, nu-i dai voie lui Bouville să ni-l arate pe rege?

Neînţelegând de unde-i cade această belea pe cap, fostul împărat al Constantinopolei se făcu roşu la faţă şi sări ca ars.

- Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nepoate, de unde ai mai scos-o şi asta? N-am cerut şi n-am vrut vreodată aşa ceva! Nici

măcar nu l-am văzut pe Bouville şi n-am primit de la dânsul nici o ştire de mai multe săptămâni. Şi m-am întors la Paris anume spre a fi de faţă la această prezentare. Nu numai că nu mă împotrivesc, dar aş vrea ca ea să se facă şi să ne întoarcem cât mai curând la datinile părinţilor noştri.

- Atunci, domnii mei, spuse regentul, suntem toţi într-un gând şi vrem acelaşi lucru... Gaucher! Tu care ai fost de faţă la naşterea fratelui meu... spune, se cuvine într-adevăr ca naşa să înfăţişeze copilul regal baronilor?

- Fireşte, fireşte, naşa trebuie să-l prezinte, răspunse Valois, jignit că se cere sfatul altei competenţe decât a sa în privinţa unui punct al ceremonialului. Am luat parte la toate prezentările, Filip; la a ta, care a fost mai restrânsă, fiindcă erai al doilea născut, ca şi la aceea a lui Ludovic şi apoi a lui Charles. Copiii mei au fost şi ei prezentaţi, datorită coroanelor mele. Şi întotdeauna de către naşă.

- Atunci, urmă regentul, o voi înştiinţa numaidecât pe contesa Mahaut că are de îndeplinit chiar acum această sarcină, şi îi voi porunci lui Bouville să ne deschidă castelul Vincennes. Vom încăleca la amiază, pornind într-acolo.

Pentru Mahaut, era prilejul aşteptat. Nu vroia ca nimeni afară de Béatrice s-o ajute să se îmbrace, şi-şi puse în creştet o coroană: uciderea unui rege merita atâta cinste.

- Cât timp crezi tu că-i trebuie pulberii tale ca să dea gata un copil de cinci zile?

- Asta n-o ştiu, doamnă, răspunse domnişoara de companie. La cerbii domniei tale rezultatul s-a arătat într-o singură noapte. Regele Ludovic însă, a rezistat aproape trei zile...

- Orice s-ar întâmpla, vorbi Mahaut, îmi va fi de mare ajutor această doică pe care am văzut-o deunăzi, frumoasă fată, zău aşa, dar despre care nimeni nu ştie de unde vine, nici cine a pus-o acolo. Soţii Bouville, fără îndoială...

- Te înţeleg, doamnă, spuse Béatrice, fluturând un surâs. Dacă li se va părea că regele n-a murit de moarte bună, ar putea fi învinuită această fată ca s-o lege pe urma călăul de cozile a patru cai şi s-o sfâşie.

- Răcluţa mea cu sfintele moaşte, unde-i răcluţa? întrebă îngrijorată Mahaut şi se pipăi la piept. Ah, da, o am aici.

Pe când părăsea iatacul, Béatrice îi şopti:

- Fii cu luare aminte, doamnă, nu cumva din greşeală să te ştergi la nas.

VICLENIILE LUI BOUVILLE

- Aprindeţi toate focurile! porunci Bouville slugilor. Să trosnească şemineurile şi căldura să se împrăştie pe coridoare.

Umbla din încăpere în încăpere şi, sub cuvânt că dă zor fiecăruia, ţinea totul în loc. Alerga la podul de peste şanţul castelului ca să inspecteze străjile, poruncea să se aştearnă nisip prin curţi, apoi punea să-l mătură pentru că se prefăcea în noroi, se ducea să se încredinţeze că broaştele uşilor sunt fără cusur, deşi ele n-aveau să slujească la nimic. Toată frământarea asta nu era decât pentru a-şi amăgi propria sa nelinişte.

"Ea îl va omorî, ea îl va omorî", îşi repeta întruna.

Pe un coridor se ciocni de nevastă-sa.

- Regina? întrebă el.

Reginei Clémence i se dăduse ultima grijanie chiar în dimineaţa aceea.

Femeia aceasta, a cărei frumuseţe trecea drept legendară în două regate, era sluţită, pustiită de boală. Avea nasul subţiat, faţa gălbuie acoperită cu pete roşii mari cât o monedă de două livre, şi împrăştia un miros groaznic; udul îi venea cu urme de sânge; respira din ce în ce mai greu şi gemea sub durerea pe care o simţea în ceafă şi în pântec. Era în prada unui delir neîntrerupt.

- Suferă de frigurile acelea care se întorc din patru în patru zile, lămuri doamna de Bouville. Moaşa zice că dacă trece cu bine ziua de azi, poate să scape. Mahaut a făgăduit să mi-l trimeată pe domnul de Pavilly, doftorul ei personal.

- Pentru nimic în lume, pentru nimic în lume! izbucni Bouville. Să nu lăsăm să intre aici nici o persoană care vine din partea contesei Mahaut.

Mama pe moarte, copilul în mare primejdie, şi peste două sute de baroni care aveau să sosească, cu escortele lor! Ce mai harababură se va isca aici şi ce prilej nimerit pentru o crimă!

- Copilul nu trebuie să rămână în odaia lipită de cea a reginei, urmă Bouville. Nu pot băga acolo destui oşteni să-l păzească, şi oricine se poate lesne furişa în dosul draperiilor.

- Cam târziu te gândişi la asta; şi unde vrei să-l pui?

- În odaia regelui, ale cărei uşi pot fi toate străjuite.

Se uitară unul la altul, într-un gând amândoi: era încăperea în care murise Aiuritul.

- Vezi de pregăteşte camera aceea şi ai grijă să se încingă bine

focul în sobă.

- Fie, dragul meu, voi face cum vrei tu. Dar chiar dacă ai pune cincizeci de scutieri împrejur, n-o vei opri pe Mahaut să-l ducă pe rege în braţele ei spre a-l prezenta baronilor.

- Voi fi lângă dânsa.

- Da, dar dacă a hotărât să facă asta, îl va omorî sub nasul tău, bietul meu Hugues. Şi n-ai să vezi de loc. Un copil de cinci zile nu se prea zvârcoleşte. Se va folosi de o clipă de neatenţie ca să-i vâre un ac în moalele capului, să-i dea să respire vreo otravă, sau să-l gâtuie cu un şnur.

- Şi atunci, ce vrei să fac? se răsti Bouville. Nu mă pot duce să-i spun regentului: "Nu vrem ca soacră-ta să-l ţină pe rege în braţe, căci ne temem că-l va ucide!"

- Ei nu, asta n-o poţi face! Nu ne rămâne decât să ne rugăm lui Dumnezeu, spuse doamna de Bouville, depărtându-se.

Nemaiştiind de ce să se apuce, Bouville se îndreptă spre odaia doicii.

Maria de Cressay îi alăpta pe cei doi copii deodată. La fel de lacomi unul ca şi celălalt, înhăţau prada cu unghiile lor mici şi moi, şi sugeau zgomotos. Mărinimoasă, Maria îi dădea regelui sânul stâng, socotit a fi mai bogat în lapte.

- Ce ţi s-a întâmplat, domnule? îl întrebă ea pe Bouville. Pari foarte tulburat.

Stătea înaintea ei, sprijinit în sabia lui lungă, cu şuviţele negre şi albe căzându-i pe obraji, cu burta strânsă în za, arhanghel sexagenar însărcinat cu paza anevoioasă a unui prunc.

- E aşa de slăbuţ micul nostru stăpân, aşa de slăbuţ! spuse el mâhnit.

- Dar de loc, domnule, dimpotrivă, s-a înzdrăvenit binişor; ia te uită, aproape că l-a întrecut pe al meu. Şi toate doctoriile acestea ce mi se dau, îmi cam fac greaţă, dar lui par să-i prindă bine[10].

Bouville întinse mâna lui mare, cu pete cafenii lăsate de frâiele cailor şi de măciuliile paloşurilor şi mângâie grijuliu căpşorul pe care mijea un puf blond.

- Vezi, dumneata, nu e un rege ca ceilalţi... murmură el.

Bătrânul slujitor al lui Filip cel Frumos nu ştia cum să exprime ceea ce simţea. Oricât de departe căuta în amintirile lui şi chiar în acelea ale tatălui său, pentru el monarhia, regatul, Franţa, tot ceea ce dăduse un rost dregătoriilor sale şi fusese pricina grijilor sale se

[10]Când un nou-născut prezenta simptome de boală, nu lui i se administrau medicamentele, ci doicii.

confunda cu un lung şi solid lanţ de regi, bărbaţi în toată firea, puternici, cerând celor din jur credinţă şi împărţindu-le demnităţile.

Vreme de douăzeci de ani, apropiase jilţul în care şedea un monarh înaintea căruia tremura toată creştinătatea. Niciodată nu şi-ar fi închipuit că lanţul ar putea să se subţieze aşa de repede ajungând la această firavă verigă trandafirie, cu bărbia mânjită de lapte şi pe care puteai s-o frângi cu o singură mână.

- E adevărat că s-a înzdrăvenit binişor; de n-ar avea semnul acesta lăsat de cleşte, şi care a şi început să se şteargă, ar trebui să-l priveşti de aproape ca să-l poţi deosebi de al dumitale.

- O, nu, domnule, spuse Maria; al meu e mai greu. Nu-i aşa, Ioan al doilea, că tu eşti mai greu?

Se făcu deodată roşie şi lămuri:

- Deoarece amândurora le zice Ioan, pe al meu îl numesc Ioan al doilea. Poate că n-ar trebui s-o fac?

Cu un gest de maşinală bunăvoinţă, Bouville mângâie capul pruncului Mariei de Cressay. Ochii lui mergeau de la unul la altul.

Maria crezu că privirea stăruitoare a burduhănosului gentilom era atrasă de pieptul ei, şi faţa i se făcu şi mai roşie.

"Când oare", îşi zise, "voi înceta să mai simt sângele în obraz la tot pasul? Doar nu e lucru necinstit, nici de ruşine, să alăptezi!".

Tocmai atunci intră doamna de Bouville aducând vestmintele pentru a-l îmbrăca pe rege. Bouville o trase într-un ungher al odăii, spunându-i foarte încet:

- Am găsit un mijloc, aşa cred.

Vorbiră în şoaptă câteva clipe. Doamna de Bouville clătina din cap, chibzuia; de două ori privi înspre Maria.

- Întreab-o tu dacă vrea, spuse ea în cele din urmă. Pe mine nu mă iubeşte.

Bouville se întoarse la tânăra femeie.

- Maria, copila mea, îi vorbi el, poţi face un mare bine micului nostru rege la care văd că ţii aşa de mult. Iată, vor sosi baronii pentru ca el să le fie prezentat. Dar noi ne temem să nu prindă o răceală, după spasmele care l-au apucat la botez. Închipuieşte-ţi ce ochi ar face baronii dacă l-ar vedea deodată zvârcolindu-se ca deunăzi! Atât ar fi de ajuns pentru ca unii să spună că n-are mult de trăit, aşa cum vrăjmaşii săi repetă mereu. Noi ăştia, baronii, suntem oşteni şi ne place ca regele să se arate voinic chiar de la cea mai fragedă vârstă. Copilul dumitale e mai dolofan şi mai chipeş. Am vrea să-l prezentăm în locul lui.

Oarecum neliniştită, Maria se uită la doamna de Bouville, care

se grăbi să zică:

- Eu nu mă amestec. E o idee a soţului meu.

- Nu e păcat, domnule, de a face una ca asta? obiectă Maria.

- Păcat, copila mea? Dar e o faptă vrednică să-ţi aperi regele. Şi nu va fi întâia oară când e înfăţişat poporului un copil zdravăn în locul unui moştenitor pirpiriu, o încredinţă Bouville, minţind pentru cauza cea bună.

- Nu se va băga de seamă?

- Cum să se bage de seamă? se amestecă în vorbă doamna de Bouville. Şi unul şi altul sunt blonzi; la vârsta asta toţi copiii seamănă între ei, şi se schimba de la o zi la alta. Cine-l cunoaşte pe rege cu adevărat? Domnul de Joinville care nu vede de loc, regentul care nu prea vede bine şi conetabilul care se pricepe mai mult la cai decât la prunci.

- Contesa d'Artois nu se va mira că nu mai are semnul acela lăsat de cleşte?

- Sub scufiţă şi coroană, cum ar putea să vadă asta?

- Şi pe deasupra, e o zi cam întunecoasă. Aproape că vor trebui aprinse lumânările, adăugă Bouville, arătând spre fereastră la mohorâta lumină de noiembrie.

Maria nu se mai împotrivi. La drept vorbind, ideea acestei substituiri îi făcea cinste, şi apoi nu-i atribuia lui Bouville decât intenţii bune. Îi făcu plăcere să-şi îmbrace copilul în vestminte regeşti, înfăşurându-l în scutece de mătase, punându-i mantia albastră presărată cu flori de crin aurii şi scufia pe care fusese cusută o minusculă coroană, toate pregătite înainte de a se fi născut.

- Frumos va mai fi, Jeannot al meu, îşi zicea Maria. O coroană, Dumnezeule! O coroană! Vei trebui s-o înapoieze regelui tău, ştii, Jeannot, vei trebui s-o înapoiezi!

Îşi hâţâna odrasla, ca pe o păpuşă, în faţa leagănului lui Ioan I.

- Vezi-l, măria ta, vezi-l pe fratele tău de lapte, micul tău slujitor care-ţi va lua locul ca să nu răceşti.

Şi se gândea: "Ce-o să se mai minuneze în curând Guccio, când îi voi povesti toate acestea... Când îi voi spune că fiu-său e fratele de lapte al regelui, şi că a fost prezentat baronilor... Ciudată viaţă ne-a fost dat să trăim, şi pe care n-aş schimba-o pentru nici o altă viaţă! Ce bine am făcut iubindu-l pe Guccio, lombardul meu drag!"

Bucuria îi fu curmată de un geamăt prelung venit din încăperea de alături.

"Regina, Dumnezeule!...", îi trecu prin minte, "O uitasem pe regină".

Un scutier intră, anunţând că regentul şi baronii sosesc. Doamna de Bouville apucă pruncul Mariei.

- Îl mut în odaia regelui, spuse ea, şi după ceremonie tot acolo îl aduc, până pleacă curtea. Dumneata, Maria, să nu te mişti de aici înainte să mă întorc eu, iar dacă intră cineva, cu toată straja ce-o vom pune, să zici că acest copil e al dumitale.

"DOMNII MEI, IATĂ REGELE!"

Baronii abia de începeau toţi în sala cea mare; vorbeau, tuşeau, tropăiau şi începeau să-şi piardă răbdarea după atâta stat în picioare. Oamenii din escortă dăduseră buzna pe coridoare, dornici să vadă şi ei spectacolul; ciorchini de capete se îmbulzeau la intrări.

Seneşalul de Joinville, pe care nu-l sculaseră decât în ultima clipă ca să-i cruţe puterile, stătea în uşa odăii regelui, împreună cu Bouville.

- Domnia ta îl vei anunţa pe rege, domnule seneşal, spuse acesta. Eşti cel mai vechi tovarăş al Sfântului Ludovic; domniei tale ţi se cuvine cinstea.

Chinuit de griji, cu faţa îmbrobonită de sudoare, Bouville îşi zicea:

"Nu, eu n-aş fi în stare... n-aş fi în stare să-l anunţ... Glasul m-ar trăda".

O văzu ivindu-se, la capătul coridorului rămas în umbră, pe contesa Mahaut, uriaşă, parcă şi mai înaltă cu coroana în cap şi cu mantia ei grea de zile mari. Niciodată Mahaut d'Artois nu i se păruse aşa de imensă, aşa de înfricoşătoare.

Bouville se năpusti în odaie şi-i spuse soţiei sale:

- A sosit clipa.

Doamna de Bouville ieşi în întâmpinarea contesei, al cărei pas zdravăn răsuna pe lespezile de piatră, şi-i întinse gingaşa povară.

Locul era întunecos; Mahaut nu privi copilul prea de aproape. I se păru doar că mai prinsese greutate de la ziua botezului încoace.

- Ei, văd că micul nostru rege arată înfloritor, spuse dânsa. Te felicit, draga mea.

- Pentru că veghem asupra lui cu mare străşnicie, doamnă, răspunse doamna de Bouville cu glasul ei cel mai drăgălaş. Nu vrem să fim dojeniţi de naşă-sa.

"Nu mai era timp de aşteptat", gândi Mahaut, "prea s-a făcut voinic".

La lumina care cădea din pervazul unei ferestre văzu faţa fostului şambelan.

- Ce ai, domnule Hugues, de asuzi aşa de tare? îl întrebă ea. Nu-i totuşi o zi călduroasă.

- E din pricina focului care arde în toate sobele... Măria sa regentul nu prea mi-a dat răgaz să pregătesc totul pe îndelete.

Se înfruntară din ochi, trecând prin grea cumpănă şi unul şi

altul.

- Atunci, să mergem, spuse Mahaut. Deschide-mi dumneata calea.

Bouville îl luă de braţ pe bătrânul seneşal, şi amândoi epitropii se îndreptară încet spre sala cea mare. Mahaut venea după dânşii, la câţiva paşi în urmă. Era clipa cea mai prielnică şi pe care s-ar putea să n-o mai întâlnească. Încetineala cu care-şi târa paşii seneşalul îi îngăduia să lucreze fără grabă. Desigur, de-a lungul pereţilor erau înşiraţi în penumbră scutieri şi doamne de onoare, cu ochii aţintiţi la pruncul regal; dar cine ar putea să-şi dea seama de un gest atât de scurt şi atât de firesc!

- Haide, flăcăule! să ne prezentăm frumos, îi spuse Mahaut bebeluşului încoronat pe care-l ţinea în scobitura braţului. Să facem cinste ţării şi să nu ne curgă balele.

Îşi scoase batista din punguţa prinsă la cingătoare şi şterse repede buzişoarele umede. Bouville întoarse capul, dar prea târziu; gestul era săvârşit, şi Mahaut îşi strânse batista în palmă, prefăcându-se că aranjează mantia copilului.

- Suntem gata, zise ea.

Uşile sălii se dădură deoparte şi se făcu tăcere. Dar seneşalul nu vedea mulţimea de capete din faţa lui.

- Anunţă, domnule, anunţă, îi spuse Bouville.

- Pe cine trebuie să anunţ? întrebă Joinville.

- Pe rege, haide, pe rege!

- Regele... murmură Joinville. Ştii dumneata că e al cincilea pe care-l voi sluji!

- Bine, bine, dar anunţă-l odată! repetă Bouville, pierzându-şi sărita.

La spatele lor, Mahaut ştergea pentru a doua oară, ca să fie mai sigură, gura pruncului.

După ce îşi limpezi gâtlejul, hârâind de câteva ori, domnul de Joinville se hotărî în cele din urmă să rostească cu o voce gravă, destul de răspicată:

- Domnii mei, iată regele! Iată regele, domnii mei!

- Trăiască regele! răspunseră baronii într-un glas, uşurându-şi astfel inima de un strigăt pe care-l reţineau de la înmormântarea Aiuritului.

Mahaut merse drept spre regent şi ceilalţi membri ai familiei regale strânşi în jurul lui.

- Dar e voinic... E ca un boboc de trandafir... E dolofan! exclamau baronii la trecerea lui.

- Ce ne tot îndrugau unii că e plăpând şi că n-are mult de trăit? îi şopti Charles de Valois fiului său Filip.

- Vorbe! Stirpea Franţei tot zdravănă a rămas, spuse contele de La Marche ca să-l maimuţărească pe unchiu-său.

Odrasla lombardului se ţinea bine, chiar prea bine, după părerea contesei Mahaut. "N-ar putea barem să mai ţipe, să se mai zvârcolească niţel?" se întreba ea. Şi, într-ascuns, încerca să-l ciupească prin mantie. Dar scutecele erau groase, şi copilul nu scoase decât un scurt gângurit destul de vesel. Priveliştea ce i se înfăţişa ochilor abia deschişi părea să-i placă. "Ia te uită, mica secătură, îi vine a cânta! Lasă, nu mai cânţi tu la noapte... Afară doar dacă pulberea Béatricei n-o fi fost răsuflată...".

În fundul sălii izbucniră strigăte:

- Nu-l vedem deloc! Vrem să-l admirăm!

- Ia-l, Filip, îi spuse Mahaut ginerelui ei, întinzându-i pruncul; ai braţul mai lung ca al meu, arată-l pe rege vasalilor săi.

Regentul îl prinse pe micul Ioan de mijloc şi-l ridică deasupra capului pentru ca fiecare să-l poată contempla în voie.

Deodată, Filip simţi că-i curge pe mâini un lichid cald şi vâscos. Apucat de sughiţuri, copilul vărsa laptele pe care-l supsese cu o jumătate de ceas înainte, dar un lapte ce se făcuse verzui şi era amestecat cu fiere; faţa i se schimbă la fel, apoi luă foarte repede o culoare închisă, nehotărâtă, îngrijorătoare, în timp ce-şi răsucea gâtul spre spate.

O uriaşă exclamaţie de spaimă şi de dezamăgire se ridică din mulţimea baronilor.

- Doamne, Dumnezeule, izbucni Mahaut, îl apucă iar spasmele!

- Ia-ţi-l înapoi, spuse repede Filip, punându-i pruncul în braţe ca pe un pachet primejdios.

- Ştiam că aşa se va întâmpla! se auzi un glas.

Era Bouville. Se făcuse roşu, şi-şi plimba privirea mânioasă de la contesă la regent.

- Da, aveai dreptate, Bouville, îi spuse Filip de Poitiers; ne-am cam pripit cu prezentarea acestui copil bolnav.

- Ştiam că aşa se va întâmpla..., repetă Bouville.

Dar nevastă-sa îl trase cu putere de mânecă pentru a-l împiedica să săvârşească o prostie ireparabilă. Ochii li se întâlniră, şi Bouville se potoli. "Ce era să fac? gândi el. Mi-am pierdut minţile. Doar îl avem pe cel adevărat".

Dar dacă pusese totul la cale ca să abată crima asupra altei victime, nu prevăzuse însă nimic pentru cazul în care crima s-ar să-

vârşi într-adevăr.

Mahaut era şi dânsa năucită. Nu se aşteptase ca otrava să lucreze aşa de repede. Rostea cuvinte care încercau să fie liniştitoare:

- Potoliţi-vă, potoliţi-vă! Şi mai ieri crezusem că are să moară: şi pe urmă, aţi văzut, şi-a venit în fire. Aşa-i apucă pe copii o durere de-i mai mare spaima când îi vezi, dar le trece repede. Moaşa! Aduceţi-mi-o pe moaşă, adăugă ea, luând toate riscurile pentru a-şi dovedi buna credinţă.

Regentul îşi ţinea mâinile mânjite depărtate de trup; le privea cu teamă şi scârbă, şi nu îndrăznea să se atingă de nimic.

Pruncul era vânăt şi se înăbuşea.

În zăpăceala şi tulburarea ce se stârni, nimeni nu-şi prea dădu seama de ceea ce făcea, nici cum se petrecuseră lucrurile. Doamna de Bouville se năpusti spre iatacul reginei, dar când ajunse aproape de uşă se opri brusc, zicându-şi: "Dacă o chem pe moaşă, ea va vedea numaidecât că pruncul a fost schimbat şi că nu are urma cleştelui. Nu cumva, nu cumva să i se scoată scufiţa!" Se întoarse în fugă, pe când mulţimea celor de faţă se şi trăgea îndărăt spre camera regelui.

Nici o moaşă nu mai putea să-i ajute copilului. Înfăşurat în mantia brodată cu flori de crin şi cu minuscula coroană dată într-o parte, zăcea ca o epavă pe patul uriaş îmbrăcat în mătase. În scutecele sale murdare, cu ochiul alb şi buzele pământii, cu viscerele rupte, pruncul ce fusese prezentat tuturor ca regele Franţei, încetase din viaţă.

UN LOMBARD LA SAINT-DENIS

- Şi acum, ce ne vom face? se întrebau soţii Bouville.

Se vedeau prinşi în propria lor capcană.

Regentul nu zăbovise de loc la Vincennes. Adunându-i pe membrii familiei regale, îi rugase să încalece şi să-l însoţească la Paris, pentru a ţine sfat de îndată ce vor ajunge acolo. În clipa când regentul părăsea castelul, Bouville avusese o ultimă tresărire de curaj.

- Monseniore! izbucnise el, apucând de frâu calul regentului.

Dar Filip îi curmase vorba numaidecât:

- Lasă, lasă, Bouville... Îţi sunt recunoscător că împărtăşeşti mâhnirea noastră. Nu-ţi facem nici o vină, crede-mă. E legea firii omeneşti. Îţi voi trimite poruncile mele pentru înmormântare.

Şi regentul pornise, dând galop calului de cum trecu podul. Într-o asemenea goană, însoţitorii săi n-ar mai avea răgazul să cugete în drum la cele întâmplate.

După dânsul plecară şi cei mai mulţi dintre baroni. Doar câţiva rămaseră acolo, cam de a doua mână, cei fără de nici o treabă, care se strângeau în mici grupuri ca să comenteze evenimentul.

- Vezi tu, îi zicea Bouville soţiei sale, ar fi trebuit să vorbesc chiar în clipa aceea. De ce m-ai reţinut?

Stăteau în picioare la o fereastră, şuşotind între dânşii, abia îndrăznind să-şi împărtăşească gândurile.

- Şi doica? întrebă Bouville.

- Am avut grijă de ea. Am dus-o în odaia mea pe care am încuiat-o cu cheia, punând şi doi oameni de strajă în faţa uşii.

- N-a aflat nimic?

- Nu.

- Va trebui totuşi să-i spunem.

- Să aşteptăm până vor pleca toţi.

- Ah, ar fi trebuit să vorbesc, mai spuse o data Bouville.

Se căia amarnic că nu ascultase de primul său imbold.

"Dacă aş fi strigat adevărul în faţa tuturor baronilor, dacă aş fi adus pe loc dovada...". Ca să fi făcut asta, ar fi trebuit să aibă altă fire, să fie un om de alt soi, cum e conetabilul, bunăoară, şi mai presus de toate să n-o fi avut în spate pe nevastă-sa care să-l tragă de mânecă...

- Dar de unde puteam noi să ştim, spuse doamna de Bouville, că Mahaut îşi va duce aşa de bine la capăt lovitura, şi că pruncul va

muri sub ochii tuturor?

- La drept vorbind, murmură Bouville, am fi făcut mai bine prezentându-l pe cel adevărat, şi lăsând soarta să se împlinească.

- Ah, asta ţi-am spus-o doar!

- Ei, da, recunosc. A mea a fost ideea... jalnică idee...

Căci, acum, cine ar mai vroi să-i creadă? Cum, şi cui ar putea să declare că înşelaseră împreună adunarea baronilor, punând o coroană pe capul unui copil de doică? Fapta lor ar fi socotită un sacrilegiu.

- Ştii ce riscăm acuma dacă nu ne ţinem gura? întrebă doamna de Bouville. Ca Mahaut să ne otrăvească şi pe noi.

- Regentul era în cârdăşie cu dânsa; de asta sunt sigur. După ce copilul l-a scuipat pe mâni, când şi le-a şters, a aruncat batista în foc; l-am văzut... Dacă am vorbi, m-ar târî la judecată pentru trădare faţă de Mahaut.

Grija lor cea mare, de acum încolo, era pentru propria lor siguranţă.

- Şi toaleta copilului mort? întrebă Bouville.

- Am făcut-o, cu una din slujnicele mele, în timp ce tu îl însoţeai pe regent la plecare, lămuri doamna de Bouville. Iar acum patru scutieri stau de strajă în jurul lui. N-avem a ne teme de nimic despre partea aceasta.

- Dar regina?

- Le-am poruncit tuturor să nu-i spună nimic ca să nu-i agraveze boala. De altminteri pare a nu mai fi în stare să înţeleagă. Şi moaşelor le-am poruncit să nu se depărteze o clipă de patul ei.

Puţin timp după asta, sosi de la Paris şambelanul Guillaume de Seriz spre a-l înştiinţa pe Bouville că regentul fusese recunoscut ca rege de către fratele şi unchii săi, precum şi de pairii care erau de faţă. Consiliul de coroană a fost scurt.

- În ce priveşte funeraliile nepotului său, spuse şambelanul, stăpânul nostru Filip a hotărât ca ele să se facă cât mai curând, spre a nu întrista prea mult poporul cu acest nou doliu. Rămăşiţele pământeşti nu vor fi expuse. Deoarece azi e vineri, iar duminecă nu se poate face înmormântarea, urmează ca ele să fie duse chiar mâine la Saint-Denis. Îmbălsămătorul a şi pornit încoace. Te las, domnule, căci regele mi-a poruncit să mă întorc numaidecât.

Bouville îl lăsă să plece, fără să mai adauge un cuvânt.

"Regele... regele", îşi spuse el de câteva ori.

Contele de Poitiers era rege; un pui de lombard avea să fie îngropat la Saint-Denis... iar Ioan I trăia.

Bouville se duse s-o vadă pe nevastă-sa.

- Filip a fost recunoscut. Ce ne vom face acuma cu regele care ne-a rămas în spinare?

- Trebuie să-l facem să dispară.

- A, nu! izbucni Bouville, indignat.

- Nu e vorba de asta. Îţi pierzi minţile, Hugues! răspunse doamna de Bouville. Vreau să spun că trebuie să-l ascundem.

- Dar n-o să domnească.

- Va trăi cel puţin. Şi poate că într-o zi... Cine ştie?

Dar cum să-l ascundă? Cui să-l încredinţeze fără a trezi bănuieli? Şi mai întâi trebuia să fie alăptat mai departe.

- Doica... numai doica ne-ar putea fi de folos, spuse doamna de Bouville. Hai să vorbim cu ea.

Fuseseră bine inspiraţi aşteptând plecarea ultimilor baroni, înainte de a veni să-i spună Mariei de Cressay că fiul ei murise. Căci urletul pe care-l scoase străbătu zidurile castelului. Celor ce l-au auzit şi au rămas încremeniţi, li se explică după aceea că regina a fost aceea care ţipase astfel. Regina însă, aşa inconştientă cum era, se ridicase în culcuşul ei întrebând:

- Ce-i asta?

Până şi bătrânul seneşal de Joinville, în starea lui de toropeală, tresări.

- E omorât careva pe aici, spuse el, ţipătul acesta e al unui om beregăţit...

În vremea asta, Maria repeta întruna:

- Vreau să-l văd! Vreau să-l văd! Vreau să-l văd!

Bouville şi nevastă-sa se văzură nevoiţi s-o ţină cu de-a sila, împiedicând-o să pornească, pe jumătate nebună, prin încăperile castelului.

Vreme de două ceasuri, se osteniră s-o potolească, să-i aducă o mângâiere, şi mai ales să se dezvinovăţească, luând de zece ori de la capăt nişte explicaţii pe care ea nu le auzea.

Degeaba îi tot repeta Bouville că nu vroise asta, că era fapta nelegiuită a contesei Mahaut... Cuvintele se întipăreau fără ca ea să-şi dea seama, în memoria Mariei, de unde aveau să ţâşnească mai târziu; deocamdată însă ele n-aveau înţeles pentru dânsa.

Se oprea o clipă din plâns, privea drept înainte, apoi începea iar să geamă ca un câine peste care a trecut o căruţă.

Soţii Bouville crezură cu-adevărat că-şi pierdea minţile. Îşi isprăveau toate argumentele: datorită acestei jertfe involuntare, Maria salvase pe adevăratul rege ai Franţei, urmaşul glorioasei stirpe...

- Eşti tânără, zicea doamna de Bouville, vei avea alţi copii. Care femeie în viaţa ei, n-a pierdut măcar un copil în leagăn?

Şi-i pomenea de gemenii născuţi morţi ai reginei Blanche de Castille, şi de toţi copiii dispăruţi ai familiei regale, de trei generaţii încoace. În neamurile d'Anjou, Courtenay, Bourgogne, Châtillon, ba chiar şi în neamul ei, Bouville, câte mame veşnic îndoliate, şi care sfârşeau totuşi prin a fi fericite în mijlocul unei progeniturі numeroase! Din doisprezece sau cincisprezece copii câţi aducea o femeie pe lume, era lucru obişnuit să nu supravieţuiască mai mult de jumătate.

- Dar înţeleg, urmă doamna de Bouville, când îl pierzi pe întâiul e mai greu.

- Nu, nu înţelegi nimic! strigă în sfârşit Maria printre lacrimi. Pe acesta... pe acesta nu-l voi mai putea înlocui niciodată!

Pruncul pe care i-l omorâseră era copilul dragostei, născut dintr-o dorinţa mai aprigă şi dintr-o credinţă mai puternică decât toate legile şi silniciile lumii; era visul al cărui preţ îl plătise cu două luni de ocări îndurate şi cu patru luni de mănăstire, era darul desăvârşit pe care se pregătise să-l ofere bărbatului ce şi-l alesese, planta minunată în care sperase să vadă înflorind, în toate zilele vieţii, dragostea ei vrăjită şi biruitoare!

- Nu, gemea ea, dumneata nu poţi înţelege! Dumneata n-ai fost izgonită de acasă din pricina unui copil. Nu, nu voi mai avea altul!

Când începi să-ţi descrii nenorocirea, s-o tălmăceşti în cuvinte pe înţelesul altora, înseamnă că te-ai şi împăcat cu ea. Chinului sfâşietor care pare să-ţi strivească fiinţa, i se substituia cu încetul a doua fază a durerii, aceea a contemplării crunte.

- Ştiam, ştiam, când n-am vrut să vin aici, că m-aşteaptă nenorocirea!

Doamna de Bouville nu îndrăznea să răspundă.

- Şi ce va zice Guccio când are să afle? gemu Maria. Cum voi putea să i-o spun?

- Nu trebuie să afle niciodată, copila mea! izbucni doamna de Bouville. Nimeni nu trebuie să ştie că regele trăieşte căci aceia care şi-au greşit ţinta nu se vor da în lături să lovească a doua oară. Tu însuţi eşti în primejdie, căci ai fost înţeleasă cu noi. Trebuie să păstrezi taina până vei avea voie s-o dai în vileag.

Şi, întorcându-se către soţul ei, şopti:

- Du-te de-mi caută Evanghelia.

Când Bouville aduse cartea groasă pe care o luase din capelă, obţinură de la Maria să jure cu mâna pe ea că va păstra tăcerea

cea mai desăvârşită, chiar faţă de tatăl copilului ei mort, şi chiar la spovedanie, asupra dramei ce se petrecuse. Numai Bouville sau nevastă-sa vor putea s-o dezlege de jurământul ei.

În starea în care se găsea, Maria se învoi să jure tot ce i se ceru. Bouville îi făgădui o pensie. Dar de bani îi ardea ei!

- Şi acum, copila mea, trebuie să-l ţii la tine pe regele Franţei şi să spui tuturor că e al tău, adăugă doamna de Bouville.

Maria se răzvrăti. Nu vroia să mai atingă copilul în locul căruia al ei fusese ucis. Nu vroia să mai rămână la Vincennes; vroia să fugă, oriunde, şi să moară.

- Vei muri repede, fii sigură, dacă deschizi gura. Mahaut nu va întârzia să pună pe cineva să te otrăvească sau să-ţi vâre un pumnal în piept.

- Nu, nu voi spune nimic, v-o făgăduiesc. Dar lăsaţi-mă, lăsaţi-mă să plec!

- Vei pleca, vei pleca... Dar n-ai să-l laşi să piară şi pe ăsta. Vezi bine că-i e foame. Alăptează-l barem astăzi, spuse doamna de Bouville punându-i în braţe copilul reginei Clémence.

Când îl simţi lipit de pieptul ei, Maria începu să plângă şi mai tare. Prea era mare durerea de a vedea locul gol în dreptul celuilalt sân.

- Păstrează-l, va fi ca şi al tău, stărui doamna de Bouville. Iar când va veni vremea să se urce pe tron vei fi în mare cinste la curte împreună cu el; vei fi cea de a doua mamă a lui.

Nu-i venea greu să mai toarne încă o minciună. De altminteri, nu onorurile făgăduite de soţia epitropului puteau s-o înduioşeze pe Maria, ci prezenţa acestei vieţi plăpânde pe care o ţinea în mâinile ei şi asupra căreia avea să săvârşească, fără să-şi dea seama, un transfer de maternitate. Îşi puse buzele pe creştetul pufos al pruncului şi-şi descheie corsajul cu un gest devenit maşinal.

- Nu, murmură ea, nu te pot lăsa să pieri, micul meu Ioan... micul meu Ioan...

Soţii Bouville răsuflară uşuraţi. Câştigaseră bătălia, cel puţin deocamdată.

- Nu trebuie să mai fii la Vincennes mâine când vor veni să-i ridice copilul, îi spuse foarte încet doamna de Bouville soţului ei.

A doua zi, sleită de puteri, şi lăsând-o pe doamna de Bouville să hotărască în toate privinţele, Maria se văzu adusă din nou, cu copilul, la mănăstirea Surorilor Sfintei Clara.

Doamna de Bouville îi explică maicii stareţe că Maria avea mintea foarte turburată de moartea micului rege şi că nu trebuie

să i se ia nicidecum în seamă lucrurile smintite pe care le-ar putea povesti.

- Am tras mare spaimă cu dânsa: urla şi nu-şi mai recunoştea nici copilul.

Doamna de Bouville ceru ca tânăra femeie să nu primească nici o vizită, şi să fie lăsată în cea mai mare linişte, în cea mai mare tăcere.

- Dacă vine cineva s-o vadă, să nu fie lăsat să intre şi să mi se dea de veste.

În aceeaşi zi două giulgiuri de aur presărate cu flori de crin, opt coţi de pânză neagră şi două draperii din mătase de Damasc, brodate cu stema Franţei fură aduse la Vincennes pentru a servi la înmormântarea celui dintâi rege al Franţei care purtase numele de Ioan. Şi fu într-adevăr un copil numit Ioan care plecă de acolo într-un cosciug atât de micuţ, încât nu socotiră că e nevoie să-l aşeze pe un dric, ci-l puseră de-a dreptul pe samarul unei catârci.

Domnul Geoffroy de Fleury, vistiernicul palatului, făcu însemnare în condicile sale asupra banilor cheltuiţi cu aceste funeralii, şi anume o sută unsprezece livre, şaptesprezece gologani şi opt parale. Nici pomeneală de nesfârşitul alai de înmormântare, sau de slujbă la Notre-Dame. Familia şi înalţii dregători ai coroanei plecară în grabă spre Saint-Denis unde se făcu înhumarea îndată după liturghie. La piciorul statuii culcate a lui Ludovic al X-lea, albă încă, proaspătă în piatra ei de curând cioplită, se săpase o groapă îngustă: acolo fu coborât, între osemintele suveranilor Franţei, copilul Mariei de Cressay, domnişoară din Ile-de-France, şi a lui Guccio Baglioni, negustor din Siena.

Adam Héron, primul şambelan şi maestru de ceremonii al curţii, se apropie de marginea micului mormânt şi rosti, cu ochii la stăpânu-său Filip de Poitiers:

- Regele a murit, trăiască regele!

Domnia lui Filip al V-lea, cel Lung, începuse; Jeanne de Bourgogne devenea regina Franţei, şi Mahaut d'Artois triumfa.

Numai trei fiinţe în toată ţara ştiau că adevăratul rege trăia. Una din ele jurase pe Sfintele Scripturi să păstreze taina, iar celelalte două tremurau ca nu cumva taina să fie dezvăluită.

Toţi suveranii care, începând din acea sâmbătă de 20 noiembrie 1316, aveau să domnească asupra Franţei, nu vor mai alcătui decât un lung şir de uzurpatori fără voie.

FRANŢA A ÎNCĂPUT PE MÂINI PUTERNICE

Pentru a-şi cuceri tronul, Filip al V-lea se folosise, înlăuntrul instituţiilor monarhice, de un vechi procedeu, căruia în graiul zilelor noastre i se zice lovitură de stat.

Găsindu-se, prin autoritatea sa personală şi sprijinul clicii din jurul său, învestit de fapt cu principalele funcţiuni regale, el puse adunarea ce se ţinu în iulie să întărească un regulament al succesiunii care putea să-i ajute ţelurile, dar numai după multă vreme şi după aplicarea unor clauze prealabile. Prin dispariţia micului rege se ivi prilejul prielnic; dând peste cap rânduiala pe care el însuşi o statornicise, Filip apucă numaidecât coroana fără să mai ţină seamă nici de termenele legiuite, nici de clauzele prealabile.

O putere dobândită în asemenea împrejurări era firește ameninţată, cel puţin la începuturile ei.

Ocupat să-şi consolideze poziţia, Filip nu prea avu timp să se bucure de victorie, nici să se contemple în visul său împlinit. Piscul la care ajunsese era îngust.

Prin ţară se vorbeau multe; bănuiala mergea din gură în gură. Se ştia că noul rege are mâna grea, şi toţi cei care se temeau să n-o simtă pe spinarea lor, se strânseră în jurul ducelui de Bourgogne.

Acesta veni în grabă la Paris, pentru a se împotrivi la alegerea viitorului său socru. El cerea convocarea adunării pairilor şi recunoaşterea nepoatei sale Jeanne de Navarra ca regină.

De data asta Filip încetă să mai umble cu şiretlicuri. Pentru a căpăta regenţa o dăduse pe fiică-sa şi comitatul de Bourgogne; acum pentru a păstra tronul Franţei se arata gata să despartă cele două coroane, a Franţei şi a Navarrei, abia unite, şi să lase micul regat din Pirinei îndoielnicei fiice a fratelui său.

Dar dacă Jeanne era socotită demnă de a domni asupra Navarrei, era tot atât de demnă de a domni şi asupra Franţei. Aşa cel puţin hotărî ducele Eudes şi refuză să cedeze. Lucrurile mergeau deci spre o luptă făţişă.

Eudes se întoarse în goana calului la Dijon, de unde dădu în numele nepoatei sale o proclamaţie către toţi seniorii din Artois şi din Picardia, din Brie şi din Champagne, chemându-i să nu dea ascultare unui uzurpator.

Îi scrise cam la fel şi regelui Angliei, Eduard al II-lea, care, în pofida străduinţelor soţiei sale Isabelle, se grăbi să aţâţe cearta luând partea burgunzilor. În orice zâzanie ivită în regatul Franţei, regele

englez vedea un prilej de a libera provincia Guyenne.

"Aici am ajuns oare dând în vileag adulterul cumnatelor mele?", îşi zicea regina Isabelle.

Văzându-se ameninţat din nord, din est, din sud-est, altul în locul lui Filip cel Lung poate că s-ar fi dat bătut. Dar noul rege ştia că are un răgaz de câteva luni; iarna nu era prielnică războiului; vrăjmaşii săi vor aştepta primăvara, dacă se hotărau sa ridice oşti. Pentru Filip, cel mai grabnic lucru era să meargă la Reims spre a fi uns rege al Franţei şi învestit cu neştearsa maiestate a încoronării. Mai întâi vru să fixeze ceremonia pentru ziua de Bobotează; sărbătoarea Crailor îi părea de bun augur; era ziua pe care o alesese şi tată-său spre a se încorona. I se arătă că mai marii oraşului Reims nu vor avea vreme să pregătească totul; le dădu un răgaz de trei zile. Curtea va pleca din Paris la 1 ianuarie, şi ceremonia încoronării se va face duminică 9.

De la Ludovic al VIII-lea, primul rege care nu fusese ales pe când trăia predecesorul său, nu se mai văzuse moştenitor al tronului să se repeadă cu atâta nerăbdare la Reims.

Dar lui Filip, consacrarea religioasă nu i se părea îndeajuns; vroia să adauge la asta ceva care să impresioneze puternic şi într-alt fel conştiinţa populară.

Frământase adeseori în minte învăţăturile rămase de la Egidio Colonna, dascălul lui Filip cel Frumos, omul care avusese o temeinică înrâurire asupra ideilor Regelui de Fier.

"*Vorbind în termeni absoluţi*", scrisese Egidio Colonna în tratatul său asupra principiilor regalităţii, "*ar fi mai bine ca regele să fie ales; numai poftele ticăloşite ale oamenilor şi felul lor de a se purta trebuie să te facă să preferi ereditatea în locul alegerii*".

- Vreau să fiu rege prin consimţământul supuşilor mei, spuse Filip cel Lung, şi nu mă voi socoti cu adevărat vrednic să-i cârmuiesc decât aşa. Şi fiindcă unii dintre cei mari se ţin deoparte, voi da cuvântul celor mici.

Tatăl său arătase calea convocând, în ceasurile de cumpănă ale domniei lui, nişte adunări în care toate clasele, toate "stările" regatului erau reprezentate. Filip hotărî deci ca două asemenea adunări, dar şi mai largi decât cele dinainte, să se ţină în săptămânile ce vor urma încoronării, una la Paris, pentru cei de limba ţinuturilor din miazănoapte, alta la Bourges pentru cei de limba vorbită prin părţile de miazăzi. Ba pomeni chiar de o adunare "a tuturor stărilor".

Oamenii de legi fură puşi să dea lustru textelor ce vor fi prezen-

tate adunărilor, spre a se întări prin voinţa populară urcarea pe tron a lui Filip. Se auziră bineînţeles din nou argumentele conetabilului, anume că din crini nu se poate toarce lână şi că regatul era prea nobil pentru a cădea pe mâini de muieri. Unii aduseră altele şi mai stranii, sprijinindu-se bunăoară pe faptul că între preafericitul Ludovic cel Sfânt şi doamna Jeanne de Navarra au fost trei urmaşi la tron, pe când între Ludovic cel Sfânt şi Filip nu erau decât doi.

Ceea ce-l făcu pe contele de Valois să exclame, şi pe bună dreptate:

- De ce nu eu atunci, eu care nu-s despărţit de Ludovic cel Sfânt decât de tatăl meu!

În sfârşit, judecătorii Înaltei Curţi, îmboldiţi de domnul de Noyers, dezgropară, fără să pună prea mare temei, vechea pravilă a datinilor francilor salieni, dinainte de convertirea la creştinism a lui Clovis. Această pravilă nu cuprindea nimic în ce priveşte trecerea puterilor de la un rege la altul. Era o culegere de jurisprudenţă criminală şi civilă cam grosolană, şi pe deasupra anevoie de înţeles, căci avea mai bine de opt veacuri. O scurtă însemnare arăta că moştenirea pământurilor se făcea prin împărţeală dreaptă între moştenitorii de parte bărbătească. Atât.

Nu le-a trebuit mai mult câtorva doctori în dreptul secular spre a-şi construi din asta demonstraţia şi a susţine teza pentru care erau plătiţi. Coroana Franţei nu putea fi moştenită decât de bărbaţi, deoarece coroana presupunea şi stăpânirea pământurilor. Şi cea mai bună dovadă că pravila salică fusese aplicată de la începuturile monarhiei, nu era oare faptul ca numai bărbaţii se succedaseră la tron? Jeanne de Navarra putea fi astfel dată în lături, fără ca învinuirea, cu neputinţă de dovedit, că ar fi bastardă, să fie măcar pomenită.

Cuvântul acestor doctori, scos din hârţoagele lor încâlcite, era literă de evanghelie. Nu se găsi nimeni să le aducă aminte că dinastia merovingiană nu se trăgea din salieni, ci din sicambrii şi bructeri; şi nimeni nu ceru deocamdată să i se arate negru pe alb această faimoasă lege salică, născocită de cei ce pretindeau că se ţin de ea, şi care avea să-şi facă drum în istorie, după ce va aduce ţara de râpă prin o sută de ani de războaie.

Franţa va plăti scump adulterul Margueritei de Bourgogne.

Dar, până una alta, puterea centrală nu stătea degeaba. Filip se şi apucase să organizeze administraţia, chema marea burghezie în sfatul său, şi înfiinţa "cavalerii însoţitori ai regelui", răsplătindu-i astfel pe cei care de la Lyon încoace îl slujiseră fără răgaz.

Răscumpără din mâinile lui Charles de Valois tarapanaua de la Mans, înainte de a răscumpăra celelalte zece tarapanale împrăştiate prin Franţa. De acum încolo numai regele va bate toată moneda care avea să circule în ţară.

Amintindu-şi de ideile lui Ioan al XXII-lea, pe când acesta nu era încă decât cardinalul Duèze, Filip pregăti o reformă a sistemului de amenzi penale şi de drepturi ale cancelariei de stat. Notarii urmau să verse la vistierie în fiecare sâmbătă sumele încasate, iar înregistrarea actelor va fi supusă unor tarife decretate de Curtea de Conturi.

Aşa cum fură statornicite drepturile cancelariei, se făcu rânduială în privinţa vămilor, isprăvniciilor, căpităniilor de oraşe şi percepţiilor. Abuzurile şi mâncătoriile care nu cunoscuseră nici o stavilă de la moartea Regelui de Fier, fură înfrânate cu asprime. Pe toate treptele societăţii, în toată activitatea naţională, în tribunale, în porturi, în pieţe şi iarmaroace, toţi simţiră, toţi înţeleseră că Franţa încăpuse iar pe mâini tari... nişte mâini de douăzeci şi trei de ani!

Devotamentul oamenilor nu-l dobândeşti însă fără a-i răsplăti. Urcarea lui Filip pe tron fu însoţită de daruri împărţite cu mână largă.

Bătrânul seneşal de Joinville ceruse să se întoarcă la castelul său din Wassy unde, zicea el, vroia să moară. Îşi simţea sfârşitul aproape. Fiul său Anseau, care de la Lyon nu-l mai părăsise pe Filip, îi spuse într-o zi acestuia:

- Tata m-a încredinţat că stranii lucruri s-au petrecut la Vincennes, când cu moartea micului rege, şi că i-au ajuns la ureche zvonuri tulburătoare.

- Ştiu, ştiu, răspunse Filip. Şi mie, unele lucruri din zilele acelea mi s-au părut curioase. Vrei să afli părerea mea, Anseau? Nu vreau să-l vorbesc de rău pe Bouville, căci n-am nici o dovadă. Dar mă întreb uneori dacă nepotu-meu n-o fi fost mort înainte de sosirea noastră la Vincennes şi dacă nu ni s-a înfăţişat un alt copil în locul lui.

- Pentru ce ar fi făcut asta?

- Nu ştiu... Poate că de frică să nu i se aducă vreo dojană, poate că de teamă să nu fie învinovăţit de Valois sau de alţii. Căci, la urma urmei, singur el veghea asupra acestui copil şi îţi aminteşti cum refuza cu încăpăţânare să-l arate... Încă o dată, nu-i decât o părere care nu se poate întemeia pe nimic... Oricum ar fi, e prea târziu.

Tăcu câteva clipe, şi adăugă:

- Anseau, am poruncit la vistierie să fii înscris cu un dar de patru mii de livre, şi asta îţi va spune îndeajuns recunoştinţa mea pentru ajutorul pe care mi l-ai dat întotdeauna. Iar dacă în ziua încoronării, văru-meu, ducele de Burgundia, nu se va afla acolo, aşa cum gândesc, ca să-mi prindă pintenii, după datină, vei îndeplini tu această slujbă. Eşti de neam destul de mare pentru asta.

De când lumea, aurul a fost cel mai bun metal pentru a pecetlui gura oamenilor; dar Filip ştia că la unii mai e nevoie pe deasupra să le lustruieşti niţel lipitura.

Mai rămânea să isprăvească cu Robert d'Artois; Filip se felicita că-l ţinuse la închisoare pe primejdiosul său văr în timpul ultimelor întâmplări. Nu putea să-l ţină însă la nesfârşit în temniţa de la Châtelet. O încoronare e însoţită îndeobşte de acte de clemenţă şi decrete de graţiere. La o stăruitoare intervenţie a lui Charles de Valois, Filip se prefăcu a răspunde ca un prinţ milostiv.

- Îl iert, unchiule, numai să-ţi fiu pe plac, spuse el. Robert va fi deci pus în libertate...

Lăsă fraza neisprăvită şi păru să chibzuiască.

- Dar numai după trei zile de la plecarea mea la Reims, adăugă el, şi nu va avea dreptul să se depărteze mai mult de douăzeci de leghe de Paris.

ATÂTEA VISURI SPULBERATE

În drumul său spre tron, Filip cel Lung nu călcase numai peste două cadavre; mai lăsa în urma sa şi alte două vieţi sfărâmate, două femei strivite, una regină şi cealaltă de obârşie obscură.

A doua zi după înmormântarea falsului Ioan I la Saint-Denis, doamna Clémence a Ungariei, pe care toţi se aşteptau s-o vadă dându-şi sufletul, îşi veni încet în fire. Cine ştie ce leac se dovedise până la urmă eficace; frigurile şi infecţia se retraseră din acest trup, parcă spre a lăsa locul altor suferinţe. Cele dintâi cuvinte pe care le rosti regina fură pentru a întreba de fiu-său, căci abia avusese timp să-l vadă. Amintirea nu-i aducea înaintea ochilor decât un trupuşor gol pe care o femeie îl freca de zor cu apă de trandafiri şi-l aşeza apoi într-un leagăn...

Când cei din jur îi spuseră, cu multă băgare de seamă şi vorbind pe ocolite, că nu i-l puteau arăta îndată, ea murmură:

- A murit, nu-i aşa? Ştiam că a murit. Am simţit-o în febra mea... Şi asta trebuia să se întâmple...

Nu avu izbucnirea înfricoşătoare de care se temeau toţi. Rămase abătută, dar fără lacrimi, cu acea expresie de ironie tragică pe care o au unii la sfârşitul unui pârjol, în faţa cenuşii fumegânde a casei lor. Buzele i se desfăcură ca pentru a râde, şi vreme de câteva clipe se crezu că-şi pierduse minţile.

Nenorocirea se ţinea de dânsa cu o îndârjire neobişnuită; avea locuri moarte în suflet şi soarta putea să lovească acolo oricât de tare fără să mai stârnească suferinţă.

Mai rău era, nu încape îndoială, de Bouville, osândit să joace mincinosul rol al consolatorului neputincios. La fiecare vorbă prietenoasă pe care i-o adresa regina, simţea remuşcarea ca un junghi în inimă:

"Copilul ei trăieşte şi nu am voie să i-o spun. Când mă gândesc că aş putea să-i fac o bucurie aşa de mare!...".

De douăzeci de ori, mila, şi chiar numai cinstea erau cât pe ce să biruie în el toate şovăielile. Dar doamna de Bouville, ştiindu-l prea simţitor, nu-l lăsa niciodată singur pe lângă regină.

Putea cel puţin să-şi mai uşureze inima înfierând-o pe Mahaut, adevărata vinovată.

Regina înălţă din umeri. Ce-i păsa ei de mâna de care se slujiseră puterile diavolului ca s-o lovească?

- Am fost cucernică, am fost milostivă; cel puţin cred că am fost,

zicea; m-am silit să urmez poruncile religiei şi să le arăt drumul cel drept celor care-mi erau dragi. N-am dorit niciodată răul nimănui. Şi Dumnezeu a găsit cu cale să mă pedepsească mai crunt decât pe oricine... Văd însă că cei răi izbândesc în toate.

Nu se răzvrătea, nici nu hulea pe Domnul; constata doar un fel de uriaşă eroare.

Tatăl şi mama ei fuseseră răpuşi de ciumă când dânsa abia împlinise doi ani. În vreme ce toate prinţesele din neamul ei, sau mai toate, îşi găseau soţ chiar înainte de-a ajunge la vârsta măritişului, ea aşteptase unul până la douăzeci şi doi de ani. Acela care o ceruse, nesperat, părea bărbatul cel mai puternic din lume. La această cununie cu Franţa ea venise ameţită de fericire, copleşită de o dragoste fără margini şi plină de toate gândurile bune.

Mai înainte chiar de a pune piciorul în noua ei ţară, n-a lipsit mult să piară pe mare. La capătul câtorva săptămâni, descoperea că se măritase cu un ucigaş şi că luase locul unei regine sugrumate. După zece luni rămânea văduvă, şi însărcinată. Numaidecât îndepărtată din conducerea ţării, se văzuse pusă sub pază, chipurile, ca s-o apere. Se zvârcolise opt zile în ghearele morţii ca să afle, abia scăpată din acest iad, că pruncul îi murise, fără îndoiala otrăvit, cum fusese şi soţul ei.

Se putea oare închipui soartă mai înverşunată şi mai nenorocită?

- Oamenii din ţara mea cred în ursita rea, spuse dânsa. Au dreptate. Asta mi-e ursita. Trebuie să mă feresc de a mai încerca orice în viaţă.

Dragoste, milă creştinească, speranţă, secătuise toate sentimentele bune pe care le avusese în ea, şi o dată cu ele o părăsea şi credinţa în Dumnezeu.

În vremea cât zăcuse bolnavă îndurase asemenea chinuri şi trăise atât de puternic sentimentul morţii apropiate, încât se minuna văzându-se încă în viaţă, respirând în voie, hrănindu-se, lăsându-şi privirea pe pereţi, pe mobile, pe chipurile oamenilor, şi toate acestea îi stârneau singurele emoţii de care sufletul ei, pe trei sferturi strivit, mai era în stare.

Pe măsura ce prindea puteri, însănătoşindu-se încetul cu încetul şi regăsindu-şi frumuseţea legendară, regina Clémence începu să-şi arate nişte gusturi de femeie trecută şi mofturoasă. S-ar fi zis că sub această înfăţişare minunată, sub acest păr de laur, peste acest chip coborât parcă din catapeteasma unei biserici, peste acest piept nobil, peste aceste picioare şi braţe croite fără greş, care-şi redobândeau din zi în zi vraja dinainte, s-ar fi scurs dintr-o dată pa-

truzeci de ani. În acest trup măreţ, o bătrână văduvă cerea vieţii ultimele ei bucurii. Şi avea să le ceară vreme de unsprezece ani.

Cumpătată la mâncare până atunci, atât din cucernicie cât şi din nepăsare, regina dovedi în curând pofte stranii pentru bucate rare şi scumpe. Copleşită de Ludovic al X-lea de giuvaeruri pe care le dispreţuise când le primea, acum îi scânteiau ochii în faţa casetelor cu nestemate, se înflăcăra numărând diamantele, socotindu-le valoarea, admirându-le mărimea sau strălucirea. Tot aşa, petrecea multe ceasuri cu cusătoresele, poruncea să i se cumpere cele mai scumpe stofe din Orient, pentru rochii pe care avea să le poarte îmbibate de miresme.

Dacă, pentru a ieşi din apartamentele sale, îşi punea albul vestmânt ale văduvelor, în iatacul ei însă, cunoscuţii se arătau miraţi şi stânjeniţi văzând-o, lângă cămin, înfăşurată în văluri foarte străvezii.

Mărinimia ei de odinioară se prefăcuse într-o dărnicie nesăbuită. Neguţătorii erau vorbiţi între dânşii şi ştiau că orice preţ i-ar cere, regina nu va sta la tocmeală. Lăcomia punea stăpânire pe slujitorimea palatului. A, fireşte, regina Clémence era bine servită. Se certau pe la bucătării până să hotărască cine să-i ducă mâncarea, căci pentru o prăjitură frumos dichisită, pentru o cremă de alune, pentru o "apă de aur" de curând născocită şi în care rozmarinul şi cuişoarele fuseseră ţinute îndeajuns spre a se muia într-o zeamă de rodie, regina îşi deschidea deodată palma plină de gologani.

Nu trecu mult şi vroi să audă cântându-i-se, şi glasuri plăcute să-i zică basme, cimilituri şi istorioare. Privirea ei îngheţată de atâtea suferinţe nu mai vroia să întâlnească decât feţe tinere. Un trubadur zvelt şi cu vocea caldă, care-i cântase un ceas, şi ai cărui ochi se aprinseseră zărindu-i trupul sub vălurile de Cipru, primea atâta bănet încât să tot chefuiască o lună întreagă prin cârciumi.

Bouville se îngrijora văzând asemenea risipă; dar nu se putuse opri să tragă el însuşi foloase de pe urma ei.

La 1 ianuarie, care rămânea ziua felicitărilor şi a darurilor, deşi anul oficial nu începea decât la Paşti, regina Clémence îi înmână lui Bouville un săculeţ brodat conţinând trei sute de livre de aur. Fostul şambelan sări în sus:

- Nu, doamnă, crede-mă, n-am meritat-o de fel!

Dar nu poţi refuza darul unei regine, chiar dacă această regină se ruinează, şi chiar dacă te vezi silit în faţa ei la cea mai ticăloasă minciună.

Chinuit de spaimă şi de remuşcări, nenorocitul vedea apro-

piindu-se clipa în care regina va trebui să facă faţă unei dezastruoase situaţii financiare.

În aceeaşi zi de 1 ianuarie, Bouville primi vizita lui jupân Tolomei. Bancherul îl găsi pe fostul şambelan jigărit şi încărunţit, ceva de speriat. Hainele jucau pe dânsul; obrajii i se scofâlceau; avea o uitătură neliniştită şi în acelaşi timp atenţia părea să-i slăbească.

"Omul acesta", gândi Tolomei, "e ros de o boală tainică, şi nu m-ar mira de fel ca în curând să dea ortul popii. Trebuie să mă grăbesc să aranjez treburile lui Guccio".

Tolomei cunoştea obiceiurile. Cu prilejul anului nou, îi adusese doamnei de Bouville o bucată de stofă.

- Ca să-i mulţumesc, spuse el, pentru osteneala ce şi-a dat-o cu domnişoara care-i născu un fiu nepotului meu...

Bouville vru să refuze acest dar.

- Ba, te rog, te rog, stărui Tolomei. Aş vrea de altminteri să-ţi vorbesc niţel despre asta. Nepotu-meu se va întoarce curând de la Avignon unde sfântul nostru părinte papă...

Tolomei îşi făcu cruce.

-... l-a ţinut până azi pe lângă dânsul ca să-i pună rânduială în socotelile băneşti. Vine acum să-şi caute soţia şi copilul...

Bouville îşi simţi tot sângele năvălindu-i la inimă.

- O clipă, jupâne, o clipă, îl întrerupe el; e un curier care mă aşteaptă şi căruia trebuie să-i dau răspuns neîntârziat. Ai răbdare, rogu-te până mă-ntorc.

Şi dispăru, cu bucata de stofă la subsuoară, ducându-se să-i ceară sfat neveste-si.

- Se întoarce soţul, spuse.

- Care soţ? întrebă doamna de Bouville.

- Soţul doicii!

- Dar nu e măritată!

- S-o crezi tu! S-o crezi tu! Tolomei e aici. Uite, ţi-a adus asta.

- Ce vrea?

- Vrea ca fata să iasă din mănăstire.

- Când?

- Nu ştiu. Curând.

- Atunci, vezi de află, nu făgădui nimic, şi vino de-mi spune.

Bouville i se înfăţişă din nou vizitatorului său.

- Ziceai, aşadar, jupân Tolomei?

- Ziceam că nepotu-meu Guccio soseşte pentru a scoate pe soţia sa şi copilul din mănăstirea unde ai avut bunătatea de a le găsi

adăpost. Acum nu mai au a se teme de nimic. Guccio are asupra sa o scrisoare a sfântului părinte, şi se va aşeza, cred, la Avignon, cel puţin pentru o bucată de vreme... Mi-ar cam fi plăcut să-i păstrez pe lângă mine. Ştii dumneata că nu mi-am văzut încă nepotul care mi s-a născut? Eram tot pe drumuri, cercetându-mi prăvăliile, şi n-am aflat ştirea decât printr-o scrisoare plină de bucurie a tinerei mame. Alaltăieri, de îndată ce m-am întors, am vrut să-i duc nişte bunătăţi; dar la mănăstirea Surorilor Sfintei Clara m-am izbit de o poartă ferecată.

- Fiindcă la această mânăstire regulamentul e foarte aspru, spuse Bouville. Şi apoi am mai dat şi noi, aşa cum mi-ai cerut, porunci straşnice.

- Nu s-a întâmplat nimic rău?

- Dar... nu, jupâne nimic pe cât ştiu. Te-aş fi înştiinţat numaidecât, răspunse Bouville care se simţea pe jăratec. Când îţi soseşte nepotul?

- Îl aştept în două sau trei zile.

Bouville îl privi cu ochii speriaţi.

- Te rog încă o dată să mă ierţi, urmă el, dar mi-amintit chiar acum că regina mă trimisese să-i aduc un lucru pe care nu i l-am dus. Mă-ntorc, mă-ntorc îndată.

Şi se făcu din nou nevăzut.

"Cu siguranţă că boala i-a zdruncinat mintea!", gândi Tolomei, "Ce plăcere să stai de vorbă cu unul care o şterge la fiece clipă! Barem de nu m-ar uita şi pe mine aici!".

Se aşează pe un scrin, îşi netezi cu palma mâneca de blană şi avu timp să socotească în minte, fără să se înşele cu mai mult de vreo zece livre, cam cât făcea mobila care împodobea încăperea.

- Iată-mă, spuse Bouville dând deoparte o draperie. Parcă îmi vorbeai de nepotul dumitale? Ştii că ţiu foarte mult la el. Drăguţ însoţitor mi-a fost în călătoriile mele la Neapole! Ah! Neapole... repetă înduioşat; să-mi fi trecut prin minte ce avea să urmeze! Biata regină, biata regină...

Se lăsase pe scrin alături de Tolomei şi-şi ştergea cu degetele lui groase lacrimile amintirii.

"Na! Iată-l acum că-mi plânge în nas!", îşi zise bancherul. Apoi cu glas tare:

- Nu ţi-am pomenit de aceste noi nenorociri; îmi închipui lesne cât de mult te-au întristat. M-am gândit mereu la domnia ta...

- Ah! De-ai şti, Tolomei! A fost mai cumplit decât ţi-ai putea închipui; diavolul şi-a vârât coada aici...

Se auzi o tuse scurtă şi înfundată după draperie, şi Bouville îşi curmă deodată destăinuirile primejdioase.

"Ia te uită, trage cineva cu urechea la ce vorbim", gândi Tolomei, grăbindu-se să înnoade vorba de unde o lăsase:

- În sfârşit, în durerea aceasta, ne-a fost dată barem o mângâiere; avem un rege cum se cade.

- Fireşte, fireşte, avem un rege cum se cade, repetă Bouville, fără mare căldură.

- Mă temeam, urmă bancherul silindu-se să-l tragă pe interlocutor ceva mai departe de draperia aceea suspectă, mă temeam că noul rege să nu ne prigonească pe noi ăştia, lombarzii. Dar nici vorbă de una ca asta. Ba, se pare că a încredinţat chiar ridicarea birurilor în unele provincii unor oameni din întreprinderile noastre... În ce-l priveşte pe nepotu-meu, care a lucrat foarte bine, trebuie s-o recunosc, aş vrea să fie răsplătit pentru ostenelile lui, găsindu-şi iubita şi moştenitorul instalaţi în locuinţa mea. Am şi pus să se pregătească odaia acestor soţi simpatici. Lumea îi vorbeşte de rău pe tinerii din zilele noastre. Nu-i mai crede în stare nici de sentimente sincere, nici de dragoste credincioasă. Aceştia doi se iubesc însă foarte mult, poţi să mă crezi. E deajuns să le citeşti scrisorile ca să-ţi dai seama. Dacă cununia lor n-a fost făcută după toate regulile, nu-i nimic! O vom face din nou, şi te voi ruga chiar, dacă aceasta nu te supără, să le fii martor.

- Dimpotrivă, e o mare cinste, o mare cinste pentru mine, jupâne, răspunse Bouville privind draperia ca şi cum ar fi căutat acolo un păianjen. Dar vezi că mai e şi familia.

- Care familie?

- Ei, care... Familia doicii.

- Doică? repetă Tolomei fără să mai priceapă nimic.

Pentru a doua oară se auzi tusea aceea uşoară în dosul draperiei. Bouville făcu feţe-feţe, bolborosi ceva, se bâlbâi:

- Vezi că... Tocmai vroiam să-ţi spun, jupâne... da, vroiam să te înştiinţez numaidecât, dar... fiind deranjat ba de una, ba de alta, uitasem. A, da! Acum trebuie să ţi-o spun... Pe soţia nepotului dumitale de vreme ce zici că-s cununaţi, noi am rugat-o... ce mai încolo, nu găseam doică, şi dânsa, bucuroasă, foarte bucuroasă, la rugămintea soţiei mele, l-a alăptat pe micul rege... În puţinele zile, vai, cât a trăit.

- Aşa dar a venit aici... Aţi scos-o din mănăstire?

- Şi am dus-o înapoi! Mi-era greu să ţi-o spun... dar era zor mare... Şi apoi, toate s-au petrecut aşa de repede!

- Dar, domnule, n-are de ce să-ţi fie ruşine. Ai făcut foarte bine. Frumoasa Maria! L-a alăptat zici, pe rege? Asta e o veste grozavă, şi-i un lucru care-i face cinste domnişoarei! E trist însă că n-a avut când să-l alăpteze vreme mai îndelungată, adăugă Tolomei care şi începuse să regrete foloasele ce le-ar fi putut trage de pe urma acestei situaţii. Atunci, ţi-e uşor s-o scoţi din nou de acolo?

- Asta nu! Ca s-o scot pentru totdeauna e nevoie de consimţământul familiei. I-ai mai văzut familia?

- Niciodată. Fraţii ei, care făcuseră un tărăboi aşa de mare, păreau foarte mulţumiţi că s-au descotorosit de dânsa, şi nu s-au mai arătat niciodată.

- Unde stau?

- La conacul lor, la Cressay.

- Cressay... Unde vine asta?

- Lângă Neauphle, unde am o sucursală.

- Cressay... Neauphle... prea bine.

- Nu zău, straniu om mai eşti, monseniore, dacă pot s-o spun! izbucni Tolomei. Îţi încredinţez o fată, îţi povestesc tot ce e în legătură cu ea; te duci s-o iei ca să alăpteze copilul reginei, trăieşte aici opt, zece zile...

- Cinci, preciză Bouville.

- Fie, cinci, urmă Tolomei, şi nu ştii nici de unde vine, şi aproape nici cum o cheamă!

- Ba, ştiu, ştiu bine, spuse Bouville, făcându-se roşu. Dar uneori îmi iese din cap.

Nu putea pentru a treia oară să dea fuga la nevastă-sa. De ce nu venea să-l ajute, în loc să stea ascunsă după perdea, pentru a-l dojeni pe urmă dacă va face vreo prostie? Avea, probabil, motivele ei.

- Tolomei ăsta e singurul om de care mă tem în beleaua asta, îi spusese dânsa lui Bouville. Un nas de lombard face cât treizeci de câini de vânătoare. Dacă te vede singur, neghiob cum eşti, va fi mai puţin bănuitor, şi aş putea mai lesne pe urmă s-o scot la capăt.

"Neghiob cum eşti... Are dreptate, m-am prostit!", îşi zicea Bouville, "În sfârşit! Am ştiut pe vremuri să vorbesc cu regii, şi să văd de treburile lor. Am negociat căsătoria doamnei Clémence. Am avut să mă ocup de conclav şi să-l îmbrobodesc pe Duèze...". Gândul acesta îl scoase din încurcătură.

- Ziceai adineauri că nepotul dumitale are o scrisoare din partea sfântului părinte? vorbi el. Ei bine! Asta aranjează totul. Guccio e cel care trebuie să meargă să-şi caute soţia, arătând scrisoarea. Astfel, vom fi toţi acoperiţi şi nu vom avea de suferit nici mustrări,

nici învinuiri. Sfântul părinte! Ce vrei mai mult... În două sau trei zile nu-i aşa? Să ne rugăm deci ca totul să se petreacă bine. Şi mulţumesc mult pentru stofa asta frumoasă; are să-i placă grozav soţiei mele, sunt sigur. La bună vedere, jupâne, şi întotdeauna sluga dumitale.

Se simţea istovit ca după o bătălie.

Părăsind castelul din Vincennes, Tolomei zicea în sinea lui: "Ori mă minte pentru vreun motiv pe care nu-l ştiu, ori a dat în mintea copiilor. În sfârşit, să-l aşteptăm pe Guccio".

Ea însă, doamna de Bouville, nu aşteptă. Porunci să i se înhame catârcile la litieră şi alergă în mahalaua Saint-Marcel. Acolo se închise într-o chilie cu Maria de Cressay. După ce îi omorâse copilul, venea acum să-i ceară Mariei să renunţe la dragostea ei.

- Ai jurat pe Evanghelie să păstrezi taina, îi spunea doamna de Bouville. Dar fi-vei în stare s-o păstrezi faţă de acest bărbat? Avea-vei îndrăzneala să trăieşti cu soţul tău (consimţea acum să-i recunoască lui Guccio această calitate) lăsându-l sa creadă că e tatăl unui copil care nu-i al său? Faci păcat ascunzând soţului un lucru aşa de grav! Iar când va sosi ziua în care vom putea da adevărul pe faţă şi când ţara va veni să-şi caute regele pentru a-l aşeza în tron, atunci ce vei face? Eşti o fată prea cinstită şi de neam prea nobil, ca să te învoieşti cu asemenea mişelie.

Toate aceste întrebări, Maria şi le pusese de sute şi sute de ori în fiecare ceas al singurătăţii sale. Nici nu se gândea la altceva; simţea că-şi pierde minţile tot frământându-le. Şi ştia bine răspunsul! Ştia că, de îndată ce va fi din nou în braţele lui Guccio, nu va putea să-i ascundă nimic, şi nu "pentru că era un păcat", cum spunea doamna de Bouville, ci pentru că dragostea îi interzicea cruzimea unei astfel de minciuni.

- Guccio mă va înţelege, Guccio mă va ierta. El va şti că totul s-a întâmplat fără voia mea; mă va ajuta să duc această povară. Guccio nu va spune nimic, doamnă, pot s-o jur ca pentru mine!

- Nimeni nu poate să jure decât pentru sine însuşi, copila mea. Şi mai cu seamă când e vorba de un lombard! îţi închipui cum are să păstreze taina unul ca dânsul! O va scoate la mezat trăgând foloase de pe urma ei.

- Îl insulţi, doamnă!

- Nu-l insult, draga mea, dar cunosc lumea. Ai jurat să nu vorbeşti nici chiar la spovedanie. Îl ai în paza ta pe regele Franţei; şi nu vei fi dezlegată de jurământul tău decât atunci când va veni vremea.

- Îndură-te, doamnă, ia-ţi regele înapoi şi dezleagă-mă de jurământul făcut.

- Nu eu ţi l-am adus, e vrerea lui Dumnezeu. Ceea ce ţi s-a încredinţat spre păstrare e lucru sfânt! L-ai fi trădat oare pe domnul nostru Isus Hristos dacă ţi-ar fi fost dat să-l ascunzi pe vremea măcelăririi pruncilor? Copilul acesta trebuie să trăiască! Soţul meu trebuie să vă aibă pe amândoi sub ochii lui, şi când ar fi nevoie, să vă găsească în orice clipă, iar nu să plecaţi la Avignon, cum auzii spunându-se.

- Îl voi convinge pe Guccio să locuim acolo unde veţi vroi, şi te asigur că n-are să vorbească.

- N-are să vorbească pentru că nu-l vei mai vedea!

Bătălia, întreruptă când Maria trebui să-l alăpteze pe micul rege, ţinu toată după-amiaza. Cele două femei se luptau ca două fiare în fundul unei capcane. Dar mărunţica doamnă de Bouville avea dinţii şi ghearele mai tari.

- Şi atunci ce veţi face cu mine? gemea Maria. Mă veţi închide aici pentru toată viaţa?

"Bine ar fi să pot face asta!", gândea doamna de Bouville, "Dar va sosi ăla cu scrisoarea din partea papii...".

- Ce-ar fi dacă familia ta ar consimţi să te ia acasă? propuse ea. Domnul Hugues ar putea, cred, să-i convingă pe fraţii tăi.

Să se întoarcă la Cressay, între mama şi fraţii duşmănoşi, însoţită de un copil care ar fi privit ca odrasla păcatului, când era, de fapt, cel mai vrednic de cinste dintre toţi copiii din Franţa... Să renunţe la tot, să tacă, să îmbătrânească, nemaiavând nimic de făcut decât să contemple monstruoasa fatalitate, întristătorul sfârşit al unei dragoste pe care nimic nu ar fi trebuit s-o schimonosească! Atâtea visuri spulberate!

Maria se îndârji: regăsi în ea puterea ce o împinsese, împotriva legilor şi împotriva familiei sale, în braţele bărbatului pe care şi-l alesese. Fără să mai stea la îndoială, refuză.

- Îl voi revedea pe Guccio, izbucni dânsa, voi fi a lui, voi trăi cu dânsul.

Doamna de Bouville ciocăni încetişor în braţul jilţului:

- N-ai să-l vezi de fel pe acest Guccio, răspunse ea, căci dacă s-ar apropia de mănăstirea asta sau de oricare alta mai temeinic păzită în care te-am putea închide, şi dacă i-ai vorbi o clipă, va fi pentru dânsul cea de pe urmă. Soţul meu, îl ştii doar, e un om hotărât şi de temut când e vorba să-şi apere regele. Dacă ţii din cale afară să-l mai vezi pe acest Guccio, vei putea să-l priveşti, dar când o avea un

pumnal în spate.

Maria se încovoie ca sub o lovitură.

- Nu vă ajunge că aţi omorât copilul, murmură ea, vreţi să omorâţi acum şi tatăl.

- Asta nu depinde decât de tine.

- N-aş fi crezut că la curtea Franţei moartea oamenilor e hotărâtă cu atâta uşurinţă. Frumoasă curte la care ţara se închină. Trebuie să-ţi spun, doamnă, că te urăsc.

- Eşti nedreaptă, Maria. Am o sarcină grea şi trebuie să te apăr chiar împotriva ta. Ai să scrii ce-ţi voi spune.

Doborâtă, sleită de puteri, cu tâmplele în flăcări şi cu privirea înceţoşată de lacrimi aşternu anevoie frazele pe care n-ar fi crezut vreodată că le-ar putea scrie. Scrisoarea urma să-i fie dusă lui Tolomei, pentru ca el s-o înmâneze nepotului său.

Maria zicea acolo că încearcă mare ruşine şi spaimă pentru păcatul ce săvârşise; vroia să-şi închine viaţa copilului născut din această rătăcire, să nu mai cadă în ispitele trupului, să dispreţuiască pe cel care o împinsese la păcat. Îi interzicea lui Guccio să încerce vreodată s-o mai vadă, oriunde s-ar afla.

Vru cel puţin să adauge în încheiere: "Îţi jur că nu voi mai avea nici un alt bărbat afară de tine, cât voi trăi, şi nici nu voi făgădui cuiva dragostea mea". Cealaltă se împotrivi.

- Nu trebuie să creadă că-l mai iubeşti. Haide, semnează, şi dămi scrisoarea.

Maria nici nu văzu când pleca mica doamnă de Bouville.

"Guccio mă va urî, mă va dispreţui şi nu va şti niciodată că am făcut asta ca să-i scap viaţa!", îşi spuse ea, auzind închizându-se poarta mănăstirii.

PLECĂRI

A doua zi dimineaţa, sosirea la conacul din Cressay a unui olăcar, purtând floarea de crin pe mâneca stângă şi stema regală brodată pe guler, stârni mare vâlvă. Toţi i se adresară cu monseniore, iar fraţii Cressay, luându-se după scurtul răvaş care le poruncea să vină de îndată la Vincennes, se crezură chemaţi să ia căpetenia vreunui oraş sau chiar numiţi seneşali.

- N-ar fi lucru de mirare, spuse doamna Eliabel; şi-or fi adus aminte în sfârşit de meritele noastre şi de serviciile pe care le-am adus regatului de trei sute de ani încoace. Regele acesta nou mi se pare că ştie unde să-şi găsească oameni de nădejde! Haide, feţii mei; gătiţi-vă cu vestmintele voastre cele mai arătoase şi porniţi de grabă. Hotărât lucru, există un pic de dreptate în cer, şi aceasta ne va fi o mângâiere pentru ocara ce ne-a făcut-o sora voastră.

Nu se înzdrăvenise încă de-a binelea după boala ei din vara trecută. Se îngrăşa, îşi pierduse frumoasa vioiciune de odinioară şi nu-şi mai arăta autoritatea decât sâcâindu-şi rândăşoaica de la bucătărie. Lăsase pe mâna fiilor sfoara de moşie care, gospodărită de ei, mergea tot aşa de prost ca înainte.

Cei doi fraţi porniră la drum, cu capul plin de visuri. măreţe. Calul lui Pierre sufla aşa de greu când ajunse la Vincennes, încât puteai să crezi că asta îi era călătoria de pe urmă.

- Am a vă vorbi de lucruri grave, tinerii mei domni, le spuse Bouville întâmpinându-i.

Şi-i îmbie să guste din vinul dres cu mirodenii şi din nişte cofeturi.

Cei doi băieţi şedeau pe marginea jilţurilor, ca nişte nătărăi de la ţară, şi abia îndrăzneau să ducă la gură cupele de argint.

- A, iată regina care trece, spuse Bouville. Profită că s-a mai înseninat cerul ca să ia niţel aer.

Fraţii îşi simţiră inima zvâcnind şi-şi întinseră gâtul ca să zărească prin geamurile verzui o formă albă, în mantie lungă, care călca încet, înconjurată de câţiva slujitori. Apoi se priviră unul pe altul, dând din cap. O văzuseră pe regină!

- Despre surioara voastră vreau să vă vorbesc, o luă de la capăt Bouville. Aţi fi dispuşi s-o luaţi acasă? Trebuie mai întâi să ştiţi că ea a alăptat copilul reginei.

Şi le explică în cuvinte cât mai puţine numai ceea ce era de neapărată nevoie să le spună.

- A, uitasem! Am să vă dau şi o veste bună, urmă el... Italianul acela care a lăsat-o însărcinată... sora voastră nu mai vrea să-l revadă niciodată. Şi-a înţeles greşeala, şi că o fată de neam nobil nu se poate înjosi să ajungă nevasta unui lombard oricât de chipeş ar fi el. Căci e nostim domnişorul, trebuie s-o recunosc, şi ager la minte...

- Dar oricum nu e decât un lombard, îi tăie vorba doamna de Bouville care de data aceasta era de faţă la convorbire; un om fără căpătâi şi fără Dumnezeu, cum a şi dovedit-o îndeajuns.

Bouville îşi plecă fruntea.

"Iată că trebuie acum să te trădez şi pe tine, prietene Guccio, simpaticul meu tovarăş de călătorie! Mi-e oare scris să nu-mi sfârşesc zilele decât lepădându-mă de toţi aceia care mi-au arătat prietenie?", se gândea el. Tăcu, lăsând neveste-si grija de a duce treaba la capăt.

Fraţii păreau oarecum dezamăgiţi, cel mare mai cu seamă. Se aşteptaseră la minunăţii şi când colo nu era vorba decât de sora lor. Aşadar, nimic nu li se va întâmpla în viaţă decât prin ea? Aproape că o pizmuiau. Doica regelui! Şi feţe atât de înalte, cum e marele şambelan, se interesau de soarta ei! Cui i-ar fi putut trece prin cap una ca asta?

Trăncănitul doamnei de Bouville nu prea le dădea răgaz să cugete la cele auzite.

- Datoria creştinului, zicea dânsa, este să-l ajute pe păcătos să se căiască. Purtaţi-vă ca nişte adevăraţi gentilomi. Cine ştie dacă n-a fost cumva vrerea lui Dumnezeu ca sora voastră să nască tocmai la vremea potrivită, fără mare folos, vai, pentru că micul rege a murit; dar oricum, dânsa i-a venit într-ajutor.

Ca să-şi arate recunoştinţa, regina Clémence va porunci ca odrasla doicii să primească un venit de cincizeci de livre pe an din averea ei. Afară de asta, un dar de trei sute de livre în aur îi va fi dat numaidecât. Banii se aflau acolo, într-un săculeţ brodat.

Cei doi fraţi Cressay nu-şi putură ascunde tulburarea. Era norocul care le pica din cer, mijlocul de a-şi drege zidul împrejmuitor al conacului lor dărăpănat, certitudinea de a avea o masă îmbelşugata tot anul, putinţa de a-şi cumpăra în sfârşit armuri şi de a echipa pe câţiva din şerbii lor în chip de scutieri, ca să se poată înfăţişa mai ca lumea când o fi o chemare sub steaguri! Se va vorbi de dânşii pe câmpurile de bătălie!

- Să fim bine înţeleşi, ţinu să precizeze doamna de Bouville, aceste daruri sunt făcute copilului. Dacă vă veţi purta rău cu el sau

i se va întâmpla vreo nenorocire, nici vorbă că venitul va fi tăiat. Căci faptul că e fratele de lapte al regelui îi conferă o cinste pe care trebuie s-o respectaţi.

- Fireşte, fireşte, aşa este... Deoarece Maria se căieşte, spuse fratele bărbos, îmbrăcându-şi graba cu vorbe umflate, şi deoarece iertarea ei ne este înfăţişată de feţe atât de înalte ca domniile voastre, domnule, doamnă... datori suntem s-o primim cu braţele deschise. Ocrotirea reginei îi şterge păcatul. Şi nimeni de acum încolo, nobil sau de rând, să nu cuteze a râde de dânsa în faţa mea. Îl spintec.

- Şi mama, cu ea ce facem? întrebă mezinul.

- Iau asupră-mi s-o conving, răspunse Jean. Sunt capul familiei de la moartea tatălui nostru; să nu se uite asta.

- Bineînţeles, urma doamna de Bouville, acum veţi jura pe sfânta Evanghelie de-a nu da ascultare şi nici de a repeta ceea ce sora voastră ar putea sa vă spună că a văzut cât timp a stat aici, căci sunt lucruri care privesc coroana şi trebuie să rămână secrete. De altminteri, n-a văzut nimic: l-a alăptat pe micul rege şi atâta tot! Dar sora voastră are mintea cam sucită şi-i place să scornească poveşti; asta v-a dovedit-o îndeajuns.... Hugues! Du-te de-mi caută Evanghelia!

Cu Sfânta Scriptură într-o parte, cu sacul de aur în cealaltă, şi cu regina care trecea prin grădină... fraţii Cressay jurară de a nu sufla o vorbă despre tot ce privea moartea regelui Ioan I, de a păzi, hrăni şi ocroti copilul surorii lor, precum şi de a nu lăsa să le calce pragul bărbatul care o dusese în păcat.

- A, asta o jurăm din toată inima! izbucni fratele mai mare. Să nu cumva să pună piciorul vreodată pe la noi!

Mezinul părea mai puţin ingrat. Nu se putea opri să-şi aducă aminte:

"Oricum, fără Guccio...".

- De altminteri, vom căuta să aflăm dacă vă ţineţi de jurământul vostru, le spuse doamna de Bouville.

Se arătă gata să-i însoţească numaidecât pe cei doi fraţi la mănăstirea surorilor Sfintei Clara.

- Îţi dai prea mare osteneală, doamnă, spuse Jean de Cressay; vom merge foarte bine şi singuri.

- Nu, nu, trebuie să merg şi eu. Fără porunca mea maica stareţă n-o va lăsa pe Maria să iasă de acolo.

Bărbosul se întunecă la faţă. Îl muncea un gând.

- Ce ai? îl întrebă doamna de Bouville. S-a ivit cumva vreo pie-

dică?

- Vezi că... Aş vrea să cumpăr mai întâi o catârcă pe care să călătorească soră-mea spre casă.

Atunci când Maria era însărcinată, o pusese să facă drumul de la Neauphle la Paris pe crupa calului, la spatele său; acum însă când ea îi îmbogăţea, vroia ca întoarcerea surorii lor să se facă cu cinste. Şi apoi, catârca de care se slujea doamna Eliabel se prăpădise mai luna trecută.

- Despre aceasta să n-ai grijă, spuse doamna de Bouville; o să vă dăm noi una. Hugues! Du-te de porunceşte să se înşeueze o catârcă.

Bouville o însoţi pe nevastă-sa cu cei doi fraţi Cressay până la podul de peste şanţul ce împrejmuia castelul.

"Mai bine aş muri, ca să se isprăvească odată; să nu mai mint şi să tremur de teamă!", gândea nenorocitul, slăbit, scuturat de un fior, privind pădurea desfrunzită.

"Paris!... În sfârşit, Parisul!", îşi zicea Guccio Baglioni trecând prin poarta Saint-Jacques.

Parisul era mohorât şi rece; forfota vieţii, ca întotdeauna după sărbătoarea Anului nou, părea să se fi oprit, şi în acest ianuarie mai mult ca de obicei, din pricina plecării curţii.

Dar tânărul drumeţ care se întorcea după o lipsa de şase luni nu vedea mantiile de brumă aşternute pe acoperişurile caselor, nici puţinii trecători rebegiţi de frig; pentru dânsul, oraşul avea chipul soarelui şi al speranţei, căci acest: "În sfârşit Parisul!" pe care şi-l repeta într-una ca pe cel mai frumos cântec din lume, vroia să zică: "În sfârşit, o voi regăsi pe Maria!"

Guccio purta scurteică de blană şi manta de ploaie cu glugă din păr de cămilă; la cingătoare simţea atârnând greu chimirul doldora de livre, cu stema papii; pe cap avea o pălărie fercheşă de pâslă roşie cu marginea dată în sus şi ţuguiată deasupra frunţii. Nu se putea închipui tânăr mai bine îmbrăcat ca să placă. Dar nici unul care să simtă o mai vie nerăbdare de-a trăi, ca dânsul.

Sări din şa în curtea de pe strada Lombarzilor şi, zvârlindu-şi înainte piciorul rămas cam ţeapăn de când cu accidentul de la Marsilia, dădu fuga să se arunce în braţele lui Tolomei.

- Unchiul meu drag, bunul meu unchi! Văzu-tu-l-ai pe fiu-meu! Cum arată? Şi Maria, cum a suportat? Ce ţi-a spus? Când m-aşteaptă?

Fără a vorbi, Tolomei îi întinse scrisoarea Mariei de Cressay. Guccio o ceti de două ori, de trei ori. Când ajunse la cuvintele:

"Află că am prins mare scârbă de păcatul meu şi nu mai vreau să-l revăd niciodată pe cel care e pricina ruşinii mele. Vreau să-mi răscumpăr această ocară...", Guccio izbucni:

- Nu e adevărat, nu e cu putinţă! Ea n-a putut să scrie aşa ceva!

- Nu e scrisul ei? întreba Tolomei.

- Ba da.

Bancherul îşi puse mâna pe umărul nepotului său.

- Te-aş fi prevenit din vreme, dacă aş fi putut, îi zise. Dar n-am primit această scrisoare decât alaltăieri, după ce fusesem să-l văd pe Bouville...

Cu privirea aprinsă şi nemişcată, cu dinţii încleştaţi, Guccio nu-l asculta. Întrebă unde se află mănăstirea.

- În mahalaua Saint-Marcel? Bine, spuse el, mă duc acolo.

Îşi ceru calul de pe care abia fusese scoasă şeaua, străbătu iar oraşul fără să mai vadă nimic din el, şi se duse să sune la poarta mănăstirii. Acolo i se răspunse că domnişoara de Cressay plecase în ajun, luată de doi gentilomi din care unul purta barbă. Degeaba flutură scrisoarea cu sigiliul papei, degeaba tună şi fulgeră, degeaba toată gălăgia; nu putu să obţină nimic mai mult.

- Stareţa! strigă. Vreau s-o văd pe maica stareţă.

- Bărbaţii nu pot pătrunde în mănăstire.

Până la urmă, îl ameninţară că vor chema armăşeii de strajă.

Scos din fire, pământiu la faţa, de nerecunoscut, Guccio se întoarse în strada Lombarzilor.

- Fraţii ei, ticăloşii ei de fraţi au luat-o de acolo, îl anunţă pe Tolomei. Ah! Am lipsit prea mult de aici. Frumoasă credinţă mi-a jurat, dacă n-a ţinut nici şase luni! Căci doamnele acestea de neam mare, pe cât ni se arată prin romane, îşi aşteaptă câte zece ani cavalerul dus la cruciadă. Dar pe un lombard nu-l aştepţi de fel! Căci asta e buba unchiule, asta şi nimic altceva! Mai citeşte o dată scrisoarea! Nu-s decât insulte şi dispreţ. Puteau s-o silească să nu mă mai vadă, dar nu să mă pălmuiască aşa peste obraz... În sfârşit, ce să mai vorbim, unchiule! Suntem bogaţi, avem zeci de mii de florini; baronii cei mai înalţi vin să ne roage să le plătim datoriile; papa însuşi m-a luat ca sfetnic al său cât a ţinut conclavul, şi iată-i pe jegoşii ăştia de la ţară scuipându-mă în faţă de la înălţimea castelului lor de chirpici pe care-l poţi da jos cu un brânci. E deajuns să apară aceşti doi râioşi pentru ca sora lor să se lepede de mine. Cum te poţi înşela crezând că o fată nu-i din acelaşi aluat ca şi părinţii ei!

La Guccio, tristeţea se prefăcea repede în mânie, şi ura iscată de

mândria rănită îl ajuta să-şi învingă deznădejdea. Încetase să mai iubească, dar nu să şi sufere.

- Nu pricep deloc, zicea Tolomei, mâhnit. Părea aşa de drăgăstoasă, aşa de fericită că-i a ta... Niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte... Acum înţeleg de ce Bouville părea atât de stânjenit deunăzi. Ştia el ceva, cu siguranţă. Dar, dacă-i aşa, el i-a chemat fraţii, după vizita mea. Şi totuşi, scrisorile pe care le-am primit de la dânsa... Nu pricep defel. Vrei să trec iar pe la Bouville?

- Nu vreau nimic, nu mai vreau nimic! strigă Guccio. Destul i-am plictisit pe mai marii lumii din grijă pentru această târfă înşelătoare. Până şi pe papa însuşi căruia i-am cerut ocrotire pentru dânsa... Zici că era drăgăstoasă? S-a linguşit pe lângă tine când se credea respinsă de ai săi şi nu aştepta ajutor decât de la noi. Eram totuşi cununaţi în lege! Căci era nerăbdătoare să mi se dea, nu însă fără binecuvântarea preotului. Ziceai că a petrecut cinci zile în preajma reginei Clémence, slujindu-i ca doică! Se vede ca şi-a pierdut minţile făcând o treabă pe care orice slujnică o putea face în locul ei. Şi eu am fost pe lângă regină şi am ajutat-o într-altfel! În mijlocul furtunii i-am scăpat viaţa...

Nu-şi mai lega gândurile, bătea câmpii aţâţat de furie şi, tot umblând de colo colo prin încăpere şi târându-şi piciorul, făcuse cam un sfert de leghe.

- Poate, poate dacă te-ai duce s-o vezi pe regină...

- Nici pe regină, nici pe altcineva! Maria n-are decât să se întoarcă în cătunul ei glodos, unde te afunzi în balegă până la gleznă. I-au găsit fără îndoială un soţ bun după chipul şi asemănarea jegoşilor ei de fraţi. Vreun cavaler păros şi mirosind urât care-mi va creşte copilul, încornoratul! De-ar veni acuma să se târască la picioarele mele, şi n-aş mai lua-o, mă auzi, n-aş mai lua-o!

- Cred totuşi că dacă ar intra acum, ai vorbi altfel! spuse blând Tolomei.

Guccio păli, şi-şi ascunse ochii în palme. "Frumoasa mea Maria...". O revedea în odaia de la Neauphle; o revedea de foarte aproape; îi zărea luminile aurii ale ochilor de-un albastru-închis. Cum se putuse ascunde o asemenea trădare în ochii aceştia ai ei?

- Voi pleca, unchiule.

- Încotro? Te întorci la Avignon?

- Frumos o să-mi şadă acolo! Le-am spus tuturor că mă voi întoarce cu soţia mea; le-am înfăţişat-o împodobită cu toate virtuţile de pe pământ. Însuşi sfântul părinte va fi cel dintâi să-mi ceară veşti despre dânsa...

- Boccacio îmi zicea deunăzi că de alde Peruzzi vor lua negreşit în arendă strângerea dărilor în provincia Carcassonne... Poate că te vei duce să lucrezi cu dânşii...

- Nu! Nici la Carcassonne, nici la Avignon.

- Nici la Paris, bineînţeles... spuse cu tristeţe Tolomei.

Oricărui om, cât de egoist o fi fost, îi vine către amurgul vieţii o clipă când i se urăşte să trudească numai pentru el însuşi. După ce aşteptase să aibă în casa lui o nepoată drăguţă şi să trăiască în mijlocul unei familii fericite, vedea deodată cum i se spulberă propriile speranţe şi în locul lor căscându-se perspectiva unei lungi bătrâneţi singuratice.

- Nu, vreau să plec, repetă Guccio. Nu mai vreau nimic în această Franţă care se îngraşă de pe urma noastră şi ne dispreţuieşte fiindcă suntem italieni. Cu ce ne-am ales în Franţa, rogu-te? Un picior beteag, patru luni pe un pat de spital, şase săptămâni închis într-o biserică, şi acum, ca să le pună vârf la toate, istoria asta! Ar fi trebuit să ştiu că ţara aceasta nu făcea de mine. Aminteşte-ţi! A doua zi după sosirea mea, eram cât pe ce să-l trântesc în stradă pe regele Filip cel Frumos. Nu era un semn bun! Fără să mai pomenesc de călătoriile mele pe mare când eram în două rânduri gata-gata să pier, şi de vremea pierdută stând să număr parale de aramă ţoapelor în târgul acela păcătos Neauphle, pentru că mă credeam îndrăgostit acolo.

- Te-ai ales totuşi cu câteva amintiri frumoase, spuse Tolomei.

- Fleacuri! La anii mei n-am nevoie de amintiri. Vreau să mă întorc în Siena mea, unde nu-i lipsă de fete frumoase, cele mai frumoase din lume, cum mă încredinţează unii de câte ori spun că-s de pe acolo. În orice caz, nu aşa de desfrânate ca astea de aici! Tata m-a trimis să stau pe lângă tine ca să învăţ meseria; cred că am învăţat de ajuns.

Tolomei îşi deschise ochiul său stâng; o tristeţe îi împâclea pleoapa.

- Poate că ai dreptate, spuse el. Durerea are să-ţi treacă mai repede când vei fi departe. Dar să nu regreţi nimic, Guccio. Ucenicia pe care ai făcut-o nu e zadarnică. Ai trăit, ai umblat prin lume, ai cunoscut suferinţele oamenilor de jos şi ai descoperit slăbiciunile celor mari. Ai pătruns în intimitatea celor patru curţi care stăpânesc Europa, acelea de la Paris, Londra, Neapole şi Avignon. Nu-s mulţi cei cărora le-a fost dat să se afle închişi într-un conclav! Eşti hârşâit cu treburile negoţului. Îţi voi da partea ce ţi se cuvine; e o sumă frumuşică. Dragostea te-a împins să faci unele prostii, şi laşi

un bastard în drum, ca orice bărbat care a călătorit mult... Şi n ai decât douăzeci de ani. Când vrei să pleci?

- Mâine, unchiule Spinello, mâine, dacă n-ai nimic împotrivă... Dar mă voi întoarce! adăugă Guccio cu glas mânios.

- Ei, aşa sper şi eu, băiatule! Sper că n-ai să-l laşi pe bătrânul tău unchi să moară fără să te mai vadă o dată!

- Mă voi întoarce într-o zi, şi-mi voi lua copilul. Căci e al meu, la urma urmei, cel puţin tot atâta cât şi al acestor Cressay! De ce l-aş lăsa lor? Ca să-l crească în grajd ca pe-un câine de pripas! Îl voi lua, mă auzi, şi asta va fi pedeapsa Mariei. Ştii cum se spune pe la noi: răzbunare de toscan...

O larmă uriaşă care venea de la odăile de jos îi tăie vorba. Casa cu bârne de lemn tremura din temelii, ca şi cum douăzeci de care grele ar fi intrat în curte. Uşile se trânteau cu zgomot.

Unchiul şi nepotul alergară spre scara în spirală care şi începuse să geamă sub greutate. Se auzi un glas tunător:

- Ei, bancherule! Unde-mi eşti, bancherule? Am nevoie de bani.

Şi monseniorul Robert d'Artois se ivi în capul scării.

- Uită-te bine la mine, prietene bancher, vin de-a dreptul de la puşcărie! strigă el. Îţi vine a crede? Iubitul, mierosul, chiorul de văru-meu... regele vreau să zic, căci e rege, pare-se... şi-a adus aminte în sfârşit că putrezeam în temniţa unde mă băgase şi iată că mă lasă să respir aerul liber, drăguţul de el!

- Fii binevenit, monseniore, spuse Tolomei fără mare bucurie.

Şi se aplecă să mai privească o dată peste parmaclâcul scării, căci nu era încă sigur că un asemenea uragan putea fi stârnit de un singur om.

Plecându-şi capul ca să nu se ciocnească de grinda uşii, contele d'Artois pătrunse în odaia de lucru a bancherului şi merse drept la o oglindă din perete.

- Aoleu! Dar am o faţă de mort! izbucni el, luându-şi obrajii în mâini. Ce-i drept, altul în locul meu ar fi arătat şi mai rău. Închipuieşte-ţi, şapte săptămâni să nu vezi lumina de afară decât printr-un ochi de geam ferecat cu nişte zăbrele groase cât aia a măgarului! De două ori pe zi o zeamă lungă care semăna cu o diaree chiar înainte de a o fi mâncat. Am avut noroc de Lormet al meu care-mi strecura mâncăruri gătite cum ştie dânsul, altminteri nu mai eram acum aicea. Şi un pat... ce să mai zic! Au ţinut seama că-s de neam regesc şi m-au cinstit cu un pat. A trebuit să-i sparg marginea de lemn ca să-mi pot întinde picioarele! Răbdare! I le voi pune toate la socoteală scumpului meu văr.

La drept vorbind, Robert nu slăbise nici cu un dram şi închisoarea nu-i prea ştirbise cheresteaua zdravănă. Dacă era mai puţin rumen la faţă, în schimb ochii săi de culoarea cremenei aveau o strălucire mai răutăcioasă ca înainte.

- Frumoasă libertate mi se dăruieşte, n-am ce zice! "Eşti liber, monseniore, continuă uriaşul maimuţărind pe comandantul închisorii Châtelet. Dar... nu te vei depărta mai mult de douăzeci de leghe de Paris; poliţia regelui trebuie să ştie unde locuieşti; dar dacă o întinzi cumva spre moşiile tale, căpitănia din Evreux trebuie înştiinţată". Cu alte cuvinte: "Rămâi aici, Robert, să baţi uliţele sub ochiul copoilor de strajă, sau du-te de putrezeşte la Conches. Dar nici un pas în spre Artois, nici un pas în spre Reims! Nu vor să-ţi vadă mutra la încoronare, mai cu seamă la încoronare! Ai putea să le cânţi acolo un psalm care n-ar fi pe placul tuturor urechilor!" Şi au ales bine ziua pentru a-mi da drumul. Nici prea devreme, nici prea târziu. Toată curtea e plecată; nimeni la palat, nimeni la Valois... Văru-meu ăsta s-a lepădat frumos de mine! Şi iată-mă într-un oraş pustiu, fără para chioară în buzunar ca să cinez diseară şi să găsesc vreo târfă cu care să-mi potolesc focul dragostei! Căci şapte săptămâni, vezi tu, bancherule... Nu, tu nu poţi pricepe; cred că asta nu prea te mai sâcâie... Şi bagă de seamă, m-am tăvălit destul cu muierile în Artois, pe când m-aflam acolo, ca să stau liniştit o bucată de vreme; şi cred că se vor naşte în curând prin părţile acelea o droaie de argaţi mititei care nu vor şti niciodată că ar putea zice: "Tata-mare", vorbind de regele Filip-August. Dar am constatat un lucru straniu, la care doftorii şi filozofii, aceşti şobolani, ar trebui să cugete îndelung: Pentru ce bărbatul are un mădular căruia cu cât îi dai mai multă treabă, cu atât cere mai multă?

Izbucni într-un hohot de râs, făcu să troznească un jilţ de stejar pe care se aşează, şi deodată păru să observe prezenţa lui Guccio.

- Şi tu, drăguţule, cum te mai lauzi cu dragostele tale? întrebă, ceea ce în gura lui nu însemna mai mult decât "bună-ziua".

- Dragostele mele! Să nu mai vorbim, monseniore! răspunse Guccio, nemulţumit că o furie mai gălăgioasă ca a lui îl întrerupsese.

Cu o strâmbătură a feţei, Tolomei îi dădu a înţelege contelui d'Artois, că subiectul nu era tocmai potrivit.

- Ei, ce! exclamă d'Artois, cu gingăşia lui de totdeauna; o iubită te-a părăsit! Dă-mi repede adresa ei, să dau fuga până acolo! Haide, nu mai tace mutra asta amărâtă; toate femeile sunt nişte curve.

- A, fireşte, monseniore... Toate!

- Atunci... să petrecem barem cu alea de-s curve adevărate! Bancherule, am nevoie de bani. O sută de livre. Şi-l iau pe nepotu-tău să cineze cu mine, ca să-i scot din cap gândurile negre. O sută de livre! Da, ştiu, ştiu, îţi datorez şi aşa destul, şi-ţi zici că n-o să-ţi plătesc niciodată; te înşeli. Nu va trece mult şi ai să-l vezi pe Robert d'Artois mai tare ca oricând. Filip n-are decât să-şi înfunde coroana până la nas; fac eu, n-ai grijă, să-i sară din cap. Căci am să-ţi spun ceva care face mai mult de o sută de livre, şi care te va ajuta să deschizi bine ochii ca să vezi cui dai bani cu împrumut... Ce pedeapsă îl aşteaptă pe cel care ucide un rege? Ştreangul, tăierea capului, ruperea în bucăţi? Ai să fii de faţă în curând la un spectacol nostim: ai s-o vezi pe balcâza de mătuşă-mea Mahaut, goală ca o târfă de uliţă, ruptă în bucăţi de patru cai şi maţele ei scârboase târându-se prin praf. Iar hoţomanul de ginere-său îi va ţine tovărăşie! Păcat numai că nu pot fi omorâţi de două ori. Căci ei au omorât doi, ticăloşii! N-am scos o vorbă despre asta cât am stat la Châtelet, ca să nu vină într-o noapte să mă taie ca pe un porc. Dar am putut afla tot ce se întâmplă pe-afară prin Lormet... Tot bunul meu Lormet! De treabă om! Ia ascultaţi aici...

După şapte săptămâni de muţenie silită, straşnicul gură spartă îşi scotea pârleala şi nu se mai oprea să-şi tragă răsuflarea decât pentru a se porni şi mai tare.

- Ascultaţi-mă bine, urmă el. Una, Ludovic ia din mâna mătuşii Mahaut comitatul Artois ca să mi-l înapoieze; numaidecât Mahaut pune de-l otrăveşte pe Ludovic. Două, pentru a se ascunde în spatele cuiva care s-o apere, Mahaut îl împinge pe Filip la regenţă împotriva lui Valois, care ar fi sprijinit drepturile mele. Trei, Filip face în aşa fel ca mai marii ţării să primească rânduiala întocmită de el pentru moştenirea tronului, înlăturând femeile de la coroana Franţei, dar nu şi de la moştenirea domeniilor, vezi bine! Patru, fiind întărit în slujba de regent, Filip poate ridica oastea ca să mă scoată din Artois tocmai când eram gata să-mi reiau tot comitatul. N-am fost nebun să mă pun cu el şi m-am predat fără luptă. Dar iată că regina Clémence trebuie să nască; ca să nu le stau în cale, Filip mă întemniţează. Cinci, regina aduce pe lume un fiu. Filip nu se împiedică de asta! Porunceşte să se închidă castelul Vincennes, copilul e ascuns de ochii baronilor, spunându-se că n-are mult de trăit, o moaşă sau o doică e ameninţată sau ademenită cu parale, şi al doilea rege e şi el omorât. După care, Filip pleacă să se încoroneze la Reims. Iată, dragii mei, cum poţi pune mâna pe o coroană. Şi

toate acestea numai ca să nu-mi fie înapoiat comitatul meu Artois.

La cuvântul "doică" Tolomei şi Guccio schimbaseră o scurtă privire îngrijorată.

- Sunt lucruri pe care tot omul le gândeşte, dar nimeni nu cutează să le spună în gura mare, din lipsă de dovezi. Numai că eu unul am dovada! Voi aduce pe o anumită cucoană care a furnizat otrava. Şi după aceea, va trebui niţel îmboldită să vorbească, punându-i picioarele în butuci, acea Béatrice d'Hirson care a fost codoaşa diavolului în joaca asta. A venit vremea să-i punem capăt, altminteri vom fi toţi omorâţi.

- Cincizeci de livre, monseniore; îţi pot da cincizeci de livre.

- Zgârcitule!

- Atâta pot face.

- Fie. Îmi rămâi deci dator cu celelalte cincizeci. Mahaut îţi va plăti toţi banii aceştia, cu dobândă.

- Guccio, spuse Tolomei, vino de mă ajută să număr cincizeci de livre pentru monseniorul.

Se retrase cu nepotu-său în încăperea de alături.

- Unchiule, murmură Guccio, crezi că e ceva adevărat în spusele lui?

- Nu ştiu, băiatule, nu ştiu; dar cred că ai dreptate să pleci de-aici. Nu e bine să fii prea amestecat în istoria asta care miroase urât. Purtarea ciudată a lui Bouville, fuga neaşteptată a Mariei... Fără îndoială nu poţi pune mare temei pe aiurelile acestui furios; dar am băgat de seamă adeseori că nu trecea niciodată departe de adevăr când era vorba de ticăloşii; e meşter în de alde astea şi le adulmecă de departe. Aminteşte-ţi de adulterul prinţeselor; el e acela care a făcut să fie date în vileag, şi ne-o spusese dinainte. Maria ta, urmă bancherul învârtindu-şi mâna cărnoasă într-un gest de îndoială, poate că e mai puţin naivă şi mai puţin sinceră de cum am crezut-o noi. Cu siguranţă că-i o taină la mijloc.

- După scrisoarea ei trădătoare, poţi crede orice, spuse Guccio, ale cărui gânduri rătăceau în douăzeci de direcţii deodată.

- Nu crede nimic, nu căuta nimic; pleacă. E un sfat bun pe care ţi-l dau.

Când se văzu cu cele cincizeci de livre în pungă, monseniorul d'Artois ţinu morţiş ca Guccio să ia parte la mica petrecere pe care vroia să şi-o ofere pentru a-şi sărbători ieşirea din temniţă. Simţea nevoia unui tovarăş de chef şi s-ar fi îmbătat mai de grabă cu calul său decât să rămână singur.

Stărui atâta încât până la urmă Tolomei îi suflă nepotului:

- Du-te, altminteri se va simţi jignit.

Guccio îşi sfârşi deci ziua asta nenorocită într-o cârciumă al cărei patron plătea tribut ofiţerilor străjii de noapte spre a fi lăsat să facă şi niţică negustorie cu fete. Toate cuvintele ce se rosteau pe la mese erau de altfel repetate la poliţie.

Monseniorul d'Artois se arătă acolo în toată strălucirea lui, băutor zdravăn, mâncău fără pereche, gălăgios, spurcat la gură, plin de duioşie faţă de tânărul său însoţitor, şi ridicând fusta fetelor ca să arate tuturor adevăratul obraz al mătuşii sale Mahaut.

Întrecându-se cu băutura, Guccio se chercheli repede. Cu ochii lucioşi, părul vâlvoi şi gesturile alandala, ţipa:

- Ştiu şi eu multe... Ah, să vreau numai să vorbesc...

- Atunci, vorbeşte! Haide dă-i drumul.

În fundul beţiei lui, Guccio mai păstra totuşi o licărire de prudenţă.

- Papa... spuse el. Ah, ştiu multe despre papă...

Deodată începu să plângă cu lacrimi şiroaie pe umărul unei târfe, apoi o pălmui pentru că vedea în ea toată trădarea femeiască întruchipată.

- Dar mă voi întoarce şi-l voi răpi!

- Pe cine să răpeşti? Pe papă?

- Nu, pe copilul ei!

Petrecerea devenea o învălmăşeală tulbure, privirile se înceţoşau şi fetele aduse de cârciumarul codoş nu mai aveau nici cămaşa pe ele, când Lormet se apropie de Robert d'Artois ca să-i sufle la ureche:

- Afară e un om care ne pândeşte.

- Omoară-l! răspunse nepăsător uriaşul.

- Bine, monseniore.

Doamna de Bouville pierdu astfel unul din argaţii săi, pe care-l pusese să se ţină după tânărul italian.

Guccio n-avea să afle niciodată că, prin jertfa ei, Maria îl scăpase probabil de a-şi sfârşi zilele cu burta în sus pe valurile Senei.

Vârât într-un aşternut murdar, pe sânii unei fete de stradă pe care o pălmuise şi care se arăta înţelegătoare la necazurile bărbatului, Guccio nu înceta s-o insulte pe Maria, închipuindu-şi că se răzbună împotriva ei chinuind un trup cumpărat.

- Ai dreptate! Nici eu nu pot suferi femeile; toate-s nişte curve, zicea târfa ale cărei trăsături Guccio nu şi le va mai aminti niciodată.

A doua zi, cu pălăria trasă până la ochi, cu picioarele şi braţele

frânte de oboseală, cu trupul şi sufletul deopotrivă de scârbite, Guccio lua drumul Italiei. Ducea cu dânsul o avere frumuşică sub forma unei scrisori către o bancă de acolo, semnată de unchiul său, şi care reprezenta partea lui de câştig din afacerile încheiate de doi ani încoace.

În aceeaşi zi, regele Filip al V-lea, soţia sa Jeanne şi contesa Mahaut, cu toată slujitorimea lor, soseau la Reims.

Porţile conacului de la Cressay se şi închiseseră în urma frumoasei Maria care va trăi între zidurile lui, nemângâiată, o iarnă veşnică.

Adevăratul rege al Franţei va creşte acolo ca un mic bastard. Va face primii paşi în curtea noroioasă, printre raţe, se va tăvăli în livada cu stânjenei galbeni, de-a lungul râului Mauldre, în livada aceea, unde Maria, de câte ori va călca pe acolo, avea să revadă chipul fermecătorului ei iubit sienez, şi trecătoarea ei dragoste stinsă pentru totdeauna. Ea îşi va ţine jurământul şi, vreme de treizeci de ani, va păstra taina pentru a o încredinţa în cele din urmă, pe patul morţii unui călugăr din Spania în trecere prin părţile acelea.

Maria de Cressay era ursită unei vieţi stranii. Spovedania acestei îndrăgostite, condamnată la singurătate şi care nu şi-a părăsit parcă sătucul natal decât pentru a fi împinsă, nevinovată şi neputincioasă, în inima unei drame dinastice, avea să zguduie într-o zi Europa.

AJUNUL ÎNCORONĂRII

Porţile oraşului Reims, cu stema regală deasupra, fuseseră vopsite din nou. Străzile erau pavoazate cu draperii care-ţi luau ochii, cu covoare şi mătăsuri, aceleaşi de altfel care slujiseră cu un an şi jumătate în urmă la încoronarea lui Ludovic al X-lea. Lângă palatul arhiepiscopal, trei săli mari din scânduri fuseseră ridicate în pripă: una pentru masa regelui, alta pentru masa reginei, a treia pentru înalţii dregători, astfel ca toată curtea să încapă la ospăţ.

Burghezii din Reims, siliţi să plătească cheltuielile încoronării, găseau povara cam apăsătoare.

- Dacă ăştia încep să moară aşa de repede pe tron, ziceau ei, şi în fiecare an ne revine cinstea de a încorona un rege, în curând nu vom mai lua decât un prânz la douăsprezece luni, pentru care va trebui să vindem şi cămaşa de pe noi! Ne costă scump cinstea pe care ne-a făcut-o Clovis botezându-se în oraşul nostru! Dacă vreun alt oraş vrea să ne cumpere potirul cu sfântul mir, am încheia bucuroşi târgul.

La lipsa de bani a vistieriei se mai adăuga şi greutatea de a strânge, în toiul iernii, asemenea belşug de merinde pentru a sătura atâtea guri. Şi burghezii din Reims se apucau să înşire: optzeci şi doi de boi, două sute patruzeci de berbeci, patru sute douăzeci şi cinci de viţei, şaptezeci şi opt de porci, opt sute de iepuri şi iepuri de casă, opt sute de claponi, o mie opt sute douăzeci de gâşte, peste zece mii de găini şi patruzeci de mii de ouă, fără a mai pomeni de butoaiele cu nisetru pe care au trebuit să le aducă de la Malines, de patru mii de raci pescuiţi în apă de munte, de somoni, de ştiuci, de lini, de plătici, de bibani şi de crapi, de trei mii cinci sute de ţipari pentru cinci sute de plăcinte. Aduseseră două mii de calupuri de brânză şi trăgeau nădejde că trei sute de butoaie de vin, din fericire produs de podgoriile de prin partea locului, vor fi de ajuns ca să potolească atâtea gâtlejuri însetate care aveau să benchetuiască acolo vreme de trei zile, poate şi mai mult.

Şambelanii, sosiţi înainte spre a rândui cu de-amănuntul desfăşurarea petrecerilor, îşi arătau nişte pretenţii ciudate. Nu hotărâseră ei să se aducă deodată la masă trei sute de bâtlani fripţi? Dregătorii ăştia semănau bine cu stăpânul lor, cu regele acesta zorit care-şi poruncea încoronarea de la o săptămână la alta, ca să zicem aşa, de parcă ar fi fost vorba de o liturghie de două parale pentru un picior rupt!

De mai multe zile plăcintarii pregăteau din cremă de migdale castelele lor cu metereze, zugrăvite în culorile Franţei.

Şi muştarul? Nu se adusese încă muştarul! Era nevoie de treizeci şi una de ocale. Şi apoi, oaspeţii doar nu vor mânca din palmă. Mare greşeală că se vânduseră pe preţ de nimic cele cincizeci de mii de străchini de lemn de la cealaltă încoronare; mai bine ar fi fost dacă erau spălate şi puse la păstrare. Cât despre cele patru mii de urcioare, ele fuseseră sparte sau furate. Cusătoresele tiveau în grabă două mii şase sute de coţi de pânză pentru feţele de masă, şi se putea socoti de pe acum că, una peste alta, cheltuiala se va ridica la aproape zece mii de livre.

La drept vorbind, oraşul Reims nu pierdea în afacerea asta, căci serbările încoronării atrăseseră puzderie de negustori lombarzi şi evrei care plăteau taxe pe vânzări.

Încoronarea, ca toate ceremoniile regale, se desfăşura într-o atmosferă de petrecere câmpenească. Era un spectacol neîntrerupt ce se oferea poporului în aceste zile, şi mulţi veneau de departe ca să-l vadă. Femeile ţineau să-şi pună rochii noi; craii nu se lăsau rugaţi să cumpere giuvaericale; broderiile, stofele frumoase, blănurile, se vindeau lesne. Şmecherii strângeau avere, iar prăvăliaşii care arătau niţică grabă în a-şi servi muşteriii puteau, într-o săptămână, să-şi facă suma pentru cinci ani.

Noul rege locuia la palatul arhiepiscopal în faţa căruia mulţimea se îmbulzea tot timpul ca să-l vadă pe suveran sau ca să se holbeze la trăsura reginei, o trăsură îmbrăcată în mătase vişinie.

Regina Jeanne, înconjurată de doamnele ei de onoare, supraveghea cu un neastâmpăr de femeie covârşită de treburi despachetatul celor douăsprezece cufere, a celor patru mari sipete, a lăzii cu încălţăminte, a lăzii cu mirodenii. Gătelile ei erau fără îndoială cele mai frumoase din câte avusese vreodată o femeie în Franţa. Pentru fiecare zi şi aproape pentru fiecare ceas al acestei călătorii triumfale fusese prevăzut alt vestmânt.

Într-o pelerină din stofă ţesută în fir de aur, cu blană de cacom, îşi făcuse regina intrarea solemnă în oraş, pe când de-a lungul străzilor se dădeau în cinstea perechii regale fel de fel de reprezentaţii, mistere, jocuri şi cântece. La ospăţul din ajunul încoronării, care va începe îndată, regina avea să apară într-o rochie de catifea violetă tivită cu singeap. Pentru dimineaţa încoronării avea o rochie dintr-o stofă în fir de aur adusă din Turcia, o mantie purpurie şi o zavelcă de-un roşu mai închis; pentru prânz o rochie brodată cu stema Franţei; pentru cină o rochie din stofă de aur şi două alte

mantii de cacom.

A doua zi va purta o rochie de catifea verde şi apoi alta din mătase de Damasc azurie cu pelerină de jder. Niciodată nu se va arăta în ochii lumii gătită la fel şi cu aceleaşi bijuterii.

Minunăţiile acestea se aflau într-o încăpere decorată numai cu lucruri aduse de la Paris; draperii de mătase albă brodate cu o mie trei sute douăzeci şi unu de papagali de aur, având în mijloc armoariile conţilor de Burgundia prin care trecea leul roşu de pe stema lor; pologul patului, cuvertura şi pernele erau împodobite cu şapte mii de frunze de trifoi cusute în fir de argint. Jos fuseseră aşternute covoare cu stemele Franţei şi ale comitatului Burgundiei.

Jeanne intrase de mai multe ori în apartamentul lui Filip ca să admire şi el frumuseţea unei stofe, croiala desăvârşită a vreunei rochii.

- Stăpânul meu drag, iubitul meu, izbucni dânsa, cât de fericită mă faci!

Oricât de puţin pornită era din fire spre a-şi da pe faţă sentimentele, nu-şi putea opri lacrimile care-i veneau în ochi. Propria ei soartă o uluia, mai cu seamă când îşi aducea aminte că nu de mult se găsea în închisoare, la Dourdan. Ce uimitoare întoarcere a norocului, în mai puţin de optsprezece luni! Se gândea la Marguerite, cea moartă, se gândea la soră-sa, Blanche de Burgundia, încă întemniţată la Château-Gaillard...

"Biata Blanche care îndrăgea atât de mult gătelile. Ce s-ar mai fi bucurat astăzi!", îşi zicea, încercând o cingătoare de aur încrustată cu rubine şi smaralde.

Filip era îngrijorat, şi entuziasmul soţiei sale mai curând îl posomora; tocmai cerceta socotelile cu marele său vistiernic.

- Îmi pare bine, draga mea, că toate acestea îţi sunt pe plac, răspunse în cele din urmă. Vezi tu, urmez pilda tatălui meu care, aşa cum l-ai cunoscut, se arăta foarte strâns în cheltuielile sale, dar nu se calicea de fel când era vorba de măreţia regală. Bine faci arătându-te în aceste frumoase vestminte, căci ele sunt pentru poporul care ţi le dă din truda lui, tot atâta cât sunt şi pentru tine; şi vezi să ai grijă de ele, căci nu vei putea prea curând să-ţi cumperi altele asemenea. După încoronare, va trebui să ne restrângem.

- Filip, întrebă Jeanne, într-o zi mare ca asta nu vei face nimic pentru soră-mea, Blanche?

- Am făcut, am făcut. E din nou tratată ca o prinţesă, afară doar că n-are voie să iasă dintre zidurile unde se află. Trebuie să existe o deosebire între ea, care a păcătuit şi tine, Jeanne, care ai fost în-

totdeauna fără de prihană şi pe nedrept învinuită.

Rostise aceste ultime cuvinte, ridicând asupra soţiei sale o privire în care se citea mai mult grijă pentru onoarea regală decât dragoste.

- Şi apoi, adăugă el, nu prea am de ce să fiu încântat de bărbatul ei, în clipa asta. Rău frate am în acest Charles!

Jeanne înţelese că orice stăruinţa ar fi zadarnică şi că ar face mai bine să nu mai aducă vorba niciodată despre asta. Atâta timp cât va fi rege, Filip va refuza s-o scoată pe Blanche din închisoare.

Jeanne părăsi încăperea şi Filip se apucă iar să cerceteze foile lungi, încărcate de cifre pe care i le înfăţişa Geoffroy de Fleury.

Cheltuielile nu se opreau doar la vestmintele regelui şi reginei. Filip primise, ce-i drept, câteva daruri. Astfel, caftanul cenuşiu pe care-l purta în ziua aceea îi fusese dat de bunică-sa, Maria de Brabant, văduva lui Filip al III-lea; iar Mahaut oferise stofa cu picăţele pentru rochiile micuţelor prinţese şi pentru hăinuţele tânărului Ludovic-Filip. Dar era prea puţin faţă de celelalte.

Regele trebuise să-şi îmbrace în straie noi pe cei cincizeci şi patru de aprozi ai săi ca şi pe mai-marele lor, Pierre de Galard, căpitanul arcaşilor; Adam Héron, Robert de Gamaches, Guillaume de Seriz şi şambelanii primiseră fiecare câte zece coţi de postav vărgat de Douai spre a-şi face tunici arătoase. Henry de Meudon, Furant de la Fouaillie şi Jeannot Malgeneste, orânduitorii vânătorilor regale, căpătară echipament nou, ca toţi arcaşii. Şi deoarece după încoronare urmau să fie învestiţi douăzeci de noi cavaleri, iată încă douăzeci de caftane de pus la socoteală! Aceste daruri în vestminte erau o datină; şi datina mai cerea ca regele să adauge la racla cu osemintele lui Ludovic cel Sfânt din biserica Saint-Denis un crin de aur presărat cu smaralde şi rubine.

- Cât face cu totul? întrebă Filip.

- Opt mii cinci sute patruzeci şi opt de livre, treisprezece soli şi unsprezece denieri, măria ta, răspunse vistiernicul. Nu s-ar putea să ceri o contribuţie prin care poporul să-şi arate bucuria urcării pe tron a măriei tale?

- Urcarea mea pe tron ar fi primită cu şi mai mare bucurie dacă nu voi pune biruri noi, spuse regele. Vom face într-alt chip.

Tocmai atunci un slujitor intră să-l anunţe pe contele de Valois. Filip ridică mâinile spre tavan:

- Iată ce uitaserăm în socotelile noastre. Ai să vezi acuma, Geoffroy, ai să vezi! Unchiul acesta are să mă coste, el singur, mai scump decât zece încoronări! Vine să-mi pună sula-n coastă. Lasă-

mă singur cu dânsul.

Ah! Măreţ mai era monseniorul de Valois! Brodat, înzorzonat, îngroşat de blănurile de pe dânsul care lăsau să se vadă dedesubt un caftan acoperit de pietre scumpe! Dacă locuitorii din Reims n-ar fi ştiut că noul lor suveran era tânăr şi slăbănog, l-ar fi luat pe acest senior drept regele însuşi.

- Dragă nepoate, începu el, sunt tare mâhnit... tare mâhnit pentru tine. Cumnatu-tău din Anglia nu vine.

- E multă vreme, unchiule, de când regii de dincolo de Canalul Mânecii nu mai vin la încoronările noastre, răspunse Filip.

- Aşa e; dar trimiteau vreo rudă sau vreun mare senior de la curtea lor ca să ocupe locul cuvenit ducelui de Guyenne. Eduard însă n-a trimis pe nimeni; vrea să arate astfel din nou că nu te recunoaşte. Contele de Flandra pe care gândeai că l-ai ademenit cu tratatul vostru din septembrie, nu e nici el aici, şi nici ducele de Bretagne.

- Ştiu, unchiule, ştiu.

- Cât despre ducele de Burgundia, să nu mai vorbim de el; ştiam noi bine că va lipsi. În schimb însă, mamă-sa, mătuşa noastră Agnès, pică adineauri, şi nu-mi vine a crede că a sosit anume pentru a-ţi aduce sprijinul ei.

- Ştiu unchiule, ştiu, repetă Filip.

Sosirea asta neaşteptată a ultimei fiice a lui Ludovic cel Sfânt îl îngrijora pe Filip mai mult decât lăsa să se vadă. Crezuse la început că ea vine să negocieze. Dar mătuşa Agnès nu se prea arăta grăbită să-şi dea gândurile pe faţă, iar el era hotărât să nu facă primul pas.

"Dacă poporul care mă aclamă când apar şi care mă crede vrednic de invidie ar şti de câte vrăjmăşii şi primejdii sunt înconjurat!", îşi zicea Filip.

- Aşa că din cei şase pairi mireni care trebuie mâine să-ţi ţină coroana, urmă Valois, nu ai deocamdată pe nici unul.

- Ba da, unchiule; o uiţi pe contesa d'Artois... şi pe tine însuţi.

Valois sari în sus ca ars.

- Contesa d'Artois! izbucni el. Să ţină coroana o femeie, atunci când chiar tu, Filip, chiar tu nu-ţi întemeiezi drepturile decât pe îndepărtarea femeilor de la tron.

- A ţine coroana e una şi a ţi-o pune în cap e alta!

- Mahaut trebuie să te fi ajutat să ajungi rege ca s-o înalţi atât de sus! Vei da apă la moară celor care umblă cu minciuni. Să nu mai răscolim trecutul, Filip, dar la drept vorbind, nu Robert e cel care

se cuvenea să şadă în scaunul de pair pentru comitatul Artois?

Filip se prefăcu a nu lua în seama ultimele cuvinte ale unchiului său.

- În orice caz, spuse el, pairii bisericii se află aici.

- Se află aici, se află aici... repetă Valois, fluturându-şi degetele încărcate de inele. Şi aşa nu sunt decât cinci din şase câţi ar trebui să fie. Şi ce crezi că au să facă aceşti pairi ai bisericii când vor vedea că din partea ţării o singură mână - şi care! - se va ridica să te încoroneze?

- Dar unchiule, domnia ta nu eşti oare nimic?

Era rândul lui Valois să nu ia în seama întrebarea.

- Până şi fratele tău e îmbufnat pe tine, spuse el.

- Pentru ca Charles, fără îndoială, habar nu are cât de bine ne-am înţeles, dragă unchiule, şi poate că-şi închipuie a te sluji pe domnia ta, stându-mi împotrivă, răspunse liniştit Filip... Dar fii pe pace; şi-a anunţat sosirea şi mâine va fi aici.

- De ce nu-i dai numaidecât rangul de pair al regatului? Tatăl tău a făcut asta pentru mine, iar Ludovic a făcut-o pentru tine. Astfel m-aş simţi mai puţin singur, sprijinindu-te.

"Sau mai puţin singur, trădându-mă", se gândi Filip, înainte de a întreba:

- Mă rog, pentru Robert sau pentru Charles venişi să stărui, ori vrei să-mi vorbeşti de domnia ta?

Valois lasă să treacă o clipă, se aşeză mai bine în scaun şi îşi privi diamantul care-i sclipea pe arătător.

"Cincizeci... sau o sută de mii?", se întreba Filip, "De ceilalţi puţin îmi pasă. Dar de ăsta am nevoie, şi el o ştie. Dacă refuză şi face tărăboi, sunt silit să-mi amân încoronarea".

- Nepoate, vorbi în sfârşit Valois, vezi bine că nu m-am dat în lături, ba m-am băgat chiar la mare cheltuială cu îmbrăcămintea de încoronare şi cu însoţitorii mei pentru a te cinsti. Dar văzând că ceilalţi pairi lipsesc, cred că va trebui să mă retrag şi eu. Ce va spune lumea dacă m-ar vedea singur lângă tine? Că m-ai cumpărat, asta are să spună.

- Mi-ar părea tare rău, unchiule, mi-ar părea tare rău. Dar, ce vrei să fac, nu te pot sili la ceea ce nu-ţi place. Poate că a sosit vremea să renunţăm la datina care cere ca pairii să-şi ridice mâna în jurul coroanei...

- Nepoate! Ce-mi aud urechile, nepoate!

- Iar dacă e nevoie de un consimţământ la alegerea regelui, urmă Filip, apoi, unchiule, să nu-l mai cerem celor şase mari baroni, ci

poporului care-şi dă feciorii la oaste şi banii la vistierie. Aceasta va trebui s-o facă ţara, pe care o voi aduna.

Valois nu se mai putu stăpâni şi, sărind de pe scaun, începu să zbiere:

- Huleşti cele sfinte, Filip, sau ţi-ai pierdut minţile! Văzu-tu-s-a vreodată monarh ales de supuşii săi? Frumoasă noutate, n-am ce zice, să aduni ţara! Asta vine de-a dreptul de la ideile lui Marigny, care se trăgea din neam prost şi a făcut atâta rău tatălui tău. Ţi-o spun răspicat că dacă apucăm pe calea asta, nu vor trece cincizeci de ani şi poporul se va lipsi de noi, alegându-şi ca rege vreun burghez îmbogăţit, vreun avocat sau vreun cârnăţar care va fi făcut avere furând. Nu, nepoate, nu; de data aceasta sunt hotărât; nu voi ţine coroana unuia care se proclamă rege numai de capul său, şi care, pe deasupra, face în aşa fel ca această coroană să ajungă în curând pradă ţopârlanilor!

Se făcuse stacojiu la faţă şi umbla de colo-colo cu paşi mari.

"Cincizeci de mii... sau o sută de mii?", nu înceta să se întrebe Filip. Cu ce cifră să-l dea gata?

- Bine, unchiule, nu mă sprijini dacă nu vrei, spuse el. Dar atunci, dă-mi voie să-l chem chiar acuma pe marele vistiernic.

- Pentru ce asta?

- Pentru a-i porunci să schimbe pomelnicul daniilor pe care urma să-l iscălesc mâine, cu prilejul urcării mele pe tron, şi în care pomelnic te aflai în cap... cu o sută de mii de livre.

Nimerise în plin. Valois rămase încremenit, cu braţele desfăcute.

Filip înţelese că a câştigat şi, oricât de scump îl costa izbânda asta, trebui să se ţină tare ca să nu surâdă în faţa mutrei pe care o făcea unchiu-său. De altminteri, acesta ieşi repede din încurcătură. Nepotu-său îl oprise tocmai când îşi vărsa mânia; o luă de la capăt. Mânia era la dânsul un mijloc cu care încerca să tulbure judecata celuilalt, atunci când a lui nu-l mai ajuta.

- Mai întâi, tot răul vine de la Eudes, se porni el. Îl socot foarte vinovat şi am să i-o scriu. Şi ce nevoie aveau contele de Flandra şi ducele de Bretagne să-i ţină partea, refuzând invitaţia ta? Când regele te cheamă, nu mai stai pe gânduri, vii! Nu sunt eu aici? Baronii ăştia, zău aşa, se cam întrec cu măsura. Şi într-adevăr, în felul ăsta puterea e în primejdie de a ajunge în mâna micilor vasali şi a burghezilor. Cât despre Eduard al Angliei, ce temei poţi pune pe un bărbat care se poartă ca o femeie? Voi fi deci lângă tine, ca să le dau o lecţie. Iar ceea ce ai hotărât să-mi dai, uite, primesc, fiindcă ţin să se facă dreptate. Căci drept este ca cei care sunt credincioşi

regelui să fie trataţi altfel decât aceia care îl trădează. Văd că te pricepi să cârmuieşti. Şi această... această danie cu care-mi arăţi preţuirea ta, când o vei iscăli?

- Chiar acuma, unchiule, dacă doreşti. Dar îi voi pune data de mâine, răspunse regele Filip al V-lea.

Pentru a treia oară, şi tot cu ajutorul banilor, îi pusese botniţă contelui de Valois.

- E vremea să mă încoronez cât mai repede, îi spuse Filip vistiernicului său, după ce Valois plecase, căci dacă ar trebui să mai discut cu el, cred că rândul viitor aş fi nevoit să vând regatul ca să-l pot plăti.

Şi cum Fleury se arăta mirat de uriaşa sumă făgăduită, regele adăugă:

- Fii pe pace, Geoffroy, fii pe pace; n-am scris încă ziua în care această danie îi va fi vărsată. N-o va primi decât cu ţârâita... Dar asupra acestor bani va putea face împrumuturi... Şi acum, haidem la masă.

Ceremonialul prevedea ca după cină, regele, însoţit de dregătorii săi şi de popime să meargă la catedrală spre a se reculege şi a spune rugăciuni. Biserica era de pe acum gătită, cu covoarele spânzurate, cu sutele de lumânări în sfeşnicele lor, şi cu marea estradă înălţată în strană. Rugile lui Filip fură scurte, dar îi trebui totuşi oarecare vreme până să înveţe pentru ultima oară toate riturile şi gesturile pe care el însuşi urma să le îndeplinească. Merse să se încredinţeze că uşile laterale sunt bine zăvorâte, întrebă ce măsuri de pază au fost luate, şi vru să ştie locul fiecăruia la slujba de încoronare.

- Pairii mireni, membrii familiei regale şi marii dregători vor sta pe estradă, i se răspunse. Conetabilul rămâne lângă măria ta. Cancelarul stă lângă regină. Tronul acesta, în faţa tronului măriei tale, este al arhiepiscopului de Reims, iar jilţurile aşezate în jurul pristolului sunt pentru pairii ecleziastici.

Filip străbătea estrada cu paşi rari, netezea cu vârful piciorului vreun colţ ridicat al covorului.

"Ciudat lucru!", îşi zicea, "Eram aici, chiar în locul acesta, anul trecut, la încoronarea fratelui meu... N-am dat nici o atenţie tuturor acestor amănunte".

Se aşează o clipă, dar nu în tronul regal; o teamă superstiţioasă îl oprea să-l ocupe de pe acum.

"Mâine... mâine voi fi rege cu adevărat".

Se gândea la tatăl său, la toţi strămoşii care s-au încoronat

înaintea lui în această biserică; se gândea la frate-său suprimat printr-o crimă de care el nu era vinovat, dar de pe urma căreia trăgea toate foloasele; se gândea la cealaltă crimă, săvârşită asupra copilului; nici pe asta n-o poruncise el, dar îi era complicele mut, şi aproape inspiratorul ei... Se gândea la moarte, la propria sa moarte, şi la milioanele de oameni, supuşii săi, la milioanele de taţi, de fii, de fraţi pe care-i va cârmui până atunci.

"Îmi seamănă oare toţi aceştia, sunt ei nişte criminali când au prilejul, nevinovaţi numai din neputinţă, şi gata să se slujească de orice nelegiuire pentru a-şi ajunge ţelurile? Totuşi, când mă aflam la Lyon nu eram însufleţit decât de simţăminte de dreptate. Chiar aşa să fie oare? E firea omenească atât de josnică sau poate că puterea regală ne face astfel? Acesta e oare tributul pe care-l plătim pentru a domni, să ne pomenim întinaţi şi ticăloşiţi în aşa hal? Pentru ce Dumnezeu ne-a făcut muritori, căci moartea e aceea care ne face josnici, prin frica ce-o avem de ea ca şi prin întrebuinţarea ce i-o dăm, slujindu-ne de ea? Poate că unii vor încerca să mă omoare în noaptea asta".

Privea umbrele mari tremurând în ogivele înalte, printre stâlpii de piatră. Nu simţea căinţă, ci doar lipsa bucuriei de a domni.

"Iată fără îndoială ce va să zică a-ţi face rugăciunea, şi pentru ce suntem sfătuiţi să trecem pe la biserică în noaptea din ajunul încoronării".

Se vedea limpede aşa cum era: un om rău, cu însuşirile unui rege foarte mare.

Nu avea somn, ar mai fi rămas bucuros acolo multă vreme, cugetând la el însuşi, la soarta omului, la obârşia faptelor noastre, şi punându-şi singurele mari întrebări ale lumii acesteia, acelea cărora nu le poţi afla niciodată răspuns.

- Cât timp va ţine ceremonia? vru el să ştie.

- Două ceasuri întregi, măria ta.

- Haide! Să ne silim a dormi. Mâine trebuie să arătăm bine.

Dar când ajunse la palatul arhiepiscopal, intră în iatacul reginei şi se aşează pe marginea patului. Îi vorbi soţiei sale de lucruri fără mare importanţă; îi spuse cum sunt rânduite locurile în catedrală; întrebă ce vestminte vor purta fiicele lui...

Regina era pe jumătate adormită. Lupta cu somnul ca să-l poată asculta; vedea la dânsul o încordare nervoasă şi un fel de teamă care creştea şi împotriva căreia căuta ocrotire.

- Iubitule, întrebă ea, vrei să dormi cu mine?

Filip păru să se codească.

- Nu pot, răspunse; nu l-am anunţat pe şambelan.

- Eşti rege, Filip, spuse Jeanne surâzând; poţi da şambelanului tău orice poruncă pofteşti.

Rămase o clipă pe gânduri înainte de a se hotărî. Tânărul acesta care se pricepea, mânuind armele sau banul, să-şi pună cu botul pe labe vasalii cei mai puternici, se simţea stânjenit când trebuia să-şi informeze servitorii că îi venise din senin pofta de a se culca cu nevastă-sa.

Până la urmă chemă una din cameristele care dormeau în odaia de alături şi o trimise să-l anunţe pe Adam Héron că nu trebuie să-l aştepte şi nici să se culce la uşa lui.

Apoi, între draperiile cu papagali, sub pologul cu crini de argint, lepădă hainele de pe dânsul şi se strecură în aşternut. Şi spaima de care nu-l puteau apăra toate oştile conetabilului, căci era spaima unui bărbat şi nu spaima unui rege, se potoli lângă acest trup de femeie lipit de al său, cu pulpele astea tari şi lungi, cu pântecul acesta supus, cu pieptul acesta cald.

- Draga mea, murmură Filip în părul Jeannei, draga mea, răspunde-mi, înşelatu-m-ai? Răspunde fără teamă, căci chiar dacă m-ai înşelat odinioară, eşti iertată.

Jeanne strânse mai tare şoldurile lui, lungi, uscăţive şi puternice, simţindu-i oasele sub degete.

- Niciodată, Filip, ţi-o jur, îi răspunse. Am fost ispitită s-o fac, ţi-o mărturisesc, dar n-am cedat.

- Mulţumesc, draga mea, şopti Filip. Atunci, nimic nu-mi lipseşte ca să pot dormi.

Nimic nu-i mai lipsea acestei domnii, pentru că Filip, era într-adevăr aidoma tuturor bărbaţilor din ţara sa; îi trebuia o femeie, şi una care să fie cu totul a lui.

CLOPOTELE DIN REIMS

Câteva ceasuri mai târziu, lungit pe un pat sărbătoresc împodobit cu stema Franţei, regele Filip, într-un caftan lung de catifea purpurie şi cu mâinile aduse pe piept, aştepta episcopii care trebuiau să-l însoţească la catedrală.

Primul şambelan, Adam Héron, purtând un vestmânt tot aşa de pompos, stătea în picioare lângă pat. Dimineaţa palidă de ianuarie împrăştia în odaie o lumină lăptoasă.

Se auzi o bătaie în uşă.

- Pe cine căutaţi? întrebă şambelanul.

- Vreau să-l văd pe rege.

- Cine vrea?

- Fratele său.

Filip şi Adam Héron se uitară unul la altul, miraţi şi nemulţumiţi.

- Bine. Să intre, spuse Filip, săltându-se niţel în capul oaselor.

- Ai foarte puţină vreme, măria ta, îi aminti şambelanul.

Cu o clipire a pleoapelor, regele îl încredinţă că întrevederea n-are să ţină mult.

Frumosul Charles de La Marche era în ţinută de călătorie. Tocmai sosise la Reims şi nu se oprise decât pentru o clipă la unchiu-său, Valois. Faţa şi mersul îi trădau furia.

Dar oricât de întărâtat era, vederea fratelui său, înveşmântat în purpură şi întins astfel într-o poză de sfânt zugrăvit, îl fâstâci; stătu puţin locului, cu ochii holbaţi.

"Ce n-ar da să fie în locul meu!", îşi zise Filip. Apoi, cu glas tare:

- Iată-ne, aşadar, iubite frate. Îţi sunt recunoscător că ţi-ai înţeles datoria şi, prin venirea ta, ai făcut să mintă gurile rele care pretindeau că nu vei fi la încoronarea mea. Îţi sunt recunoscător. Acum, du-te degrabă de te îmbracă, căci nu te poţi arăta astfel. Ai să întârzii.

- Frate, răspunse La Marche, trebuie mai întâi să-ţi spun ceva important.

- Ceva important, sau ceva care are importanţă pentru tine? Deocamdată singurul lucru important este să nu lăsăm să aştepte înaltele feţe ale bisericii. Dintr-o clipă într-alta vor veni episcopii să mă ia.

- Ei bine, au să aştepte! izbucni Charles. Fiecare, rând pe rând, găseşte urechea ta gata să-l asculte, şi toţi trag folos din asta. Numai de mine pari să nu ţii seamă de loc; de data asta însă, mă

vei asculta!

- Atunci, să vorbim, Charles, spuse Filip aşezându-se pe marginea patului. Dar te previn că trebuie să fii scurt.

La Marche avu o mişcare din cap vrând parcă să zică: "Vom vedea, vom vedea", şi îşi trase un scaun, silindu-se să se umfle în pene şi să facă pe semeţul.

"Bietul Charles...", gândi Filip, "iată-l acum că vrea să-şi dea aerele unchiului Valois; nu-l prinde, n-are mutră pentru aşa ceva".

- Filip, îşi urmă vorba La Marche, ţi-am cerut de mai multe ori să mă faci pair al ţării, şi să-mi sporeşti apanajul o dată cu veniturile. Cerutu-ţi-am aceasta, da ori ba?

- Hrăpăreaţă familie, murmură Filip.

- Şi întotdeauna ai făcut pe surdul. Acum ţi-o spun pentru ultima oară; am venit la Reims, dar nu voi lua parte la încoronarea ta decât dacă am scaun de pair. De nu, o iau din loc.

Filip îl privi o clipă fără să scoată o vorbă, şi sub această privire, Charles simţi că se face mic, că-i piere trufia, că-şi pierde toată încrederea în sine şi i se duce tot ifosul.

În faţa tatălui lor, Filip cel Frumos, tânărul prinţ avea odinioară aceeaşi senzaţie a propriei sale nimicnicii.

- O clipă, frate, spuse Filip.

Se ridică şi merse să-i vorbească lui Adam Héron, retras într-un ungher al încăperii.

- Adam, întrebă el pe şoptite, baronii care s-au dus să aducă potirul cu sfântul mir de la mănăstirea Saint-Remy s-au întors?

- Da, măria ta, se şi află la catedrală împreună cu călugării mănăstirii.

- Bine. Atunci închide porţile oraşului, întocmai ca la Lyon.

Şi făcu din mână trei mişcări abia vizibile, care însemnau: porţile cu ţepi de fier, barele, cheile.

- În ziua încoronării, măria ta? murmură Héron, uluit.

- Tocmai pentru că e ziua încoronării. Şi daţi-i zor.

După ce şambelanul ieşi, Filip se întoarse spre pat.

- Aşadar, frate, ce-mi cereai adineauri?

- Pairia, Filip.

- A, da, pairia. Ei bine, frate, ţi-o voi da bucuros; dar nu chiar acum, căci prea ţi-ai trâmbiţat dorinţele. Dacă ţi-aş face astfel pe plac, lumea ar zice că nu e din vrerea mea, ci m-ai silit la asta, şi fiecare s-ar crede îndreptăţit să se poarte ca tine. Află deci că nu vor mai fi apanaje create sau sporite înainte de voi da o ordonanţă care să spună răspicat că nici o parte a domeniilor regale nu poate fi în-

străinată.

- Dar oricum, tu nu mai ai nevoie să fii pair de Poitiers. De ce nu-mi dai mie acest domeniu? Recunoaşte că partea mea e prea mică.

- Prea mică!? izbucni Filip care începea să fiarbă de mânie. Eşti fiu de rege, eşti frate de rege; crezi într-adevăr că partea e prea mică pentru un om cu mintea ta şi cu meritele pe care le ai?

- Meritele mele? repetă Charles.

- Da, meritele tale care-s puţine. Căci trebuie să sfârşesc prin a ţi-o spune de la obraz, Charles, eşti un zevzec; aşa ai fost întotdeauna şi nu te-ai făcut mai deştept cu anii. Încă de pe când nu erai decât un ţânc, ne păreai tuturor atât de neghiob, atât de greu de cap, încât chiar mama te privea cu dispreţ - sfânta noastră mamă! - şi-ţi zicea "Găgăuţă". Adu-ţi aminte, Charles: "Găgăuţă". Aşa ai fost, aşa ai rămas. Că tata te chema să iei parte la sfatul său? Şi ce-ai învăţat din asta? Căscai gura la muşte în timp ce acolo se dezbăteau treburile ţării şi nu-mi amintesc să fi auzit cineva de la tine o vorbă care să nu-l facă pe tata sau pe domnul Enguenard să dea din umeri. Crezi aşadar că ţin atât de mult să te fac mai puternic, pentru frumosul sprijin pe care mi-l vei aduce, când de zece luni încoace nu încetezi să unelteşti împotriva mea? Altă cale trebuia să apuci spre a dobândi ceea ce vrei. Te crezi om tare, şi aştepţi să mă plec înaintea ta? Nimeni n-a uitat cât de jalnic te-ai arătat la Maubuisson, când ai început să behăi: "Blanche! Blanche!" şi să-ţi boceşti ocara de faţă cu toată curtea.

- Filip! Tocmai tu îmi spui asta? strigă La Marche înălţându-şi capul, cu obrazul răvăşit. Tocmai tu a cărui soţie...

- Să n-aud nici o vorbă împotriva Jeannei, nici o vorbă împotriva reginei! i-o reteză scurt Filip, ridicând mâna. Ştiu că pentru a-mi face rău, sau pentru a te simţi mai puţin singur în nenorocirea ta, nu încetezi să-ţi trăncăneşti pretutindeni minciunile.

- Ai scos-o basma curată pe Jeanne pentru că vroiai să păstrezi Burgundia, pentru că ai ţinut seamă, ca întotdeauna, mai mult de interesele tale decât de cinstea ta. Dar, poate că nici mie, soţia mea necredincioasă n-a încetat să-mi dea o mână de ajutor.

- Ce vrei să spui?

- Vreau să spun ceea ce spun! i-o întoarse Charles de La Marche. Şi-ţi repet încă o dată că dacă ţii să mă vezi la slujba de încoronare, vreau să fiu aşezat acolo într-un scaun de pair. Ori pairia, ori plec de aici!

Adam Héron se ivi iar în odaie şi, cu o mişcare a capului, îl înştiinţă pe rege că poruncile lui au fost date mai departe spre a fi înde-

plinite. Filip îi mulţumi în acelaşi fel.

- Dacă-i aşa, atunci pleacă, frate, spuse el. De un singur om am nevoie astăzi: arhiepiscopul de Reims care trebuie să mă încoroneze. Nu eşti episcop? Atunci pleacă; pleacă dacă asta îţi face plăcere.

- Dar pentru ce, izbucni Charles, pentru ce unchiul Valois capătă întotdeauna ceea ce vrea, iar eu nu?

Prin uşa întredeschisă se auzeau cântările procesiunii ce se apropia.

"Când mă gândesc", îşi zicea Filip, "că dacă aş muri, nătărăul ăsta ar trebui să fie regent!". Îşi puse mâna pe umărul fratelui său.

- Când vei fi căşunat şi tu atâtea rele ţării şi în atâta amar de vreme ca şi unchiul nostru, vei putea cere să fii plătit cu acelaşi preţ. Dar, slavă Domnului, eşti mai puţin harnic la prostie ca dânsul!

Din ochi îi arătă uşa, şi contele de La Marche ieşi, alb ca varul, răscolit de o furie neputincioasă, pentru a se ciocni cu un mare alai de feţe bisericeşti.

Filip se întoarse la pat şi se lungi iar acolo, cu mâinile încrucişate pe piept, cu pleoapele închise.

Se auziră ciocănituri în uşă; de data asta erau episcopii care izbeau cu cârjele lor.

- Pe cine căutaţi? întrebă Adam Héron.

- Vrem să-l vedem pe rege, răspunse o voce gravă.

- Cine vrea?

- Pairii episcopi.

Canaturile uşii se dădură în lături şi episcopii de Langres şi de Beauvais intrară, cu mitra în cap, cu raclele de aur la gât. Apropiindu-se de pat, aceştia îl ajutară pe rege să se ridice, îi prezentară potirul cu aghiazmă şi, în timp ce el îngenunchea pe o pernă de mătase, rostiră rugăciunea.

Apoi, Adam Héron puse pe umerii lui Filip o mantie din catifea roşie, la fel cu cea a caftanului. Şi deodată, în legătură cu locul din dreapta suveranului, izbucni o ceartă între înalţii prelaţi. În chip firesc, ducele arhiepiscop de Laon trebuia să stea la dreapta regelui. Scaunul din Laon era însă, pe vremea aceea, fără titular. Episcopul de Langres, Guillaume de Durfort, trecea drept locţiitor al celui absent. Dar Filip îl alese pe episcopul de Beauvais spre a sta la dreapta sa. Avea două motive pentru asta: mai întâi, episcopul de Langres îi primise cam cu prea mare uşurinţă pe foştii templieri în dioceza lui, dându-le slujbe de dieci; apoi, episcopul de Beauvais era

un Marigny - rubedenie a marelui Enguerrand şi a fratelui său, arhiepiscopul de Sens - şi Filip ţinea să aducă un omagiu, dacă nu persoanei, cel puţin numelui pe care-l purta.

Astfel că regele se pomeni cu doi prelaţi în dreapta şi nici unul în stânga.

- Sunt episcop-duce; mie mi se cuvine să stau la dreapta, zicea Guillaume de Durfort.

- Scaunul episcopal din Beauvais e mai vechi decât cel din, Langres, răspundea Marigny.

Feţele lor începeau să se aprindă sub mitre.

- Domnii mei, regele hotărăşte, rosti Filip.

Durfort se supuse şi-şi schimbă locul.

"Încă un paraponisit", gândi Filip.

Coborâră aşa, printre cruci, lumânări şi căţuie cu tămâie, până-n stradă, unde toată curtea, cu regina în frunte, se şi înşirase alcătuind cortegiul. Se îndreptară toţi spre catedrală. Un uriaş vuiet de glasuri se înălţa la trecerea regelui. Filip era cam palid şi-şi tot încreţea ochii de miop. Pământul din Reims parcă se făcuse deodată ciudat de tare sub picioarele lui; avea impresia că păşeşte pe marmură.

La portalul catedralei, alaiul se opri pentru alte rugăciuni; apoi, în larma orgilor, Filip intră în naos, îndreptându-se spre altar, spre marea estradă, spre tron, unde, în sfârşit, se aşează. Întâiul său gest fu pentru a arăta reginei jilţul pregătit în dreapta lui.

Biserica era ticsită. Filip nu vedea decât o mare de coroane, de piepţi şi de umeri brodaţi, de odoare şi patrafire scânteind în lumina lumânărilor. Un firmament uman se întindea la picioarele lui.

Îşi purtă privirea spre neamurile mai apropiate, şi-şi răsuci capul căutând în dreapta şi în stânga, ca să-şi dea seama cine se află pe estradă. Charles de Valois era acolo, şi Mahaut, monumentală, îmbrobonită de sudoare sub atâtea brocarturi şi catifele; soacră-sa îi surâse.

Ludovic d'Evreux se ţinea ceva mai deoparte. Dar Charles de la Marche nu se vedea nicăieri şi nici Filip de Valois pe care şi tată-său părea să-l caute din ochi.

Mişcându-se greoi sub odoarele sacerdotale, arhiepiscopul de Reims, Robert de Courtenay, se ridică de pe tronul sau, aşezat cu faţa spre tronul regal. Filip îi urmă pilda şi veni să se închine înaintea altarului.

Cât ţinu tedeumul, Filip nu încetă să se întrebe: "Porţile au fost oare bine închise? Poruncile mele au fost oare îndeplinite

întocmai? Frate-meu nu-i om care să stea pitit într-o odaie în timp ce eu sunt încoronat. Şi de ce lipseşte Filip de Valois? Ce mi-o fi pregătind ăştia? Ar fi trebuit să-l las pe Galard afară pentru ca, la nevoie, să-şi aibă arcaşii mai la îndemână".

Or, în vreme ce regele îşi frământa mintea astfel, frate-său mai mic bălăcea într-o mlaştină.

Ieşind furios din camera regelui, Charles de La Marche alergase într-o goană spre casa unde erau găzduiţi cei doi Valois. Nu-l găsise pe unchiu-său, plecat mai devreme la catedrală, ci numai pe Filip de Valois, gata şi el să pornească, căruia îi povesti gâfâind ceea ce el numea "trădarea" fratelui său.

Cei doi veri se cam asemănau, cu deosebirea ca Filip de Valois era mai înalt şi mai voinic decât Charles; cât despre minte, se potriveau destul de bine în înfumurare şi nerozie.

- Dacă aşa stau lucrurile, nu voi lua parte nici eu la ceremonie, spusese Valois cel tânăr; plec cu tine.

Zis şi făcut, îşi adunară escortele şi se îndreptară semeţ spre una din porţile oraşului. Trufia lor trebui să se plece în faţa armăşeilor.

- Nimeni nu intră, nici nu iese. Porunca regelui.

- Nici chiar prinţii Franţei?

- Nici chiar prinţii; porunca regelui.

- A, vrea să ne ţină aici cu de-a sila! izbucnise Filip de Valois care se socotea acum el însuşi jignit. Ei bine, vom ieşi totuşi!

- Cum vrei să ieşim dacă porţile sunt închise?

- Să ne prefacem a ne întoarce la locuinţa mea şi lasă pe mine.

Urmase o năzbâtie de ştrengari: scutierii tânărului conte de Valois fuseseră mânaţi să caute nişte scări pe care le ridicară în grabă la capătul unei fundături, acolo unde zidurile nu păreau să fie păzite. Şi iată-i pe cei doi veri, cu fesele în aer, porniţi să sară peste îngrădirea de piatră, fără să le treacă prin cap că de partea cealaltă se întindeau smârcurile de la malul râului Vesle. Cu ajutorul unor funii coborâră în şanţ. Charles de La Marche lunecă în mijlocul apei mocirloase şi îngheţate; s-ar fi înecat acolo dacă vărusău, care era înalt de şase picioare şi cu muşchi zdraveni, nu-l scotea la timp. Apoi porniră orbeşte prin mlaştini. Nu mai era chip să renunţe. Îi pândea aceeaşi primejdie, fie că mergeau înainte, fie că s-ar fi întors din drum. Îşi jucau viaţa şi vor avea nevoie de trei ceasuri ca să iasă din această mocirlă. Cei câţiva scutieri care îi urmaseră, bălăcăreau prin jurul lor şi nu se sfiau să-i blesteme în gura mare.

- Dacă scăpăm vreodată de-aici, striga La Marche pentru a-şi da curaj, ştiu bine unde mă voi duce: La Château-Gaillard!

Valois cel tânăr, pe care sudoarea curgea şiroaie în ciuda frigului, arătă o mutră mirată deasupra trestiilor putrezite.

- Aşa dar tot o mai iubeşti pe Blanche? întrebă el.

- N-o iubesc de fel, dar am de aflat ceva de la dânsa. Ea e singura, e ultima care poate să ne spună dacă fata lui Ludovic e bastardă, şi dacă Filip a fost încornorat ca şi mine! Cu mărturia ei îl voi putea şi eu face de ocară pe frate-meu ajutând celor care vor să dea coroana Franţei fiicei lui Ludovic.

Dangătul clopotelor din Reims, trase din toate puterile, ajungea până la dânşii.

- Când mă gândesc, când mă gândesc că pentru el bat clopotele! zicea Charles de La Marche, vârât pe jumătate în noroi şi cu mâna întinsă spre oraş.

...În catedrală, şambelanii tocmai isprăviseră să-l dezbrace pe rege. Stând în picioare înaintea altarului, Filip cel Lung nu mai avea pe dânsul decât două cămăşi puse una peste alta; o cămaşă de pânză subţire de-a dreptul pe piele în cealaltă din mătase albă, larg deschisă la piept şi la subsuori. Înainte de a fi învestit cu semnele maiestăţii, regele se înfăţişa adunării supuşilor săi aproape gol şi bâţâind de frig.

Toate atributele încoronării erau aşezate pe altar, în paza stareţului de la Saint-Denis care le adusese de acolo. Adam Héron luă din mâna acestuia nădragii, nişte izmene lungi de mătase brodate cu flori de crin, şi-i ajută regelui să şi-i tragă pe dânsul, ca şi pantofii, tot de stofă brodată. Apoi Anseau de Joinville, în lipsa ducelui de Burgundia, prinse pintenii de aur la picioarele regelui, şi-i scoase numaidecât. Arhiepiscopul binecuvântă spada lungă, despre care se zicea că era a lui Carol cel Mare, şi o spânzură de curea la şoldul regelui, recitind:

- *Accipe hunc gladium cum Dei benedictione...*[11]

- Gaucher, apropie-te, spuse regele.

Gaucher de Châtillon se apropie şi Filip, desfăcându-şi cureaua, îi întinse spada.

Nicicând vreun conetabil, în toată istoria încoronărilor, nu meritase mai mult ca dânsul să ţină, pentru suveranul său, semnul puterii militare. Între ei, gestul acesta era mai mult decât împlinirea unui ritual; se uitară lung, lung unul la altul. Simbolul se făcea una cu realitatea.

[11]Primeşte această sabie cu binecuvântarea lui Dumnezeu.

Cu vârful unui ac de aur, arhiepiscopul luă din sfântul potir, pe care i-l întindea stareţul de la Saint-Rémy, o picătură de untdelemn ce se zicea că-i trimis din cer, şi muindu-şi degetul, o amestecă cu mirul pregătit într-o farfurioară. După care arhiepiscopul îl unse pe Filip, atingându-l în creştetul capului, la piept, între umeri şi la subsuori. Adam Héron strânse ineluşele şi copcile care închideau tunicile. Cămaşa regelui va fi mai târziu arsă, pentru că fusese atinsă cu sfântul mir.

Regele fu atunci îmbrăcat cu vestmintele luare de pe altar: mai întâi un pieptar de atlaz roşu brodat cu fir de argint, apoi tunica de atlaz albastru tivită cu mărgăritare şi presărata cu flori de crin din aur, şi, peste acestea, mantia dintr-o ţesătură asemănătoare, apoi, peste aceasta, contăşul larg prins de umărul drept cu o agrafă de aur. De fiecare dată, Filip simţea cum creşte povara pe grumaz. Arhiepiscopul săvârşi ungerea mâinilor, vârî în degetul lui Filip inelul regal, îi puse sceptrul greu de aur în mâna dreaptă şi braţul dreptăţii în cea stângă. După ce mai făcu o închinăciune în faţa tabernacolului, prelatul ridică în sfârşit coroana, în timp ce marele şambelan începea apelul pairilor prezenţi:

- Măreţul şi puternicul senior, contele...

Chiar în această clipă, un glas ascuţit, tăios, se înălţă în naos:

- Opreşte-te, arhiepiscopiile! Nu-l încorona pe acest uzurpator! Ţi-o porunceşte fiica lui Ludovic cel Sfânt!

Un freamăt lung străbătu adunarea. Toate capetele se întoarseră spre locul de unde pornise strigătul. Cei de pe estradă şi prelaţii care oficiau slujba se uitau unii la alţii cuprinşi de teamă. Şirurile mulţimii se desfăcură.

Înconjurată de câţiva seniori, o femeie înaltă, încă frumoasă la faţă, cu bărbia puternică, ochii limpezi şi aprinşi de mânie, purtând diadema îngustă şi valul văduvelor pe o claie de păr aproape alb, se îndrepta spre stranã.

La trecerea ei, se auziră şoapte:

- E ducesa Agnès! Ea e!

Unii îşi întindeau gâtul ca s-o vadă. Erau miraţi că arată încă aşa de tânără şi calcă aşa de zdravăn. Pentru ca era fiica lui Ludovic cel Sfânt, închipuirea tuturor o aşeza undeva departe, în fundul veacurilor; vedeau în ea o străbunică, o umbră prăpădită într-un castel din Burgundia. Şi deodată, li se înfăţişa aşa cum era, o femeie de cincizeci şi şapte de ani, încă plină de viaţă şi de hotărâre.

- Opreşte-te, arhiepiscopule! repetă ea când nu mai era decât la câţiva paşi de altar. Iar voi toţi, ascultaţi aici... Citeşte, Mello!

adaugă, întorcându-se spre sfetnicul ei care o însoţea:

Guillaume de Mello desfăcu un sul de pergament şi citi:

- "Noi, preanobilă Doamnă Agnès a Franţei, ducesă de Burgundia, fiică a măriei sale Ludovic cel Sfânt, în numele nostru şi al fiului nostru, preanobilul şi puternicul duce Fudes, ne adresăm vouă, baroni şi seniori aici de faţă sau afară, de pe întreg cuprinsul regatului, ca să nu lăsaţi să fie recunoscut rege contele de Poitiers care nu este nicidecum moştenitor legiuit al coroanei, şi să cereţi să se amâne încoronarea până ce vor fi recunoscute drepturile doamnei Jeanne de Franţa şi de Navarra, fiică şi moştenitoare a răposatului rege şi a fiicei noastre".

Teama sporea pe estradă, şi începeau să se facă auzite murmure ameninţătoare în fundul bisericii. Oamenii se strângeau unii într-alţii.

Arhiepiscopul părea încurcat de coroana ce-o avea în mână, neştiind dacă trebuie s-o pună la loc pe altar, sau să continue slujba.

Filip stătea nemişcat, în capul gol, neputincios, împovărat de cincisprezece ocale de aur şi brocarte, cu mâinile împiedicate de cele două braţe simbolice, al puterii şi al dreptăţii. Niciodată nu se simţise aşa de nevolnic, aşa de primejduit, aşa de singur. O mănuşă de oţel îi strângea coşul pieptului. Liniştea lui avea ceva înfiorător. Un singur gest de-ar face, de-ar deschide acum gura, lăsându-se târât într-o dezbatere aprigă, s-ar isca tărăboi şi ar merge fără îndoială la o înfrângere. Rămăsese încremenit în strălucirea podoabelor sale, ca şi cum bătălia se dădea departe de el.

Îi auzea pe pairii ecleziastici şuşotind:

- Ce trebuie să facem?

Episcopul de Langres, care nu uita jignirea suferită în dimineaţa aceea, era de părere să se oprească ceremonia.

- Să ne retragem şi să discutăm, propunea un altul.

- Aceasta n-o putem face, regele e acum unsul lui Dumnezeu, e rege; încoronaţi-l! răspundea episcopul de Beauvais.

Contesa Mahaut se aplecă spre fiică-sa, Jeanne, şi-i şopti la ureche:

- Ticăloasa! Pentru asta ar merita să crape.

Se simţea otravă în aer. Cu o clipire a pleoapelor sale de broască ţestoasă, conetabilul îi făcu semn lui Adam Héron să ia de la capăt apelul.

- Măreţul şi puternicul senior, contele de Valois, pair al regatului, rosti şambelanul.

Ochii tuturor se întoarseră atunci spre unchiul regelui. Dacă răspundea la apel, Filip câştiga bătălia, căci Valois aducea chezăşia pairilor mireni, a puterii adevărate. Dacă refuza, Filip pierduse.

Valois nu se prea arăta grăbit, iar arhiepiscopul care, fiind un Courtenay, îi era rudă, aştepta în chip vădit hotărârea lui.

Filip riscă atunci un gest; întoarse capul spre unchiu-său, privirea pe care i-o adresă făcea o sută de mii de livre. Burgundia nu va plăti niciodată atâta.

Fostul împărat al Constantinopolei se ridică, cu faţa crispată, şi veni să se aşeze la spatele nepotului său.

"Bine am făcut că nu m-am calicit cu el", îşi spuse Filip.

- Nobila şi puternica doamnă Mahaut, contesă d'Artois, pair al regatului, strigă Adam Héron.

Arhiepiscopul ridică cercul greu de aur cu o cruce pe partea dinspre frunte, rostind în sfârşit:

- *Coronet te Deus*.

Unul dintre pairii mireni trebuia numaidecât să ia coroana şi s-o ţină deasupra capului regelui, iar ceilalţi pairi să pună doar un deget simbolic. Valois îşi şi întinse mâinile; dar Filip, cu o mişcare a sceptrului, îl opri.

- Tu, mamă, ţine-mi coroana, îi spuse el contesei Mahaut.

- Mulţumesc, fiule, murmură namila de femeie.

Primea, prin această alegere spectaculară făcută de ginere-său, recunoştinţa lui pentru cei doi regi pe care îi omorâse. Lua locul celui dintâi pair al regatului, iar stăpânirea asupra comitatului Artois îi era întărită pentru totdeauna.

- Burgundia nu se pleacă! strigă ducesa Agnès.

Şi adunându-şi însoţitorii, porni spre ieşire, în timp ce, călcând încet, Mahaut şi Valois îl reconduceau pe Filip la tronul său.

După ce acesta se aşează în el, cu picioarele pe o pernă de mătase, arhiepiscopul îşi scoase mitra, se apropie de rege şi sărutându-l pe gură, spuse:

- *Vivat rex in aeternum*.

Ceilalţi pairi îi urmară pilda, repetând:

- *Vivat rex in aeternum*.

Filip se simţea obosit. Câştigase ultima sa bătălie, după şapte luni de lupte necontenite, pentru a ajunge la această putere supremă pe care acum nimeni nu mai putea să i-o tăgăduiască.

Clopotele spărgeau văzduhul vestindu-i izbânda; norodul urla pe afară, urându-i slavă şi viaţă lungă; toţi vrăjmaşii lui erau cu botul pe labe. Avea un fiu care să-i dea urmaşi la tron, o soţie fericită cu

care să împărtăşească necazurile şi bucuriile. Regatul Franţei îi aparţinea.

"Cât sunt de obosit, cât sunt de obosit!", îşi zicea Filip.

Acestui rege de douăzeci şi trei de ani, care se impusese printr-o voinţă încăpăţânată, care acceptase beneficiile unei crime şi care era înzestrat cu toate însuşirile unui mare monarh, nimic, la drept vorbind, nu părea să-i lipsească.

Vremea pedepselor avea să înceapă.